

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Vilém Anzenbacher

Teleologický výklad v soukromém právu

Disertační práce

Školitel: doc. JUDr. PhDr. Jan Wintř, Ph.D.

Studijní program: Teoretické právní vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 12. 2017

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 378 034 znaků včetně mezer.

disertant

V Praze dne:

Na tomto místě bych rád poděkoval svému školiteli doc. JUDr. PhDr. Janu Wintrovi, Ph.D. za jeho cenné rady, které mi udílel v průběhu mého doktorského studia a tvorby této práce. Rovněž bych chtěl poděkovat své rodině za trpělivost, za pomoc pak vedoucímu katedry prof. JUDr. Aleši Gerlochovi, CSc. a všem dalším členům katedry, zejména pak kolegovi Mgr. Vladimíru Lajskovi, který mi před mnoha lety svým referátem otevřel cestu k poznání teleologického výkladu.

Obsah

Obsah	4
1. Úvod.....	7
2. Vymezení základních pojmů.....	9
2.1. Dělení na soukromé a veřejné právo	12
2.2. Pojem interpretace	16
2.3. Jednotlivé interpretační metody	18
2.4. Funkce interpretace práva	21
2.5. Interpretace v české právní vědě	22
2.6. Závaznost interpretace.....	26
3. Teleologický výklad.....	30
3.1. Teleologický výklad – teorie	31
3.1.1. Problematika koherence	32
3.2. Objektivní teleologický výklad	39
3.3. Cesty k zjištění účelu.....	42
3.3.1. První stupeň, relativně nízký stupeň abstrakce	42
3.3.2. Druhý stupeň, vyšší stupeň abstrakce	43
3.3.3. Třetí stupeň, vysoký stupeň abstrakce	44
3.3.4. Čtvrtý stupeň, nejvyšší stupeň abstrakce	44
3.3.5. Východiska stupňů.....	45
3.4. Účel zákona v čase	46
3.5. Zdroje poznání účelu zákona.....	47
3.5.1. Text zákona.....	47
3.5.2. Texty mající souvislost s textem zákona.....	48
3.5.3. Obecný systém práva	49
3.5.4. Soudní rozhodnutí.....	49
3.5.5. Základní hodnoty společnosti	50
3.5.6. Právní věda.....	50
3.6. Východiska pramenů k hledání účelu	51
3.7. Předporozumění a jeho vztah k teleologickému výkladu.....	52
3.7.1. Zařazení předporozumění	53

3.8. Hunch theory	60
3.9. Hunch theory, předporozumění a teleologický výklad	63
3.10. Korektiv smyslu a účelu zákona při neplatnosti právního jednání v občanském zákoníku	64
3.11. Problémy spojené s teleologickým výkladem	68
3.12. Široké spektrum interpretačních závěrů	68
3.13. Přístup k teleologickému výkladu v soukromém právu v zahraničí	71
3.14. Závěr k teleologickému výkladu	72
4. Historický výklad ve vztahu k teleologickému výkladu	73
4.1. Hranice teleologického a historického výkladu	74
4.2. Vnitřní členění	75
4.3. Několik podob úmyslu zákonodárce	78
4.3.1. Limity „reálného úmyslu“ zákonodárce	78
4.4. Účelem interpretace odhalení úmyslu?	85
4.4.1. Objektivní účel a „subjektivní“ úmysl	85
4.4.2. Český Ústavní soud a úmysl zákonodárce	88
4.5. Úmysl zákonodárce? Subjektivně teleologický historický výklad zákona	93
4.5.1. Zařazení – subjektivně teleologický historický výklad zákona	93
4.5.2. Subjektivně teleologický historický výklad zákona	94
4.5.3. Komplexní pozměňovací návrhy – problém konsolidované důvodové zprávy ...	100
4.6. Úmysl zákonodárce a účel zákona	102
4.6.1. Objektivní účel a „subjektivní“ úmysl	102
4.6.2. Dworkinův soudce Hermes a Herkules	104
4.7. Shrnutí k hledání úmyslu	106
5. Jazykový výklad ve vztahu k teleologickému výkladu	109
5.1. Úvod k jazykovému výkladu	109
5.2. Vždy hledáme smysl textu?	112
5.3. Výklad podle obecného jazyka a reprezentacionalismus	112
5.4. Význam cizích slov	115
5.5. Legální definice interpretovaného slova	116
5.5.1. Výskyt legálních definic	119
5.6. Terminologická jednotota, zákaz synonymického výkladu a teleologicko-systematický výklad	120
5.7. Problematika víceznačných slov	122

5.8. Úloha teleologického výkladu při víceznačnosti textu.....	125
5.8.1. Tři oblasti významu pojmu	125
5.9. Shrnutí k jazykovému výkladu.....	129
6. Systematický výklad ve vztahu k teleologickému výkladu	130
6.1. Hierarchie právního řádu.....	131
6.2. Interpretace práva s ohledem na mezinárodní právo	133
6.3. Hierarchie právního řádu jako interpretační nástroj.....	134
6.4. Vnitřní vlastnosti právního řádu.....	134
6.4.1. Princip bezrozpornosti právního řádu	135
6.4.2. Kolize interpretačních závěrů	135
6.4.3. Systematika zákonodárství.....	136
7. Teleologický výklad v aplikační praxi.....	137
7.1. Teleologický výklad v rozhodování soudů	137
7.2. Judikatura a proměny účelu v čase.....	139
7.3. Zásada in dubio pro libertate	141
7.4. Zásada vyloučení absurdních závěrů.....	143
7.5. Zásada singularia non sunt extendenda	144
7.6. Test vyloučení výsledku prostřednictvím přípustnosti teleologického výkladu	145
7.7. Užití teleologického výkladu v nové úpravě občanského práva pro futuro	147
7.8. Užití teleologie podle interpretačního ustanovení § 10 NOZ.....	147
7.9. Omezení nezletilého právně jednat	149
7.10. Zrušení právnické osoby po dosažení účelu, ke kterému byla založena	150
7.11. Teleologický výklad – omezení spojená s dědictvím či odkazem a začátek likvidace	153
7.12. Problematické vlastnictví rodinného závodu	154
7.13. Pravidla přednosti.....	155
7.13.1. Shrnutí formálního dělení pravidel přednosti	158
7.14. Pravidla přednosti a teleologický výklad v aplikační praxi	159
7.15. Shrnutí k teleologickému výkladu v aplikační praxi.....	161
8. Závěr	163
Seznam zkratk	166
Seznam použitých zdrojů	167
Název disertační práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a tři klíčová slova v českém jazyce	177

Název disertační práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a tři klíčová slova v anglickém jazyce..... 180

Část práce zaměřená na historický výklad, jeho vymezení vůči teleologickému výkladu a přístup Ústavního soudu byla publikována pod názvem „Jak se trefit do úmyslu zákonodárce“ v časopisu Právní rádce č. 10/2017.

1. Úvod

Nové stěžejní kodexy soukromého práva, a to nový občanský zákoník¹ a zákon o obchodních korporacích,² přinesly do tuzemského soukromého práva nové pojetí teleologického výkladu. Ten se zejména díky úvodním interpretačním ustanovením nového občanského zákoníku stal v procesu interpretace jeho ustanovení neopomenutelnou výkladovou metodou.

Interpretace práva je činností komplexní; pro správnou aplikaci teleologického výkladu je ovšem nezbytné nejprve definovat jeho pozici ve vztahu k ostatním výkladovým metodám a zároveň popsat jeho vnitřní strukturu a jednotlivé aspekty jeho aplikace. V rámci této práce se proto plánuje zabývat otázkou, jakým způsobem soudy změnily své interpretační postupy a zda se jejich přístup k teleologickému výkladu s příchodem nového občanskoprávního kodexu proměnil či proměnit měl a mohl nebo zda spíše nová úprava dostihla aktuální rozhodovací praxi.

Zároveň je, při reflexi proběhnuvší změny, na místě zamyslet se nad tím, zda může posílení teleologického výkladu vést k lepším výsledkům interpretace, respektive zda jeho formální posílení má potenciál pomoci soudům při aplikaci práva překlenout některé interpretační problémy. Tato úvaha bude postavena i na konfrontaci výkladu teleologického a dalších výkladových metod. V rámci reflexe popisované změny se zaměřím nejen na studium aktuální judikatury, ale také na studium úvah obsažených v aktuální komentářové literatuře k

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

² Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích.

novému kodexu občanského práva. Tato komentářová literatura – při stále ještě poněkud omezené judikatuře zejména vyšších soudů – umožňuje blíže určit, zda doktrína volá po posílení teleologického výkladu při interpretaci jednotlivých potenciálně problematických ustanovení.

Pro dosažení cíle této práce jsem zvolil metodu, podle které budu při zkoumání současné české doktríny kriticky hodnotit jednotlivé výkladové metody. Při kritické reflexi využiji zahraniční zdroje, z nichž mnohé nejsou dle mého názoru v České republice ještě zcela známy a využívány.

V závěru vyhodnotím získané poznatky a představím koncepci vztahu jednotlivých interpretačních metod ve světle současné úpravy soukromého práva v České republice, respektive zda a do jaké míry je možné jednotlivé interpretační metody posuzovat izolovaně a do jaké míry provázaně.

2. Vymezení základních pojmů

Úkolem interpretace práva, jak uvádí Gadamer, je konkretizace zákona v daném případě, tedy aplikace zákona. „*Výkon produktivního práva doplnění práva, k němuž tak dochází, je zajisté vyhrazen soudci, který však podléhá zákonu stejně jako každý jiný člen právního společenství. V ideji právního řádu spočívá, že soudcův ortel nepramení z nepředvídatelné libovůle, nýbrž ze spravedlivého zvážení celku. Takové spravedlivé úvahy je schopen každý, kdo se pohroužil do plné konkréce stavu věcí, právě proto v právním státě existuje právní jistota.*“³ Wintr z Gadamerovy teze logicky dovozuje, že právo má smysl interpretovat pouze v kontextu reálného nebo alespoň hypotetického příkladu.⁴

Na počátek úvah o aplikaci zákona na konkrétní případy staví Frank teorii základního mýtu, odrážející působení práva ve společnosti. Nedosažitelný základní mýtus spatřuje v dlouhodobém požadavku občanů na co nejkonkrétnější zákonnou úpravu.⁵ Konkrétnost právní úpravy je s její interpretací úzce spojena – první kapitola je proto mj. věnována právě tomuto mýtu, kterým jsou zpravidla ovlivněni i účastníci konkrétních soudních řízení. V takových případech je to právě interpretace práva, která hraje zásadní roli při vnímání právníků a následně i práva ve společnosti, právní jistoty a míry předvídatelnosti práva.

Právníci, tedy lidé s právnickým vzděláním, jsou podle Franka společností vnímáni často velmi rozporuplně. Přestože absolventi právnických fakult již dávno nepůsobí pouze v čistě právnických profesích, ale i v managementu firem či státní správě, většinová společnost je považuje za osoby s velmi nízkým morálním kreditem. Takový přístup pravděpodobně vychází ze skutečnosti, že práce právníků je úzce spjata s takovými hodnotami, jako je ochrana života, majetku a společenských vztahů. Schopnost zasahovat do těchto vztahů zakládá sice na jednu stranu určitou míru respektu a úcty vůči právníké profesi, ta je ovšem na druhou stranu spojena s pocity, jež lze nazvat až pohrdáním kombinovaným s cynismem.

Obecné smýšlení o právnících, respektive o absolventech právnických fakult, přesahuje staletí i hranice jednotlivých států. Dokonce již Martin Luther v 16. století hlásal o vztahu

³ GADAMER, H.-G. *Pravda a metoda I: nárys filosofické hermeneutiky*. Praha: Triáda, 2010, s. 288. ISBN 97880-87256-04-6.

⁴ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 11. ISBN 978-80-87284-36-0. ⁵ FRANK, J. *Law and the modern mind*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, s. 3-13. ISBN 1412808308.

právníků a morálky spojením „dobrý právník, špatný křesťan“. Obdobná prohlášení však zazněla napříč Evropou v průběhu staletí z úst řady více či méně významných osobností. Přestože jsou podle Franka právníci dotazováni laiky na řešení různorodých právních problémů, jsou jimi zároveň nazýváni „záškodníky či mistry“ zneužívání dvojitého významu a slovíčkaření.⁵ Rovněž v moderní historii lze nalézt množství textů i prohlášení obsahujících až značně nekorektní vymezení se vůči osobám věnujícím se této profesi.⁶

Je možné vystopovat zdroj tohoto postoje veřejnosti k právníkům a právu? Pravděpodobná je podle Franka skutečnost, že zmiňovaný názor na právníky má základ ve všeobecném přesvědčení o úmyslném a nadbytečném komplikování práva samotnými právníky, respektive pokud by právnické profese úmyslně do práva nevkládaly svůj lstivý element, byly by zákony jasné, určité a srozumitelné.⁸ Pravidelně se mezi laiky objevuje názor, že by bylo možné přepracovat všechny právní texty do podoby například matematických logaritmů poskytujících přesné právní odpovědi. Dokonce i Napoleon při pracích na občanském zákoníku požadoval, aby každý člověk průměrné inteligence byl schopen z textu zákona dovodit přesná a jasná řešení, která by svou určitostí a důsledností odpovídala geometrickým zásadám. Záhy byl ovšem svými legislativci přesvědčen o absurdnosti svého požadavku.⁷

Rovněž MacCormick upozorňuje na zásadní význam srozumitelnosti zákona, který by měl být seznatelný každému dobře informovanému občanovi. V této oblasti však podle MacCormicka v současné době nevyniká žádný z právních řádů. I lidé vzdělaní v oboru, právníci, musí být dnes specialisté pouze na některé oblasti práva a obecný přehled o právních rizicích začíná být více a více vzácný.⁸ Tento jev lze sledovat v letech 2013 až 2016 i v České republice, ve které je navrhováno a přijímáno relativně značné množství zákonů, přičemž těmito zákony regulované subjekty již přirozeně ztrácí přehled o normách, které jsou povinny dodržovat.

⁵ Frank cituje známou báseň Johna Gaye z Fables The Dog and the Fox 1 z roku 1738: „*I know you Lawyers can, with ease, Twist words and meanings as you please; That language, by your skill made pliant, Will bend to favour every client.*“

⁶ FRANK, J. *Law and the modern mind*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, s. 3-9. ISBN 1412808308.

⁸ Tamtéž, s. 5.

⁷ MEYER, M., PARK, J. *Written and Unwritten Systems of Laws. The American Jurist and Law Magazine*, Vol. 9, 1833, s. 15.

⁸ MACCORMICK, N. D., SUMMERS, R. S. *Interpreting Statutes: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Dartmouth, 1991, s. 519, 535. ISBN 9781855211834.

Na místě je však podle Franka uznání, že v mnohých případech jsou právní normy značně neurčité a bývají předmětem nepředvídaných změn, což veřejnost spojuje s nedbalostí či až přímo úmyslem právníků, majících za cíl zatemnit jednoduché legislativní výroky. Taková jednání v očích veřejnosti podněcují vznik zbytečných právních sporů, které ve svém důsledku zajišťují úzké skupině lidí spojených s právními profesemi trvalý finanční příjem.

Neurčitost právních norem však právníkům může být přičítána v takto zjednodušeném pohledu jen stěží. Pokud totiž mají být právní normy aplikovatelné na mezilidské vztahy ve všech jejich rozličných podobách, musejí být do určité míry neurčité, respektive obecné. Pokud bychom vytvořili právní normy popisující všechny dosud vzniklé právní vztahy, nešlo by ani poté s jistotou tvrdit, že tyto normy pokryjí i všechny v budoucnu vzniklé kombinace a mutace upravených právních vztahů. Právní řád se proto musí neustále vyvíjet v souvislosti s novými společenskými zvyky, typy přepravy, změnami v platbách a dalšími právem upravenými jevy.

Jasnost a určitost práva tak, jak je veřejnost požaduje, nejsou ze samotné podstaty právní regulace dosažitelné. Přesto však požadavek na tyto vlastnosti právních norem mezi jejich adresáty přetrvává již po staletí. Frank tuto popsanou touhu veřejnosti klasifikuje jako „základní mýtus“.⁹ Původ základního mýtu spatřuje Frank v dětství, ze kterého si do dospělosti přinášíme základní podvědomé systémy chování. V dětství jsou všichni řízeni jednoduchými a podstatu vyčerpávajícími pravidly vychovávajících osob, jasně určujících, co dítě smí a co nesmí. Vše je tak vysvětlitelné komplexním systémem pravidel, který dítě zcela obklopuje. Na otázku, proč lidé stále hledají nerealizovatelnou určitost a úplnost právních norem, si Frank odpovídá, že zkrátka ještě neopustili v dětství zakořeněnou potřebu autority a nevědomě se v právu snaží nalézt náhradu za pevná, určitá a komplexní pravidla, která jim byla poskytována autoritou, a to nejčastěji v podobě otce.¹⁰

Úvahy Franka jsou již za hranicí standardního vnímání obsahu teorie a filosofie práva. Nicméně vzhledem k užití interpretace práva ve spojení s konkrétními případy je vhodné se zamýšlet i nad působením práva ve společnosti a jeho vnímáním členy společnosti. V širším

⁹ FRANK, J. *Law and the modern mind*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, s. 13. ISBN 1412808308.

¹⁰ Tamtéž, s. 22.

pojetí je to právě společnost ve vnímání sumy občanů státu, která má prostřednictvím voleb a svých zvolených zástupců zásadní vliv na podobu právního normativního systému ve státě.

V roce 2016 zesnulý soudce Nejvyššího soudu USA Antonin Scalia vyjádřil požadavek na ideální text zákona tak, že by neměl být ani moc přísný, ani moc shovívavý, ale měl by obsahovat vše, co do něj spravedlivě náleží. V ideálním světě by tak nebylo třeba interpretace, existovala by pouze přímá aplikace norem a bylo by *ex ante* zřejmé, co daná právní norma požaduje, a stejně tak by bylo zřejmé, zda byla norma naplněna.¹¹

Popisovaná obecnost a nekonkrétnost normativních textů bude vždy vytvářet prostor pro interpretaci daných norem během procesu aplikace práva – lidský život je zkrátka příliš komplexní na to, aby mohly existovat zákony, které by poskytovaly pro každou v něm nastalou situaci předem napsané pravidlo.

2.1. Dělení na soukromé a veřejné právo

Tato práce má za cíl zaměřit se primárně na teleologický výklad v oblasti soukromého práva. Samotná definice soukromého práva je však předmětem rozsáhlých diskuzí a objektivní vymezení hranic mezi soukromým a veřejným právem je prakticky nemožné. Metody právní regulace tak není možné beze zbytku rozdělit na dvě skupiny.

Vývoj vnímání dělení soukromého a veřejného práva lze zaznamenat již ve starém Řecku, ve kterém staří Řekové rozdělovali oblast soukromou, tedy záležitosti spojené s domácností (*oikos*), jakožto jednotky spotřeby, reprodukce a produkce, a oblast veřejnou, tedy záležitosti veřejného života spojené s obcí (*polis*).¹²

Rozdělení na veřejné a soukromé právo lze pojímat několika způsoby – nejčastěji jsou uváděny čtyři hlavní teorie vymezující tyto dvě právní kategorie. První vychází z teze římského právníka Ulpiána a nazývá se „zájmová teorie“. Dělicí linií je dotčený zájem jednotlivců, kdy

¹¹ SOLAN, L. M. *The Language of Statutes: Laws and their Interpretation*. London: The University of Chicago Press, 2010, s. 16. ISBN 0226767965.

¹² SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 436. ISBN 978-80-87439-03-6.

zájmů jednotlivých osob se týká právo soukromé a zájmů státu právo veřejné. Tato teorie dnes již ale podle Gerlocha neobstojí z několika důvodů – nekoresponduje totiž například s koncepcí lidských práv a dělby moci v rámci pojetí moderního demokratického státu.¹³

Vztah veřejného a soukromého práva následně procházel vývojem, kdy vnímání soukromého a veřejného práva bylo spjato se středověkým feudálním uspořádáním. Až s nástupem národních států a teorie suverenity v 16. a 17. století lze sledovat kořeny systematického rozdělení veřejného a soukromého práva a následně v 19. století dochází k plné teoretické reflexi hranice mezi soukromým a veřejným právem.¹⁴

Další z hlavních teorií, zabývajících se dělením práva na soukromé a veřejné, je tzv. teorie subordinační, která se objevila v 19. století a navazuje na teorii zájmovou. Tato teorie spočívá ve vnímání vztahu subjektů, respektive v jejich vzájemné podřazenosti a nadřazenosti. Veřejné právo podle ní reguluje vertikální vztahy, kdy jedna osoba je v nadřazeném postavení a druhá v podřazeném, zatímco právo soukromé reguluje horizontální vztahy, ve kterých jsou si subjekty právních vztahů co do práv a povinností rovny.¹⁵ Občanské právo procesní by tak podle této teorie spadalo do oblasti veřejného práva, protože o právech a povinnostech stran rozhoduje soud z nadřazené pozice.

V současné době často uplatňovaná teorie je tzv. teorie organická, podle které právní vztahy spadají do oblasti veřejného práva, pokud jeden z orgánů právního vztahu vystupuje jako nositel veřejné moci.¹⁶ Orgán veřejné moci tak rozhoduje o subjektivních právech a povinnostech fyzických a právnických osob.¹⁷ Jedná se o teorii někdy nazývanou také jako tzv. teorie zvláštního práva, ve které se neptáme na samotné právní vztahy, ale na kvalitu v nich zúčastněných subjektů.¹⁸

¹³ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 116. ISBN 978-80-7380-454-1.

¹⁴ SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 444. ISBN 978-80-87439-03-6.

¹⁵ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 116. ISBN 978-80-7380-454-1.

¹⁶ WINTR, J. Má stát základní práva? Glosa k nálezu Pl. ÚS 20/15. *Právo veřejné a soukromé*. Předpokládané datum vydání 2017.

¹⁷ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 117. ISBN 978-80-7380-454-1.

¹⁸ SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 449. ISBN 978-80-87439-03-6. ²¹ Tamtéž, s. 450.

Koncepce dělení na soukromé a veřejné právo však byla kritizována a relativizována jako celek například Kelsenem, Merklem a Weyrem. Podle nich není dělení na soukromé a veřejné právo dostatečně teoreticky odůvodněno, protože postrádá svůj základ ve formální struktuře norem.²¹

Pro účely této práce, která se primárně zaměřuje na interpretaci soukromého práva, bude hranice soukromého a veřejného práva pojata poměrně široce. Důvodem je mj. skutečnost, že při interpretaci práva soudem v konkrétních případech se může například ve veřejnoprávní, trestněprávní kauze jednat o interpretaci pojmu náležejícího do oblasti soukromého práva. Taková interpretace určitého pojmu – a s ní spojená úvaha soudu – může být stejně tak využita i v právu soukromém. Procesní předpisy, které jsou řazeny do oblasti spojené se soukromoprávními hmotně-právními předpisy, se rovněž při aplikaci vyskytují společně.

Se soukromým i veřejným právem spojuje právní teorie pro dané oblasti některé typické zásady a znaky. Mezi ty spojené se soukromoprávní metodou regulace řadíme smluvní autonomii subjektů, dispozitivnost užitých právních norem, převážně majetkový charakter, typický následek deliktu v podobě reparace či restituce (případně satisfakce). Veřejnoprávní metoda se pak vyznačuje užíváním kogentních norem, nerovným postavením subjektů zúčastněných na právních vztazích a zásadou oficiality a legality.¹⁹

Určité rozdíly ve využívání jednotlivých metod lze spatřovat v souvislosti s právním odvětvím, ke kterému náleží interpretované ustanovení. Přes veškeré nejasnosti spojené s definicí dělicí linie mezi právem soukromým a veřejným, ovlivňují výše uvedené typické znaky a zásady spojené s jednotlivými oblastmi práva i využití jednotlivých interpretačních metod.

Wintr upozorňuje na Wankovo²⁰ dělení interpretačních metod podle toho, zda se jedná o interpretaci normy spadající pod oblast soukromého práva, ústavního práva či práva trestního. V oblasti soukromého práva tak nalezneme spíše úpravu běžných mezilidských rovnoprávných vztahů mezi subjekty soukromého práva. Primární zdroj soukromého práva, tedy právo občanské, je tak interpretováno s cílem zamezit odepření spravedlnosti soukromým osobám,

¹⁹ BOGUSZAK, J., ČAPEK J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 103. ISBN 80-7357030-0. Dále také GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 117. ISBN 978-80-7380-454-1.

²⁰ WANK, R. *Die Auslegung von Gesetzen*. 4. vydání. Köln/München, 2008. ISBN 978-3-8006-4991-4.

což v kontextu různorodosti občanskoprávních vztahů dává soudům prostor při interpretaci ve větší míře využívat výklad teleologický a obecné právní principy.

Naopak v případě interpretace práva veřejného, zejména norem práva trestního, je vždy přítomno riziko spojené s nepřipustným utlačováním jednotlivce veřejnou mocí, například při užití analogie či teleologické redukce, jejíž nepřipustnost je založena na základních principech vázanosti státní moci zákonem.²¹ Z vázanosti státní moci zákonem však nelze dovozovat nemožnost využívání jiného než jazykového výkladu při interpretaci veřejnoprávních norem a ignorovat argumenty historického, systematického a teleologického výkladu. Podle Wintra má nicméně jazykový výklad v zájmu svobody a právní jistoty jednotlivce v oblasti veřejného práva vyšší váhu.²² Obecné deklarování vyšší váhy jazykového výkladu při interpretaci veřejnoprávních norem může být však podle mého názoru poněkud zavádějící. Veřejnoprávní normy mohou mít mnohé nedostatky stejně jako normy soukromého práva, spočívající v nepřesném či jinak závadném jazykovém vyjádření, a ostatní nejazykové metody interpretace práva tak mohou naopak hrát roli garanta vázanosti státní moci zákonem.

Specifické postavení pak lze spatřovat u norem ústavního práva obsahujícího úpravu jak základních práv a svobod, tak i horizontálních vztahů mezi ústavními orgány. Ústavní právo je tvořeno do velké míry také různě abstraktními právními principy aplikovatelnými při vzájemném poměrování. Nejen abstraktní normy obsažené v úvodu Listiny, ale také relativně konkrétní pravidla upravující vztahy mezi jednotlivými ústavními orgány je nutné vykládat právě s ohledem na ústavní principy a hodnoty. Abstraktnost použitých výrazových prostředků pak logicky dává prostor pro relativně širokou aplikaci metod teleologického výkladu.²³ Přestože existují odlišnosti v důrazu na jednotlivé interpretační metody v souvislosti s oblastí práva, do které interpretované ustanovení spadá, lze dle mého názoru jen velmi komplikovaně definovat univerzální obecné pravidlo přednosti jedné výkladové metody před ostatními, jak bude ostatně v této práci popsáno blíže.

²¹ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 104-105. ISBN 978-80-87284-360. Vázanost státu zákonem, viz čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 4 Ústavy, čl. 4 odst. 1 Listiny a čl. 11 odst. 5 Listiny.

²² Tamtéž, s. 205.

²³ Tamtéž, s. 206.

2.2. Pojem interpretace

Interpretaci lze v obecné rovině vnímat jako činnost, jejíž produkt – pokud je interpretace úspěšná – je porozumění tomu, co bylo interpretováno.²⁴ Interpretaci tak lze sledovat v mnoha různých rovinách, ve kterých narazíme na dvě nejdůležitější proměnné: a) co je předmětem interpretace, b) kdo provádí interpretaci daného předmětu.

Samotný pojem interpretace tak lze vnímat různými způsoby. Za nejobecnější východisko lze chápat Freudovu tezi, ve které je popsána interpretace jako hledání skrytého smyslu v objektu interpretace.²⁵ Tato základní teze byla dále rozvinuta například Barensovou či Marmorom a dalšími, podle kterých je interpretace hledání něčeho, co je skryté nebo není zřejmé.^{26,27} Podle Moora je však takový přístup k interpretaci zbytečně zužující. Teze o nepotřebnosti interpretace něčeho, co je zřejmé, považuje Moore za součást Marmorova přístupu k interpretaci a spatřuje problém v některých oblastech sémantického výkladu.²⁸ V této práci budou jasnosti výrazových prostředků užitých v zákonech věnovány následující části, a to včetně požadavku zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen jako „nový občanský zákoník“) na užívání významu slov a slovních spojení dle jejich ustáleného smyslu.

Při obecných úvahách o definici interpretace je vhodné sledovat, co ještě interpretací je a co již jen stěží. Stone spatřuje limity interpretace v situaci, kdy existují reálné – a nikoliv pouze možné – pochyby o významu objektu interpretace. Prostor pro interpretaci tak podle Stona vzniká pouze v situaci, kdy se vyskytne více protichůdných relevantních možností vnímání daného objektu. Za maximu interpretace pak považuje *clara non sunt interpretanda, interpretatio cessat in claris*, tedy že interpretace končí tam, kde je výklad zřejmý.

Interpretace, jak uvádí Dworkin, může mít v rozličných kontextech mnoho různých podob. Za jeden z nejběžnějších typů interpretace Dworkin považuje konverzaci, při které konverzující osoby rozpoznávají vysílané zvuky a znamení, a vnímají tak jejich význam. Jiným

²⁴ RAZ, J. Intention in Interpretation. In: GEORGE P. R., eds. *The Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism*. Oxford: Oxford, 2005, s. 151. ISBN 0198267908.

²⁵ FREUD, S. *The Complete Introductory Lectures on Psychoanalysis*. New York: W. W. Norton, 1966, s. 87. ISBN 978-0393010770.

²⁶ BARNES, A. *On Interpretation: A Critical Analysis*. New York: B. Blackwell, 1988, kapitoly 2 a 3. ISBN

²⁷ . Dále také MARMOR, A. *Interpretation and Legal Theory*. New York: Oxford University Press, 1992, s. 21. ISBN 0198256914.

²⁸ MOORE, A. *Law and Interpretation: Essays in Legal Philosophy*. New York: Oxford University Press, 1995. ISBN 0198258755.

typem interpretace je podle Dworkina tzv. vědecká interpretace, kdy jsou nejprve sbírána data a ta jsou následně interpretována. Například jím uváděná umělecká interpretace pak může být prováděna kritikem i samotným umělcem.²⁹

Raz vnímá interpretaci jako zobrazení, vysvětlení či ukázkou objektu interpretace, který nazývá originálem. Interpretace bývá podle Raze považována za proces nalézání a objasňování původního významu interpretovaného objektu, originálu. Pokud však považujeme interpretaci za proces nalézání a objasňování původního významu interpretovaného objektu, musí mít originál význam způsobilý k interpretaci. Tento význam je podle Raze pomocí interpretace objasněn těm, kteří si ho na počátku procesu interpretace nebyli vědomi. Role úmyslu autora interpretovaného objektu je úzce spojena s výsledkem interpretace, a nabízí se proto myšlenka, že jediné, co lze při procesu interpretace objasnit, je původní záměr autora, stvořitele interpretovaného originálu. Takové závěry jsou ale mylné a zavádějící. Na příkladu interpretace literatury a uměleckých děl dochází Raz k závěru, že význam interpretovaného objektu záleží na pozorovateli – účinkující i divák vnímají v procesu interpretace význam, který v objektu sami spatřují. Již ze samotné podstaty nemůže být interpretace některých objektů či děl spojena s autorovým úmyslem, jako tomu je například u ceremonií, rituálů a tradic.³⁰

Na rozlišení, zda právní normu interpretuje orgán aplikující právo nebo jedinec v rámci vědecké činnosti, klade důraz Kelsen. Interpretaci práva pak vnímá jako intelektuální proces doprovázející aplikaci práva na konkrétní případ. Během procesu aplikace práva je podle Kelsena potřeba zodpovědět si otázku, jaký je obsah individuální normy obsažené v obecné zákonné úpravě, která je použita v daném případě.³¹

²⁹ DWORKIN, R. *Law's Empire*. 8. vydání. Cambridge, Mass: The Belknap Press of Harvard University Press, 1993, s. 50. ISBN 9780674518360.

³⁰ RAZ, J. Intention in Interpretation. In: GEORGE P. R., eds. *The Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism*. Oxford: Oxford, 2005, s. 158. ISBN 0198267908.

³¹ KELSEN, H. *Pure Theory of Law*. 2. vydání. Gloucester, Mass: Peter Smith, 1989, s. 348. ISBN 0844663646.

³⁴ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 142. ISBN 978-80-7380-454-1.

2.3. Jednotlivé interpretační metody

V zemích s angloamerickou právní kulturou je mezi objekty interpretace práva řazena i judikatura – autoři z oblasti kontinentálního typu právní kultury hovoří o interpretaci normativních právních aktů. Dělení na primární a sekundární objekty interpretace rozlišuje Gerloch, čímž stanoví linii mezi hlavními objekty interpretace, které jsou ve vztahu k interpretaci konkrétního řešeného případu klíčové, a vedlejšími objekty interpretace, například hodnotami, principy, názory a tradicemi, ke kterým může být v některých situacích přihlíženo.³⁴

Původ rozlišení na primární a sekundární objekty interpretace lze spatřovat v čl. 95 odst. 1 Ústavy, podle kterého je soudce při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. V ústavách dalších evropských zemí, například Dánska, Itálie, Španělska a Polska, nalezneme obdobná ustanovení. Základní zákon Spolkové republiky Německo obsahuje poměrně specifickou úpravu, kdy ustanovení čl. 97 zavazuje soudce zákonem, zatímco čl. 20 (který je součástí těch ustanovení, jejichž změna je nepřípustná) určuje vázanost soudnictví zákonem a právem.³² Předpokládá tak překlenutí mezer v zákoně prostřednictvím judikatury.³³

Interpretace práva, jakožto proces přiblížení se původní normě při procesu její aplikace na konkrétní případ, může probíhat různými způsoby. Metody interpretace práva jsou pak děleny do logických skupin podle svých společných znaků. V kontinentální právní oblasti je nejvýznamnější dělení základních interpretačních metod pocházející od profesora a posléze rektora berlínské univerzity a ministra pruské vlády pro revizi zákonodárství Friedricha Carla von Savignyho. Savigny se zaměřoval na interpretaci jednotlivých zákonů za účelem odstranění vnitřních rozporů a následně i na interpretaci právního řádu jako celku za účelem vyplnění mezer vzniklých při interpretaci jednotlivých zákonů. V kombinaci těchto dvou přístupů spatřoval cestu k dominanci práva. Při interpretaci práva je podle Savignyho nezbytné, aby ten, kdo přijde s normou do styku, byl schopen následovat původní myšlenku zákona v její kompletní a nezkreslené podobě. Toho lze dosáhnout tak, že se z domnělé pozice zákonodárce snažíme zopakovat jeho postup při vzniku zákona. Tento proces Savigny definuje jako

³² WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 18. ISBN 978-80-87284-36-0.

³³ Komentář k čl. 20 Základního zákona SRN v Beck'scher Online-Kommentar. EPPING, V. a HILLGRUBER, Ch. *Grundgesetz*. Srov. MÜNCH, I. von, KUNIG, P., ARNAULD, A. von. *Grundgesetz: Kommentar*. 6. vydání. München: C. H. Beck, 2012, s. 808. ISBN 978-3-406-58161-8.

rekonstrukci myšlenky obsažených v zákoně. Pouze uvedeným způsobem lze podle něj získat kompletní vhléd do významu zákona.³⁴ Problémem ovšem je jak určení osoby zákonodárce, tak samotná možnost vhledu do jeho myšlenkových procesů, což bude níže popsáno v kapitole věnované historickému výkladu.

V rámci interpretace Savigny rozlišuje čtyři základní elementy, kterými jsou gramatický, logický, historický a systematický výklad. Objektem gramatického elementu interpretace, tedy gramatického výkladu, je slovo, které je médiem zprostředkovávajícím přechod z mysli zákonodárce do mysli naší. Gramatický výklad tak obsahuje i vysvětlení frazeologie užitá zákonodárcem. Logický element souvisí s rozdělením myšlenky zákonodárce, respektive na vzájemném logickém vztahu jejich jednotlivých částí. Předmětem historického elementu je stav určený právními podmínkami a pravidly v době, kdy byl napsán zákon, ke kterému se daný právní vztah váže. Do tohoto stavu určitým způsobem vstupuje a ukazuje, jaký nový legislativní text byl do zákona vložen. Systematický element se vztahuje k vnitřní souvislosti a propojení mezi všemi právními instituty a pravidly, tvořícími jeden velký celek.

My tudíž můžeme kompletně porozumět jeho myšlení, pouze pokud si vyjasníme, jaká je pozice zkoumaného zákona v rámci celého právního systému a jakým způsobem daný zákon prakticky do tohoto systému vstupuje. Prostřednictvím zmíněných čtyř prvků Savigny definuje kompletní vhléd do smyslu zákona. Nejedná se tedy o čtyři svébytné typy interpretace, mezi kterými by bylo možné vybírat podle chuti a vůle, ale o čtyři mody, elementy, činnosti, se kterými musí být pracováno společně, pokud se má interpretace vydařit.³⁵

Savigny ovšem dodává, že někdy bude hrát větší roli jeden z elementů výkladu a jindy zase jiný. Nepředpokládá tedy, že by vždy měly všechny stejný význam. Jejich společným cílem při interpretaci je však získání co největšího množství praktických znalostí z každého zákona. Naplnění tohoto cíle je však závislé jak na schopnostech interpretující osoby, tak na schopnostech zákonodárce.³⁶

Savigny svým přístupem rozšířil do té doby převládající dvouprvkový systém výkladu využívající metody gramatické a logické, objevující se mezi 17. a 18. stoletím v dílech zastánce

³⁴ SAVIGNY, F. K. von. *System of the modern Roman Law*. Madras: J. Higginbotham, 1867, s. 171.

³⁵ Tamtéž, s. 171-173.

³⁶ Tamtéž, s. 174.

přirozenoprávní teorie Thomasia. Thomasius ve svém díle popisuje výklad gramatický a logický a věnuje se jejich vzájemnému vztahu. Na rozdíl od Savignyho, který při interpretaci práva považuje za nezbytné aplikovat všechny její elementy, je pro Thomasia primárním výkladem výklad gramatický a k logickému výkladu je podle něj vhodné přistoupit až tehdy, když gramatický výklad z důvodu své nejednoznačnosti a temnosti nepostačuje. Pravý význam zákona je tak nezbytné hledat v domněnkách či jiných znameních.³⁷

Značný význam má však ve dvouprvkovém schématu interpretačních metod pojetí obsahu jiného než gramatického výkladu. Ve výkladu označeném jako logický v dvouprvkovém schématu lze podle chápání Boehmera nalézt odkaz na širší kontext, ve kterém nová úprava vznikala a za jakým účelem. Pohledem dnešní právní vědy tak pod Boehmerovu logickou interpretaci spadá i interpretace teleologická. Při popisu logického výkladu hovoří totiž Boehmer o úmyslu zákonodárce a účelu zákona. Pod jeho pojetí logického výkladu lze tudíž podřadit všechny tři Savignyho výkladové metody přesahující gramatický výklad.³⁸ Systém čtyř výkladových metod je v současné době hlavním konceptem na poli interpretace v německy mluvících zemích, což potvrzuje svou judikaturou i německý Ústavní soud častými citacemi svého rozhodnutí ze 17. května 1960:

„Zatímco „subjektivní“ teorie staví na historické vůli „zákonodárce“, na jeho motivech v jejich historické souvislosti, je na základě „objektivní“ teorie, která je stále silněji uznávána judikaturou i naukou, předmětem výkladu sám zákon, tedy v zákoně objektivizovaná vůle zákonodárce... Tomuto výkladovému cíli slouží výklad z doslovného znění normy (gramatický výklad), z její souvislosti (systematický výklad), z jejího účelu (teleologický výklad) a z dokumentů legislativního procesu a dějin vzniku normy (historický výklad). K zachycení objektivní vůle zákonodárce jsou dovoleny všechny tyto výkladové metody. Vzájemně se nevylučují, ale doplňují.“³⁹

V některých pramenech bývá uváděna také metoda logického výkladu, pod kterou jsou řazena pravidla tradiční formální logiky mající základ v Aristotelově učení. Argumenty řazené k této výkladové metodě jsou nejčastěji argument *a contrario*, *per analogiam*, a *simili* či

³⁷ THOMASIIUS, Ch. *Ausübung der Vernunft-Lehre*. Halle, 1691, s. 175. Cit. podle WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 19. ISBN 978-80-87284-36-0.

³⁸ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 20. ISBN 978-80-87284-36-0.

³⁹ BVerfGE 11, 126. Cit. podle WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 21. ISBN 978-80-87284-36-0.

případně podle Čapka i *per eliminationem* a *a maiore ad minus*. Tyto argumenty neopomím, avšak ve čtyřprvkovém schématu je řadím pod teleologický či systematický výklad.⁴⁰

Za počátek výkladu každého textu považuje zaměření se na smysl užitých slov rovněž Larenz, kdy zaměření se na smysl užitých slov vnímá jako porozumění významu jednotlivých výrazů a slovních spojení tak, jak jsou užívány v obecném jazyce nebo v dotčených zákonech. Následně rozlišuje výklad podle vzájemných souvislostí a kontextu zákona, v něm užitých vět a jednotlivých výrazů. Ve výčtu pokračuje i historicko-teleologickým výkladem a objektivněteleologickým výkladem. Zvláštní význam má pak podle Larenze v interpretaci práva také princip ústavně-konformního výkladu.⁴¹

2.4. Funkce interpretace práva

Pokud se zaměříme na výskyt interpretace práva ve společnosti, můžeme podle Gerlocha rozlišit několik funkcí, které interpretace plní. Za základní interpretační funkci považuje funkci hermeneutickou. Proces poznání podle něj obsahuje interpretaci jako svou integrální složku, která bývá považována za složku finální. Finalita interpretace je však vzhledem k povaze a neuzavřenosti poznávacích procesů relativní. Dalším atributem hermeneutické funkce práva je interpretační pluralita, jakožto součást širší metodologické plurality, pomocí které si osvojujeme předmět zkoumání. Interpretační pluralita i relativita se podle Gerlocha projevuje jak ve výsledcích procesu poznání, tak v poznávacích postupech a v předmětu zkoumání.⁴²

Pluralita a relativita obsažená v hermeneutické funkci interpretace práva se však dostává do konfliktu se základními požadavky společnosti na jasnost a určitost práva obsaženými v již zmíněném Frankově základním mýtu.⁴³ Gerloch v tomto smyslu upozorňuje na rozpor základních hodnot právní jistoty a materiální spravedlnosti, které jsou od práva jakožto normativního systému očekávány, a uvedené plurality a relativity spojené s hermeneutickou

⁴⁰ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 135. ISBN 978-80-7380-454-1. Srov. VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: Codex, 1996, s. 134. ISBN 80-85963-06-x.

⁴¹ LARENZ, K., CANARIS, C.-W. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. 3. vydání. Berlin: Springer, 1995, s. 141-165. ISBN 3540590862.

⁴² GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 128. ISBN 978-80-7380-454-1.

⁴³ FRANK, J. *Law and the modern mind*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, s. 3-13. ISBN 1412808308.

funkcí interpretace práva. Základním atributem normativity je obecnost pravidel a s obecností spojená předvídatelnost, zatímco individuální a *ad hoc* formulovaná pravidla za normu být považována nemohou.⁴⁴ Obecně formulované pravidlo, které je možné vztáhnout na všechny případy téhož druhu, může při své *ad hoc* aplikaci vzbudit subjektivní dojem nespravedlnosti a nepřiměřenosti.⁴⁵

Interpretaci práva spojuje Gerloch s jeho praktickým využitím. Praktická funkce práva na základě užívání práva v praxi oslabuje pluralitou a relativitou prostoupenou hermeneutickou funkcí interpretace práva. Právo Gerloch popisuje jako praktický jev s praktickým účelem, který je pro svou povahu spíše umem nežli vědou. Pro praktické užití je tak oslabení relativismu a pluralismu spojeného s hermeneutickou funkcí interpretace práva nezbytné.

Na základě požadavků právní praxe spojené s aplikací a realizací práva dovozuje Gerloch druhou funkci interpretace práva, a to funkci mocensko-organizační. V rámci této funkce práva mají určité instituce, zejména soudy, v právních normami daném rozsahu pravomoc podávat závazný výklad normativních právních textů. Gerloch však upozorňuje na stálý konflikt vymezení takovýchto pravomocí, jelikož za jistých podmínek by pozice oficiálního interpreta mohla být silnější než pozice samotného tvůrce pravidel. Mocenskoorganizační funkce interpretace práva tak modifikuje čistě hermeneutickou funkci a jde v ní o řešení konfliktu zájmů, což je podstatou právního systému.

Třetí hlavní funkci interpretace práva identifikuje Gerloch jako funkci argumentační. Interpretaci uvádí jako podstatnou složku argumentace – výsledky interpretačních postupů jsou ve spojení s konkrétní kauzou využívány jako významné argumenty při řešení sporu.⁴⁶

2.5. Interpretace v české právní vědě

Interpretací práva rozumí Gerloch výklad právních textů (včetně smluv a jiných právních úkonů), jehož cílem je objasnit smysl interpretovaného textu zejména v souvislosti s

⁴⁴ Bez ohledu na výše uvedenou společenskou poptávku právě po takovémto typu pravidel.

⁴⁵ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 128. ISBN 978-80-7380-454-1.

⁴⁶ Tamtéž, s. 129-130.

následnou aplikaci práva či jinou formou realizace práva. Rovněž však upozorňuje na další možné úrovně interpretace práva, spojené například s akademickou a vědeckou činností.⁴⁷ Interpretace práva, jak uvádí výše citovaný Gadamer, má smysl zejména ve spojení s konkrétním řešeným příkladem, avšak nemusí být nezbytně výlučnou doménou soudců při aplikaci práva. Důraz na interpretaci práva při pedagogické činnosti a její vědecké zkoumání bezesporu zlepšuje schopnost interpretace práva u členů právnické obce, což může být spojováno s mnohými pozitivními efekty, mezi které patří například stálost judikatury či snížení počtu soudních sporů.

Tradiční a nejčastěji uváděné interpretační metody jsou podle Weinbergera jazyková, logická, systematická, historická a teleologická metoda. Uplatňování těchto metod za účelem objasnění pravého významu právního textu Weinberger chápe jako proces juristického výkladu. Na bázi fixních, avšak zpochybnitelných bodů se podle něj při procesu interpretace právního textu dostáváme k pluralitě výkladových alternativ a zvažujeme jejich relativní použitelnost. Weinberger rovněž upozorňuje na skutečnost, že někteří právní teoretici jsou k teleologickému výkladu skeptičtí, a uznává, že norma nezaniká odpadnutím svého účelu, nýbrž derogací. Weinberger se k problematice teleologického výkladu staví tak, že jazykové projevy života – právní texty nevyjímaje – jsou součástí účelových souvislostí, a bez teleologických souvislostí si proto nedokáže porozumění právnímu textu představit.⁴⁸ Otázkou nicméně zůstává praktická použitelnost normy, které odpadl její účel.

Metody nejužěji související s interpretací práva, jimiž právo poznáváme, dělí Čapek na metody jazykového, logického, systematického, teleologického a případně historického výkladu. Historický výklad má však podle Čapka omezený metodologický význam – výsledky jeho aplikace obstojí, pouze pokud takto zjištěné účely a cíle normativních aktů vyplývají z

⁴⁷ Tamtéž, s. 128.

⁴⁸ WEINBERGER, O. *Norma a instituce: (Úvod do teorie práva)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 163 an. ISBN 80-210-1123-8.

textu zkoumaných normativních aktů.⁴⁹ O několik let později již Čapek teleologický výklad řadí společně s výkladem historickým mezi nadstandardní výkladové metody.⁵⁰

Gerloch uvádí celkem šest interpretačních metod jakožto postupů a způsobů objasnění smyslu textu, který je objektem interpretace. Těchto šest metod interpretace systematicky rozděluje do dvou kategorií na standardní metody interpretace, jež by měly být součástí každého interpretačního postupu, a nadstandardní metody interpretace, u nichž z hlediska legality platí, že „*argumentační závěry takto zjištěné nemohou obstát, jsou-li ve zjevném rozporu s textem (literou) zákona, resp. mezinárodní smlouvy, a s interpretačními výsledky dosaženými standardními metodami.*“⁵⁴

Mezi standardní interpretační metody řadí Gerloch jazykovou, gramaticko-sémantickou metodu zaměřenou na gramatický a sémantický obsah interpretovaného právního textu. Pod jazykový výklad řadí analýzu složení věty, významu jednotlivých slovních spojení a významu užitých slov samotných. Druhou metodou řazenou do kategorie standardních interpretačních metod je metoda logického výkladu. Při aplikaci této metody jsou využívány pravidla tradiční formální logiky. Třetím typem standardních interpretačních metod je podle něj metoda systematického výkladu, stojící na vnímání jazykového a logického kontextu. Je tak sledováno umístění zákona v rámci právního řádu jako celku s ohledem na hierarchii a vzájemný vztah právních předpisů, zda se jedná o zákon obecný či speciální, dřívější či pozdější. Rovněž je kladen důraz na vnitřní strukturu zkoumaného zákona.⁵⁵

Druhou tříprvkovou skupinu metod interpretace nazývá Gerloch nadstandardní metody interpretace. Společným základem této skupiny je argumentace *e ratione legis*, tedy rozumem či smyslem zákona, a také skutečnost, že metody spadající do této skupiny neobstojí, pokud jsou ve zjevném rozporu s výsledky interpretace získanými standardními metodami. V tomto výčtu uvádí Gerloch výklad historický, který je zaměřen na zkoumání úmyslu zákonodárce, a výklad komparativní, který srovnává obdobné instituty v právních řádech jiných států. Třetí výkladová metoda řazená Gerlochem do skupiny nadstandardních výkladových metod je výklad

⁴⁹ VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: Codex, 1996, s. 136. ISBN 80-85963-06-x.

⁵⁰ BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI, 2003, s. 156. ISBN 80-86395-74-x.

⁵⁴ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 137. ISBN 978-80-7380-454-1. ⁵⁵ Tamtéž, s. 137.

teleologický, při jehož aplikaci se interpretující osoba snaží aplikovat smysl či cíl právní normy.⁵¹

Maršálek spojuje s historickým výkladem zkoumání účelu zákona (*ratio legis*) a tuto výkladovou metodu řadí také mezi nadstandardní výkladové metody. Interpretaci právní normy za pomoci účelu zákona totiž vnímá jako zřídka využívanou metodu, která je nespolehlivá, slouží spíše k potvrzení závěrů vzešlých z využití ostatních interpretačních metod a jejíž význam považuje za nanejvýš podpůrný.⁵²

S řazením teleologického výkladu mezi nadstandardní metody nesouhlasí Hlouch, který pro diskuse u významu teleologického výkladu užívá pojmu „boj o teleologický výklad“. Teleologii pokládá za základní aspekt výkladu právních norem – až od teleologického výkladu se podle Hloucha odvíjí ostatní aspekty interpretace práva, a teleologický výklad tak patří mezi standardní výkladové metody. Mezi nadstandardní výkladové metody řadí výklad komparativní a principy ústavně-konformního výkladu, euro-konformního výkladu, jednoty ústavy a proporcionality. Obecně však zpochybňuje dělení na standardní a nadstandardní výkladové metody, neboť interpretaci považuje za jednotný myšlenkový proces. Má proto smysl uvažovat o jeho jednotlivých aspektech či hlediscích, ze kterých interpretující subjekt na objekt interpretace nahlíží, spíše než o dělení jednotlivých výkladových postupů na standardní a nadstandardní výkladové metody.⁵³

Melzer dělí výkladové metody podle výkladových cílů, z nichž prvním je subjektivně historický a druhý objektivně recentní. K objektivně recentnímu výkladu přiřazuje výklad formálně systematický a objektivně teleologický, k subjektivně historickému výkladovému cíli pak subjektivně historický výklad s tím, že jazykový výklad se může týkat obou těchto výkladových cílů.⁵⁴

⁵¹ Tamtéž, s. 138.

⁵² MARŠÁLEK, P. In: GERLOCH, A., MARŠÁLEK, P., ed. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.-20. 6. 2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 70. ISBN 8086432122.

⁵³ HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 234. ISBN 978-80-7380-303-2.

⁵⁴ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 86. ISBN 978-80-7400-382-0.

Obdobné rozdělení používá i Hager, který popisuje rozdělení výkladových metod na objektivní a subjektivní, jejich kombinaci v rámci standardních výkladových metod, respektive gramatického, systematického, historického a teleologického výkladu s předností výkladu gramatického. Rovněž analyzuje francouzské teorie interpretačních metod v dílech Aubry s Rauem a Thomasia, ve kterých spatřuje v podstatě pouze terminologické odlišnosti. Hager se rovněž zaměřil na Thomasiusovo rozdělení na gramatický a logický výklad, ve kterém spatřuje prvky výkladů ostatních – systematického, historického i teleologického,⁵⁵ a dospěl tudíž k obdobnému závěru jako Vogenauer.

Přístupy k systematizaci jednotlivých výkladových metod se různí v čase, ale i na základě právně teoretických tradic jednotlivých zemí či oblastí. Raisch například podřazuje objektivně teleologický výklad pod výklad systematický a vnímá ho jako jeho součást.⁵⁶ Rovněž při pohledu na švýcarskou právní vědu lze konstatovat, že je uváděno (obdobně jako v Německu) rozdělení metod interpretace práva na čtyři základní výklady, kterými jsou jazykový, historický, systematický a teleologický. Takové rozdělení nalezneme například v učebnici Mahlmanna.⁵⁷ Nelze proto konstatovat, že by se česká právní věda v pojetí rozdělení interpretačních metod nějak zásadně odlišovala. Vykazuje však značnou pluralitu ovlivněnou různými zahraničními přístupy.

2.6. Závaznost interpretace

Závaznost interpretačních metod lze dovodit několika způsoby. Ve své výše formulované podobě jsou výkladové metody podobné právním principům a je možné je vnímat v podobě abstraktních normativních vět.⁵⁹ Rovněž však mohou být chápány jako Alexyho příkazy k optimalizaci bez vztahů absolutní přednosti a nutnosti vzájemného vyvažování.⁶⁰

⁵⁵ HAGER, G. *Rechtmethoden in Europa*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2009, s. 36 an. ISBN 978-3-16-149841-1. Srov. AUBRY, Ch., RAU, Ch.-F. *Droit Civil Français*. 7. vydání. 1964.

⁵⁶ RAISCH, P. von. *Juristische Methoden: vom antiken Rom bis zur Gegenwart*. Heidelberg: C. F. Müller, 1995. ISBN 3811497952.

⁵⁷ MAHLMANN, M. *Konkrete Gerechtigkeit: Eine Einführung in Recht und Rechtswissenschaft der Gegenwart*.

⁵⁸ . vydání, Baden-Baden: Nomos, 2016, s. 150. ISBN 978-3-8487-2591-5.

⁵⁹ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 28. ISBN 978-80-87284-36-0.

⁶⁰ ALEXY, R. *Theorie der Grundrechte*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986, s. 146. ISBN 9783518281826.

⁶⁵ SAVIGNY, F. K. von. *System of the modern Roman Law*. Madras: J. Higginbotham, 1867, s. 174.

Vztahy mezi jednotlivými výkladovými metodami a převažováním některé z nich se v rámci jejich identifikace rovněž zabýval výše citovaný Savigny.⁶⁵

Normativní povahu interpretačních metod lze dovodit i z vázanosti soudce zákonem. Pokud soudce aplikuje zákony a je jimi vázán, musí být součástí právního řádu kritéria určující význam toho být zákonem vázán.⁶¹ Závaznost interpretačních metod a zásad je utvrzena, pokud ji některé ustanovení zákona přímo deklaruje. Tak tomu je například v ustanovení § 2 nového občanského zákoníku, který obsahuje následující interpretační pravidla:

„(1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.

(2) Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.

(3) Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.“

Lze zcela souhlasit s Wintrovou identifikací jednotlivých výkladových metod v tomto ustanovení, kdy pokyn k jazykovému výkladu spatřuje v části odst. 1 „význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti“, pokyn k užití systematického výkladu ve slovech „ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon“, pokyn k historickému výkladu „z jasného úmyslu zákonodárce“ a pokyn k teleologickému „jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání“ a v odst. 3 „výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění“.⁶⁷

Textace § 2 nového občanského zákoníku je tak ukázkou soukromoprávního interpretačního ustanovení, ve kterém je možné nalézt všechny čtyři v tuzemské právní vědě převažující interpretační metody v duchu Celsova citátu *scire leges non hoc est verba eorum tenere, sed vim ac potestatem*, neboli „znát zákony neznamena držet se jejich slov, ale pochopit

⁶¹ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 27. ISBN 978-80-87284-36-0. ⁶⁷ Tamtéž, s. 26.

jejich účinnost a sílu“, na který odkazuje důvodová zpráva k občanskému zákoníku v části věnované právě § 2. Formulace § 2 má podle důvodové zprávy čelit bezhodnotovému právnímu formalismu, který v 90. letech 20. století způsobil podle autorů důvodové zprávy množství škod.⁶²

Obecnější interpretační pravidlo nalezneme například v čl. 22 Listiny nebo v rámci mezinárodního práva veřejného v čl. 31 až 33 Vídeňské úmluvy o smluvním právu. Interpretační zásadu nalezneme i v § 6 a 7 ABGB, který určuje, že se slovům užitým v zákoně nemá přikládat jiný smysl než ten, který plyne ze samotného významu užitých slov, vzájemného kontextu těchto slov a zároveň z úmyslu, který měl zákonodárce, respektive z jeho jasného úmyslu. Pokud však slova ani přirozený smysl zákona nepostačují pro rozhodnutí, má soudce přihlídnout k podobné úpravě, jejíž úprava je zřejmá v podobných zákonech. Pokud takovýto postup nepostačuje, má soudce podle ABGB rozhodovat podle přirozenoprávních zásad právních, přičemž však má stále dbát na všechny okolnosti případu a pečlivě je zvažovat.⁶³

Hager upozorňuje, že interpretační pravidlo nalezneme například i v čl. 7 odst. 1 a 2 Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, která nabádá k interpretaci úmluvy s ohledem na její mezinárodní charakter a princip dobré víry a k řešení otázek jí neupravených podle pravidel mezinárodního práva soukromého.⁶⁴

Vzhledem k explicitní závaznosti interpretačních metod je na místě si připomenout jejich komplexní výčet, který uvádí Wintr. Ačkoli se tato práce zaměřuje na teleologický výklad, je pro komplexnost vhodné se alespoň okrajově věnovat i ostatním metodám. Následující přehled jednotlivých výkladů včetně některých principů a zásad s nimi spojených považuji za vhodný pro vymezení hranic teleologického výkladu a ostatních interpretačních metod. Při analýze soudních rozhodnutí tak díky tomuto přehledu bude lépe seznatelné, kdy je prováděn teleologický výklad a kdy je interpretační postup již součástí výkladu jiného. Zároveň při popisu jednotlivých výkladových metod lze sledovat jejich vztah k výkladu teleologickému.

⁶² Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, s. 33. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁶³ § 6 ABGB: „*Einem Gesetze darf in der Anwendung kein anderer Verstand beygelegt werden, als welcher aus der eigenthümlichen Bedeutung der Worte in ihrem Zusammenhange und aus der klaren Absicht des Gesetzgebers hervorleuchtet.*“

⁶⁴ HAGER, G. *Rechtmethoden in Europa*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2009, s. 82. ISBN 978-3-16-149841-1.

Otázku přípustnosti jednotlivých úhlů pohledu, respektive jednotlivých výsledků interpretace, Nerhot pro dosažení jakési „správné“ interpretace necharakterizuje pouze prostřednictvím možnosti výběru mezi různými výsledky interpretace, ale rovněž kontrastem jednotlivých interpretačních závěrů, k nimž bylo výkladovými metodami dospěno. Pokud podle Nerhota jedna interpretace obsahuje přesné sledování jazykového významu textu zákona, musí interpretace, která ji má znehodnotit, jít ještě hlouběji, například v oblasti účelu zákona.⁶⁵

Systematické členění interpretace práva na čtyři výkladové metody spojené s jednotlivými obecnými hlavními principy popisuje Wintr. Ten rozlišuje jazykový výklad spojený s principem doslovného výkladu, systematický výklad spojený s principy hierarchie právního řádu, bezrozpornosti právního řádu, vyloučení redundance, úplnosti právního řádu, systematiky zákonodárství a s principem doktrinního členění právního řádu, historický výklad spojený s principem vůle zákonodárce a teleologický výklad spojený s principem *e ratione legis*.⁶⁶

Uvedené rozdělení některých principů a s nimi případně provázaných zásad je vhodné zkoumat podrobněji právě kvůli jejich vzájemnému působení a poměrování. Zatímco pravidla mohou být podle Alexyho zcela splněna nebo zcela nesplněna, principy chápe jako příkazy k optimalizaci, které není možné vždy zcela splnit, ale měly by být naplňovány v co největší míře, kterou právní a reálný stav věcí dovolí.⁶⁷⁶⁸ Právní principy proto nebývají naplňovány absolutně, ale vždy do určité míry. Charakteristické pro právní principy je jejich poměrování – uplatnění jednoho principu sice omezí uplatnění principu jiného, který je však i nadále součástí právního řádu.⁶⁹

Rozdíl lze popsat na příkladu kolize právních principů a pravidel. Zatímco principy jsou tvárnější a při jejich aplikaci v konkrétních situacích záleží do velké míry na úvaze soudce, jaký z principů vztahujících se k řešenému principu upřednostní a jaký upozadí, při aplikaci právních pravidel nemá soudce škálu alternativních řešení a pohybuje se v rovině *de facto* dvojkové soustavy, kdy může uplatnit hodnotu 1, nebo 0. V případě principů tak převáží jeden, jindy jiný

⁶⁵ NERHOT, P. *Law, writing, meaning: an essay in legal hermeneutics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1992, s. 36. ISBN 0748603913.

⁶⁶ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 32. ISBN 978-80-87284-36-0.

⁶⁷ ALEXY, R. *Recht, Vernunft, Diskurs: Studien zur Rechtsphilosophie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995, s.

⁶⁸ an. ISBN 9783518287675.

⁶⁹ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 28. ISBN 978-80-87284-36-0.

v souvislosti s aktuálními okolnostmi, zatímco u právních norem se na určitý případ vždy uplatní norma stejná.

Na druhý významný přístup k definování vzájemného vztahu principů a právních pravidel upozorňuje Ávila. Podle něj jsou principy normy s vysokým stupněm abstraktnosti, tedy cílené na neurčitý počet situací, i normy s vysokým stupněm obecnosti, tedy směřující na neurčitý počet osob. Principy tak při své aplikaci vyžadují subjektivní posouzení soudcem – na rozdíl od právních pravidel spojených dle Ávila s malým nebo žádným stupněm abstraktnosti a obecnosti. Normy se podle něj vztahují na téměř určitý počet situací a téměř určitý počet osob, a vyžadují tak pouze mírné subjektivní posouzení soudcem při své aplikaci. Toto rozdělení podle stupně neurčitosti norem tak připisuje právním pravidlům i principům stejné atributy a rozlišuje je pouze podle úrovně abstraktnosti těchto atributů. Alespoň nějaká neurčitost je totiž spojena s vyjádřením normy lidským jazykem, a je proto vždy spjata nejen s principy, ale i s právními pravidly. Obsahově pak i právní pravidla zahrnují alespoň dvě hodnoty, a to formální hodnotu stability daného stavu, kterou principy neobsahují, a specifickou věcnou podstatu, která je cílem dané úpravy.⁷⁰

Následující část této práce bude věnována jednotlivým interpretačním metodám, aby mohl být detailněji rozebrán jejich vzájemný vztah a případná kolize výsledků interpretace z nich vzniklých. Při aplikační praxi je totiž každý výklad nezbytné sledovat právě ve vztahu k výkladům ostatním, respektive k výsledkům, kterých bylo ostatními interpretačními metodami dosaženo.

3. Teleologický výklad

V následujících částech této práce budou analyzovány nejdůležitější aspekty teleologického výkladu a vztahu jednotlivých dalších interpretačních metod, tedy výkladu jazykového, historického a systematického, k účelu jednotlivých ustanovení zákona, a to zejména ve světle nového občanského zákoníku. Argumenty spojované s výkladem nazývaným logický jsou prací, vzhledem k využití čtyřprvkového schématu (respektive dělení na výklady jazykový, teleologický, systematický a historický), podle své povahy rozděleny mezi výklady teleologický a systematický.

⁷⁰ Á VILA, H. B. *Theory of legal principles*. Dordrecht: Springer, 2007, s. 45. ISBN 978-1-4020-5878-3.

Je možné tyto výkladové metody chápat a jejich výsledky posuzovat izolovaně? Je možné říci, že některá metoda je pro interpretaci v soukromém právu vhodnější či nikoli, a konstatovat přednost jedné interpretační metody před jinou? Nový občanský zákoník posiluje, až téměř preferuje, metodu teleologickou. Je však otázkou, zda je taková cesta správná a neskýtá v konečném důsledku nebezpečí odtržení interpretačních závěrů od *racia* zákona a gradace interpretačních závěrů – ovlivněných mj. osobností soudce – až do absurdna? S touto otázkou se logicky pojí úvaha, zda vůbec a do jaké míry by měly ostatní interpretační metody teleologickou výkladovou metodu omezovat a limitovat. Jaká je teleologická aplikace interpretačního ustanovení upřednostňujícího teleologický výklad? Skýtá se v něm teleologické omezení v aplikaci jeho samého?

3.1. Teleologický výklad – teorie

Pojem teleologický výklad, mající základ ve slově „teleologie“, bývá nezdědka v literatuře odvozován od řeckého termínu účel či pohnutka, τέλος.⁷¹ Lajsek však upozorňuje, že v případě slova teleologie je vhodné se na skladbu tohoto termínu zaměřit o něco podrobněji. Upozorňuje na potřebu reflexe skutečnosti, že se evidentně jedná o složeninu dvou řeckých slov, a to τέλος a λόγος. Slovu τέλος bývá rovněž připisován význam „konec“, ale rovněž je možné ho chápat jako účel, či však také jako záhuba, smrt nebo odvozeně pravomoc, úřad či rozhodnutí, a dokonce může být podle Lajska vnímáno i jako počátek atd. Τέλος je pak doplněn porozuměním obsahujícím slovo λόγος – v tomto případě porozumění cíli zákona a jeho souvislostem.⁷²

Při využití teleologického výkladu se, obecně řečeno, interpretující subjekt snaží dobrat smyslu či cíle právní normy.⁷³ Mezi českými právními teoretiky nalezneme rozličné přístupy k širší pojetí teleologického výkladu. Wintr uvádí možnost teleologického výkladu rovněž v duchu

⁷¹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 160. ISBN 978-80-7400-382-0.

⁷² LAJSEK, V. Pojetí teleologické metody interpretace v českém právním prostředí. *Právník*, č. 7/2011.

⁷³ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 138. ISBN 978-80-7380-454-1.

účelu a hodnot celého právního řádu.⁷⁴ Podle Čapka je pak úlohou teleologického výkladu vystihnoutí smyslu a funkce právní normy v souvislosti se sociálními podmínkami a potřebami, v nichž se má dojít k realizaci normy. V souvislosti s probíhajícím vývojem společenských podmínek dochází totiž v některých případech ke změně původní funkce právní normy.⁸⁰

Hranice použití teleologického výkladu lze v obecné rovině spatřovat v mezích dvou pojetí teleologického výkladu. První přistupuje k teleologickému výkladu jako k relativně volnému postupu interpretujících subjektů, které jsou při jeho aplikaci vázány právním řádem, mírou konkrétnosti či abstraktnosti formulací zákonů a dalších objektů interpretace, jakož i základními zásadami právní kultury.⁷⁵ Druhé pojetí vychází z předpokladu, že hranice a limity možností teleologického výkladu jsou stanoveny přímo normotvůrcem.⁷⁶

Weinberger upozorňuje na riziko změkčování právních norem prostřednictvím teleologického výkladu a s tím spojené ohrožení právní jistoty. Po formální stránce právní norma samozřejmě nezaniká odpadnutím jejího účelu, nýbrž řádnou derogací. Upozorňuje ovšem na skutečnost, že právní texty jsou vždy součástí účelových souvislostí, a právní řád a jednotlivé právní instituty tak vždy mají své teleologické pozadí. Porozumění právní normě si tak bez ohledu na teleologické souvislosti v pragmatických jazycích nedokáže představit.⁷⁷ Na Weinbergera pak navázal Ústavní soud ve svém nálezu Pl. ÚS-st. 1/96, kdy prohlásil, že: „Každá právní norma má svůj smysl a účel, jejich rekonstrukce je však spjata s řadou nejistot.“⁷⁸

3.1.1. Problematika koherence

S ohledem na možnost podřazení relativně širokého spektra interpretačních nástrojů, principů a zásad, pod hlavičku teleologického výkladu, lze tento výklad vnímat poměrně široce.

⁷⁴ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 123. ISBN 978-80-87284-36-0. ⁸⁰ VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: Codex, 1996, s. 136. ISBN 80-85963-06-x.

⁷⁵ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 138. ISBN 978-80-7380-454-1.

⁷⁶ LAJSEK, V. Pojetí teleologické metody interpretace v českém právním prostředí. *Právník*, č. 7/2011.

⁷⁷ WEINBERGER, O. *Norma a instituce: (Úvod do teorie práva)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 165. ISBN 80-210-1123-8.

⁷⁸ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS-st. 1/96 ze dne 21. 5. 1996.

Jednotlivým prvkem prolínajícím metody zařazené pod teleologický výklad je předpoklad hodnotové koherence právního řádu. Této koherenci se věnuje Sobek, který slovo koherence popisuje jako souvislost, spojitost, trvanlivost a na rozdíl od binární konzistentnosti, omezující se na rozlišení, zda systém konzistentní je anebo není, vnímá koherenci jako pojem graduální, spojitelný s různou mírou.

Konzistence však bývá jednou z nezbytných podmínek koherence. Jako příklad z nejznámějších koncepcí koherence právního řádu uvádí Sobek Rawlsovu koherenční justifikaci spočívající ve vyvážení jednotlivých principů do koherentního celku tak, aby byly ve vzájemném souladu.⁷⁹ MacCormick dokonce popisuje interpretaci jako činnost veskrze obsahující právě aplikaci fundamentálních hodnot práva. Kvalitní interpretace práva tak jsou schopny jen ty interpretující subjekty, které mají hluboký a komplexní vhled do obecně uznávaných hodnot práva.⁸⁰ Je ovšem otázkou, zda by do jisté míry kvalitní interpretace neměly být schopny všechny subjekty, které jsou danou právní normou regulované.

Koherenci v právu se věnoval rovněž Dworkin, který pojal soudce tvořícího soudní rozhodnutí jako autora „*chain novel*“, tedy jako tvůrce nekonečného seriálu. Při tvorbě každého jednotlivého „nového dílu“ má být soudce vázán dějem, který se již v seriálu odehrál, a má tak udržovat dějovou kontinuitu. Při rozhodování soudního sporu tak má soudce brát ohled na do té doby existující rozhodnutí.

Na Dworkina odkazuje Marmor, když identifikuje dva hlavní principy politické integrity. Prvním z nich je legislativní princip, který po tvůrcích práva požaduje, aby se pokusili tvořit (morálně) koherentní právo. Druhým principem je požadavek, aby již existující právo bylo vnímáno tak koherentní, jak jen to je možné.⁸¹

Hodnotovou koherenci napříč celým právním řádem vnímá Barak tak, že jsou soudci jen zřídka kdy v situaci, kdy je po nich požadováno interpretovat celý text. Standardně totiž podle Baraka dochází akorát k situaci, kdy při své činnosti interpretují jen některou z jeho částí.

⁷⁹ SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 91. ISBN 978-80-87439-03-6. Srovnej RAWLS, J. *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: The Belknap press, 1971, s. 18 an. ISBN 9780674017726.

⁸⁰ MACCORMICK, N., SUMMER, R. S. *Interpreting Statutes: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Dartmouth, 1991, s. 538. ISBN 9781855211834.

⁸¹ MARMOR, A. *Law in the Age of Pluralism*. New York: Oxford University Press, 2007, s. 39. ISBN 9780199745111.

Podstatou kontextu každé části zákona je však celý jeho text. Pokud podle Baraka chceme porozumět jedné jeho části, musíme rozumět textu jako celku. Úplnost textu se sestává z celé škály jeho implicitních i explicitních ustanovení. O úmyslu autora zákona vypovídá rovněž struktura jeho textu, dělení do jednotlivých částí a způsob prezentace jeho obsahu. Princip vlastní všem právním systémům spatřuje Barak v povinnosti soudců přistupovat ke každé závěti, smlouvě, zákonu a ústavě v kontextu celého normativního systému.⁸² MacCormick rovněž upozorňuje na potřebu vnímat při interpretaci jednotlivých ustanovení zákona jeho text jako celek, a to včetně jeho struktury.⁸³

Sobek upozorňuje na Scaliův popis interpretace jako celostní záležitosti. Ten upozorňuje na to, že ač se některé ustanovení interpretovaného zákona může v izolaci zdát jako mnohoznačné, v kontextu schématu právního řádu se jeho význam často objasní – stejnou terminologii totiž nalezneme v jiném kontextu, což ji objasní, či zjistíme, že pouze jeden z uvažovaných výkladů je kompatibilní se zbytkem zákona.⁸⁴ Ve Scaliově přístupu tak Sobek spatřuje kombinaci předpokladu terminologické koherence ve smyslu používání stejných výrazů se stejným významem napříč celým zákonem a právním řádem a teleologické koherence spojené s požadavkem na preferenci takových výkladů, které jsou slučitelné s účely, které sledují ostatní části zákona a právního řádu.⁸⁵

Normativní harmonii právního řádu předpokládá Barak v tom smyslu, že každé zákonné ustanovení má svůj význam v celkovém projektu. Žádné ustanovení tak není nadbytečné a žádné ustanovení není jen „legislativou pro legislativu“. Barak předpokládá, že každý nový zákon je formulován tak, aby dosáhl určeného účelu, ať už je jím změna existujícího práva nebo jeho potvrzení či vynucení. Předpokládá rovněž, že legislativní činnost směřuje k vytvoření

⁸² BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 137. ISBN 9780691120072.

⁸³ MACCORMICK, N., SUMMERS, R. S. *Interpreting Statutes: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Dartmouth, 1991, s. 519. ISBN 9781855211834.

⁸⁴ *United Sav. v. Timbers of Inwood Forest*, 484 U.S. 365 (1988).
Dostupné z: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/484/365/case.html>

⁸⁵ SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 95. ISBN 978-80-87439-03-6.

platného ustanovení zákona, jehož stejná slova mají stejný význam a odlišná slova odlišný význam. Na závěr však Barak dodává, že tyto předpoklady jsou vyvratitelné.⁸⁶

Na základě požadavků na teleologickou koherenci v právu je vyžadována identifikace hodnot zakořeněných v zákonech a principech. Tato koherence se pak projevuje při interpretaci práva a v legislativních pracích, díky čemuž lze rozpoznat relativně strukturovaný a uspořádaný systém politických, sociálních a lidských hodnot. Při posuzování fundamentálních hodnot systému MacCormick upozorňuje na to, že legitimita práva závisí na (v právním systému obsažené) povinnosti odkazu na tyto fundamentální hodnoty do své podstaty. V německém právu a dalších vyspělých právních systémech tak lze spatřovat poměrně silný odkaz na hodnoty odvozené z přirozeného práva.⁸⁷

Význam účelu právní úpravy spatřuje MacCormick při evaluaci jednotlivých výsledků interpretačního procesu. Pokud existuje nějaký účel či stav okolností nebo právní koncept, který je považován za fundamentální pro daný právní řád, a existuje více interpretačních závěrů, měl by být zvolen takový interpretační závěr, který při své aplikaci zajistí co největší míru kompatibility s uvedenými hodnotami.⁸⁸

Jak ovšem postupovat v případě, kdy se v zákoně objeví evidentní nedostatek koherence? Soudci by podle Marmora měli mít při rozhodování na paměti, že zákony byly tvořeny zákonodárci majícími v úmyslu přijmout zákony co nejkoherentnější. Pokud se zákonodárcům dostatečné míry koherence podařit nedosáhlo, může být tento nedostatek napraven právě rozhodováním soudců.⁸⁹

Proti koherentismu uvádí Sobek jako protiklad v epistemologii fundacionismus, podle kterého se poznání opírá o soubor výchozích evidentních pravd, od kterých jsou pak odvozeny pravdy další. Lze proto říci, že fundacionismus rozlišuje poznání bezprostřední a poznání od bezprostředního odvozené. Koherentismus pak pokládá za přijatelné takové názory, které si vzájemně vyhovují a které dohromady dávají smysluplný koherentní celek. Koherentismus je

⁸⁶ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 359. ISBN 9780691120072.

⁸⁷ MACCORMICK, N., SUMMERS, R. S. *Interpreting Statutes: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Dartmouth, 1991, s. 536. ISBN 9781855211834.

⁸⁸ Tamtéž, s. 514.

⁸⁹ MARMOR, A. *Law in the Age of Pluralism*. New York: Oxford University Press, 2007, s. 41. ISBN 9780199745111.

tak holistickým přístupem zohledňujícím nikoli jednotlivé názory, ale až jejich pozici v rámci celku. Taková koherence v právním řádu ovšem neznamená popření jeho vnitřní rozmanitosti. Při jejím zachování má však za cíl, aby byl právní řád vnitřně funkčně propojen a teleologicky provázán.⁹⁰

Ústavní soud zdůraznil koherenci právního řádu i v rámci jednoho paragrafu v situaci, kdy Okresní soud v Děčíně ve svém důsledku navrhol zrušení rozsudku pro zmeškání, a to prostřednictvím návrhu na zrušení § 152b odst. 1, § 152b odst. 4, § 152b odst. 5 občanského soudního řádu.⁹¹ Vybrané odstavce okresní soud shledal v rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení, která je zakotvená v čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.⁹²

„§ 153b

(1) *Zmešká-li žalovaný, kterému byly řádně doručeny do jeho vlastních rukou (§ 49) žaloba a předvolání k jednání nejméně deset dnů přede dnem, kdy se jednání má konat, a který byl o následcích nedostavení se poučen, bez důvodné a včasné omluvy první jednání, které se ve věci konalo, a navrhne-li to žalobce, který se dostavil k jednání, pokládají se tvrzení žalobce obsažená v žalobě o skutkových okolnostech, týkající se sporu, za nesporná a na tomto základě může soud rozhodnout o žalobě rozsudkem pro zmeškání.*

(2) *Je-li v jedné věci několik žalovaných, kteří mají takové společné povinnosti, že se rozsudek musí vztahovat na všechny (§ 91 odst. 2), lze rozhodnout rozsudkem pro zmeškání jen tehdy, nedostaví-li se k jednání všichni řádně obeslaní žalovaní.*

(3) *Rozsudek pro zmeškání nelze vydat ve věcech, v nichž nelze uzavřít a schválit smír (§ 99 odst. 1 a 2), nebo došlo-li by takovým rozsudkem ke vzniku, změně nebo zrušení právního poměru mezi účastníky.*

(4) *Zmešká-li žalovaný z omluvitelných důvodů první jednání ve věci, při němž byl vynesena rozsudek pro zmeškání, soud na návrh žalovaného tento rozsudek usnesením zruší a*

⁹⁰ SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 92. ISBN 978-80-87439-03-6.

⁹¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁹² Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014, bod 5.

nařídí jednání. Takový návrh může účastník podat nejpozději do dne právní moci rozsudku pro zmeškání.

(5) Pokud žalovaný kromě návrhu na zrušení rozsudku soudu prvního stupně z důvodů podle odstavce 4 podal proti rozsudku i odvolání a návrhu na zrušení rozsudku bylo pravomocným usnesením vyhověno, k odvolání se nepřihlíží.⁹³

Okresní soud v Děčíně spatřoval nerovnost účastníků v úpravě umožňující vydat rozsudek pro zmeškání toliko ve prospěch žalobce, přičemž žalovaný při zmeškání jednání žalobcem takovou možnost nemá, což podle soudu znamená, že „...pokud se za stejných podmínek k nařízenému jednání nedostaví žalobce, žalovaný soudu nemůže navrhnout vydání rozsudku pro zmeškání s tím, že tvrzení žalovaného obsažená v jeho vyjádření k žalobě (nebo přednesená při jednání) o skutkových okolnostech týkající se sporu by se pokládala za nesporná.“⁹⁴

Před samotným posouzením zásahu do principu rovnosti stran účastníků však Ústavní soud posuzoval rozsah napadeného ustanovení z pohledu koherence napadených odstavců v rámci celého institutu rozsudku pro zmeškání:

„Dříve než Ústavní soud přistoupil k meritornímu posouzení, musel se vypořádat s rozsahem návrhu. Navrhovatel napadl toliko § 153b odst. 1, 4 a 5 o. s. ř. a výslovně uvedl, že naopak nenapadá druhý a třetí odstavec téhož ustanovení. Druhý odstavec totiž podle navrhovatele není v jím projednávané věci bezprostředně aplikovatelný a třetí odstavec navrhovatel považuje za ústavně konformní.

Ústavní soud je však toho názoru, že § 153b o. s. ř., zakotvující úpravu rozsudku pro zmeškání, tvoří koherentní a vnitřně natolik propojený celek, že jej nelze rozdělit na jednotlivé komponenty a přezkoumat souladnost s ústavním pořádkem toliko u některých z nich (tj. odstavců prvního, čtvrtého a pátého). To platí tím spíše, že je napaden první odstavec § 153b o. s. ř., který je pro určení podmínek aplikace rozsudku pro zmeškání zcela klíčový. Pokud by Ústavní soud akceptoval rozsah návrhu, jak jej vymezil navrhovatel, a případně tomuto návrhu vyhověl, zůstal by pak v občanském soudním řádu "pahýl" ve formě druhého a třetího odstavce § 153b o. s. ř., který by nedával sám o sobě žádný smysl. Samostatně stojící druhý odstavec (bez

⁹³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁹⁴ Nález Ústavního soudu č. 44/2014 Sb., sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014, body 24 a 25.

zrušeného prvního odstavce) by dokonce žalovaného stavěl do ještě nevýhodnější pozice než stávající úprava, neboť po derogaci § 153b odst. 1 o. s. ř. by, striktně vzato, nebylo nutné pro vydání rozsudku pro zmeškání splnit podmínku řádného doručení žaloby a předvolání do vlastních rukou podle § 49 o. s. ř. nejméně deset dnů předem ani podmínku řádného poučení žalovaného o následcích nedostavení se a žalovaný by neměl možnost předejít vydání rozsudku pro zmeškání svou omluvou z nařízeného jednání. Z tohoto důvodu považuje Ústavní soud za nezbytné posoudit ústavnost celého § 153b o. s. ř., a nikoliv pouze jeho prvního, čtvrtého a pátého odstavce“.⁹⁵

Ústavní soud tak upozornil na potřebu vnímat každé jednotlivé ustanovení zákona v souvislosti s jinými a varoval před vznikem „pahýlů“, které by byly se zbytkem kodexu nekoherentní. Na riziko normativního „pahýlu“, respektive nekoherentního torza normativního textu v zákoně, upozorňoval Ústavní soud i v nález sp. zn. Pl. ÚS 16/09, ve kterém se zabýval možností podáním námitek účastníků řízení proti návrhu na nařízení předběžného opatření:

„Ústavní soud si je vědom, že derogační důvod se vztahuje pouze na dílčí právní normu obsaženou v tomto ustanovení, přesto však s ohledem na jeho pravomoc mu nepřísluší svým derogačním výrokem reformulovat toto ustanovení, např. tím způsobem, že by přistoupil pouze k jeho zrušení v části vztahující se výslovně k předběžnému opatření, tedy v části vymezené slovy "usnesení, jímž bylo rozhodnuto o předběžném opatření, nebo"... Vedle toho, pokud by Ústavní soud zrušil toto ustanovení jen ve slovech "usnesení, jímž bylo rozhodnuto o předběžném opatření, nebo", bylo by i nadále rozhodnutí o předběžném opatření podřaditelné pod torzo textu § 220 odst. 3 občanského soudního řádu, neboť jde nepochybně o "usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé". Částečná derogace by proto nevedla k odstranění protiústavního stavu... je věcí zákonodárce, aby rozhodl o tom, jakou právní úpravu rozhodování o předběžném opatření přijme, jež by odstranila tímto nálezem vymezený ústavní deficit. Ústavní soud znovu zdůrazňuje, že ten vyvstává v kontextu s celou právní úpravou předběžného opatření v občanském soudním řádu...“⁹⁶

Je ovšem otázkou, do jaké míry je každý zásah Ústavního soudu z pozice negativního zákonodárce příčinou vzniku určité nekoherence v zákoně, a je podle mého názoru dobrou praxí Ústavního soudu, že toto hledisko při své rozhodovací praxi zohledňuje.

⁹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 5. 2. 2014.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/09 ze dne 19. 1. 2010, body 35 a 36.

3.2. Objektivní teleologický výklad

Teleologický výklad tak není hledáním úmyslu, který se zákonem spojoval zákonodárce, nýbrž cestou k nalezení objektivně recentního výkladového cíle.⁹⁷ Výkladový cíl popisuje Melzer jako cíl, ke kterému výklad směřuje, respektive co má být prostřednictvím výkladu zjištěno. Můžeme tak zjišťovat v rovině chápání zákona to, jaký smysl se zákonem spojoval jeho autor, respektive zákonodárce, nebo ustanovení zákona můžeme vykládat s ohledem na aktuální hodnoty v právu a zjišťovat, jakým způsobem má ustanovení rozumět jeho adresát za předpokladu, že zákonodárce nechce v právu způsobit hodnotové rozpory. Podle uvedených kritérií tak můžeme rozlišovat subjektivní a objektivní výkladový cíl, podle toho, zda se snažíme interpretaci objasnit subjektivní vůli zákonodárce nebo význam, který s ustanovením spojují jeho adresáti.¹⁰⁴

Objektivní výkladovou teorii lze v komparaci s historickým výkladem podložit výše citovaným známým Radbruchovým výrokiem o zákonu moudřejším, než je zákonodárce: „*Vůle zákonodárce není metodou výkladu, nýbrž cílem výkladu a výsledkem výkladu, výrazem pro apriorní nezbytnost systémově-nerozporného výkladu celého právního řádu. Je proto možné konstatovat jako vůli zákonodárce to, co nikdy jako vědomá vůle autora zákona nebylo přítomno. Interpret může zákonu rozumět lépe, než mu rozuměl jeho tvůrce, zákon může být moudřejší než jeho autor – on právě musí být moudřejší jako jeho autor.*“⁹⁸

Výkladový cíl můžeme zjišťovat rovněž v souvislosti s časovým hlediskem. Jako zřetelný příklad pro vnímání pohybu po časové ose uvádí Melzer toto rozlišení u objektivního výkladového cíle. Upozorňuje na značný rozdíl mezi objektivním významem spojovaným s jeho zákonným adresátem v době přijetí zákona a významem, který má zákon pro adresáta v době jeho aplikace. Tento rozdíl lze dobře sledovat v kontextu vývoje právního řádu a změn hodnotových rámců ve společnosti, který nastal od doby přijetí zákona. Melzer uvádí jako příklad takové hodnotové změny rok 1989, na kterém lze dobře ilustrovat význam rozlišení času, ke kterému se interpretace vztahuje. Při určování výkladového cíle se můžeme po časové

⁹⁷ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 126. ISBN 978-80-87284-36-0.

¹⁰⁴ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 80-81. ISBN 978-80-7400-382-0.

⁹⁸ RADBRUCH, G. *Rechtsphilosophie*. Pozn. 8, s. 107. Cit. podle HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 137. ISBN 978-80-7380-366-7.

ose posunovat libovolně, avšak nejtypičtějším rozlišováním jsou dvě hraniční situace – těmi jsou výklad spojený s časem přijetí interpretovaného předpisu a časem jeho aplikace. V rámci interpretace ale může být rozhodný i jiný okamžik spočívající na časové ose mezi uvedenými hraničními body, v oblasti soukromého práva je to například interpretace ustanovení občanského zákoníku majícího vliv na platnost smlouvy k okamžiku jejího uzavření.⁹⁹

Výkladové cíle v rámci interpretace práva rozlišuje Kramer¹⁰⁰ a na něj navazující Melzer,¹⁰¹ a to celkem čtyři. Jsou jimi:

- a) Historický subjektivní výkladový cíl – slouží ke zjištění významu, který s interpretovaným textem spojoval jeho autor. Pokud interpretujeme zákon, zjišťujeme, jaký význam s interpretovaným ustanovením spojoval zákonodárce.
- b) Recentní subjektivní výkladový cíl – směřuje ke zjištění významu, který by interpretovanému textu přisuzoval historický zákonodárce, a to ovšem při znalosti současného stavu právního řádu i souvislostí aktuálního faktického bytí. Tento výkladový cíl by však v dnešní době neobstál v požadavcích na legitimitu.
- c) Recentní objektivní výkladový cíl – slouží ke zjištění, jaký objektivní význam má text zákona pro jeho adresáta znalého právního řádu, respektive znalého práva v jeho platném stavu. Legitimizačním důvodem tohoto výkladového cíle je ochrana právní jistoty, a proto je při přezkumu právního jednání pro interpretaci rozhodující okamžik zkoumaného jednání a nikoli okamžik, ve kterém interpretace probíhá.
- d) Historický objektivní výkladový cíl – předmětem zkoumání je objektivní význam interpretovaného zákonného textu v době jeho schválení, respektive publikace. Při zkoumání tohoto cíle jsou brány v potaz objektivní okolnosti s přijetím zákona spjaté, *occasio legi*.

Pod pojem teleologického výkladu tak lze podle Wintra podřadit rovněž poměrování jednotlivých hodnot ústavními soudy při aplikaci testu proporcionality. Ten úzce souvisí s výše uváděným požadavkem na vnitřní koherenci právního řádu. Teleologické metody jsou

⁹⁹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 81. ISBN 978-80-7400-382-0.

¹⁰⁰ KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. Bern: Stämpfli Verlag, 1998, s. 88.

¹⁰¹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 82-85. ISBN 978-80-7400-382-0.

využívány rovněž při extenzivním či restriktivním výkladu, během kterého se pohybujeme v neurčité části pojmu. O teleologické úvahy bývá opřeno i dotváření práva při přesažení hranic neurčité části pojmu i teleologická redukce.¹⁰²

Stejně jako u jazykového, systematického a historického výkladu spojuje Wintr s teleologickým výkladem systematiku principů a zásad. Zásady zařazené pod teleologický výklad subsumuje pod princip výkladu *e ratione legis*, tedy princip výkladu podle smyslu a účelu zákona.¹⁰³ Tento účel lze najít v každém zákoně, neboť žádný zákon nevzniká sám pro sebe, bez účelu. Právní řád ovšem tvoří normy obsahující převážně normy chování a nikoli normy teleologické. Účel normy proto v normách našeho právního řádu nebývá vyjádřen explicitně, ale je nutné ho poznávat.¹⁰⁴

K tomuto poznávání slouží zásady teleologického výkladu, mezi kterými lze jako první uvést zásadu zohlednění účelu právní normy. Tuto zásadu popisuje Melzer: „*Je-li interpretované ustanovení nejasné a je-li současně znám účel, kterého má být tímto ustanovením dosaženo, je třeba z několika jazykově možných výkladových výsledků vybrat právě ten, který je nejlépe přizpůsoben k naplnění tohoto účelu.*“¹⁰⁵

Pokud není účel normy zřejmý, je možné si pomoci – ač sledujeme objektivní výkladový cíl – metodami subjektivně teleologického výkladu či dějinami působení dané normy,¹⁰⁶ a nalézt tak inspiraci, základní vodítko, při hledání racionálního účelu spojovaného s úpravou zákonodárcem. Zkoumání úmyslu zákonodárce – na základě komplexní zkušenosti s definovatelnými právními účely úpravy – vnímá Melzer jako jeden z nejproblematictějších momentů, na které narazíme při aplikaci objektivně teleologického výkladu. Postup při zkoumání a rozeznávání účelu zákona může být vědomě či podvědomě ovlivněn tzv. předporozuměním.

¹⁰² WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 126. ISBN 978-80-87284-36-0.

¹⁰³ Tamtéž, s. 129.

¹⁰⁴ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 137. ISBN 978-80-7380-366-7.

¹⁰⁵ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 159. ISBN 978-80-7400-382-0.

¹⁰⁶ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 129. ISBN 978-80-87284-36-0.

3.3. Cesty k zjištění účelu

V judikatuře soudů se při využití teleologického výkladu objevuje tzv. argument účelem zákona, který soud uvede přímo či s ním srovnává jiné interpretační závěry. Otázkou však zůstává, jakým postupem účel interpretované úpravy rozeznat a identifikovat? Účel, který při aplikaci teleologického výkladu identifikujeme, může mít různé stupně abstrakce – lze si představit argumentaci obecným účelem spojeným s některým právním institutem obecně, například s autonomií rozhodování spolkových orgánů o vnitřních záležitostech spolku. Na druhou stranu pak můžeme zkoumat smysl a účel konkrétního slova v jeho použitém kontextu.¹⁰⁷

Interpretační postupy, které jsou například zakotvené v ustanovení § 2 nového občanského zákoníku, nestanoví, jakou míru abstrakce při využití teleologického výkladu preferovat, a nechávají proto tento výběr čistě na posouzení interpretujícího soudce. Míru abstrakce je velmi náročné rozdělit do několika kategorií, a pokud se tak stane, budou mezi nimi vždy značně nepevné hranice a výrazné překryvy. Barak při vědomí těchto neostrých hranic definoval čtyři obecné stupně abstrakce, ve kterých se lze při zjišťování účelu pohybovat.¹⁰⁸

3.3.1. První stupeň, relativně nízký stupeň abstrakce

Za stupeň s nejnižší mírou abstrakce považuje Barak postup, při kterém se interpret zaměřuje na autory textu. Interpret se snaží zjistit, jaké hodnoty, cíle, záměry a funkce by autor (ať už se jedná o zůstavitele, stranu smlouvy, legislativce či člena zákonodárského sboru) prezentoval v situaci, kdy by měl daný problém vyřešit u soudu. Nejedná se tak o dohledávání či domýšlení úmyslu reálného specifického autora právního textu, nýbrž o odhad interpreta, jaký úmysl by býval autor textu měl. Jedná se tak o hypotetický individuální úmysl.¹¹⁶

Posner nabádá soudce konfrontované s nejasným či těžko aplikovatelným zákonem, aby při interpretaci posbírali veškerou svou představivost a empatii a pokusili se – i přes značnou

¹⁰⁷ Např. význam slova „přestěhování“, viz níže usnesení Nejvyššího soudu č. j. 3 Tdo 1489/2015 ze dne 23. 3. 2016.

¹⁰⁸ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 150. ISBN 9780691120072. ¹¹⁶ Tamtéž, s. 151.

pravděpodobnost neúspěchu tohoto snažení – postavit sami sebe do pozice tvůrců zákona a následně z této pozice zákon interpretovat. Takový postup zahrnuje kromě úvahy spočívající v prvotní myšlence o účelu zákona i snahu o pochopení problému, kterému zákonodárce čelil a který chtěl daným zákonem vyřešit. Takový postup nazývá rekonstrukcí představ (tvůrce zákona).¹⁰⁹

Soud v případě firmy Borden, zabývající se výrobou mléčných a dalších potravinářských produktů, konstatoval, že nejlépe lze dojít k významu zákona – ostatně tak jako vždy – když se odvoláme na jeho účel. Představíme si, jak by o nastalých okolnostech v současné době smýšleli tvůrci zákona, kteří ho za určitým účelem vytvořili.¹¹⁰

Jedná se tak o postup blízký odhalování recentního subjektivního výkladového cíle. Barak však uvádí, že se nejedná o subjektivní podobu účelu, protože se nezaměřujeme na skutečný úmysl autora zákona, respektive na to, čeho se autor zákona snažil dosáhnout, a to nikoli v kontextu konkrétního sporu, ale v rovině abstraktního účelu dotčené právní normy. Interpretující soudce se staví do pozice autora v době a historickém kontextu, ve kterém zákon vznikl.¹¹¹ Soudce tak neobjevuje subjektivní úmysl autora zákona a měl by mít na paměti, že některé otázky, kterým byl autor zákona toho času vystaven, nebude moci zodpovědět. Metafyzický svět původního autora zákona je totiž odlišný od metafyzického světa v době, kdy dochází k interpretaci normy, což do tohoto postupu vnáší jisté komplikace.¹¹²

3.3.2. Druhý stupeň, vyšší stupeň abstrakce

Druhý stupeň, ve kterém dosahujeme vyššího stupně abstrakce objektivního účelu, Barak popisuje tak, že si do pozice autora zákona dosadíme ideální „rozumnou osobu“.¹¹³

¹⁰⁹ POSNER, R., A. *The problems of jurisprudence*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1993, s. 273. ISBN 0674708768.

¹¹⁰ Borella v. Borden Co., 145 F.2d 63 (2d Cir. 1945). Dostupné z: <http://law.justia.com/cases/federal/appellatecourts/F2/145/63/1476034/>

¹¹¹ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 151. ISBN 9780691120072.

¹¹² POSNER, R., A. *The problems of jurisprudence*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1993, s. 105. ISBN 0674708768.

¹¹³ Na interpretaci podle porozumění řešené věci „rozumnou osobu“ stejného typu, jako je strana sporu za podobných okolností, odkazuje i čl. 8 odst. 2 Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods). Dostupné z: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>

Následně pak zjišťujeme, jaký účel by se zákonem spojovala v takové pozici ona rozumná osoba. Nejedná se tak již o určování hypotetického úmyslu autora, nýbrž o hypotetický úmysl ideálního autora beroucího ohled na co nejlepší vyvážení hodnot a principů.¹¹⁴ Subjektivní složce v představě ideálního autora, rozumné osoby, se budu věnovat níže. Představa „rozumné osoby“ se však podle mého názoru může u dvou soudců interpretujících tutéž právní normu podstatně odlišovat.

3.3.3. Třetí stupeň, vysoký stupeň abstrakce

Stupeň s relativně vysokou mírou abstrakce se zaměřuje nejen na osobu autora textu a jeho myšlenkové pochody, ale také na text samotný. Soudce tak při interpretaci nepátrá po účelu, který by ve druhém stupni spojoval s textem autor jakožto rozumná osoba, ale zaměřuje se na účel charakteristický pro určitý typ textu.¹¹⁵ Pokud se jedná o zákon, pátrá soudce v tomto stupni po účelech typicky spojených s danou právní oblastí, například soukromým právem a institutem smlouvy o dílo.

3.3.4. Čtvrtý stupeň, nejvyšší stupeň abstrakce

Čtvrtým a nejvyšším stupněm abstrakce je postup, kdy při interpretaci vycházíme z fundamentálních principů systému. Soudce při interpretaci bere v potaz generální hodnoty právního řádu, ze kterých následně dovozuje objektivní účel spojený s právním textem. Při tomto postupu je tak podle Baraka v případě interpretace smlouvy objektivní účel spjat s hodnotami rovnosti a spravedlnosti – například účelem poslední vůle je spravedlivé, rovné a férové rozdělení majetku náležícího do pozůstalosti.

Každý zákon je tak výtvozem svého prostředí a toto prostředí obsahuje širší okruhy obecně přijímaných principů, fundamentálních cílů a základních standardů. Fundamentální principy a hodnoty tak zakládají účel celé legislativní tvorby a naplňují náš právní „vesmír“.

¹¹⁴ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 151. ISBN 9780691120072.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 152.

Kromě jiných významů tak podle Baraka plní mj. funkci objektivního účelu každé právní normy.¹¹⁶

Vztah pozice interpreta a interpretovaného právního textu shrnul výstižně soudce Cheshin: „...když přistupujeme k interpretaci, jsme vybaveni více než jen pouhým slovníkem. Neseme si sebou Bibli a odkaz lásky a humanity, našeho vnitřního usilování o svobodu... všechny tyto zásady, principy a hodnoty se zdají být něčím stojícím mimo právní řád, ale jsou přitom jeho základem – jsou základem každého zákona a žádný zákon by bez nich nemohl být vytvořen. Zákon bez takovýchto základů je jako dům postavený bez základů... při interpretaci nejdeme s prázdnou, ale neseme si interpretační toulec, ve kterém máme hodnoty, principy a doktríny, bez kterých bychom nebyly tím, čím jsme: základní hodnoty systému, morálku, férovost, spravedlnost... děláme při interpretaci to nejlepší, co umíme, avšak nejsme *tabulae rasae*. Před začátkem procesu interpretace se tak musíme zeptat, kým jsme vlastně my? Odpovědí na to, kým jsme my, jsou právě ony principy, hodnoty, etika a světový řád. Začínáme tak cestu interpretace – nevědomě a podvědomě, možná – se stejnými hodnotami, principy a doktrínami, které jsou základem rovněž pro interpretovaný zákon.“¹¹⁷

3.3.5. Východiska stupňů

Popsané stupně považuji za praktické vodítko při hledání účelu zákona v rámci teleologického výkladu. S narůstající mírou konkréce však dle mého názoru také stoupá subjektivní hledisko interpreta, ať už se jedná o situaci, kdy do pozice tvůrce zákona postaví sebe, nebo o představu, jak by asi uvažoval onen ideální zákonodárce, ona ideální osoba, když by tvořila interpretovaný zákon. Na druhou stranu u třetího a čtvrtého stupně lze předpokládat širší společenskou shodu na nalezených účelech právní úpravy. Dokud bude – a doufejme, že tak bude ještě dlouhou dobu – závazná interpretace zákona v rukou soudců, není možné vyloučit určitý subjektivní prvek v interpretaci zákona, a to zejména v podobě níže popsaných jevů – předporozumění a tzv. *hunch theory*. Ty mohou do jisté míry narušovat princip předvídatelnosti práva a právní jistoty s ohledem na individuální osobnost každého soudce. Pokud však při

¹¹⁶ Tamtéž, s. 152.

¹¹⁷ 7325/95, *Yediot Aharonot Ltd. v. Kraus*, 52(3) P. D. 1, 72. (Cheshin, J., dissenting). Cit. podle BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 137. ISBN 9780691120072.

hledání účelu bude interpret postupovat obdobnou cestou, jaká je naznačena v popsanych stupních, tedy od stupně čtvrtého po stupeň první, mělo by dle mého názoru dojít k vyvážení kroků, které budou osobností soudce zasažené méně a které více. Interpret by tak postupoval od obecně přijímaných konsenzuálních východisek po svou představu účelu zákona v konkrétním řešeném případě.

3.4. Účel zákona v čase

Eskridge popsal dynamickou interpretaci zákona, ve které se vymezil právě proti dle jeho názoru tradiční překonané doktríně spočívající v intencionalistické rekonstrukci úmyslu zákonodárce. Ta na soudce uvalovala nerealistické břemeno, spočívající v požadavku na aplikaci historických souvislostí a účelu interpretovaného textu, které často ani nešly smysluplně rekonstruovat, na současnou situaci a z nichž ani nešlo dovodit aktuální smysluplné závěry. Interpretace podle Eskridge není statickou činností, ale naopak činností dynamickou. Činnost interpreta právních norem neodpovídá činnosti archeologa objevujícího zkamenělé pozůstatky, ale je činností dialektickou a tvořivou. Interpretaci tak podle něj nelze vnímat jako pouhé kritické zjišťování historického významu interpretované právní normy, ale jako hermeneutický proces spojený s interpretací v souvislosti se současnými okolnostmi a problémy.¹¹⁸

Dynamická interpretace zákonů a proměn účelu zákona v čase odpovídá již výše citované Radbruchově poučce o interpretovi, který rozumí interpretovanému zákonu lépe než jeho autor, a zákon tak může být, respektive musí být, moudřejší než jeho autor.¹¹⁹

Zatímco subjektivní úmysl zákonodárce je spjat s pohnutím mysli konkrétního člověka či skupiny lidí v určitém čase, vnímání účelu právní normy podléhá vývoji v toku dějin. Za nejstabilnější, přesto však v průběhu času se měnící a rozvíjející, lze považovat základní hodnoty systému a principy právního řádu, o které se opíráme při hledání účelu zákona ve výše

¹¹⁸ ESKRIDGE, W. N. Jr. Dynamic Statutory Interpretation. *Yale Law School Legal Scholarship Repository*, Faculty Scholarship Series, 1987, s. 1482. Dostupné z: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/1505 Podstatu zmíněné dialektiky interpretace zákona popisuje Eskridge jednoduše jako proces porozumění textu, který byl vytvořen v minulosti, a jeho aplikaci na současný problém.

¹¹⁹ RADBRUCH, G. *Rechtsphilosophie*. Pozn. 8, s. 107. Cit. podle HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 137. ISBN 978-80-7380-366-7.

zmíněném čtvrtém stupni. Lidé i zákony žijí ve vyvíjejícím se světě a tento vývoj má bezpochyby vliv na celý sociální kontext, ve kterém je zákon interpretován. Tato změna však zpravidla neprobíhá překotně, ale spíše určitou evolucí. Proto je také dle mého názoru nejvhodnější začínat při teleologické interpretaci právě na tomto čtvrtém stupni.

Příkladem základní hodnoty a principu systému je Montesquiého idea tří mocí ve státě a upozornění na riziko tyranie v situaci, kdy moc zákonodárná, výkonná a soudní spadá do rukou jedné osoby či jednoho tělesa, a je tak právě účelem rozdělení těchto pravomocí předejít takovému riziku.¹²⁰

Plynutí času je nezbytné zohlednit rovněž v ostatních stupních teleologického výkladu, a to jak při zaměření se na samotný text, kdy se může stejný text zákona pojit s různým měnícím se účelem a rozumná osoba a hypotetický autor by zajisté spojovali se zákonem aktuální nejvhodnější účel.

3.5. Zdroje poznání účelu zákona

Definice jednotlivých stupňů, které mohou složit jako určité přibližné body vytyčující cestu při hledání účelu zákona, by pro využití při teleologické interpretaci zákona měla být doplněna alespoň o demonstrativní výčet zdrojů poznání hledaného účelu.

3.5.1. Text zákona

Prvním a pravděpodobně hlavním zdrojem poznání účelu zákona je jeho samotný text, a to jak text konkrétního řešeného ustanovení, tak text zákona jako celku, který interpretovanému ustanovení dodává nezbytný kontext. Z textu zákona získáme základní poznatky o tom, jaký účel a cíl mají v něm obsažené normy naplňovat. Při zaměření se na text zákona rozpoznáváme jeho účel a smysl pomocí našeho porozumění výrazovým prostředkům, které jsou pro jeho vyjádření použity. Ke vztahu vnímání tohoto jazykového vyjádření právních norem a teleologického výkladu se vyjádřil Ústavní soud ve známém nálezu Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997:

¹²⁰ MONTESQUIEU, Ch. L. *O duchu zákonů*. Praha: OIKOYMENH, 2015, s. 183. ISBN 978-80-7298-405-3.

„Jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity.“

Ústavní soud tak nabádá, aby interpret zákona nečinil závěry pouze na základě porozumění samotným slovům a textu zákona, nýbrž aby toto porozumění využil právě pro přiblížení se smyslu a účelu interpretované právní normy. Vnímání zákona jako celku pak napomáhá například k rozlišení hranic jednotlivých institutů v zákoně upravených a následnému lepšímu pochopení účelu každého z nich.

3.5.2. Texty mající souvislost s textem zákona

Soudci se při teleologickém výkladu mohou při hledání účelu zákona obrátit i k textům, které jsou s interpretovaným ustanovením a zákonem do určité míry spojené. Jedná se v případě soukromého práva o texty dalších soukromoprávních předpisů, například při interpretaci právních norem obsažených v novém občanském zákoníku může být zdrojem nápomocným při hledání takového úmyslu zákon o obchodních korporacích¹²¹ a další soukromoprávní normy občanskému zákoníku blízké. Pokud by soud interpretoval ustanovení konkrétní smlouvy, mohlo by se jednat o kontext dalších vzájemných závazků smluvních stran. Při využití takových textů se tak snažíme porozumět interpretované normě v jejím přirozeném prostředí. Toto přirozené prostředí obsahuje bezprostřední normativní okolí, ve kterém se řešený problém pohybuje. Například při interpretaci smlouvy a zjišťování jejího účelu je takový účel v souladu s účelem a principy závazkového práva a při určování účelu právní normy by měl být takový účel v souladu s účely obsaženými v úpravě obdobných oblastí.¹²²

¹²¹ Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích.

¹²² BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 159. ISBN 9780691120072.

3.5.3. *Obecný systém práva*

Autor normativních textů nevytváří tyto texty ve vakuu nebo na nějakém „pustém ostrově“, ale tvoří je vždy jako součást širšího vzájemně provázaného systému právního řádu, ze kterého jsou pak odvozeny jejich vlastnosti.¹²³ Každý normativní text je tak integrovanou součástí určitého systému práva, kterým je ovlivněn již od počátku svého vzniku, ale zároveň ho sám ovlivňuje. Takovou pozici mají zákony, ale rovněž například i smlouvy – v nich užití výrazy a pravidla jsou ovlivněny zákony, které takové smlouvy upravují.

Soudce by se při rozhodování měl snažit o dosažení co největší harmonie jednotlivých právních textů, které Barak popisuje jako „soustavu spojených nádob v chemické laboratoři“. Hladina kapaliny v jednotlivých nádobách má tendenci dosahovat vyrovnané úrovně, a to bez ohledu na to, jaký byl počáteční stav hladiny v každé z nich. Vzájemné propojení těchto nádob tak může představovat určitou koherenci právního řádu. Právní texty usilují právě o takovou normativní harmonii, která však je s ohledem na vývoj právních vztahů, práva a nových zákonů logicky spíše aspirací než vždy dosažitelným cílem.¹²⁴

3.5.4. *Soudní rozhodnutí*

Poznání o účelu normy lze čerpat také z rozhodovací činnosti soudů, která je studnicí aplikační praxe jednotlivých ustanovení. V kontinentálním právu se pro potřeby identifikace účelu právní normy nejedná přímo o otázku závaznosti při rozhodování individuálních kauz obecnými soudy či rozhodovací činnosti Ústavního soudu,¹³³ ale o spíše o zdroj informací o účelu jednotlivých ustanovení popsanych v soudních rozhodnutích v kontextu jednotlivých soudních řízení.

¹²³ Jak popsal Hart, většina vzdělaných lidí v Anglii si myslí, že právo tvoří určitý systém, který se navzdory určitým odlišnostem podobá systému práva ve většině samostatných států. Vzniká tak předpoklad určitého hodnotového systému nadřazenému psaným normám. Viz HART, H. L. A. *The Concept of Law*. 2. Vydání. New York: Oxford University Press, 1994. ISBN 978-0198761228. Srov. RAZ, J. Legal Principles and the Limits of Law. *The Yale Law Journal*. Vol. 81, No. 5, s. 823-854.

¹²⁴ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 160. ISBN 9780691120072.

3.5.5. Základní hodnoty společnosti

Základní hodnoty společnosti se prolínají celým normativním světem, ospravedlňují ve společnosti právní pravidla a jsou primárním důvodem jejich změn. Ze základních hodnot společnosti se následně odvozují i práva a povinnosti jednotlivých jejích členů a dávají jim svou podstatu. Dávají základy právnímu řádu¹³⁴ a jsou zároveň obecným účelem každého právního textu, a to nejen zákonů a ústavních zákonů, ale například i soukromoprávních ujednání. Uplatňují se tak nejen ve vztazích mezi státem a jednotlivcem, ale i mezi jednotlivci navzájem. Základní hodnoty společnosti, mezi které patří i základní lidská práva, tak prozařují celým právním systémem a vychází z nich požadavek interpretovat každý právní text tak, aby účel s takovým právním textem spojený byl v souladu se základními hodnotami a naplňoval je.¹³⁵ Zpětně je pak v obecné rovině každá soukromoprávní smlouva naplňováním těchto základních hodnot.¹³⁶

¹³³ KÜHN, Z., BOBEK, M., POLČÁK, R., ed. *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006. ISBN 8090378609.

¹³⁴ ESKRIDGE, W. N. Jr. Public Values In Statutory Interpretation. *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 137, No. 4, 1989, s. 1007. Dostupné z:

http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3841&context=penn_law_review

¹³⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník se základními hodnotami, které jsou vlastní občanskému právu a soukromému právu jako takovému věnuje ve svém § 3:

„(1) Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.

(2) Soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že

a) každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí,

b) rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany,

c) nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých, d) daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny,

e) vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká, a f) nikomu nelze odeprít, co mu po právu náleží.

(3) Soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznaných zásad spravedlnosti a práva.“

¹³⁶ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 163. ISBN 9780691120072.

3.5.6. Právní věda

Dalším zdrojem, ze kterého lze těžit poznatky o účelu právního textu, je právní věda, která má určitá specifika spojená s každým právním systémem a jeho tradicemi. Výrazy ustálené v právní vědě spojené s určitým právním systémem jsou následně používány v normativních

textech. Právní texty bývají sepsány osobami s právním vzděláním znalými či alespoň více či méně znalými právní vědu, respektive základních konceptů právní vědy, které tak mají vliv na formování účelu tvořeného právního textu. Interpret tak může s těmito základními koncepty pracovat jako se základními východisky pro hledání významu textu. V soukromém právu tak například interpret interpretuje zákony regulující obchodní transakce v souvislosti s vědomím o konceptech právní vědy spojených s obchodním právem, procesní předpisy v souvislosti s vědomostmi o tom, jakým způsobem právní věda rozděluje právo na hmotné a procesní. Právní věda tak napomáhá rozpoznávání účelu právní úpravy a odráží se v ní generace vědomostí a zkušeností. Má tak mj. roli jakéhosi stabilizačního prvku právního řádu, avšak není jediným a hlavním vodítkem při hledání jeho účelu.¹²⁵

3.6. Východiska pramenů k hledání účelu

Prvotní seznámení s obsahem právního textu bude s největší pravděpodobností vždy pomocí textu zákona, ve kterém je text zachycen a ve kterém se k interpretovi dostane. Na základě chápání textu¹²⁶ se však interpretující pouze prvotně přiblíží k aplikovanému právnímu textu.¹²⁷ Uvedené zdroje, ze kterých může interpret při teleologickém výkladu čerpat, jsou ovšem demonstrativním výčtem a každý proces interpretace ve světle konkrétní normy aplikované na konkrétní příklad má svá specifika. Interpret může v případě potřeby využít i další zdroje, jako jsou například komparace s právní úpravou dané problematiky v jiných státech.

Značně diskutovaným tématem je rovněž vymezení základních hodnot společnosti pohybujících se ve sféře spravedlnosti, rovnosti, morálky a základních lidských práv. Tyto hodnoty se do jisté míry liší v každém právním řádu a jejich vnímání je spjato i s osobností jednotlivých interpretů, v souvislosti například s fenomény předporozumění a *hunch theory*, o kterých budu hovořit níže.

¹²⁵ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 163. ISBN 9780691120072.

¹²⁶ Text lze samozřejmě vnímat různými způsoby, nejen pouze čtením, ale například i poslechem či hmatem, pokud se jedná o Brailleovo slepecké písmo.

¹²⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997.

3.7. Předporozumění a jeho vztah k teleologickému výkladu.

Při bližším zkoumání myšlenkových procesů spojených s teleologickým výkladem je vhodné se podrobněji věnovat dvěma fenoménům, které jsou s tímto typem výkladu spjaty a které mají význam při jeho aplikaci. Prvním z nich je tzv. předporozumění, které je v německé literatuře označováno jako *vorverständnis*, a druhým, kterému se budu věnovat, je tzv. *hunch theory*.

Rozhodovací činnost soudů je podle mého názoru zajímavým prostředkem pro sledování vlivu předporozumění při aplikaci teleologického výkladu. Předporozumění však ze své povahy není jakkoli měřitelnou hodnotou, a nelze tak v objektivní rovině sledovat jeho vliv na myšlenkové procesy soudce při využití postupů spadajících pod teleologické metody výkladu. V obecné rovině upozorňoval na limity rozptylu úvah soudce při interpretaci práva v úvodu citovaný Gadamer: „*Výkon produktivního práva doplnění práva, k němuž tak dochází, je zajisté vyhrazen soudci, který však podléhá zákonu stejně jako každý jiný člen právního společenství. V ideji právního řádu spočívá, že soudcův ortel nepřamení z nepředvídatelné libovůle, nýbrž ze spravedlivého zvážení celku. Takové spravedlivé úvahy je schopen každý, kdo se pohroužil do plné konkréce stavu věcí, právě proto v právním státě existuje právní jistota.*“¹²⁸

Doležal si v úvodu své stati s názvem „Právní hermeneutika a problematika tzv. předporozumění“ klade zásadní otázku, zda existuje alespoň hypotetická možnost dobrat se nezávislého a nestranného rozhodnutí.¹⁴¹ Tuto otázku je dle mého názoru důležité si klást zejména v souvislosti s teleologickým výkladem. Pokud se blíže zaměříme na Gadamerovu myšlenku o vázanosti soudce při aplikaci práva, můžeme říci, že i v situaci, kdy soudce aplikuje teleologický výklad, je vázán zákonem. V rámci této vazby se však při využití interpretačních metod může pohybovat v užším či širším interpretačním prostoru. Pokud se zaměříme na další

¹²⁸ GADAMER, H.-G. *Pravda a metoda I: nárys filosofické hermeneutiky*. Praha: Triáda, 2010, s. 288. ISBN 97880-87256-04-6. ¹⁴¹ DOLEŽAL, T. Právní hermeneutika a problematika tzv. předporozumění. In: GERLOCH, A., MARŠÁLEK, P., ed. *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.-20. 6. 2002)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 70. ISBN 8086432122.

část Gadamerova výroku, narazíme na požadavek spravedlivého uvážení celku, k jehož výsledku má být schopen dojít každý, kdo bude plně seznámen s okolnostmi dané situace.

Na zmíněnou otázku si Doležal odpovídá kladně, ovšem pouze ve spojení s ideálním případem, který je v realitě jen stěží představitelný. Jednat by se mohlo o situaci popisovanou Rawlesem odpovídající původnímu stavu rovnosti, chápanou jako hypotetickou situaci, mezi jejíž vlastnosti by patřilo, že by nikdo neznal své společenské postavení, třídu, sociální status ani svůj osud či štěstí při rozdělování přírodního talentu, schopností, inteligence a síly. Nikdo by rovněž neznal ani své přesvědčení o tom, co je dobré, a ani své psychologické vlastnosti.¹²⁹ V takové hypotetické situaci, za tímto Rawlesovským „závojem nevědomosti“, by bylo pravděpodobně možné následovat úvahy soudce při teleologických úvahách každým, kdo by se ponořil do plné konkréce stavu věci. Mimo tento uvažovaný stav, v reálných situacích, je – zejména při následování teleologické interpretace – dosažení Gadamerova ideálu stěží možné. Interpretace práva bývá v praxi ovlivněna osobností soudce.

3.7.1. Zařazení předporozumění

Pojem předporozumění bývá v němčině označován jako *vorverständnis*, avšak předporozumění není jediným v literatuře se objevujícím překladem – Weinberger upozorňuje, že se můžeme setkat rovněž s pojmem „předvedění“.¹³⁰ Předvedění spojuje Weinberger se situací, kdy nová zpráva potvrzuje již existující vědomosti, doplňuje je nebo je s nimi v rozporu. Podle toho, o který z těchto tří popsanych dějů se jedná, probíhá následně asimilace nových vědomostí. Čím větší je obsah příjemcova původního vědomí – předvedění, tím lépe následně probíhá porozumění novým informacím.

Pro sledování vlivu na teleologický výklad je však vhodné se držet překladu *vorverständnis* slovem předporozumění, které určuje očekávání a postoj interpreta ve vztahu k interpretovanému jevu. Podle Weinbergera může být předporozumění chápáno nejen jako kategoriální rámec porozumění, ale také jako předvídatelný přístup k objektu interpretace.

¹²⁹ RAWLS, J. *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Belknap Press, 1971, s. 11. ISBN 0674880145.

¹³⁰ WEINBERGER, O. *Norma a instituce: (Úvod do teorie práva)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 158. ISBN 80-210-1123-8.

Předporozumění tak však často fixuje názor interpreta, který je novými informacemi a úvahami jen těžko překonatelný či změnitelný. Krajním případem takového jevu pak může být nemožnost adekvátního porozumění.¹³¹ Předporozumění je rovněž popisováno jako působení znalostí v širším slova smyslu získaných v průběhu života interpreta a jako jeho hodnotové postoje, které se do procesu interpretace, v tomto případě právního předpisu, vědomě či podvědomě promítají.

Při teleologickém výkladu se snažíme dobrat účelu, který může být *hic et nunc* přiřazen zákonnému ustanovení, abychom mohli porozumět právní normě v něm obsažené. Pro správné odkrytí takového účelu interpretované normy je zapotřebí vycházet z komplexní dostupné zkušenosti ohledně právních účelů, které je možné určit jen s rozumnou pravděpodobností. V tomto je však spatřován jeden z nejproblematictějších aspektů teleologického výkladu, protože existuje značné riziko její vědomé či podvědomé výsledkové orientace a ovlivnění právě na základě předporozumění.¹³²

Holländer popisuje předporozumění jako „*znalost přirozeného jazyka, pojmů jednotlivých oblastí práva, znalost pramenů práva, pravidel formulování právních norem, postupů právní interpretace, zahrnuje ale rovněž obecné znalosti, zkušenosti a hodnotovou orientaci, jakož i povahu (temperament) interpreta.*“ Zatímco oblasti vědění, kterými jsou znalost pramenů práva, znalost pravidel formulování právních norem a další, lze zařadit pod vědění, které lze u soudců interpretujících právní normy presumovat na určité úrovni, která má téměř objektivní úroveň, temperament a hodnotovou orientaci objektivizovat prakticky nelze. Holländer v této souvislosti upozorňuje na rozsudek spolkového Ústavního soudu, který v situaci, kdy nižší soudy dospěly při své rozhodovací činnosti k odlišným závěrům, akceptoval, že v mantinelech ústavního práva mohou být oba rozdílné interpretační a aplikační závěry, plynoucí z odlišného předporozumění. Na základě odlišného předporozumění tak mohou podle spolkového Ústavního soudu existovat dvě protichůdná rozhodnutí, výsledky interpretace, a obě přitom být zcela ústavně konformní.

Lajsek navazuje na Bultmannovu tezi o předpokládaném živoucím a předchůdném vztahu interpreta k interpretované věci a otázku, zda vztah interpreta k textu a k věci, kterou

¹³¹ Tamtéž, s. 158.

¹³² MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 162. ISBN 978-80-7400-382-0.

zprostředkovává, může být dán lidskou existencí jako takovou. Odpovídá si svou domněnkou, že předpoklad tohoto vztahu není dán lidskou existencí jako takovou, nýbrž rozumem ve smyslu schopností myslet a uvažovat. Rovněž se neztotožňuje s Ehmkem, podle kterého je obsah předporozumění závislý na konsensu všech rozumných a myslících, z důvodu vnímání předporozumění jako čistě individuální záležitosti, na které neparticipují další osoby. S těmito stanovisky lze souhlasit s výjimkou chápání předporozumění jako ryze individuální záležitosti. S ohledem na propojení předporozumění s duševními vlastnostmi jedince lze však dovodit, že na jeho vnímání světa a hodnotová východiska měli vliv i další jedinci, se kterými přišel během svého života do kontaktu a kteří formovali jeho osobnosti.¹³³

Nabízí se paralela se vznikem deoxyribonukleové kyseliny (DNA), která je sice u každého jedinečná, ale není ryze individuální záležitostí – je formována směsí genetické informace obou rodičů. Obdobně lze chápat kombinaci jedinečnosti a individuality ve vztahu k předporozumění. Nelze předpokládat, že by existovalo více osob se stejným předporozuměním interpretované věci. Samotné předporozumění, jakožto sbor psychických aspektů, kterými disponuje interpretující na začátku provádění samotné interpretace, je proto jedinečné. Tato jedinečnost je však zásadně formována nejružnějšími sociálními interakcemi s ostatními jedinci.

Předporozumění je spojeno s dějinností bytí interpreta na světě, a proto Studnicki rozlišuje pojem předporozumění ve dvou podobách. První podobou je předporozumění v individuálním smyslu, které je podmínkou porozumění konkrétního interpreta konkrétnímu textu. Druhou podobou je předporozumění v globálním smyslu, které vnímá interpreta jako součást kulturní společnosti. Namísto vztahu interpreta a konkrétního textu představuje globální předporozumění podmínku nezbytnou pro porozumění všech textů vycházejících z určité tradice.¹³⁴

V české odborné literatuře se objevuje například při popisu vnímání soudce jednotlivých prezentovaných důkazů v průběhu dokazování. Polčák popisuje situace, kdy u soudu dochází k prezentování skutkových tvrzení, která se následně ukážou být neprokatelná či zjevně nepravdivá, a pozastavuje se nad tím, kde vzniká poměrně rozšířený názor, že stejně jako má

¹³³ LAJSEK, V. *Vliv Vorverständnis a hunch theory na rozhodování soudců*. IV. ročník SVOČ 2010/2011, Právnická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, s. 10. srovnej BULTMANN, R. *Glauben und Verstehen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1952, Vol. 2, str. 231.

¹³⁴ Tamtéž, s. 10.

obviněný či obžalovaný možnost nevyprávět, má také možnost explicitně lhát. Soud pak má podle něj právo v souvislosti s předešlými neprokázanými či lživými skutkovými tvrzeními na základě předporozumění vnímat nové skutkové informace nejen pouze izolovaně, ale také ve světle pravdivosti předchozích uváděných tvrzení.¹³⁵

Dějinnost bytí interpreta na světě se bezpochyby odehrává v čase, a je tak ovlivněno vývojem událostí. Ty mohou být spojené s interpretem, respektive ho ovlivňovat, ve více či méně osobní rovině. Ve více osobní rovině si lze představit události ovlivňující předporozumění, jako jsou například učením nabyté schopnosti či zkušenosti interpreta, zatímco v méně osobní rovině lze vnímat události ovlivňující předporozumění, jako jsou například vynález a začátek užívání mobilního telefonu či elektronického bankovníctví. Na takový vývoj v souvislosti s čl. 39 Listiny, podle nějž pouze zákon může stanovit, jaké jednání je trestné, respektive je trestným činem, a jakým trestem lze spáchání takového trestného činu postihnout, a čl. 40 odst. 6 Listiny, podle kterého se posuzuje trestnost činu a ukládá se trest podle zákona účinného v době, kdy došlo ke spáchání takového trestného činu, a pozdějšího zákona se použije, pokud je to pro pachatele příznivější.¹³⁶

Na výše zmíněné upozorňuje Baňouch v komentáři k Listině základních práv a svobod. Podle něj je potřeba v rámci materiálního chápání čl. 39 a čl. 40 odst. 6 Listiny být obezřetný při aplikaci aktuálních norem na jednání, která proběhla ve společenských a historických (a technických) souvislostech vzdálených subjektu, který právo v daný okamžik aplikuje: *„Předporozumění obsahu práva ovlivňuje jeho aplikaci a nelze popřít, že toto předporozumění se v čase mění. Např. postoj k podnikání a k dovození či nedovození obchodních aktivit byl jistě odlišný v nejisté euforických časech roku 1990, v době masivní ideologické podpory v roce 1995 či v kocovině z tunelování a vznikajících veřejných dluhů roku 1999. S postupem času se navíc vytrácí i povědomí o tom, jaká jednání byla v dané době reálně možná, a která ne, což ovlivňuje hodnocení důkazů. Např. v odst. 2 části IV. b) nálezu I. ÚS 180/03 je popsána situace, kdy policie hodnotila jako nevěrohodnou obhajobu obviněného, neboť vycházela z předpokladu, že se mohl snadno přesvědčit, že mu na účet přišlo pojistné plnění dvakrát. V době, kdy ke*

¹³⁵ POLČÁK, R. Informační teorie důkazu. *Soudce*, č. 5/2016, str. 8.

¹³⁶ Čl. 39 a Čl. 40 zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod.

*stíhanému jednání mělo dojít, však neexistovala snadná příležitost nahlížet na pohyb na účtu prakticky kdykoli.*¹³⁷

Předporozumění tak může interpreta svést k úvaze, spočívající v předpokladu možnosti využití recentního technického řešení v době, kdy možnost využití takového technického řešení byla velmi omezená či vůbec neexistovala.

Otázkou je, zda lze takto vymezené předporozumění vnímat jako určitou veličinu, se kterou lze spojovat kvantitativní kritérium, a stanovovat tak jeho míru. Tak vnímá předporozumění Malenovský, který deklaruje nedostatek předporozumění či přímo absenci předporozumění Ústavy mezi občany i těmi, kteří ji nejčastěji aplikují nebo obcházejí. S tímto názorem se ne zcela ztotožňuji – schopnost předporozumění zákonným normám vnímám jako součást osobnosti, jako určitou vlastnost, kterou lze u jednotlivých interpretů odlišit kvalitativně. Kvantitativní rozlišení a hodnocení je však u takto niterního pochodu prakticky nemožné.¹³⁸

Aspekt předporozumění tak hraje při aplikaci teleologického výkladu bezesporu zásadní roli a nelze ho při zkoumání výsledků interpretace práva zanedbávat. Vnáší však do procesu interpretace jistou nevyzpytatelnost způsobující odlišnost soudních rozhodnutí způsobenou jedinečným předporozuměním interpretujících soudců. Takové odlišnosti se pak dostávají do střetu s gadamerovským požadavkem, aby úvahy soudce byl schopen každý, kdo se pohroužil do plné konkréce stavu věcí, a ve kterém lze spatřovat snižování úrovně právní jistoty.

Jev, který následuje, popsal Barány,¹³⁹ kdy obdobné případy soudy rozhodují různě, a pro advokáty je tak stále důležitější znát rozhodovací praxi konkrétního soudu, senátu nebo soudce. Na rozdíly mezi rozhodovací praxí jednotlivých soudů v souvislosti se svým výzkumem

¹³⁷ BAŇOUCH, H. In: WÁGNEROVÁ, E., ed. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 180/03 ze dne 2. 3. 2004.

¹³⁸ Malenovský zastává názor, že Ústava byla v roce 1992 tvořena okolností, které nebyly ideální, a rozhodnutí o jejím vzniku vzbuzuje podle Malenovského pochybnosti. Lid, coby originální ústavodárce, zůstal procesu tvorby Ústavy vzdálen. Z důvodu nejen mediální anonymity autorů Ústavy, její přílišné stručnosti, občasného eklektického propojení jednotlivých historických a zahraničních vzorů a nedostatku informací o důvodech vedoucích k využitým formulacím Malenovský konstatuje, že Ústava postrádá společné předporozumění. Viz MALENOVSKÝ, J. O legitimitě a výkladu české ústavy na konci století existence moderního českého státu. *Právník*, 8/2013, s. 745-772.

¹³⁹ BĀRĀNY, E. *Moc a právo*. Bratislava: VEDA, 1997, s. 178. ISBN 8022404829. ¹⁵³ DRĀPAL, J. Stejný zločin, jiný trest. *Jiné právo*, 7. 12. 2016. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2016/12/stejny-zlocin-jiny-trest.html>

upozornil například Drápal,¹⁵³ podle kterého jsou rozdíly v posuzování trestně právních kauz nejen v délkách ukládaných trestů, ale dokonce také v tom, zda bude či nebude pachateli vůbec uložen trest odnětí svobody.

Jako ovlivnění zjišťování skutkového stavu právními úvahami popsal předporozumění Ústavní soud ve svém nálezu III. ÚS 3067/13 – 1 ze dne 20. 12. 2016, ve kterém se zabýval mj. problematikou příčinné souvislosti při řešení „otázky relevance míry podílu na vzniklé újmě z hlediska právní odpovědnosti z titulu porušení práva na ochranu osobnosti v medicínskoprávních sporech“.

Ústavní soud k roli předporozumění při posuzování příčinné souvislosti uvedl: „...nicméně stále platí (podle maximy iudex peritus peritorum), že učinit závěr, zda zdravotnické zařízení (ne)postupovalo v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy, je závěrem právním, a tudíž stanovit, co je po právu, je v kompetenci nezávislého soudu. Znalecký posudek může být jen skutkovým podkladem (nejčastěji jedním z více podkladů) pro tento právní závěr o postupu (non) lege artis či vitium artis [viz nálezu Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41)] ... Ještě více se tyto rozdíly projeví, je-li nalézání práva pojato jako dynamický proces, v němž oba jeho komponenty, tj. zjišťování skutkového stavu na straně jedné, a interpretace a aplikace práva na straně druhé, na sebe vzájemně působí, kdy právní úvahy ovlivňují zjišťování skutkového stavu (ono z teorie poznání známé Vorständnis - předporozumění) a vývoj ve skutkové oblasti zpětně reflektují i právní úvahy. Příčinná souvislost jako podmínka odpovědnosti - na rozdíl od příčiny i následku - není v právních normách obsažena (definována). Ve zmiňovaném procesu je pak v první řadě povinností soudu učinit si s ohledem na skutková tvrzení (právní) úsudek (a to na základě jím zvolené kauzální teorie) o tom, jaké skutečnosti, resp. souvislosti by měly být prokazovány, současně reagovat na vývoj v oblasti dokazování a tento (právní) úsudek eventuálně korigovat a ze zjištěných faktických souvislostí "vytřídit" ty, jež jsou právně relevantní a z nich případně vyvodit závěr stran existence příčinné souvislosti.“¹⁴⁰

Předporozumění při interpretaci právního textu může mít význam, i pokud řešíme použitelnost úpravy spojené s jedním typem právnické osoby na jiný typ právnické osoby. Na to upozorňuje Havel, přičemž upozorňuje na rozdíly v základních kamenech korporací a

¹⁴⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3067/13 – 1 ze dne 20. 12. 2016, body 29 a 30. ¹⁵⁵ HAVEL, B. Komericializace právnických osob? *Právník*, č. 11/2015, str. 949.

fundací, což je podle něj záměrné, a je třeba to proto v oblasti předporozumění brát na vědomí.“¹⁵⁵

Havel se následně zabývá předporozuměním, které má podle něj klíčový význam při hledání smyslu právní normy ve vztahu k občanskému zákoníku. Pokud mají soudci kvalitativně obdobné předvedění, je pro správné a spravedlivé rozhodnutí podle Havla určující právě předporozumění. Při projevech předporozumění v rámci procesu aplikace práva však upozorňuje na dva hraniční body, a to předsudek a *path dependance*, neboli závislost na cestě. Předpokládá „...*funkčně shodné instrumentální předvedění u těch, kdo právní normy občanského zákoníku smysluplně vykládají a předpokládáme rovněž, že tito interpreti jsou prosti předsudků a možnou závislost na cestě vnímají jako riziko a vadu. U těchto interpretů je nutné pracovat právě s předporozuměním, které nejenže snižuje negativní efekty využívání zažitých modelů na nové právo a situace, ale současně dává prostor pro evoluční interpretaci, kterou musí naše soukromé právo projít. Ač nový občanský zákoník používá staré pojmy, např. péče řádného hospodáře, nepoužívá je v původním významu, protože je jednak zobecnil a jednak je položil nad normativní modely, které staré právo neznalo nebo je znalo v jiné podobě. Zastřešující obecné pojmy nejsou abstraktem toho, co bylo mnohdy dovozeno na půdě práva obchodního, ale jsou abstraktem obecného práva soukromého, jedno, že se nějaký (a krátký) čas používaly jako pojmy práva kapitálových společností.“¹⁴¹*

Předporozumění tak při interpretaci nového občanského zákoníku může fungovat právě jako určité předchozí vědomí změn proběhnuvších při rekodifikaci a pomoci při hledání aktualizovaného účelu interpretovaného ustanovení.

K problematice předporozumění se vyjádřili ve svém odlišném stanovisku soudci Nejvyššího správního soudu Baxa, Malík a Passer k usnesení Vol 11/2012 - 63 Tomio Okamura proti Ministerstvu vnitra, kdy se Okamura domáhal rozhodnutí o povinnosti registrovat svou kandidátní listinu do voleb prezidenta republiky. Navrhovatel namítal mj. protiústavnost lhůty pro podání návrhu k soudu a nesouhlasil s důvody odmítnutí své kandidátní listiny z důvodu

¹⁴¹ Tamtéž, str. 949-951.

nesprávného postupu při posuzování počtu relevantních podpisů na petičním archu a míry jejich chybovosti.¹⁴²

„Soud provádějící přezkum aktů jiných orgánů veřejné moci by neměl projevovat nadměrné "předporozumění" či dokonce pochopení, a to i za situace, kdy jeho kroky by mohly znamenat, že volby prezidenta republiky se podle těchto pravidel v původně naplánovaném termínu neuskuteční. Cestou není ani použití soudního rozhodnutí jako jakési hojivé náplasti, která pro tento případ "vyléčí" zákon z jeho protiústavní podoby tím, že do soutěže zařadí všechny kandidáty, kteří předložili k registraci petiční archy s údaji o občanech, kteří je podpořili, i když nedosáhli potřebného minimálního počtu.“¹⁵⁸

Zákon o soudech a soudcích¹⁵⁹ stanoví ve výčtu předpokladů pro funkci soudce požadavek státního občanství České republiky. Pasivní právo volit prezidenta republiky i podepsat podpisový arch podle zákona o volbě prezidenta republiky tak mají všichni soudci, což zřejmě může vést ke zvýšení míry předporozumění soudců (v tomto případě Nejvyššího správního soudu) rozhodujících o výše uvedeném návrhu. Apel na zdrženlivost při projevu předporozumění ze strany Nejvyššího správního soudu je tak zřejmě na místě. Není však jisté, do jaké míry je možné ho vyslyšet. Předporozumění, jakožto soubor psychických aspektů, kterými disponuje interpretující jedinec na začátku provádění samotné interpretace, se do procesu rozhodování soudce může do velké míry promítat zcela podvědomě.

3.8.Hunch theory

Dalším popsaným jevem, který má nezanedbatelný vliv na myšlenkové procesy soudce při interpretaci, je tzv. *hunch theory*, spadající do právního intuicionismu, popsaná Hutchesonem v roce 1929 v článku *Judgment Intuitive: The Function of the Hunch in Judicial Decision*. Soudce je podle něj prvotně třeba vnímat jako lidskou bytost, která nerozhoduje spory abstraktní aplikací právních norem a pravidel, ale nejprve si poslechne strany sporu (pro potřeby našeho právního řádu lze říci, že v některých případech jen prostuduje spis) a na základě takto získaných poznatků se rozhodne, jakým způsobem by měl být spor vyřešen. Následně takové

¹⁴² Postup při sběru podpisů upravuje § 25 zákona č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky. ¹⁵⁸ Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 11/2012 – 63 ze dne 13. 12. 2012. ¹⁵⁹ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů.

řešení spojí s takovými kategoriemi a normami práva, které s jeho ideou řešení případu nejlépe korespondují. Soudce tak rozhoduje primárně na základě pocitů, nikoli úsudku – na základě jakési své pocitové intuice, na základě racionálního posouzení věci.¹⁴³

Tyto pocity, domněnky a intuice, podle kterých soudce rozhoduje, přirovnává Hutcheson až k šestému smyslu, pocitu zaplavujícímu mysl světlem nezbytným k rozhodnutí, které nazývá anglickým slovem *hunch*. Když je rozhodovaný případ složitý nebo zamotaný, zhodnotí všechny dostupný materiál, nad věcí usilovně přemýšlí a rozehrává svou představivost čekajíc na svou stěžejní intuitivní domněnku, kterou popisuje jako „záblesk“ porozumění danému případu vytvářející spojnicí mezi otázkami a odpověďmi. Právě v takové okamžiky, kdy je cesta k soudnímu rozhodnutí nejtemnější, dodává soudci tento záblesk světlo.¹⁶¹

Uvedené pojetí tušení, jak ho popisuje Hutcheson, je bezpochyby pojmem s poněkud neurčitými a neostrými hranicemi. Do myšlenkového procesu soudce, jak je popisován, zajisté vstupují další faktory a ovlivňují ho a nejedná se s největší pravděpodobností o ničím neovlivněný záblesk ideje. Do myšlenkového procesu mezi nastudováním všech podkladů a intuitivní ideou rozhodnutí vstupují i další faktory. Roli v tomto procesu může hrát zajisté i to, jakým způsobem soudce interpretuje samotné podklady sporu, které zkoumá, a jaká je jeho intuice.¹⁴⁴ Kritika nepřesnosti užití těchto pojmů zaznívá od Posnera, podle kterého se právní realista Hutcheson dopustil rétorické chyby tím, že staví na stejnou významovou úroveň slova *hunch* a *intuition*. Samotné slovo *hunch* bývá překládáno jako „tušení“, což bývá vnímáno jako synonymum „intuice“.¹⁴⁵ Toto tušení vnímal například Frank jako pojem spojený s celou soudcovou osobností, včetně velkého množství jedinečných rysů, dispozic a zvyků.¹⁴⁶

Posner však uvádí rozdíl mezi těmito dvěma pojmy tak, že Hutchesonův popis domněnky jako odhadu, jako výstřelu v temnotě, je zavádějícím elementem přítomným v myšlenkovém procesu rozhodování, zatímco intuice je založena na zkušenostech a

¹⁴³ HUTCHESON C. J. Jr. Judgment Intuitive: The Function of the Hunch in Judicial Decision. *Cornell Law Review*, Vol. 14, No. 3, s. 285. Dostupné z: <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol14/iss3/2> ¹⁶¹ Tamtéž, s. 278, 275.

¹⁴⁴ POSNER, R. A. *How Judges Think*. Cambridge: Harvard University Press, 2008, s. 113. ISBN 978-0-67404806-5.

¹⁴⁵ HAIS, K., HODEK, B. *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Academia, 1993, s. 365. ISBN 8020004785.

¹⁴⁶ FRANK, J. *Law and Modern Mind*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009, s. 119. ISBN 1412808308.

¹⁶⁵ POSNER, R. A. *How Judges Think*. Cambridge: Harvard University Press, 2008, s. 113. ISBN 978-0-67404806-5.

nahromaděných vědomostech. Interpretaci práva vnímá jako ryze intuitivní lidskou činnost. Soudce bude tudíž lépe interpretovat zákon nežli báseň a na druhou stranu literární kritik bude s největší pravděpodobností interpretovat lépe báseň nežli zákon.¹⁶⁵ Hutchesonův záblesk, intuitivní domněnka, který se zjeví v myšlenkách soudce s právním vzděláním a určitou nezbytnou praxí, vychází dle mého názoru z myšlenkového a zkušenostního rámce, který má soudce odlišný od literárního kritika. Při zhodnocení veškerého dostupného materiálu by se tak v hlavě literárního kritika zjevil jiný „záblesk“ než v hlavě soudce.

Od myšlenkového procesu popsaného Hutchesonem se odlišuje Barak, podle kterého by vnímání interpretace jako převážně intuitivní činnosti bylo chybou ze dvou hlavních důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že existuje mnoho situací, kdy při rozhodování nehraje intuice žádnou roli. Druhým důvodem je, že interpretující testuje validitu své intuice, která musí být racionalizovaná. Pokud by totiž proces racionalizace neproběhl, soudce by se dostal na cestu směřující k arbitrárnímu rozhodování.¹⁴⁷

Roli při rozhodování soudce mohou hrát rovněž předsudky, které však nemusí být vždy vnímány jako základ k chybnému posouzení. Gadamer nicméně nevnímá pojem předsudek jako negativní prvek v posuzování vnějšího světa a upozorňuje, že negativní konotace získal pojem předsudek až v době osvícenství. Předsudek chápe v hodnotově nezabarveném pojetí a rozlišuje v tomto ohledu předsudky oprávněné (zdůvodněné a metodicky zjištěné) a předsudky nezdůvodněné.¹⁴⁸

Hunch theory má proto dle mého názoru hlavní nedostatky v určité nejasnosti v definici hranic pojmu. Jeho hlavní část – onu intuitivní domněnku či záblesk – nelze ignorovat. Při myšlenkovém procesu interpretace zajisté může v mnoha případech hrát rozhodující roli, avšak není možné ji chápat jako komplexní samostatný proces. Intuice založená na vědomostech soudce je s touto jednorázovou intuitivní domněnkou spjata a vytváří její rámec a směřování.

¹⁴⁷ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 39. ISBN 9780691120072.

¹⁴⁸ GADAMER, H.-G. *Pravda a metoda I: nárys filosofické hermeneutiky*. Praha: Triáda, 2010, s. 240. ISBN 97880-87256-04-6.

3.9. Hunch theory, předporozumění a teleologický výklad

Obě teorie, *hunch theory* i teorie předporozumění, jsou spojené s podvědomými pochody v myšlenkách soudce, ať již z pohledu právního intuicionismu *hunch theory* nebo spíše právní hermeneutiky spojené s předporozuměním. Pravděpodobně je tak s ohledem na odlišné vnímání těchto podvědomých procesů prakticky nemožné najít přesnou dělicí linii mezi těmito dvěma pojmy.

Zastřešující pojem, který dokáže obsáhnout oba tyto jevy, je osobnost soudce.¹⁴⁹ Osobnost soudce lze vnímat jako komplexní „*celek vnitřních psychofyzických dispozic subjektu, které definují jeho psychické reakce.*“¹⁵⁰ Důkladné zkoumání jednotlivých aspektů osobnosti z pohledu sociologického, psychologického či antropologického ponechám v této práci stranou a zaměřím se na vztah osobnosti právě k teleologickému výkladu.

Osobnost člověka se v průběhu života formuje – osobností se lidský jedinec stává. V průběhu plynutí času prochází vývojem z biologicky determinovaného individua ve společensky utvářenou lidskou bytost, vědomou si svého já v sociálním vztažném rámci. V individuální genezi lidské psychiky, mající svůj počátek přibližně v druhém roce života jedince, se jako formativní činitel uplatňuje v běžných životních situacích zejména individuální zkušenost. Psychika jedince je tudíž utvářena především výsledky historie jeho sociálních interakcí, ze kterých následně vyplývají i jeho plány a očekávání do budoucna. Lze proto říci, že v každé z životních aktualit lze obvykle nalézt nevědomou intervenci minulosti a vztahování se k budoucnosti, respektive úvahy, jaký kontext bude mít dané rozhodnutí v budoucnu. Utváření osobnosti tak probíhá v interakci jedince s jeho subjektivně pojatým životním prostředím.¹⁵¹

Osobnost soudce tak logicky není ani v průběhu výkonu jeho povolání stejná a prochází jistým vývojem. Vědomé či podvědomé ovlivnění výsledku interpretace osobností soudce se tak může v průběhu jeho soudcovské kariéry lišit. Při každém uvažování nad aplikací

¹⁴⁹ LAJSEK, V. *Vliv Vorverständnis a hunch theory na rozhodování soudců*. IV. ročník SVOČ 2010/2011, Právnická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, s. 13.

¹⁵⁰ NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003, s. 243. ISBN 80-200-0993-0.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 248. Srov. ALLPORT G. W. *Pattern and growth in personality*. New York: Harcourt College Publishers, 1963.

teleologického výkladu tak musíme brát v úvahu, že se jedná o metodologicky značně komplikovaný proces, který může mít v průběhu času při účasti téhož interpreta různé výsledky.

Účel zákonné úpravy dává do souvislosti Kysela v rámci úvah nad využíváním neformálních pravomocí prezidenta republiky: „*Spornost*‘ využívání kompetencí může být dozajista věcí názoru. Řada ústavních pravidel je tu vědomě, tu bezděčně formulována poměrně obecně, tj. také neurčitě. Jejich význam je určován kontextově, tj. zřetelem k jiným pravidlům a hodnotám, avšak také příslušnou situací (běžná, mimořádná) nebo argumenty aktérů stran služby obecnému zájmu. Důležité je tu předporozumění jednotlivých aktérů a respekt k rolím a jejich limitům. Bohužel přitom nelze spoléhat na obdobu teze C. Schmitta, formulované při výkladu doktrín katolické církve, podle níž pochází charisma z církevního úřadu, a nikoliv naopak, což souvisí s tím, že Bůh propůjčuje spolu s úřadem potřebný rozum) Každopádně je třeba vytvářet interpretační rámec, který může vyznívat pro prezidentsky, provládně, proparlamentně atd. Některá pravidla zkrátka, *unesou*‘ více významů, takže záleží na formulaci jejich účelu, jímž může být také vztah k politickému režimu (formě vlády).“¹⁵²

3.10. Korektiv smyslu a účelu zákona při neplatnosti právního jednání v občanském zákoníku

Na některých výše uvedených ustanoveních nového občanského zákoníku byly popsány situace, za jakých bude při jejich aplikaci s velkou pravděpodobností nezbytné přistoupit k extenzivnímu či restriktivnímu výkladu s ohledem na naplnění jejich účelu. Nový občanský zákoník však obsahuje i přímé odkazy na účel zákona. Takové odvolání na účel zákona pro posouzení neplatnosti právního jednání nalezneme například v § 580 odst. 1:

¹⁵² KYSELA, J. Ústavní inženýrství na český způsob aneb ke změnám pravomoci prezidenta republiky. *Právník*, č. 12/2015, s. 1034. Kysela dále rozebírá vývoj předporozumění v souvislosti s mírou uzavřenosti či otevřenosti třídy lidí reálně vládnoucích: „*Pěkně to vyjádřil v případě britské ústavy M. Loughlin, když citoval jejího pozorovatele ze začátku 20. století, podle nějž byla systémem tacitního porozumění, jemuž však není vždy dobře rozuměno. Loughlin si klade otázku, zda tu dnes vůbec nějaké porozumění je (mizí tzv. klubová vláda, tj. vláda mužů těžce sociální vrstvy, z týchž pánských klubů, s týmiž hodnotami). Ztráta víry v obyčeje a tradice a vůbec ztráta legitimacy toho, co bylo (protože to bylo bílé, mužské, anglikánské, zámožné atd., prostě represivní), vede ke zmnožování psané regulace např. jednání ministrů, poslanců i úředníků a k rozšiřování soudního přezkumu. Ústup politických norem vede k nástupu norem právních a s nimi i právníků.*“ Viz LOUGHLIN, M. *The British Constitution. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 1, 4, 39–40 a kap. 6. ISBN 978-0199697694. Dále také SCHMITT, C. *Der Wert des Staates und die Bedeutung des Einzelnen*. 2. vydání. Berlin: Duncker und Humblot, 2004, s. 102. ISBN 9783428114429.

„(1) Neplatné je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.

(2) Neplatné je právní jednání, pokud má být podle něho plněno něco nemožného.“

První odstavec citovaného ustanovení je jakousi generální klauzulí určující důvody neplatnosti právního jednání. Takovými důvody jsou jednání přičící se dobrým mravům a jednání, která jsou v rozporu se zákonem, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. Omezení zakotvená v tomto ustanovení úzce souvisí s principem autonomie vůle, který je jedním z hlavních pilířů soukromého práva. Soukromoprávní normy tak dávají subjektům prostor pro úpravu vzájemných práv a povinností na základě své vlastní vůle, zároveň však stanoví i jisté hranice.

V posuzování neplatnosti právního jednání tak nastal významný posun od dikce § 39 dřívějšího občanského zákoníku: „Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.“¹⁵³ Neplatnost stanovená v tomto ustanovení byla neplatností absolutní, a to až na taxativní výčet výjimek obsažený v § 40a tohoto zákona.

Koncepce vztahu rozporu právního jednání se zákonem a neplatnosti takového jednání se s příchodem nového občanského zákoníku zásadně proměnila. Právní jednání, které je v rozporu se zákonem, již není neplatné automaticky, ale pouze pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. Nová úprava posuzování neplatnosti právního jednání obsažená v § 580 tohoto nového zákoníku tak zavádí koncept, podle kterého nebude pro neplatnost právního jednání stačit jeho rozpor se zákonem, nýbrž bude vždy nutné dotčenou právní normu teleologicky vyložit a posoudit, zda je smyslem a účelem zákona neplatnost vyžadována. Na druhou stranu, pokud bude možné dojít k závěru, že účel a smysl zákona bude naplněn i bez neplatnosti právního jednání, nebude možné takové právní jednání za neplatné prohlásit.¹⁵⁴ Tichý tak uvádí

¹⁵³ § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

¹⁵⁴ HANDLAR, J. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2081. ISBN 978-80-7400-529-9. ¹⁷⁴ TICHÝ, L. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (obecná část)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 1443. ISBN 978-80-7478-441-5.

příklad, kdy uzavírání smlouvy metodami, které by se daly označit za nekalosoutěžní, ještě vždy nemusí znamenat neplatnost právního jednání jako celku.¹⁷⁴

Každá zákonná norma, která omezuje právní jednání nebo stanoví jeho určité předpoklady, není právní normou zákazovou, která by postihovala odlišné právní jednání sankcí neplatnosti. Zda je zákonem dané právní jednání opravdu zakázané a vyžaduje sankci neplatnosti, je tak nezbytné zjistit prostřednictvím interpretace takové normy. S ohledem na interpretační ustanovení obsažená v úvodu občanského zákoníku a v judikatuře Ústavního soudu je třeba na základě rozpoznání účelu a smyslu právní normy zjistit, zda se vůbec jedná o právní normu zákazovou a zda se s takto interpretovanou normou jednání vůbec dostalo do kolize.

Tichý však uvádí, že neplatnost právního jednání by měla být posuzována podle smyslu a účelu zákona vyplývajícího z vůle zákonodárce.¹⁵⁵ Odkaz na vůli zákonodárce nicméně považují za poněkud nepřesný, neboť smysl a účel zákona, který je pro neplatnost právního jednání dle § 580 nového občanského zákoníku klíčový, by měl být identifikován na základě objektivně teleologického výkladu, nikoli výkladu historického. Při posuzování neplatnosti je proto třeba se ptát po *ratio legis*.¹⁵⁶

Ústavní soud se v nálezu II. ÚS 87/04 ze dne 6. 4. 2005 při posuzování jednání v rozporu se zákonem, avšak v souladu se smyslem a účelem zákona, vyjádřil k případu starosty, který uzavřel dodatek ke smlouvě o nájmu bez souhlasu obecní rady. Starosta tak jednal v rozporu se zákonem, ačkoli dodatek nájemné zvyšoval, a byl tak pro hospodaření obce přínosem:

„Závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení. Nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem. Významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Je proto nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu. Důvodem, že zákonodárce v zákoně č. 367/1990 Sb., o obcích (obecní zřízení), potažmo v zákoně č. 418/1990 Sb., o hlavním městě Praze, vymezil pravomoc orgánu obce při nakládání s jejím majetkem, bylo ochránit tento majetek před neodpovědným jednáním jednotlivce....

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 1447.

¹⁵⁶ MELZER, F., PIECHOWICZOVÁ, L. In: MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 723. ISBN 978-80-87576-73-1.

Ústavní soud kromě toho zdůrazňuje, že v soukromoprávní sféře ne každý rozpor se zákonem má automaticky za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Smyslem ochrany legality v soukromoprávní sféře není jen ochrana zájmů státu, ale především ochrana soukromoprávních vztahů, tedy především ochrana smluvních vztahů podle zásady "pacta sunt servanda" (smlouvy se musí dodržovat).

V soukromoprávní sféře platí zásada, že co není zakázáno, je dovoleno. Proto každý zákonný zásah do této sféry je třeba vnímat jako omezení lidské svobody, a proto je nutno vykládat ustanovení o neplatnosti právních úkonů pro rozpor se zákonem restriktivně, a nikoli extenzivně. Opačný výklad by byl v rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod (v tomto případě smluvní volnosti stran) musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“

Ústavní soud tak dovodil, že omezení autonomie vůle a s ní spojené smluvní volnosti představuje omezení jedné ze základních lidských svobod vycházejících z čl. 4 odst. 4 Listiny.¹⁵⁷ Soukromoprávní institut ilegality právních jednání podle Telce vystihuje potencionální střet mezi soukromoprávním projevem lidí v rámci jejich svobodné vůle a produktem moci zákonodárné veřejné, respektive státní moci. Tato moc však reprezentuje lid, a proto se tak lidé přímo či nepřímo střetávají sami se sebou.¹⁵⁸ Omezení principu smluvní volnosti jakožto omezení základních práv a svobod tak je třeba poměřovat s dalšími právními principy a hodnotami za pomoci testu proporcionality.¹⁵⁹

Z požadavku posouzení smyslu a účelu obsaženého v § 580 nového občanského zákoníku lze dovodit dvojí aplikaci teleologického výkladu. První aplikace teleologického výkladu je uplatněna v situaci, kdy zkoumáme rozpor právního jednání se zákonem, respektive zda se zákaz obsažený v interpretované normě vztahuje na určité právní jednání. Pokud konstatujeme rozpor se zákonem, požaduje § 580 ještě další aplikaci teleologického výkladu pro posouzení neplatnosti zkoumaného právního jednání.¹⁸⁰ Při posuzování platnosti právního jednání tak na prvním místě zjišťujeme, zda odporuje či neodporuje zákonu. Již při tomto

¹⁵⁷ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

¹⁵⁸ TELEČEK, I. Není rozpor se zákonem jako rozpor se zákonem. *Právní rozhledy*, 2004, č. 5, s. 161.

¹⁵⁹ MELZER, F., PIECHOWICZOVÁ, L. In: MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 724. ISBN 978-80-87576-73-1. ¹⁸⁰ Tamtéž.

posuzování je však osoba aplikující zákon vázána interpretačními pravidly obsaženými v § 2 nového občanského zákoníku, stanovujícími mj. povinnost vykládat každé ustanovení s trvalým zřetelem k hodnotám, které chrání.

Pokud jednání takto interpretovanému pravidlu neodporuje, jedná se o právní jednání platné. Pokud mu odporuje, je třeba vždy sáhnout k teleologickému výkladu a položit si druhou otázku, a to zda smysl a účel takovou neplatnost i v případě rozporu s textem zákona vyžaduje. Teleologický výklad je tak v novém občanském zákoníku posílen nejen v úvodním interpretačním ustanovení, podle kterého je zapotřebí se k němu uchýlit vždy, když při posuzování platnosti právního jednání narazíme na rozpor se zákonem. Pokud pak nebude v této fázi interpretace posuzovaný účel zákona vyžadovat neplatnost, bude jednání platné. Účel posuzovaného ustanovení tak poměrně zřetelně prolamuje výsledek jazykového výkladu.

3.11. Problémy spojené s teleologickým výkladem

Teleologický výklad může na jednu stranu hrát významnou roli při standardní interpretaci právního textu i při překonávání určitých interpretačních nesnází. Na druhou stranu například v situaci, kdy se v případě teleologické redukce (které se budu věnovat ještě níže v souvislosti s jazykovým výkladem) soudce vydává do oblastí *contra verba legis*, je pak výsledek interpretace čistě na jeho myšlenkových pochodech více či méně odtržených od textu zákona, ovlivněný jeho předporozuměním spojeným s danou problematikou či cestou „záblesku“ v jeho mysli ve smyslu *hunch theory*.

3.12. Široké spektrum interpretačních závěrů

Nevíme tak například, jaký je osobní přístup soudce či soudců v senátu k myslivcům, zda je považují za „vrahy“ nevinných zvířat (neschopných kvalitní samosprávy, kterých by mělo být co nejméně) a představují si je v podobě „Trautenberka“, nebo pro ně zosobňují některé varianty „moudrého správce lesní fauny a flory“ v období Krakonoše a krakonošských pohádek.

Ustanovení § 260 nového občanského zákoníku ilustruje otevření soukromého práva úvaze soudu v případě úpravy provádějící a konkretizující čl. 20 odst. 1 Listiny, kdy aktivní

legitimaci k podání návrhu na rozhodnutí o neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku soudu je založena § 258 nového občanského zákoníku. Dikcí „*soud neplatnost rozhodnutí nevysloví*“ se stanoví hmotně-právní omezení žalobního práva.¹⁶⁰ Každý občan má tedy právo sdružovat se ve spolku a jeho vyloučení v rozporu se stanovami spolku nebo zákonem zasahuje do jeho práv garantovaných Listinou.

Původní účel tohoto ustanovení navazoval na dlouhodobě problematickou praxi sporů ve spolkových věcech v souvislosti s § 15 zákona o sdružování občanů¹⁶¹, ve kterých však nedocházelo k podstatným zásahům do členských práv a které měly podobu sporů o pokuty v řádech stokorun či přestupu mezi sportovními kluby. Již v platnosti původní úpravy nahrazené novým občanským zákoníkem Nejvyšší soud za použití teleologické redukce zúžil pojem rozhodnutí pouze na situace se závažnějším významem.¹⁶²

I takové vnitřní postoje a názory pak mohou nepochybně hrát roli. Stěžejním pro výsledek nynějšího řízení se pak jeví vyřešení otázky, zda i v případě posuzování platnosti rozhodnutí mysliveckého spolku o vyloučení jeho člena podle § 242 nového občanského zákoníku s korektivem obsaženým v § 260, který ponechává poměrně široký prostor pro úvahu soudu:

„§ 260 odst. (1) Soud neplatnost rozhodnutí nevysloví, došlo-li k porušení zákona nebo stanov, aniž to mělo závažné právní následky, a je-li v zájmu spolku hodném právní ochrany neplatnost rozhodnutí nevyslovit.“

Nejvyšší soud dovedl možnost použití korektivu ve zmíněném ustanovení § 260: *„Stěžejním pro výsledek nynějšího řízení se pak jeví vyřešení otázky, zda i v případě posuzování platnosti rozhodnutí spolku o vyloučení jeho člena podle § 242 o. z. lze aplikovat korektiv obsažený v § 260 téhož zákona. Smyslem posledně zmiňované normy je řešení potenciálního*

¹⁶⁰ DAVID, R. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1234. ISBN 978-807400-529-9.

¹⁶¹ § 15 zákona 83/1990 Sb., o sdružování občanů zní: *„(1) Považuje-li člen sdružení rozhodnutí některého z jeho orgánů, proti němuž již nelze podle stanov podat opravný prostředek, za nezákonné nebo odporující stanovám, může do 30 dnů ode dne, kdy se o něm dozvěděl, nejpozději však do 6 měsíců od rozhodnutí požádat okresní soud o určení, zda je takové rozhodnutí v souladu se zákonem a stanovami (2) Soud v řízení postupuje podle občanského soudního řádu.“*

¹⁶² DAVID, R. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1234. ISBN 978-807400-529-9.

konfliktu mezi individuálním právem člena a kolektivními zájmy spolku. Jde o konkretizaci čl. 20 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zaručujícího právo svobodně se sdružovat [podrobněji viz DAVID, L., § 260. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1234]. Fakticky umožňuje odepření soudní ochrany členu spolku, bude-li v dané situaci splněno některé z následujících kritérií: porušení zákona nebo stanov nebude mít pro člena spolku, resp. jinou osobu vykazující zájem hodný právní ochrany (srovnej § 258 o. z.), závažné právní následky, a nevyslovení neplatnosti bude v zájmu spolku hodném právní ochrany, anebo bylo-li by tím podstatně zasaženo do práva třetí osoby nabytého v dobré víře. Nová právní úprava tak navazuje na závěry patrné již z dřívější judikatury akcentující potřebu zdrženlivosti v oblasti přezkoumávání rozhodnutí spolků, neboť občanská sdružení, resp. spolky nejsou nucenými svazky; sdružování do nich je založeno na principu dobrovolnosti a je žádoucí, aby podstatná část běžných provozních rozhodnutí, činěných spolkovými orgány při uskutečňování zásady smluvní autonomie členské základny sdružení, zůstala z důvodu právní jistoty uvnitř sdružení zachována. Nejvyšší soud proto při výkladu § 15 zákona č. 83/1990 Sb. přistoupil, zajisté s náležitou citlivostí směřující k zásadnímu zachování potřebné míry ochrany práv členů občanských sdružení, k interpretační restrikci, která vychází z teleologického výkladu a návazné teleologické redukce rozhodného právního textu. Dojde-li k významnému zásahu do práv člena občanského sdružení, nesmí být jeho soudní ochrana redukována. Při (eventuálně) minimálním, málo intenzivním konfliktu rozhodnutí orgánu občanského sdružení s dilčním členským právem musí člen vzít v úvahu, že do sdružení vstoupil dobrovolně a že součástí vnitrospolkové demokracie je též podrobení se rozhodnutí spolkového orgánu (srovnej mimo jiné rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2304/2011, či ze dne 12. 10. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2094/2011).

Přílišné, a tudíž nežádoucí ingerenci soudu do spolkové autonomie má nyní za úkol zabránit možnost diskrece zakotvená v § 260 o. z. (lze dodat, že ani použitím tohoto ustanovení obsahově navazujícího na dosavadní výklad rozhodovací praxe v nynější věci není nové právní úpravě přiznávána způsobilost zpětně modifikovat již vzniklá práva a povinnosti dotčených subjektů). Z formulace citované právní normy hovořící obecně o neplatnosti rozhodnutí lze usuzovat na její použitelnost ve všech řízeních, jejichž předmětem je řečený aspekt (neplatnost) aktu orgánu spolku. Ustanovení § 242 o. z., jakožto případ přezkoumávání jednoho určitého (či snad speciálního) rozhodnutí spolku, pak aplikaci zmíněného ustanovení nevylučuje. Vzhledem k tomu a s vědomím shora popsaného účelu, jež tato norma sleduje, proto Nejvyšší soud

*neshledal důvodu, pro nějž by se zmiňovaný korektiv neměl uplatnit i v rámci přezkumu rozhodnutí o vyloučení člena spolku.*¹⁶³

Soud tak interpretoval úpravu vylučování člena spolku tím způsobem, že je v jeho pravomoci posuzovat v konečném důsledku, zda takové vyloučení je či není v zájmu spolku (a nemá závažné právní následky), byť by bylo v rozporu se zákonem či stanovami spolku. Vzhledem k různorodosti účelů, které spolky sledují, jejich interním specifikům a široké škále možných činností spolku se zde pro úvahy soudu otevírá značný prostor, ve kterém může na základě teleologické interpretace manévrovat, a to i *contra verba legis*.

Dvořák proto v komentáři nabádá soud k velmi opatrnému postupu, což je bezesporu na místě. Úvahy jednotlivých soudců však stále budou ovlivněny výše zmíněnými aspekty.¹⁶⁴ Bude tak na úvahách soudů, do jaké míry budou zastávat stanovisko, že účelem nové úpravy spolkové činnosti je právě co nejvyšší autonomie chodu spolků odvozená z Listiny, nebo budou pojmy „závažné právní následky“ a „zájem spolku“ vykládat extenzivně a o takový výklad opírat nezbytnost rušení napadených rozhodnutí spolků.

3.13. Přístup k teleologickému výkladu v soukromém právu v zahraničí

Při studiu zahraniční literatury věnované teleologickému výkladu je vhodné upozornit na jev spojený s hlavními osobnostmi, které se teleologickému výkladu zejména v rámci kontinentální právní kultury věnují. Výše i níže citovaní nejvýznamnější právní teoretici zabývající se teleologickým výkladem působící v kontinentálním právním prostředí Kramer, Bydlinsky, Canaris, Larenz a v českém prostředí například Melzer se více či méně intenzivně věnovali rovněž soukromému, a to zejména občanskému právu. České soudy však k teleologickému výkladu (v soukromém právu) zatím přistupují relativně zdrženlivě, na rozdíl například od Nejvyššího správního soudu, v jehož judikatuře lze nalézt argumentaci založenou na teleologii poměrně často.

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 4916/2015 ze dne 1. 12. 2016.

¹⁶⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-369-2.

3.14. Závěr k teleologickému výkladu

Teleologický výklad je praktickým nástrojem pro překlenování interpretačních nesnází, kdy je nezbytné rozlišovat mezi účelem zákona a významem slov, kterými je zaznamenán. Na cestě hledání účelu interpretovaných ustanovení však čeká mnoho nástrah. Přitom čím dále se – byť v některých případech nezbytně – vzdalujeme jazykovému významu, tím intenzivněji musíme tyto nástrahy vnímat.

Zejména je pak vhodné dodržovat navrženou metodologii při identifikaci účelu a minimalizovat rizika spojená s jedinečnou individuální osobností každého interpreta, při interpretaci práva soudcem. Mezi taková rizika patří zejména ovlivnění představ o účelu zákona popsáním předporozuměním, které není nikterak z vnějšku viditelné a které může sehrát jak pro interpretaci práva přínosnou roli, tak může být příčinou nalezení účelu zákona mimo jeho *ratio*.

Rovněž osobnost a vnitřní pohnutky soudce ovlivňují výsledek hledání účelu interpretovaného ustanovení v případě výskytu *hunch*, tedy intuitivního záblesku, který má rovněž potenciál interpretační proces negativně ovlivnit. Tyto jevy je proto dobré korigovat dalšími interpretačními metodami, zejména výkladem jazykovým a systematickým. Otázkou pak je zapojení korektivní role výkladu historického, kterému je věnována následující kapitola této práce.

4. Historický výklad ve vztahu k teleologickému výkladu

Historický element interpretace zákonů chápe Savigny jako kontext právních předpisů v době vzniku nových právních úprav a podmínky, za kterých do právního řádu vstupují.¹⁶⁵ Larenz pojímá historický element interpretace jako úmysl zákonodárce spojený s vůlí některou oblast regulovat.¹⁶⁶

Čapek a Gerloch řadí historický výklad mezi nadstandardní výkladové metody, přičemž Čapek chápe historický výklad jako „*objasňování smyslu právní normy v souvislosti s cílem, který byl sledován jejím vydáním i ve spojitosti se společenskými podmínkami, za kterých normativní akt nabyl platnosti*“.¹⁶⁷ Mezi zdrojovými dokumenty, které nám mohou při historickém výkladu pomoci, následně Čapek uvádí například důvodové zprávy či veřejné diskuse probíhající v souvislosti s přijímáním daného právního aktu. Upozorňuje však na omezený metodologický význam historického výkladu, který lze následovat, pouze pokud historickým výkladem zjištěný cíl je v souladu s významem textu normativního aktu.¹⁶⁸

Obdobně přistupuje k historickému výkladu Gerloch, který jej vnímá jako nástroj zjišťování úmyslu zákonodárce. Interpretační význam proto spatřuje nejen v obecných ustanoveních a preambuli, ale i v důvodové zprávě a dalších dokumentech doprovázejících vznik zákona. Historický výklad však řadí mezi nadstandardní výkladové metody, jejichž interpretační závěry nemohou obstát, jsou-li ve zjevném rozporu s literou zákona.¹⁶⁹

S historickým výkladem je spjata rozlišování na subjektivní výkladovou teorii, spjatou se subjektivně historickým výkladovým cílem, odpovídajícím na otázku, jaký význam spojoval s interpretovaným ustanovením zákona zákonodárce, jakožto autor interpretovaného objektu,¹⁷⁰

¹⁶⁵ SAVIGNY, F. K. von. *System of the modern Roman Law*. Madras: J. Higginbotham, 1867, s. 172.

¹⁶⁶ LARENZ, K., CANARIS, C.-W. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. 3. vydání. Berlin: Springer, 1995, s. 150. ISBN 3540590862.

¹⁶⁷ VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: Codex, 1996, s. 156. ISBN 80-85963-06-x.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 137-138. ISBN 978-80-7380-454-1.

¹⁷⁰ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 121. ISBN 978-80-7400-382-0.

a objektivní výkladovou teorii, při níž je využívána objektivizovaná vůle zákonodárce a která je stále více uznávána judikaturou a naukou.¹⁷¹

Objektivní teorie v oblasti využívání historického výkladu na evropském kontinentu převažuje, což lze například ilustrovat na judikatuře německého Ústavního soudu, na kterou upozorňuje Wintr. Podle té je objektivní teorie stále více uznávána judikaturou a naukou je při ní využívána objektivizovaná vůle zákonodárce:¹⁹³ „Objektivní je naproti tomu zjištění problémově relevantního obsahu zákona, který můžeme dovést pečlivým a odborným posouzením z vyhlášeného textu zákona v jeho souvislosti z hlediska současných poměrů.“¹⁹⁴

Při dosahování objektivního historického cíle lze rovněž využít širší historický kontext spojený s procesem vzniku interpretovaného ustanovení neboli *occasio legis*. Například MacCormick upozorňuje na skutečnost, že by rekonstrukce myšlenek zákonodárce obsažená v předpise měla být vnímána v kontextu celého textu přijatého zákona. Historický výklad však vnímá jako přístup nechávající až příliš velký prostor pro uvážení interpretujícího subjektu.¹⁹⁵

4.1. Hranice teleologického a historického výkladu

Bydlinski vytvořil linii začínající u jednotlivých konkrétních účelů právních norem směřující až k abstraktním základním právním principům a hodnotám. Vytvořil tak seznam dvanácti fundamentálních právních zásad, které – jak uvádí Wintr – mají základ ve třech radbruchovských idejích práva (spravedlnosti, právní jistoty a účelnosti) a Bydlinským¹⁹⁶ připojené ideje svobody člověka.¹⁹⁷

¹⁹³ Tamtéž, s. 105.

¹⁹⁴ BYDLINSKI, F. *Základy právní metodologie*. Vídeň, 2003, s. 17-21.
Dostupné z: <http://epub.wu.ac.at/3324/1/ap095a.pdf>

¹⁹⁵ MACCORMICK, N., SUMMERS, R. S. *Interpreting Statutes: A Comparative Study*. Brookfield, Vt.: Dartmouth, 1991, s. 519, 524. ISBN 9781855211834.

¹⁹⁶ BYDLINSKI, F. *Fundamentale Rechtsgrundsätze: zur rechtsethischen Verfassung der Sozietät*. Wien: Springer-Verlag, s. 291-295.

¹⁹⁷ 1) ochrana elementárních osobnostních hodnot (právo na respektování života, zdraví a osobní důstojnosti); 2) svoboda (právo na největší míru osobní a hospodářské svobody, jež je za daných okolností slučitelná se stejnou svobodou všech ostatních);

¹⁷¹ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 105. ISBN 978-80-87284-36-0.

- 3) distributivní spravedlnost (při normativním rozdělení a ochraně hodnot a břemen, rizik a příležitostí se má postupovat rovnoměrně podle vhodně stanovených a důsledně uplatňovaných kritérií);
- 4) existenční minimum (každému člověku je třeba zajistit prostředky nezbytné k životu);
- 5) princip difference (vybavení méně zvýhodněných skupin hospodářskými hodnotami je třeba zlepšovat přerozdělováním, pokud se tím nezmenšují jejich dlouhodobé vyhlídky a pokud v důsledku přerozdělování není překročeno průměrné rozdělení hodnot);
- 6) komutativní spravedlnost (každý musí respektovat legitimně vzniklá rozdělení hodnot);
- 7) právní jistota (právní pozice má být pro každého lehce poznatelná a individuální akty právních orgánů předvídatelné, práva mají být vůči odpůrcům vynutitelná a svévolné použití síly potlačeno);
- 8) ochrana nabytých práv (aspekt právní jistoty; respekt k nárokům každého na ty hodnoty, které získal v souladu normativním řádem);

K ideje účelnosti práva pak Wintr¹⁹⁸ řadí účelnost coby vhodnost právní úpravy (právní normy je třeba tvořit tak, aby byly způsobilými prostředky k uskutečnění svých účelů), účelnost coby užitečnost (obsah právních norem má ve svých následcích vést k většímu užítku všech dotčených než obsah ostatních myslitelných alternativních norem) a účelnost coby hospodářská efektivita (při normotvorbě je třeba usilovat o hospodářskou efektivitu, tj. o nezmenšování omezených zdrojů), která náleží k ideje účelnosti práva. Poněkud nepřesné a neostré vymezení metod teleologického a historického výkladu je relativně časté, a to i v odborné literatuře.

4.2. Vnitřní členění

S ohledem na různé pojetí šire teleologického výkladu se rozlišuje i přístup k jeho členění a struktuře. Jedno z členění zasahující do oblasti teleologického výkladu již bylo uvedeno výše v souvislosti s rozhodnutím Nejvyššího soudu USA. Soudce Scalia se v něm věnoval vztahu terminologické a teleologické koherence v právu, respektive vztahu textualismu a funkcionalismu.¹⁹⁹ Sobek v tomto ohledu uvádí trojí dělení: 1) textualismus, 2) intencionalismus, a 3) instrumentalismus.²⁰⁰

Textualismus se zaměřuje na text zákona a preferuje interpretační postupy spojené s jazykovým výkladem. Podle Sobka je spojen zejména s konvencionálním významem slov textu zákona a systematickou zákona. Preferovaným pohledem na text zákona při jeho zkoumání je hledisko jeho čtenáře. Textualisté ovšem svůj přístup doplňují o potřebu zohledňování extratextuálních faktorů, které je zapotřebí zkoumat již při zjišťování významu textu zákona.

Intencionalismus při zkoumání zákona preferuje hledisko legislativního záměru zákonodárce – zákon totiž chápe především jako svůj autoritativní akt. Z pravomoci zákonodárce tvořit právo je z pohledu intencionalismu odvozena povinnost číst zákony tím

- 9) ochrana prostřednictvím státní organizace (aspekt právní jistoty, ve společnosti je uznávána nejvyšší pozitivní právní autorita, která má normotvornou pravomoc a moc k prosazení svých norem);
- 10) účelnost coby vhodnost právní úpravy (právní normy je třeba tvořit tak, aby byly působivými prostředky k uskutečnění svých účelů);
- 11) účelnost coby užitečnost (obsah právních norem má ve svých následcích vést k většímu užítku všech dotčených než ostatní myslitelné alternativy norem);
- 12) účelnost coby hospodářská efektivita (při normotvorbě je třeba usilovat o hospodářskou efektivitu, tj. o nezmenšování omezených zdrojů)

¹⁹⁸ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 126. ISBN 978-80-87284-36-0.

¹⁹⁹ United Sav. v. Timbers of Inwood Forest, 484 U.S. 365 (1988).
Dostupné z: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/484/365/case.html>

²⁰⁰ SOBEK, T. *Argumenty teorie práva*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2008, s. 218. ISBN 9788090402454.
způsobem, jakým by je četl autor sám. Důraz na pohnutky zákonodárce intencionalisté odůvodňují rovněž neurčitostí jazyka zákonů, kvůli které je třeba zkoumat úmysl mluvčího. Sobek v této souvislosti uvádí i námitky textualistů, kteří argumentují náročností určení subjektivního, skutečného úmyslu zákonodárce.¹⁷²

Námitkám textualistů o obtížnosti určení úmyslu zákonodárce lze dát do značné míry za pravdu. V demokratických zemích, ve kterých bývá zákonodárná moc tvořena jedním či více kolektivními tělesy, mají možnost předkládat návrhy zákonů těmto zákonodárným tělesům i subjekty stojící zcela mimo zákonodárnou moc, v České republice například zastupitelstvo kraje. Pokud se zaměříme na úmysl zákonodárce, narazíme hned na počátku na problém spojený se zdrojem poznání takového úmyslu. Jak bude uvedeno v pasáži týkající se Paktentheorie a historického výkladu, není dle mého názoru vhodné akceptovat jako zdroj úmyslu zákonodárce důvodovou zprávu z důvodu častých změn zákona v průběhu legislativního procesu probíhajících až po její finalizaci. Stenoprotokoly z jednání a další projevy jsou rovněž značně omezeným zdrojem poznání, mj. z důvodu vyjádření se zpravidla jen malé části členů zákonodárského sboru. Stejně tak si lze představit situaci, kdy podstatná část členů zákonodárského sboru projeví jinou než svou skutečnou vůli z důvodu dosažení určitého kompromisu. Může také nastat situace, kdy úmysl předkladatele a tvůrce zákona je odlišný než úmysl, který mají členové zákonodárského sboru při hlasování na mysli. Při převaze aplikace intencionalistického přístupu by pak výsledky interpretačního procesu trpěly značnou terminologickou i teleologickou nekoherencí. Problémy spojené s určováním úmyslu zákonodárce budou v dalších částech této práce popsány blíže.

¹⁷² Tamtéž, s. 218-220.

²⁰² Tamtéž, s. 219.

Důležitou poznámkou uvedenou Sobkem ke vztahu textualistického a intencionalistického přístupu je skutečnost, že právo působí ve společnosti a nejedná se o jakýsi monolog zákonodárce. Je proto potřeba v souvislosti s principy *ignorantia legis non excusat* a *ignorantia iuris non excusat* vnímat limity možnosti znalosti právního řádu, které lze u adresátů zákonů spravedlivě požadovat. Po rozumném a informovaném adresátovi zákona nelze totiž spravedlivě požadovat znalost komplikovaných konsekvencí spojených s procesem přijímání zákona, natož pak přehled o úmyslech zákonodárce.²⁰² Právo je sice na jednu stranu normativně ideální entitou, ale na druhou stranu ho nelze vnímat izolovaně od jeho podoby jakožto skutečnosti společenského života.¹⁷³

Pojem instrumentalismus má podle Sobka stejný obsah jako teleologismus či purpositivismus.¹⁷⁴ Lajsek ovšem upozorňuje na nesrovnalosti spojené s pojmem instrumentalismus a za vhodnější považuje používat právě pojmy teleologismus či purpositivismus. Pojem teleologismus bývá využíván spíše v oblasti kontinentálního práva, zatímco purpositivismus v oblasti angloamerického práva.¹⁷⁵ Toto dělení ovšem není striktní – pojem teleologismus se nezdá objevuje i v publikacích autorů z oblasti angloamerického práva. Pojem instrumentalismus může být spojován spíše s dílčí složkou teleologického výkladu, v níž se při interpretaci používá instrumentů, kterými jsou například Gerlochem uvedené argumentační okruhy, jimiž jsou právní principy, hodnoty, k jejichž naplnění a ochraně právo směřuje, a lidská práva.²⁰⁶

Kromě významu, který mají text zákona, úmysl zákonodárce a účel zákona, jakožto relevantní prameny při interpretaci, tedy textualismus, intencionalismus a instrumentalismus (respektive teleologismus), rozlišuje Sobek i časové hledisko. V rámci něj určuje tři kategorie, kterými jsou a) originalismus, při kterém je pro zkoumání interpretačního pramene relevantní jeho stav v době přijetí zákona, b) aktualismus, podle kterého je relevantní stav v době aplikace

¹⁷³ WEINBERGER, O. *Norma a instituce: (Úvod do teorie práva)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 66. ISBN 80-210-1123-8.

¹⁷⁴ SOBEK, T. *Argumenty teorie práva*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2008, s. 218. ISBN 9788090402454.

¹⁷⁵ LAJSEK, V. Pojetí teleologické metody interpretace v českém právním prostředí. *Právník*, č. 7/2011. ²⁰⁶ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 138. ISBN 978-80-7380-454-1.

práva, a c) kontrafaktualismus spočívající v kombinaci uvažování alternativy historie v době přijetí a informací z doby aplikace práva.¹⁷⁶ Kombinací těchto dvou trojčlenění získáme šest postojů k interpretaci práva, kterými jsou:²⁰⁸

- a) Textuální originalismus
- b) Textuální aktualismus
- c) Intencionální originalismus
- d) Intencionální kontrafaktualismus
- e) Instrumentální (teleologický, purpozitivistický) originalismus
- f) Instrumentální (teleologický, purpozitivistický) aktualismus

Pokud přiřadíme k některé z kombinací teleologický výklad, bude se jednat o aktualismus, respektive teleologický aktualismus.

4.3. Několik podob úmyslu zákonodárce

4.3.1. Limity „reálného úmyslu“ zákonodárce

Úmysl zákonodárce lze tudíž hledat v dokumentech vytvořených předkladatelem zákona, kterým může být dle čl. 41 Ústavy poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda nebo zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku. Ti předkládají své návrhy zákonů zákonodárnému sboru, kterým je dle čl. 15 Ústavy Parlament tvořený dvěma komorami, a to Poslaneckou sněmovnou a Senátem.

Součástí návrhu zákona musí být dle § 86 odst. 3 zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny¹⁷⁷ důvodová zpráva, která odůvodňuje principy nové právní úpravy, hodnotí platný právní stav, vysvětluje nezbytnost nové právní úpravy v jejím celku, jakož i její jednotlivá ustanovení, obsahuje předpokládaný hospodářský a finanční dosah navrhované úpravy (zejména nároky na státní rozpočet, rozpočty krajů a obcí) a zhodnocení souladu návrhu s

¹⁷⁶ SOBEK, T. *Argumenty teorie práva*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2008, s. 226. ISBN 9788090402454.

²⁰⁸ Tamtéž.

¹⁷⁷ Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny

mezinárodními smlouvami dle čl. 10 Ústavy a ústavním pořádkem České republiky. Důvodovou zprávu tak lze považovat za jistý formalizovaný zdroj poznání.

Předkladatel přednese standardně dle § 90 odst. 1 zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny úvodní slovo k návrhu. Úvodní vystoupení často reflektuje vývoj, který nastal během jednání vlády a vypořádání mezíresortního řízení a nebylo možné ho již v původně přiložené důvodové zprávě popsat. Mezi vznikem důvodové zprávy a prvním čtením zákona však může být v extrémních případech prodleva delší než jeden rok. Vývoj, který nastane mezi vznikem důvodové zprávy a prvním čtením zákona v Poslanecké sněmovně, tak může mít na úmysl předkladatele zcela zásadní vliv, a je proto vhodné mezi prameny poznání úmyslu zákonodárce zařadit úvodní vystoupení předkladatele po bok důvodové zprávy. Úvodní vystoupení předkladatele je zaznamenáno, a tak může z jednání Poslanecké sněmovny sloužit jako relativně spolehlivý zdroj informací.

Bydlinski počítá se spoluúčastí externích zpracovatelů na tvorbě zákona, kteří jednájí podle pokynů, zadání a korekcí zákonodárců v legislativních orgánech. Obdobně vznikají vládní návrhy zákonů v České republice, kdy politická reprezentace zastoupená ve vládě a Parlamentu používá externí aparát v širším slova smyslu jako nástroj zhmotnění svých legislativních úmyslů.¹⁷⁸

Podle Melzera je sice dle čl. 15 Ústavy zákonodárná moc svěřena zákonodárci, avšak z důvodu vnitřní členitosti tohoto tělesa se konsenzus projevený ve výsledném hlasování může fakticky týkat pouze textu zákona, nikoliv však již důvodů a účelů spojovaných s textem jeho pravými tvůrci. Melzer si klade otázku, zda by byl subjektivně teleologický výklad ve skutečnosti myslitelný jen v situaci, kdy by diktátor či absolutní monarcha byl jediným zákonodárcem, a neexistoval by tak konstrukt realitě vzdálené kolektivní vůle, jako je tomu v případě Parlamentu. Ani v tomto případě by však k jasnému závěru o subjektivně teleologickém výkladu nebylo dle Melzera možno dospět, neboť na základě historických zkušeností nelze předpokládat, že by diktátoři či monarchové byli tvůrci textu jimi schválených kodexů.¹⁷⁹

¹⁷⁸ BYDLINSKI, F. *Základy právní metodologie*. Vídeň, 2003, s. 23.

¹⁷⁹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 119. ISBN 978-80-7400-382-0.

Otázku, kdo projevuje při vzniku zákonů úmysl zákonodárce, se věnoval Wintrem citovaný Bydlinsky, který tzv. Paktentheorii popsal následovně: „Oficiální zákonodárné instance, jestliže a pokud bez vlastních změn a výhrad uvádějí z vnějšku vypracované zákony v platnost, nejenže přebírají samotný text, nýbrž také úvahy a úmysly, na nichž tento formulovaný text zákona spočívá. To dokládá i to, že pouhý text zákona bez kontextu důvodů, úmyslů a úvah, na nichž spočívá, by byl jen omezeně srozumitelným torzem. Hovoří se o „teorii úmluv“ v tom smyslu, že formální zákonodárné orgány uzavřou úmluvu o převzetí textu návrhu včetně jeho pozadí, když nedávají najevo opak. Samozřejmě mohou při usnášení nejen pozměňovat připravené návrhy, nýbrž také vyjádřit, že uvádějí v účinnost předpis beze změn z jiných než navržených důvodů. To by bylo patrně méně časté, než změna textu.“¹⁸⁰

Podle mého názoru je ovšem vhodné – aniž by bylo třeba se při hledání tvůrce myšlenky dostat do cyklu otázek, „co bylo dříve, slepice nebo vejce“ – reflektovat, že ony Bydlinským uvádění v přípravě činní pracovníci,²¹³ kteří nejsou členy oficiálního zákonodárného tělesa, vytvářejí texty zákonů a podkladové materiály k nim, a to zpravidla na základě iniciativy osob z okruhu onoho oficiálního zákonodárce. Tzv. skutečné zákonodárce lze podle mého názoru vnímat jako nástroje schopné formulovat vůli zákonodárce do textu návrhů zákona podle legislativních pravidel. Zde se však otevírají různé alternativní situace, které mohou při tvorbě textu zákona nastat.

Poznámku Melzera¹⁸¹ o reálných poměrech v české legislativní praxi, kdy obsah zákona představují členům Parlamentu v přípravě činní pracovníci, je dle mého názoru vhodné doplnit. Ve specializovaných orgánech, výborech Parlamentu bývají řešeny specifické technické parametry, které u vládních návrhů představují právě skuteční tvůrci textu zákona. Obecnější účel a potřebu úpravy ale zpravidla prezentují osoby nadány pravomocí předkládat návrhy zákonů podle Ústavy, respektive jednacího řádu.¹⁸²

¹⁸⁰ BYDLINSKI, F. *Základy právní metodologie*. Vídeň, 2003, s. 21. Cit. podle WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 104-105. ISBN 978-80-87284-36-0. ²¹³ BYDLINSKI, F. *Základy právní metodologie*. Vídeň, 2003, s. 23.

¹⁸¹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 120. ISBN 978-80-7400-382-0.

¹⁸² Ministr v případě vládního návrhu zákona, pověření členové Senátu či zastupitelstva vyššího územního samosprávného celku, pověřený poslanec v případě návrhu skupiny poslanců nebo jednotlivý návrh podávající poslanec.

Lze tedy souhlasit s Melzerovým závěrem, že relevantním účelem je ten, který s interpretovaným ustanovením spojoval jeho skutečný tvůrce, pokud jeho nadřazený orgán v legislativním procesu nespojoval s interpretovaným ustanovením účel jiný.¹⁸³ Původci tohoto účelu, který se následně s interpretovaným ustanovením pojí, však běžně nepochází od oněch skutečných tvůrců textu zákona, ale od subjektů (poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda nebo zastupitelstvo vyššího územně samosprávného celku), které vznik zákona iniciovaly a následně ho předložily do legislativního procesu v Parlamentu.¹⁸⁴

Wintrovo upozornění na množství pozměňovacích návrhů, které se v průběhu legislativního procesu objevují, je v kontextu historického výkladu zcela na místě. V tuzemském zákonodárném procesu nejsou výjimečné situace, kdy je k návrhu zákona podáno přes 200 pozměňovacích návrhů nebo komplexní pozměňovací návrhy, často měnící samotnou podstatu zákona. V takovém případě je možné se při historickém výkladu na původní důvodovou zprávu spoléhat jen částečně. Rovněž je otázkou, do jaké míry může být zdrojem pro historický výklad diskuse vedená ve výborech Poslanecké sněmovny a stanovisko takového výboru k navrhovanému zákonu, které má na finální podobu zákona nezanedbatelný vliv.

Při velkém množství pozměňovacích návrhů může nastat situace, že se s celkovým výsledkem zákona po třetím čtení neztotožňuje ani jeden poslanec a že je výsledný návrh nakonec do velké míry nefunkčním kompromisem. Při pokusu vyčíst úmysl zákonodárce z vyjádření jednotlivých členů Parlamentu by tak pozorovatel mohl nabýt dojmu, že výsledný text zákona neodpovídá úmyslu ani jednoho z nich.¹⁸⁵

Na místě je tak Koželuhovo shrnutí kritiků historického výkladu do dvou skupin na ty, „kteří si myslí, že úmysl zákonodárce vůbec neexistuje – několik stovek zástupců lidu nemůže mít nějaký společný úmysl (tzv. social-choice kritici), a na ty, kteří předpokládají jeho existenci,

¹⁸³ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 120. ISBN 978-80-7400-382-0.

¹⁸⁴ Vzhledem ke složitosti naplnění všech legislativních požadavků na podobu návrhu zákona je poněkud naivní představou, že si například poslanci píší své poslanecké návrhy zákona sami.

¹⁸⁵ Například nový zákon o veřejných zakázkách, zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek

*nicméně napadají jeho neurčitost a zpochybňují tak schopnost soudů identifikovat a splnit úmysl zákonodárce.*¹⁸⁶

Je snadno představitelná situace, kdy někteří poslanci hlasují pro určitý pozměňovací návrh jen proto, že jeho podpora je podmíněna podporou jiných poslanců pro jejich favorizovaný návrh. Takto hlasující poslanci pak ani nemusí tušit, co je reálným obsahem návrhu, který je prostředkem směny, a při hlasování o něm mají úmysly spjaté pouze se svým preferovaným návrhem. V takovém okamžiku se následně může lehce stát, že většina z poslanců hlasující pro nějaký pozměňovací návrh vlastně vůbec neví, co takový návrh obsahuje, a návrh samotný by ani nepodpořila. Separovaný reálný názor kolektivního orgánu na jeden pozměňovací návrh, pokud bychom ho identifikovali podle názoru většiny, by tak mohl být negativní, avšak v kontextu celého bloku hlasování se většina vyjádří kladně.

Jak mají následně soudci při interpretaci normy, která je vložena do zákona uvedeným způsobem, uvažovat? Samotné právo podle Nerhota není ničím jiným než – v historickém pojetí – „manifestem záměru“.¹⁸⁷ Konkrétního úmyslu, záměru, zákonodárce spojeného s materiálním obsahem dané normy není možné se dle mého názoru dobat. Soudce při aplikaci práva neví, zda právě takové pravidlo chování považovala většina rozhodujících zákonodárců za nezbytné, a proto ho do zákona vložila, nebo se jednalo o součást širší směny, jak bylo popsáno výše.

Součástí politické taktiky může být i stav, kdy některá zájmová skupina nebo přímo předkladatel zákona je veden určitým účelem, který však neprezentuje, a v důvodové zprávě i ve vystoupení na výboru i na plénu deklaruje účel úpravy jiný, avšak také možný. S tímto prezentovaným úmyslem se následně může ztotožnit většina, která návrh schválí. Je třeba se pak ptát, zda úmysl spojený se zákonem je ten, který byl důvodem vzniku a prosazování zákona předkladatelem, nebo ten, který měli na mysli hlasující poslanci a senátoři?

Obdobných situací, kdy je z důvodu komplikovanosti myšlenkových pochodů spojených s hlasováním o zákonu nemožné určit úmysl zákonodárce, respektive jakékoliv i fiktivní domyšlení účelu, který zákonodárce s úpravou spojoval, je takové množství, že podle mého názoru lze o úmysl zákonodárce opírat právní argumentaci jen stěží. Zpětné dovozování a

¹⁸⁶ KOŽELUHA, P. Úmysl zákonodárce v interpretaci práva. *Časopis Všechno*, 21. 2. 2011. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2011/02/umysl-zakonodarce-v-interpretaci-prava/>

¹⁸⁷ NERHOT, P. *Law, writing, meaning: an essay in legal hermeneutics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1992, s. 20. ISBN 0748603913.

domýšlení úmyslu zákonodárce nebude nikdy (pokud nebude objevena efektivní metoda čtení myšlenek) dosahovat jakéhokoli pevného bodu, o který by bylo možné argumentaci opřít. Počet výše uvedených variant, které mohou při každém hlasování zákonodárského sboru reálně nastat, je natolik velký, že nelze u identifikace úmyslu, respektive objektivizace vůle, zákonodárce operovat ani se zdánlivou značnou mírou pravděpodobnosti určitého jednání.

Pokud by ale byl pokus o dovození úmyslu zákonodárce nezbytný, pak je bodem, ze kterého je čerpání úmyslu zákonodárce nejvhodnější, okamžik hlasování o celku návrhu zákona ve třetím čtení ve znění přijatých pozměňovacích návrhů v souvislosti s finálním hlasováním o konečné podobě zákona v Senátu.¹⁸⁸ V takové chvíli je již podoba zákona finální a oficiální zákonodárci vyjadřují svůj úmysl spojený s konečnou podobou zákona. Obsah takového úmyslu je však s ohledem na výše uvedené stále značně obtížně určitelný.

Ke snahám „dopídit se“ subjektivních úmyslů zákonodárců či objektivizace vůle zákonodárce jsem proto značně skeptický. Jakékoli snahy o objektivizaci by totiž s ohledem na množství okolností, které není sto lidská bytost posoudit, mohly proces objektivizace vůle zákonodárce lehce změnit ve vytváření recentního účelu s historickým účelem zcela nesouvisejícím. Melzerův nepravý subjektivně historický výklad, při kterém lze skutečnou vůli zákonodárce dovozovat z objektivních skutečností spojených se zákonem, respektive prostředků vlastních objektivně historickému výkladovému cíli, je v kontextu reálného legislativního procesu, alespoň podle tuzemských legislativních předpisů, prakticky nepoužitelný.

Jako jedno z objektivních kritérií uvádí Melzer sledování změn, které přináší nová úprava, a jejich porovnání s úpravou starou. Převzetí staré úpravy vnímá tak, že zákonodárce spolu s ní přejímá i judikaturu s ní spjatou, a přejímá tedy dříve panující výklad. Vztah výkladu předpisu mocí soudní a přijímání nové úpravy mocí zákonodárnou popisuje jako „ping-pong“. Až na výjimky dává podle Melzera v této hře podání moc zákonodárná prostřednictvím vydání právního předpisu, kterým chce sdělit svou vůli. Moc soudní náleží soudům, a soud proto tento předpis určitým způsobem interpretuje. Tím je vrácen pomyslný míček na druhou stranu hracího stolu zákonodárci. Zákonodárce u přilétajícího míčku (předpisu spojeného s výkladem soudu) posoudí, zda je v souladu se smyslem a účelem zamýšleným při tvorbě a schvalování daného

¹⁸⁸ Případně o hlasování v Poslanecké sněmovně o znění vráceném Senátem.

předpisu. Pokud zákonodárce nesouhlasí s vracejícím se výkladem-míčkem, má podle Melzera možnost smečovat, a ukončit tak hru prostřednictvím upřesňující novely daného právního předpisu. Převzetí vracející se soudní interpretace pak lze při nedostatku protichůdných argumentů vykládat jako potvrzení stávající interpretační praxe.¹⁸⁹

Je ovšem na místě vymezit zde mé vnímání pokusů o domýšlení či odhadování úmyslu zákonodárce, a to nejen při procesu interpretace práva. Zůstaneme-li u Melzerem výše uvedeného přirovnání k míčkům, nabízí se při intenzivním vnímání legislativního procesu v České republice poněkud odlišná hra vhodná k přirovnání, a to tradiční česká loterie nazvaná Šťastných 10.¹⁹⁰ Při této hře míčky s čísly létají zcela náhodně v průhledné nádobě a jednou za několik vteřin je některý z míčků nasátý do komory na vrchu nádoby. Když se míček v této komoře objeví, znamená to, že číslo napsané na míčku je vylosované.

Nezřídka probíhá obdobně i hlasování o pozměňovacích návrzích k jednotlivým zákonům i o zákonu jako celku v Poslanecké sněmovně. Při hlasování poslanci zasunují do zásuvek ve stolech hlasovací karty, více či méně organizovaně mačkají hlasovací tlačítka a zvedají ruce v průběhu několika vteřin, které jsou pro hlasování vyhrazené. Po uplynutí tohoto času se na tabuli objeví výsledek hlasování v podobě předem neodhadnutelného a často překvapivého čísla, které je spjato s kladným či záporným stanoviskem k danému pozměňovacímu návrhu či zákonu.

Stejně jako se tedy losuje v uvedené loterii několik čísel, hlasuje se většinou v rámci třetího čtení o několika pozměňovacích návrzích popsáním způsobem. Celé hlasování sleduje v předsáli a na internetových stránkách Poslanecké sněmovny¹⁹¹ několik desítek až stovek diváků na televizních obrazovkách. Tito diváci, stejně jako diváci losování loterie, si jsou vědomi, že na samotném výsledku hlasování či losování nic nezmění, avšak chtějí mít pravděpodobně informační náskok. Hlasování v sále probíhá podle přísných objektivních pravidel, daných zákonem o jednacím řádu Poslanecké sněmovny a dalšími předpisy, za

¹⁸⁹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 125-126. ISBN 978-80-7400-382-0.

¹⁹⁰ Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=w7MfAkZ0vVk&list=PL298A262B646ABF2F>

¹⁹¹ Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=28>

přítomnosti parlamentních legislativců.¹⁹² V dříve dodatkovém čísle, nyní královském čísle, v loterii spojeným se zvláštní prémie, můžeme spatřovat hlasování o návrhu zákona jako celku. Pokud totiž bude mít hráč loterie značný úspěch v jednotlivých vylosovaných číslech, bez královského čísla na hlavní výhru nedosáhne.¹⁹³

Popsané přirovnání však nelze aplikovat zdaleka na všechny procedury přijímání zákonů. Nejedná se nicméně o žádné výjimečné excesy – obdobné situace nastávají natolik často, že při interpretaci jakéhokoli zákona z posledních dvou desetiletí si nemůžeme být jisti, zda lze ze subjektivních či zdánlivě objektivních výstupů relevantní úmysl zákonodárce dovodit.

4.4. Účelem interpretace odhalení úmyslu?

4.4.1. *Objektivní účel a „subjektivní“ úmysl*

Subjektivní hledisko úmyslu zákonodárce při výkladu práva tak splývá s výkladem historickým a zaměřuje se na subjektivní úmysl autora zákona. Výše popsaná kritika historického výkladu, respektive snaha o identifikaci úmyslu zákonodárce, lze obdobně aplikovat i na hledání účelu, který se zákonem zákonodárce spojoval. Obdobně jako je uvedeno v rámci úvah spojených s historickým výkladem, pokud je zákonodárcem jedna osoba, pak je subjektivním účelem úmysl právě takové osoby. V situaci, kdy je zákonodárcem těleso složené z většího počtu jednotlivců, je rozpoznání úmyslu zákonodárce podstatně komplikovanější.

Parlament sice podle Baraka nemá úmysl jako celek, ale skládá se z členů parlamentu, z nichž každý jednotlivce vnímá účel zákona svým vlastním způsobem.¹⁹⁴

Před odkazy na úmysl zákonodárce varoval již v roce 1938 Willis. Výraz „úmysl zákonodárce“ uvádí jako značně zavádějící, protože podle něj kolektivní těleso může mít jen

¹⁹² V případě popisované loterie za přítomnosti notáře, Poslanecká sněmovna však má na rozdíl od loterie určitou samoregulační schopnost.

¹⁹³ Autor pracoval několik let jako poradce v oblasti vládní a parlamentní agendy.

¹⁹⁴ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 133. ISBN 9780691120072.

stěží nějaký společný záměr. V odkazu na úmysl či účel, který zákonodárce s přijatou úpravou sledoval, spatřuje Willis spíše odkaz na politické směřování se zákonem spojené. Pokud by soud při interpretaci chtěl využít nějaké doslovné prameny, musel by si vystačit pouze se slovy zákona.¹⁹⁵

Členové parlamentu tak podle Baraka při schvalování zákona souhlasí s jeho textem a výrazovými prostředky, které obsahuje, ale nikoli s účelem zákona. Neexistuje tak jednotná koncepce účelu zákona, která by mohla být interpretací odhalena. Jednotliví členové zákonodárského sboru formulují své připomínky a záměry a v situaci, kdy dojde většina zúčastněných k dohodě, je schválen zákon ve znění dohodnutých záměrů a dohodnutý kompromis na účelu zákona pak má vysokou úroveň abstraktnosti. Proto by při interpretaci daného zákona neměl být kladen důraz na účel, který se zákonem spojovali jednotliví členové zákonodárského sboru, nýbrž by měl být kladen důraz na objektivní okolnosti, které směřovaly k jeho vzniku.

Dalším problémem je skutečnost, že pokud předpokládáme generální či abstraktní účel, který bychom extrahovali jakožto účel přikládaný kolektivním orgánem, nepomůže nám takový účel zákona v procesu interpretace. Soudce interpretuje zákon v konkrétním případě v souvislosti s konkrétní situací. Tu však členové zákonodárského sboru, jak připomíná Barak, při přijímání zákona na paměti neměli a mít nemohli.

K výstupům zákonodárského sboru uvedl Lord Scarman, že nejsme ovládáni, respektive nevládnou nám úmysly parlamentu, nýbrž jeho zákony. Podle jednoho z nejvýznamnějších soudců 20. století v USA Scali se po úmyslu autora často pídí literární kritici ve svých diskuzích nad literárními díly, což může být užitečné například v situacích, kdy Shakespeare ve svých dílech využíval nejednoznačných výrazů. Ač může být takové bádání po úmyslu autora divadelní hry poněkud náročné, směřuje k odhalení něčeho, o čem můžeme říci, že existovalo, a co může mít vliv na naše chápání díla. Odlišně vnímá Scalia situaci, kdy je zkoumán úmysl spojený s dokumentem tvořeným několika autory, přičemž každý z nich nemusel při tvorbě sledovat tentýž účel.¹⁹⁶

¹⁹⁵ WILLIS, J. Statute Interpretation in a Nutshell. *The Canadian Bar Review*, Vol. XVI, No. 1, s. 3.

¹⁹⁶ SCALIA, A., GARNER, B. A. *Reading law: the interpretation of legal texts*. St. Paul: Thomson/West, 2012, s. 391. ISBN 978-0-314-27555-4.

Problematické nemusí být hledání úmyslu o výstupu, na kterém se podílí více subjektů, pouze v rovině zákonodárství, respektive hledání účelu, který se zákonem spojoval zákonodárce. Můžeme si představit poměrně běžnou situaci z oblasti soukromého práva popisovanou Scaliou, kdy spolu dvě strany vyjednávají podmínky relativně rozsáhlé smlouvy a využívají k tomu své právní zástupce. Právní zástupce jedné strany sepíše první návrh smlouvy, který poměrně logicky ve všech myslitelných oblastech zvýhodňuje jeho klienta. Po obdržení návrhu smlouvy právní zástupce druhé strany tento návrh smlouvy zreviduje a eliminuje ustanovení, která příliš zvýhodňují první stranu. Zároveň vloží do návrhu jiná ustanovení a změní textaci mnoha dalších. Po dlouhém vyjednávání nakonec obě strany souhlasí na finálním znění smlouvy, avšak pouze po přijetí nezbytných kompromisů zanechávajících některá ustanovení návrhu smlouvy záměrně do jisté míry vágní.

Příkladem takového ustanovení je situace, kdy jedna strana chtěla mít ve smlouvě zakotveno právo odstoupit od smlouvy v průběhu 45 dnů od vzniku určité události, zatímco druhá strana chtěla, aby toto právo na odstoupení od smlouvy trvalo pouze 5 dní. Nakonec strany ustoupily a domluvily se na textaci znějící „v rozumné době od vzniku“ určité události. Právník první strany svému klientovi během soukromého jednání sdělil, že podle soudu bude v tomto případě rozumná doba uznána s největší pravděpodobností jako 30 dní, zatímco druhý právní zástupce řekl při soukromém jednání svému klientovi, že soud s největší pravděpodobností určí dobu 48 hodin. Obě strany návrh smlouvy podepsaly a uzavřely kontrakt, přestože každá z nich byla přesvědčena, že právě jejich úhlu pohledu soud v případném sporu vyhoví.¹⁹⁷

Nový občanský zákoník se výše popisované situace snaží obsáhnout svým § 555 odst. 1, ve kterém určuje, že právní jednání se má posuzovat podle svého obsahu, a následně v § 556 odst. 1 navazuje: „*Co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajícího, byl-li takový úmysl druhé straně znám, anebo musela-li o něm vědět. Nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen.*“ A v odst. 2 pak pokračuje: „*Při výkladu projevu vůle se přihlédne k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají.*“

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 392.

Obdobné situace nastávají při sjednávání soukromoprávních dokumentů na denním pořádku. I kvůli nezávaznosti předchozích soudních rozhodnutí v naší právní kultuře a kvůli potřebě obecnosti textu zákona (respektive nemožnosti úpravy všech možných situací konkrétními ustanoveními) je vznik popsanych a obdobných situací, kdy v soukromém právu panuje nad formálně shodným jednáním neshoda v zamýšleném účelu, velmi častý.

Role úmyslu zákonodárce při tvorbě právních norem je ovšem – nutno uznat – od úmyslu smluvních stran poněkud odlišná. Angloamerická doktrína využívá odkazu a srovnání s „rozumným člověkem“, kterého využívá jako určitý quasi srovnávací standard.¹⁹⁸ Jak poznamenal Lord Wilberforce v případě *Readon-Smith Line Ltd v Hansen-Tangen*: „*Pokud hovoříme o úmyslu některé ze stran smlouvy, hovoříme objektivně – strany samy o sobě nemohou podat přímý důkaz o tom, jaký byl jejich úmysl, a proto musí být zjištěno, co by pojal za úmysl onen rozumný člověk, kdyby byl postaven do situace smluvních stran.*“¹⁹⁹

Obdobně se vyjádřil Lord Reid v případě *McCutcheon v David MacBrayne Ltd*, kdy citoval Gloaga. Podle něj není úkolem soudu zkoumat skutečný úmysl každé strany sporu, ale rozhodnout, která ze stran dospěla k oprávněnému závěru dovozeného z přístupu strany druhé.²³³ Lord Reid tak stejně jako Scalia souhlasí s přístupem, který již v roce 1929 popsal Gloag a podle kterého je při interpretaci právních textů nutné se nad samotný reálný úmysl autora povznést.

4.4.2. Český Ústavní soud a úmysl zákonodárce

Český Ústavní soud však tuto převážně angloamerickou doktrínu nenásleduje a přistupuje k interpretaci soukromoprávních smluv právě s důrazem na úmysl, který často nazývá „skutečným úmyslem“ strany sporu, respektive smlouvy. Jak uvedl například v nálezu I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005, lze v určité míře uplatnit některé interpretační postupy spojené se zákony i se soukromoprávními smlouvami:

¹⁹⁸ LEWISON, K. *The Interpretation of Contracts*. 6. vydání. London: Sweet & Maxwell/Thomas Reuters, 2015, s. 31. ISBN 9780414034075.

¹⁹⁹ *Readon Smith Line Ltd v Yngvar Hansen-Tangen and Sanko SS & Co Ltd* [1976], House of Lords. ²³³ GLOAG, W. M. *Law of Contract*. Edinburgh: W. Green & Son Ltd., 1929, s. 7.

„Interpretace smluvních textů je ve své základní podobě do jisté míry srovnatelná s výkladem právních předpisů. Jako společný faktor spojuje výklad smluvních textů a právních předpisů zejména skutečnost, že obojí, tj. právní předpis i smlouva, zakládají právo. V případě smlouvy jde samozřejmě toliko o autonomní normotvorbu, kde původce smluvního textu a adresát práv a povinností z této smlouvy vyplývajících je jedna a táž osoba. Jak v případě výkladu právního předpisu, tak v případě smlouvy rovněž platí, že jazykový výklad představuje "pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu" (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97, Sbíрка nálezu a usnesení Ústavního soudu, svazek 9, nález č. 163, str. 399, 407; vyhlášen pod č. 30/1998 Sb.).“

Zatímco, jak již bylo popisováno blíže, je interpretace skutečné vůle zákonodárce značně komplikovaná, na skutečnou vůli osob uzavírajících smlouvy se snaží Ústavní soud dbát:

„Interpretace smlouvy má ve srovnání s interpretací zákona řadu specifík. Zatímco tzv. vůle zákonodárce je koncepce teoreticky problematická, neboť zákonodárce v moderní demokratické společnosti není individuální osobou, ale kolektivním orgánem (srov. stanovisko Pl. ÚS-st. 1/96, Sbíрка nálezu a usnesení Ústavního soudu, svazek 9, str. 471), hraje vůle účastníků smlouvy při vytváření smlouvy a její interpretaci zásadní roli. Zatímco v případě zákonodárce lze předpokládat, co do výsledku jeho činnosti, tedy zákona, systematický a koherentní celek právního předpisu, neboť zákony stejně jako jiné právní předpisy jsou vytvářeny profesionálními právníky-legislativci, v případě smluv (třebaže často také psaných právníky) je nutno zohlednit, že jejich autoři koherentní struktury, pregnantní terminologie ani systematického uspořádání často nejsou schopni... Poslední z uvedených úvah odpovídají také direktivy, které zákonná úprava dává soudci při výkladu smluvních ustanovení, když se jednoznačně stanoví prioritá skutečné vůle účastníků smlouvy nad formálním projevem této vůle.“

Obdobné stanovisko k interpretaci smluv Ústavní soud vyjádřil i ve svém nedávném nálezu z roku 2017, a je proto zřejmé, že se i po rekodifikaci soukromého práva Ústavní soud této doktríně dlouhodobě drží.²⁰⁰ Odůvodnění uvedené Ústavním soudem však může být poněkud zavádějící, a to zejména pokud si představíme situaci, kdy se na vytváření smlouvy podílí advokát či celé týmy zkušených právníků, což je informace, kterou soud nemůže nikdy s

²⁰⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3168/16 ze dne 11. 7. 2017.

určitostí znát, anebo kdy je na druhé straně komplexní pozměňovací návrh zákona sepsaný poslancem bez právnického vzdělání během několika hodin.

Občanský zákoník z roku 1964²⁰¹ kladl v ustanovení § 35 odst. 2 důraz na úmysl účastníka právního vztahu následujícím způsobem: „Právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.“ S tímto ustanovením je spjata množství judikatury zdůrazňující rozhodující roli vůle účastníků smlouvy, například III. ÚS 1005/2007 ze dne 13. 9. 2007:

„Při výkladu právního úkonu za použití interpretačních pravidel ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. nelze již učiněný právní úkon doplňovat, měnit či nahrazovat jiným, neboť základním účelem výkladu je zjištění skutečné vůle jednajícího účastníka, která nachází svůj výraz v obsahu právního úkonu. Přitom se (obvykle) obsah právního úkonu zjišťuje ze slovního vyjádření. V obecné rovině se může stát, že slovní znění není vždy jednoznačným vodítkem ke zjištění skutečného obsahu projevu vůle, a proto je třeba brát zřetel i na ostatní okolnosti, za kterých byl projev vůle učiněn, což znamená potřebu vzít v úvahu i textový rámec - kontext celkového ujednání stran.“

K posuzování úmyslu smluvních stran pak Ústavní soud nabádal i další soudy s upozorněním, že § 35 odst. 2 starého občanského zákoníku je kogentním interpretačním ustanovením určujícím způsob výkladu právního jednání:

„Vrchní soud se otázkou skutečné vůle účastníků daného smluvního vztahu, na základě interpretace Smlouvy samotné, prakticky nezabýval, a pouze konstatoval, že ve Smlouvě nebylo výslovně a nepochybně sjednáno, že uvedená odměna je i odměnou za užití díla, stejně tak se nezabýval hodnocením relevantních skutkových okolností. Nejvyšší soud se pak jen s daným závěrem ztotožnil, aniž by vysvětlil, jak dovoláním napadený rozsudek ob stojí ve světle judikatury Ústavního soudu, natož pak judikatury jeho vlastní, přičemž nijak nereagoval na stěžovatelčinu (dlužno zdůraznit) právní argumentaci ohledně posouzení otázky platnosti smlouvy o šíření díla. Důvodem takového postupu zjevně bylo, že vůli účastníků uvedené soudy považovaly za daných okolností za irelevantní, což je ovšem předpokladem chybným, jak bylo výše vyloženo. Z tohoto důvodu je třeba, aby se obecné soudy otázkou skutečné vůle účastníků

²⁰¹ § 35 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Smlouvy pečlivě zabývaly, přičemž za tímto účelem provedou posouzení obsahu předmětné smlouvy na základě zmíněných výkladových metod a zhodnotí provedené důkazy, eventuálně v potřebném rozsahu doplní dokazování, přičemž výsledky toho adekvátním způsobem promítnou do interpretace sporného smluvního ujednání.“²⁰²

Limity uvedeného kogentního interpretačního ustanovení § 35 odst. 2 starého občanského zákoníku literatura vnímala tak, že „skutečná vůle toho, kdo právní úkon učinil, může být při jeho výkladu relevantní jen za předpokladu, že není v rozporu s jednoznačným jazykovým projevem vyjádřeným písemně. Jednou vyjádřený obsah právního úkonu (smlouvy) lze vykládat jen tímto způsobem; nelze však výkladem již jednou učiněný projev vůle doplňovat, měnit, či dokonce jej nahrazovat, pokud ji účastník neměl, popř. měl, ale neprojevil ji. Tato zásada platí pro každého, kdo obsah právního úkonu vykládá.“²⁰³

Ač se jedná o kogentní interpretační normu, je z důvodu požadavku právní jistoty a předvídatelnosti práva nezbytné, aby byl vůči důrazu na vůli stran a jejich preference nad textem smlouvy uplatňován výše popsáný korektiv. Mezi změnami, které přinesl nový občanský zákoník, byla také změna výše citovaného interpretačního pravidla obsaženého v § 35 starší úpravy.²⁰⁴

Ústavní soud rovněž upozorňuje na právní doktrínu připouštějící, že soud může sám vůli stran formovat: „na základě tzv. hypotetické vůle stran může soud obsah právních ujednání (a to již nad rámec jejich interpretace) doplňovat či měnit, byť záměr zákonodárce, jak plyne z důvodové zprávy, byl zřejmě poněkud jiný“.²⁰⁵

V této argumentaci lze spatřovat souvislost s komentářem Melzera a Tégla k § 6 nového občanského zákoníku stanovujícím povinnost jednat v právním styku poctivě. Autoři komentáře upozorňují na doktrínu doplnění smlouvy, respektive v širším slova smyslu doplnění

²⁰² Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 403/12 ze dne 22. 1. 2015 obsahuje přesah mezi „starým“ a „novým“ občanským zákoníkem například v právní větě: „Jestliže obecné soudy při interpretaci soukromoprávní smlouvy zcela odhlédly od skutečného projevu vůle smluvních stran, a bez přihlédnutí k dlouholetému chování stran smlouvy, tento projev vůle v textu smlouvy vykládaly izolovaně, přičemž nerespektovaly požadavek výkladu „starého“ práva s přihlédnutím k novým společenským poměrům a hodnotové orientaci „nového“ práva, porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces.“

²⁰³ ŠVESTKA, J. In: ŠVESTKA, J. SPÁČIL, J. ŠKÁROVÁ, M. HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 325.

²⁰⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

²⁰⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 403/12 ze dne 22. 1. 2015.

právního jednání samotného, které se již částečně překrývá s funkcí interpretační. Doktrínu poctivosti považují autoři komentáře za jeden z hlavních pilířů nové soukromoprávní úpravy. Zásadní otázkou spojenou s touto doktrínou je, zda může některé povinnosti – přímo nevyplývající subsidiárně ze zákona ani výslovně ve smlouvě nezakotvené – dovést na základě konstrukce hypotetické vůle stran, respektive zda může soud na základě své úvahy domýšlet hypotetický úmysl smluvních stran a s ním například i logicky spojený účel některých ustanovení smlouvy.²⁰⁶

Melzer a Tégl upozorňují na konsolidovanou důvodovou zprávu k § 555 až 558 nového občanského zákoníku, podle které *„není důvod, nejde-li o mimořádné případy zvláště upravené, otvírat soudu jako orgánu veřejné moci příliš velký prostor k tomu, aby do projevů vůle soukromých osob ze své moci a bez návrhu vstupoval a aby obsah jejich právního jednání doplňoval nebo měnil.“*²⁰⁷

Obdobnou úpravu Melzer s Téglem spatřují i ve Švýcarsku, ve kterém přes absenci explicitního zákonného zmocnění soudu k doplňování smluv na základě doktríny poctivosti je tak činěno a tento postup je považován za téměř samozřejmý. Rovněž i v Německu a Rakousku je podle Melzera s Téglem přípustné dotváření práva na základě aplikace doktríny poctivosti.²⁰⁸

Autoři komentáře se však s tímto textem neztotožňují a důvod pro to, aby soud do projevů vůle soukromých osob vstupoval a doplňoval ho či měnil, podle nich existuje.²⁰⁹ Následně autoři komentáře konstatují přímý rozpor důvodové zprávy se zákonem. Na tomto místě se zdá vhodné připomenout relevanci podkladových materiálů sloužících nejen při rozhodování soudů o aplikaci historického výkladu, respektive o dovozování úmyslu zákonodárce. Lze předpokládat, že v tomto odstavci citovaná literatura, kterou ve svých

²⁰⁶ MELZER, F., TÉGL, P. In: MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 117. ISBN 978-80-87576-73-1.

²⁰⁷ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²⁰⁸ MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 117. ISBN 978-8087576-73-1. Srov. Kramer in Brener Kommentar zum schweizerischen Privatrecht. Schweizerisches Zivilgesetzbuch. Das Obligationenrecht. Band VI, 1. Abteilung. Bern: Verlag Stämpfli & Cie AG, 1996, komentář k § 18, m. č. 212.

²⁰⁹ MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 117. ISBN 978-8087576-73-1.

rozhodnutích již nyní cituje Ústavní soud,²¹⁰ je dostatečně sofistikovaným pramenem pro podporu dalších úvah o relevanci důvodových zpráv k zákonům při interpretaci práva.

Doktrína poctivosti může zřetelně ilustrovat rozdílnost interpretace soukromoprávních smluv a jednotlivých zákonných ustanovení, a to i přes jistou podobnost deklarovanou Ústavním soudem v nálezu I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005. Zatímco v případě soukromoprávních smluv lze i například na základě obdobné situace smluvně upravené v mnoha jiných případech dovozovat určitý hypotetický spravedlivý úmysl smluvních stran, při interpretaci zákonů soudem by se při domýšlení určitého poctivého úmyslu zákonodárce již s největší pravděpodobností jednalo o nepřipustné dotváření práva a o zásah do demokraticky legitimované moci zákonodárné.

4.5. Úmysl zákonodárce? Subjektivně teleologický historický výklad zákona

4.5.1. Zařazení – subjektivně teleologický historický výklad zákona

K úmyslu zákonodárce lze přistupovat několika různými způsoby. Výše citovaný Koželuha rozděluje kritiky akceptace doktríny spojené s úmyslem zákonodárce na ty, podle kterých společný úmysl tak velké skupiny lidí zkrátka neexistuje, a na ty, kteří připouští existenci určitého úmyslu, avšak pro jeho neurčitost – a doplnil bych nezjistitelnost – zpochybňují možnost soudu takový úmysl odhalit a při interpretaci ho využít.²¹¹

Wintr popisuje v rámci historického výkladu subjektivní teorii směřující k rozpoznání významu a s ním spojenému účelu, který s textem zákona spojoval jeho autor a tedy k subjektivnímu výkladovému cíli a objektivní výkladovou teorii mířící k objektivnímu výkladovému cíli, která se snaží identifikovat, jaký význam by s interpretovaným zákonným

²¹⁰ Nález Ústavního soudu III. ÚS 403/12 ze dne 22. 1. 2015.

²¹¹ KOŽELUHA, P. Úmysl zákonodárce v interpretaci práva. *Časopis Všechno*, 21. 2. 2011. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2011/02/umysl-zakonodarce-v-interpretaci-prava/>

ustanovením spojoval jeho adresát, respektive adresát znalý zákonů, společnosti a dalších základních informací.²¹²

Subjektivně historický výklad dělí Melzer na jednoduchý, subjektivně teleologický a nepravý, přičemž u jednoduchého subjektivně historického výkladu nalezneme odpověď na otázku spojenou s interpretací sporného ustanovení přímo v dokumentech legislativního procesu. Subjektivně teleologický historický výklad požaduje čerpání znalostí z podkladů informujících nás o tom, jakého účelu měl v úmyslu zákonodárce přijatou úpravou dosáhnout. Subjektivně teleologický historický výklad se tak již dostává do sféry teleologického výkladu a budu se mu dále podrobněji věnovat. Třetím ve výčtu Melzerova členění je nepravý historický výklad směřující k čerpání z *occasio legis*, tedy objektivních okolností s procesem přijímání zákona spojených, včetně srovnání s nahrazovanou právní úpravou.²¹³

4.5.2. Subjektivně teleologický historický výklad zákona

V novém občanském zákoníku nalezneme výše uvedený § 2 odst. 2 obsahující interpretační ustanovení vyzývající k tomu, aby vykládanému ustanovení nebyl přikládán jiný význam, než který plyne z jasného úmyslu zákonodárce. Význam úmyslu zákonodárce bývá dovozován z vůle suveréna, která má být zákonem a která se projevuje buď přímo, nebo prostřednictvím zvolených zástupců. Pro výklad zákonů má proto být relevantní tato vůle. Melzer odkazuje na Zeillera, podle kterého není zákonem „mrtvé“ písmo, ale vůle zákonodárce spjatá s bližším či vzdálenějším úmyslem.²¹⁴

²¹² WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 105. ISBN 978-80-87284-36-0. Srov. MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 82-84. ISBN 978-80-7400-382-0.

²¹³ Tamtéž, s. 121-126.

²¹⁴ V roce 1811 Zeiller v komentáři k § 6 rakouského občanského zákoníku uvedl, že zákonem nejsou mrtvá písmena, ale vůle zákonodárce zaměřená na dosažení vzdálenějšího či bližšího výhledu: „*Nicht der tote Buchstabe ist das Gesetz, sondern der Wille des Gesetzgebers, der auf die Erreichung einer näheren oder entfernteren Ubsicht gerichtet ist.*“ ZEILLER, F. E. von. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie*. Wien: Geistingers Verlagshandlung, 1811, s. 53. ²⁴⁹ MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 72. ISBN 978-8087576-73-1.

Problematické je vymezení onoho historického zákonodárce. Bydlinski se snažil problém odlišnosti autora textu od členů zákonodárského sboru překlenout pomocí teorie úmluv, respektive prostřednictvím Paktentheorie, podle které se pojem historického zákonodárce rozšiřuje na další osoby podílející se na vzniku zákona, například úředníky a legislativce, a vůli historického zákonodárce pak pojímal jako vůli osob, jejichž vliv se ve finální podobě odrazí.

Melzer v komentáři k novému občanskému zákoníku klade důraz právě na základě Paktentheorie (tedy v souvislosti s tím, či stanoviska se promítly do finální verze zákona) nejen na důvodovou zprávu, ale v případě nového občanského zákoníku i na tzv. „konsolidovanou“ důvodovou zprávu, stanoviska členů rekodifikační komise, názory autorů kodexu, stanoviska ministerstva, výborů Poslanecké sněmovny a další. Hlavní důraz však klade na projednávání v Poslanecké sněmovně s tím, že Senát nijak formálně do projednávání nezasáhl.²⁴⁹

Například Nejvyšší správní soud Paktenthoorii využívá ve svých rozhodnutích následujícím způsobem:

„Z hlediska právní metodologie je historickým výkladem zjišťován úmysl tzv. historického zákonodárce. Směřuje se tedy ke zjištění skutečného úmyslu, který historický zákonodárce měl při přijetí daného právního předpisu. Za tohoto zákonodárce v uvedeném smyslu pak není možné považovat sumu poslanců, resp. senátorů, kteří o zákonu hlasovali, ale spíše představy zpracovatele osnovy zákona. Pokud z parlamentní diskuse nevyplyne něco jiného, je třeba mít za to, že zákonodárce přijal se samotným právním předpisem i záměr jeho tvůrce (tvůrců), jež pravidelně můžeme nalézt v důvodových zprávách.

Historický výklad v klasickém slova smyslu tak směřuje k tzv. subjektivnímu výkladovému cíli (tj. zjištění skutečného úmyslu určité osoby). Tím se zcela odlišuje od výkladu objektivně-teleologického (e ratione legis), který směřuje ke zcela odlišnému výkladovému cíli - objektivnímu významu určitého textu, bez ohledu na úmysl (neprojevený záměr) jeho tvůrců. Existuje i historický objektivní výklad, který směřuje k objektivnímu významu textu z hlediska situace, okolností z doby jeho vydání, avšak tento výklad je spíše výjimečný.“²¹⁵

Pokud budeme sledovat jednání konkrétních lidí, jejichž myšlenky se odrazí ve finální podobě zákona, nutně narazíme na dvě základní nesnáze. První z nich spočívá v definici

²¹⁵ Usnesení sociálně-správního kolegia Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 2. 2005, č. j. S 3401/2004-62, č. 498/2005 Sb. NSS, III. ročník, sešit číslo 4/2005.

samotného okruhu lidí, jejichž úmysly budeme pro definici celkového úmyslu považovat za relevantní. Jedná se o expertní autorské kolektivy, či spíše o spolupracovníky těchto kolektivů, kteří přicházeli s některými novými myšlenkami? Jakou roli hráli lobbisté a lobbistické organizace vsunující do nové úpravy – třebaže v čistě diskrétním režimu – některá ustanovení, která následně pomohla jejich klientům? Lze zakomponovat do množiny relevantních osob, které se na vzniku zákona podíleli, i poradce poslanců připravující podklady pro hlasování o jednotlivých návrzích? Při tvorbě občanského zákoníku bylo mnoho institutů přejatých ze soukromoprávních kodexů Rakouska, Švýcarska, Kanady a dalších zemí. Měli by být do skupiny relevantních osob alespoň v minimální míře zahrnuti i tvůrci právních norem, které byly do české úpravy přejaty? A pokud na základě Paktentheorie (či její varianty) zahrneme tyto osoby podílející se na vzniku zákona, jakým způsobem poměřovat velikost jejich vlivu?

Obdobná situace by v matematice mohla nastat při sčítání vektorů, kdy bychom znali výslednici, avšak nedokázali nikdy ani kvalifikovaně odhadnout z kolika, jak orientovaných a velkých vektorů je složena. Prosté konstatování, že nejvyšší váhu má projednávání v plénu Poslanecké sněmovny, je s ohledem na výše uvedené podle mého názoru značně nedostatečné.

Bydlinski nabádal k vycházení „z toho, že se na legislativě podílí množství různých lidí v různých rolích; zejména politici, hospodářští nebo právní iniciátoři, zpracovatelé návrhů, poradci, posuzovatelé atd. jako neformální, ale právě pro detailní práce a tudíž i pro výklad nanejvýš důležité instance; taktéž však „formální“ zákonodárci v ústavních legislativních orgánech, kteří často mají pramálo co dělat s přesnějším obsahem zákonů relevantním pro jeho výklad, nýbrž povětšinou stanoví hlavní rysy nové úpravy nebo je korigují a jinak fungují (jako dříve absolutní monarcha) jako pozitivizační instance, která svým usnesením dává zákonu platnost.“²¹⁶ Podle Bydlinskiho se tak má při hledání úmyslu vycházet z reálné vůle reálně zapojených osob, přičemž však zároveň přiznává, že kolektivní vůle je pouze ryze teoretický konstrukt.

Druhým problémem spojeným s takovýmto postupem je komplikovanost rozpoznání opravdového nezastřenéno úmyslu jedné osoby, natož pak dovození hromadného úmyslu zákonodárce nejen z úmyslů stovek poslanců, ale díky Paktentheorii i dalších stovek osob zapojených do tvorby (například občanského) zákoníku. Reálný úmysl zákonodárce je tak

²¹⁶ BYDLINSKI, F. *Základy právní metodologie*. Vídeň, 2003, s. 21-22.

možné si představit jako jakousi fiktivní postavu (například sněžného muže), o které již byly napsány tisíce stran, nicméně ji s jistotou nikdo nikdy neviděl, nedokázal přesně popsat a ani jedno se v budoucnu nikdy nestane. Přesto je tato postava předmětem častého bádání a teoretických úvah. Určení, jaký projev úmyslu a v jaké podobě připustit jako relevantní při interpretaci práva, je tak značně komplikované. Nejčastěji soudy využívají důvodové zprávy k zákonům, jimž se budu věnovat níže.

V některých normativních dokumentech lze najít relativně střízlivý odkaz na úmysl zákonodárce, který například není uváděn jako „jasný“, nýbrž „předpokládaný“, jak uvádí metodický pokyn Ministerstva hospodářství z roku 1996:

„Návrh obsahových náplní vychází z potřeby jednoznačného rozlišení všech činností uvedených v přílohách zákona, pro jejich provozování je nutno získat samostatné živnostenské oprávnění. Jednotlivé obory živností se proto vymezují tak, aby nedocházelo k přesahům jejich obsahových náplní. Vychází se tak z předpokládaného úmyslu zákonodárce tyto činnosti rozlišit. Pro komplexní provozování některých činností tak bude nutno získat více živnostenských oprávnění.“²¹⁷

Na úmysl zákonodárce se ovšem již před rekonstrukcí soukromého práva odvolával Ústavní soud hned v několika svých nálezech a jako svůj zdroj poznatků využíval právě důvodovou zprávu. Příkladem může být náleze ve věci návrhu na zrušení zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, či jeho části:

„Důvodová zpráva k tomuto druhému kroku uvádí, že od aplikace citovaného ustanovení upustila, zrušení má být tedy snahou o "depuraci" právního řádu (patrně uvedení do souladu celkových nových poměrů s textem zákona), s tím, že zvláštní kontrolu nakládání s prostředky není třeba zavádět. V náhledu vedlejšího účastníka 1) je to pak právě zrušení ustanovení § 10 zákona č. 218/1949 Sb., tedy zrušení "státního dozoru," které mělo zapříčinit nemožnost (protiústavnost) majetkového vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Z důvodové zprávy k zákonu č. 522/1992 Sb. však takový úmysl zákonodárce, kterým by mělo být znemožnění budoucího zmírnění majetkových křivd, vyčíst nelze, a ani Ústavní soud uvedený krok tímto způsobem nevykládá.“²¹⁸

²¹⁷ Metodický pokyn č. 15/1996 (ZU), k obsahovým náplním jednotlivých živností, Ministerstva hospodářství.

²¹⁸ Náleze Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013.

Problematické odkazování na důvodovou zprávu již bylo popsáno výše v souvislosti s možnou (třeba i komplexní) změnou textu samotného návrhu zákona v průběhu projednávání v Parlamentu. Rovněž pokud se jedná o vládní návrh, nemusí být výjimečná situace, kdy ani jeden z poslanců či senátorů není, byť formálním, autorem zákona a celou důvodovou zprávu nepřečte ani jeden z hlasujících členů zákonodárského sboru. Hlasující tak neví, co v důvodové zprávě vlastně je. Důvodová zpráva pak může také v některých případech dokonce zastírat skutečný úmysl předkladatele. Poslanecká sněmovna a Senát také hlasují o textu zákona a nikoli o textu důvodové zprávy, jejíž úpravy probíhají spíše při jednáních na úřední úrovni v rámci vnitřního a meziresortního připomínkového řízení. Dovožovat z takového textu úmysl zákonodárce je proto velmi sporné, a argument textem důvodové zprávy by proto měl být méně než podpůrného charakteru. Na místě je rovněž upozornit, že odborná literatura v některých případech upozorňuje dokonce přímo na rozpor mezi textem důvodové zprávy a zákonem, viz výše.²¹⁹

Situace je v případě důvodové zprávy využívané jako zdroj poznání úmyslu zákonodárce při interpretaci občanského zákoníku z pohledu hodnocení relevance důvodové zprávy při interpretaci práva ještě horší. Nejedná se totiž o důvodovou zprávu, která by trpěla „neduh“ spojenými se změnami zákona v průběhu legislativního procesu prostřednictvím komplexních nebo standardních pozměňovacích návrhů. Jedná se totiž o tzv. „konsolidovanou“ důvodovou zprávu, která byla upravena až po schválení finální verze zákona a následně autorizována Ministerstvem spravedlnosti.²²⁰ Výhodou tohoto dokumentu je skutečnost, že může reflektovat změny nastalé v legislativním procesu prostřednictvím pozměňovacích návrhů. Název „důvodová zpráva“ však může způsobit mnoho komplikací. Dle mého názoru je poněkud nevhodná situace, kdy Ústavní soud dovozuje úmysl zákonodárce – tedy entity, která svou legitimitu čerpá z demokratických voleb – z textu, který prošel pouze autorizací (která nemá žádný legislativně formální rámec) jedné ze složek moci výkonné, a to vše při interpretaci zcela zásadní normy tuzemského právního řádu.

²¹⁹ MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 117. ISBN 978-8087576-73-1.

²²⁰ MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. XIX. ISBN 978-8087576-73-1. ²⁵⁶ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016.

Odkaz na „autorizovanou“ důvodovou zprávu, respektive pod dohledem Ministerstva spravedlnosti *ex post* přeepsanou důvodovou zprávu, která má za cíl obsahovat autory předpokládaný úmysl zákonodárce, lze spatřovat například v nálezu Ústavního soudu řešící registrované partnerství jako překážku individuálního osvojení dítěte.²⁵⁶ V tomto nálezu se Ústavní soud odkazoval na důvodovou zprávu k občanskému zákoníku následovně:

„Ostatně, rovněž z důvodové zprávy k „novému“ občanskému zákoníku k ustanovení § 800 plyne kusé konstatování, že „[u]vádí se výslovný výčet v úvahu přicházejících ‚druhů‘ osvojitelů, který z dosavadní právní úpravy lze toliko dovodit. (Naopak ze zdejšího ustanovení lze dovodit, že jde o výčet.) ‚Jinou‘ se rozumí osoba, která ač třeba nežije sama, nežije v žádném zákonem uznaném svazku. Nemůže se však jednat o registrované partnery, a to zejména s ohledem na jiný právní předpis, v němž jsou vztahy registrovaných partnerů upraveny.“

Citovaný text však není v původní důvodové zprávě²²¹ spojen s § 800, nýbrž s § 795. Text, který Ústavní soud citoval, je spojen s § 800 až v dokumentu vzniklém po proběhnutí legislativního procesu, který nebyl součástí sněmovního tisku podle požadavku stanoveného § 86 odst. 3 jednacího řádu Poslanecké sněmovny.²⁵⁸ Skutečnost, že se jedná o totožný text, který je však spojen jednou s § 795 a následně s § 800, jasně ukazuje, že se Ústavní soud řídil úmyslem zákonodárce a dovozoval ho z „konsolidované“ důvodové zprávy a nikoli z původní „pravé“ důvodové zprávy. Citovaný text mohl totiž Ústavní soud, díky naprosté shodě, citovat s naprosto stejným účinkem z důvodové zprávy „pravé“, což však neučinil.

Z nálezu Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016 a dalších uvedených tak lze dle mého názoru dovodit následující: Ústavní soud dovozuje úmysl zákonodárce z důvodové zprávy a takto získané poznatky o úmyslu zákonodárce využívá při aplikaci historického výkladu. Ústavní soud je ochotný při čerpání poznatků o úmyslu zákonodárce využívat text, který vznikl formálně mimo legislativní proces a zákonodárny sbor a „důvodová zpráva“ se pouze nazývá.

S těmito poznatky jsou spojeny další otázky. Například pokud by byla dnes vydána „rekonsolidovaná důvodová zpráva“ či později „konsolidovaná rekonsolidovaná důvodová

²²¹ Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, sněmovní tisk 362, 6. volební období, 2010-2013. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0> ²⁵⁸ Zákon č. 90/1995 Sb. o jednacím řádu Poslanecké sněmovny.

zpráva“ odstraňující popsané rozpory²²² mezi „konsolidovanou“ důvodovou zprávou a textem zákona, autorizovaná příslušným ministrem, čerpal by i z těchto důvodových zpráv Ústavní soud poznatky o úmyslu zákonodárce? A měly by mít konsolidované a rekonolidované důvodové zprávy stejné postavení při zjišťování úmyslu zákonodárce jako „originální“ důvodová zpráva podle § 86 odst. 3 jednacího řádu Poslanecké sněmovny?²²³

Dalším rozměrem problematiky čerpání poznatků o úmyslu zákonodárce z důvodové zprávy či „konsolidované“ důvodové zprávy spočívá v riziku vzniku situace, kdy jsou osoby mající významnou roli při tvorbě zákona, aktivní v oblasti advokacie. Jsou jejich názory, prezentované možná již během tvorby zákona, názory odbornými, či mají za cíl pomoci jejich současným a budoucím klientům? Stejně tak může nastat situace, kdy nezisková organizace prosadí a vytvoří návrh zákona pod rouškou obecně prospěšného účelu, aby mohla následně vyprodukovat k takovému zákonu komentář a pořádat o dopadech nového zákona placená školení.

4.5.3. Komplexní pozměňovací návrhy – problém konsolidované důvodové zprávy

Problematikou komplexních pozměňovacích návrhů a důvodové zprávy k nim nepřipojené se zabýval Ústavní soud ve svém nálezu Pl. ÚS 39/08 ze dne 6. 10. 2010, ve kterém opětovně konstatoval, že praxi tzv. komplexních pozměňovacích návrhů shledává zcela v souladu s ústavními požadavky na legislativní proces.

„...již několikrát projednával návrh na zrušení zákona, jehož základem byl komplexní pozměňovací či pozměňovací návrh [zejména nález č. 88/2008 Sb. (viz výše), dále např. nález č. 257/2008 Sb. - nález sp. zn. Pl. ÚS 56/05 ze dne 27. 3. 2008 (N 60/48 SbNU 873), č. 163/2009 Sb. - nález sp. zn. Pl. ÚS 42/08 ze dne 21. 4. 2009 (N 90/53 SbNU 159) a nejnověji č. 9/2010 Sb. - nález sp. zn. Pl. ÚS 17/09 ze dne 1. 12. 2009 (N 250/55 SbNU 415)]. Nikdy nedospěl k závěru, že by tato praxe byla v rozporu s ústavními pravidly parlamentního práva [výslovně např. v nálezu č. 160/2008 Sb. - nález sp. zn. Pl. ÚS 25/07 ze dne 13. 3. 2008 (N 56/48 SbNU 791) konstatoval, že k přijetí a vydání napadeného zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro

²²² MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 117. ISBN 978-8087576-73-1.

²²³ Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny.

studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů, došlo předepsaným způsobem (obdobně nálezn. č. 163/2009)]. Naopak v nálezu sp. zn. III. ÚS 455/08 ze dne 10. března 2009 (N 51/52 SbNU 511) vzal Ústavní soud za směrodatnou při výkladu právního předpisu právě tu část, která do něj byla vložena teprve v rámci tzv. komplexního pozměňovacího návrhu... Není úkolem a kompetencí Ústavního soudu, aby zkoumal všechny detaily a postupy při přijímání zákonů, pokud to neodporuje ústavním pravidlům zákonodárského procesu (viz nálezn. č. 331/2005 Sb. - viz výše).“²²⁴

Navrhovatelé argumentovali již výše uvedenou komplikací spojenou právě s neodůvodněnými komplexními pozměňovacími návrhy:

„Forma komplexního pozměňovacího návrhu je podle navrhovatele rovněž v rozporu se zákonem o jednání řádu Poslanecké sněmovny, protože nesměřuje k vypuštění, rozšíření či změně některých částí původního návrhu [srov. jeho § 63 odst. 1 bod 5 písm. a)], nýbrž k jeho úplnému nahrazení, aniž by však byl např. vybaven důvodovou zprávou (písemným odůvodněním), bez níž (nejen) senátoři jen obtížně seznávají úmysl zákonodárce.“²⁶²

Na situaci spojené s citovaným náleznem lze ilustrovat jak evidentní „tápání ve tmě“ účelu schvalovaného zákona ze strany členů zákonodárského sboru, tak problematičnost odkazování soudu na důvodovou zprávu v případě dovozování úmyslu zákonodárce. Deklarují Ústavní soud, že náplní jeho činnosti není podrobně sledovat všechny detaily a postupy při přijímání zákonů, za což považuje i zjevný a intenzivní nesoulad důvodové zprávy a textu zákona, ztrácí tím váhu argumenty odkazující na úmysl zákonodárce, který je dovozený právě z důvodové zprávy.

V různých nálezních Ústavního soudu je pak znát odlišný přístup k úmyslům zákonodárce. Například stanovisko pléna Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 obsahovalo argumentaci zřejmým a jasným úmyslem zákonodárce:

„Takové zúžení předmětu úpravy tzv. restitučních předpisů pouze na právní vztahy vznikající při realizaci zákonem vymezených skutečností je v rozporu nejenom s přímým úmyslem zákonodárce směřujícím jak k nápravě některých zákonem vymezených majetkových křivd vzniklých v rozhodném období, tak i k narovnání vlastnických vztahů ... S tímto obecně

²²⁴ Nálezn. Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/08 ze dne 6. 10. 2010, bod 39. ²⁶² Tamtéž, bod 10.

jistě platným závěrem však bez dalšího při řešení obdobných vlastnických sporů z hlediska zachování principu právní jistoty vystačit nelze. Vyjádřil-li totiž zákonodárce svůj zřejmý úmysl omezit odčinění křivd nejen stanovením zákonných podmínek na straně osob oprávněných i osob povinných a z hlediska věcného, ale především časovou hranicí 25. února 1948.“

Na rozdíl od nálezu Pl. ÚS 16/93 ze dne 24. 5. 1994 používá Ústavní soud opatrnější pojem „případný úmysl“:

„Tuto interpretaci potvrzuje i ustanovení čl. II odst. 1 zákona č. 183/1993 Sb., které stanoví lhůtu na uplatnění nároků obsažených v zákoně č. 183/1993 Sb. (tj. v čl. I citovaného zákona). Případný úmysl zákonodárce vyjádřit tímto výrazem, že jde o den, kdy nabyl účinnosti zákon č. 183/1993 Sb., tj. 1. červenec 1993, na právních důsledcích úpravy nic nemění, protože rozhodující je v zákoně skutečně použitá formulace.“

4.6. Úmysl zákonodárce a účel zákona

4.6.1. Objektivní účel a „subjektivní“ úmysl

Ačkoli bývá v českých výkladových slovnících slovo „úmysl“ spojeno převážně s latinským výrazem *dolus* a popisován jako forma zavinění v souvislosti s trestním právem či v souvislosti s odpovědností v právu občanském a správním,²²⁵ obecná definice ve slovníku spisovné češtiny popisuje úmysl jako uváženou snahu či zamýšlené jednání.²⁶⁴ Účel, kterému se budu věnovat blíže v dalších částech této práce, je pojímán spíše jako cíl, ke kterému směřuje určitá činnost.²²⁶

Vztahu mezi účelem a úmyslem se věnuje Sansonová srovnáním, podle které pokud je účelem dostat se na letiště, můžeme tohoto účelu dosáhnout několika různými způsoby – například si vzít taxi, jet vlakem, autobusem či jinými dopravními prostředky. Stejně tak

²²⁵ HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1167. ISBN 978-80-7400059-1. ²⁶⁴ MEJSTRÍK, V., ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 3. vydání. Praha: Academia, 2003, s. 470. ISBN 80-200-1080-7.

²²⁶ Tamtéž, s. 463.

můžeme podle Sansonové platit hotovostí či kartou, voucherem atd. Úmysl jet tím či jiným dopravním prostředkem a úmysl platit tím či jiným způsobem jsou způsoby, kterými se postupně dosahuje účelu. S účelem tak spojuje otázku: proč? A s úmyslem otázku: jak?

Účel tak řeší otázku, proč byla daná legislativa potřebná a komu je nová regulace určena, zatímco s úmyslem je spojena otázka, co je učiněno pro dosažení účelu a jak.²²⁷ Kupříkladu účelem poslední vůle není realizace a naplnění vůle zůstavitele, ale distribuce pozůstalosti. Na druhou stranu úmysl hraje roli v pozici zůstavitele, jehož úmysl je spojen s tím, jakým způsobem bude jeho majetek distribuován. Účelem smlouvy není realizace spojených úmyslů smluvních stran, ale dosažení cíle smlouvy. Stejně tak je účelem zákona vznik určitého typu sociální změny. O takovém účelu se může interpret dozvědět z různých zdrojů, avšak stále bude odlišný od úmyslu zákonodárce.²²⁸ Rovněž účelem ústavy není realizace zakladatelů státu, případně členů zákonodárného sboru, který ji přijímal. Účelem ústavy je poskytnutí základů pro určitou sociální strukturu a základních hodnot. Úmysl je tak jen jedním z mnoha zdrojů nápomocných interpretovi při hledání účelu zákonného ustanovení, přičemž je nezbytné kombinovat subjektivní i objektivní složku úmyslu.²²⁹

Na častou koexistenci slov „účel“ a „úmysl“ v právních textech upozorňuje i Barak. Samotné spojení *purposive interpretation*, tedy interpretace podle účelu, se v *common law* tradici začalo objevovat mezi 60. a 70. lety 20. století v Americe, Anglii, Kanadě, Austrálii a na Novém Zélandu, zatímco v oblasti kontinentálního práva byl teleologický výklad důležitou součástí interpretačních metod již mnohem dříve, a to zejména díky von Savignymu a von Iheringovi.²⁶⁹ Účel zákona v něm podle Baraka není přímo vyjádřen, není jeho součástí. Soudce však formuluje účel zákona na základě informací o úmyslu zákonodárce, tedy subjektivního úmyslu, a úmyslu souladném s celým právním řádem, tedy objektivního úmyslu. Teleologický výklad, respektive výklad podle účelu zákona, je však analýza právního textu, nikoli psychoanalýza jeho autora.

²²⁷ SANSON, M. *Statutory interpretation*. 2. vydání. South Melbourne: Oxford University Press, 2016, s. 90. ISBN 9780190304577.

²²⁸ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 110. ISBN 9780691120072.

²²⁹ Tamtéž, s. 111.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 85.

4.6.2. *Dworkinův soudce Hermes a Herkules*

Nad možnostmi dobrání se úmyslu zákonodárce a problémy s tímto procesem spojenými se důkladně zamýšlel Dworkin. Srovnával přístupy dvou idealizovaných soudců, přičemž prvního nazval Herkules a druhého Hermes. Herkules klade důraz na vnitřní integritu práva a jeho koherenci. Zákonodárský sbor, v daném případě kongres, vnímá jako partnera v tvorbě práva, který byl v tomto procesu před ním a na kterého sám navazuje a dále ho rozvíjí.

Herkules však nebere v potaz samotný úmysl zákonodárce – opomíná princip podle Dworkina zakořeněný v naší právní praxi, a to že zákony by neměly být interpretovány podle toho, co by je podle soudců dělalo nejlepšími, ale podle toho, jaký byl úmysl zákonodárce.

Tuto teorii aplikuje druhý Dworkinův soudce, Hermes.²³⁰ Hermes je totiž toho názoru, že zákonodárství je forma komunikace a soudce aplikuje normy obsažené v zákonech tak, že identifikuje, jaký byl úmysl zákonodárce spojený s hlasováním o jím interpretované normě. Tuto teorii nazývá úmysl zákonodárné většiny, na počátku ji však identifikuje problém, spočívající v komplikovanosti odhalení úmyslu nějakého jednání u příbuzných, přátel či kolegů, natož pak jednotlivých zákonodárců, kteří možná již dávno ani nežijí a v některých případech není dostupný ani jediný důkaz jejich relevantního stavu mysli.

Zároveň je velmi obtížné identifikovat relevantní množinu osob majících vliv na vznik zákona. V této množině relevantních osob mohou být občané píšící dopisy zákonodárcům vzešlým z jejich obvodu, úředníci podílející se na vzniku zákona, neziskové organizace, lobbisté a další osoby, které jsem již uváděl výše, či prezident, který zákon podepsal. V širším pojetí je rovněž otázkou, zda do skupiny relevantních lidí zapojit nejen ty, kteří svým rozhodnutím přímo pomohli vzniku zákona, ale také ty, kteří se rozhodli ho nezměnit či nezrušit. Některé zákony lze považovat za vzniklé s velkým přispěním opomenutí spíše než něčím aktivním kladným rozhodnutím.

²³⁰ DWORKIN, R. *Law's Empire*. 8. vydání. Cambridge, Mass: The Belknap Press of Harvard University Press, 1993, s. 313-315. ISBN 9780674518360.

Čí úmysly vezme v potaz, je na rozhodnutí soudce Herma. Abychom však mohli s teorií většinového zákonodárce pracovat dále, nezbyvá nám než brát i nadále v potaz jako relevantní úmysl členů, v tomto případě Kongresu, kteří hlasovali pro schválení zákona.²³¹ Úmysly zákonodárců, kteří hlasovali pro, by se tak měly sčítat a každému by měl Hermes podle Dworkina přidělit stejnou váhu. Jak ale tyto různorodé úmysly zkombinovat a dostat z nich jakýsi „skupinový úmysl“?

Jednou z možností je využití „většinového názoru“ dovozeného ze společného názoru skupiny, pokud tedy taková existuje, která by byla dostatečně velká na to, aby zákon sama prosadila. Taková skupina by byla ovšem obtížně představitelná. Další možností je tedy podle Dworkina považovat za úmysl zákonodárce úmysl společný pro největší ze zúčastněných názorových skupin, byť by sama o sobě byla menší než součet skupin zbylých. Či aplikovat relativně komplikovanou ideu reprezentativního úmyslu spočívající ve vytvoření smyšleného průměrného zákonodárce, jehož úmysl je nejbližší k většině, ale zároveň není identický s žádným ze zákonodárců.²³²

Dworkin upozorňuje na možný řetězec vzniklý na základě domněnky, že zákonodárce zákon přijímá s určitým předpokladem o tom, jakým způsobem bude soudce takový zákon interpretovat. Zákonodárce tak předpokládá, jak bude soudce rozhodovat, a soudce předpokládá, jak zákonodárce předpokládá, jak bude rozhodovat a jaký měl úmysl, což zakládá nekonečný koloběh předpokladů. Každý zákonodárce může mít úmysl spojený se zákonem ovlivněný různými očekáváními a přesvědčeními. Sloučení takových úmyslů jednotlivých zákonodárců založených na jejich psychickém stavu je proto pro Herma natolik komplikované, že je prakticky nemožné dospět k použitelnému závěru.

Druhou možností, která se v porovnání s první jeví jako jediná možná, je interpretace historické činnosti zákonodárského orgánu jako koherentního celku. Její volbou se však

²³¹ Tamtéž, s. 315-320.

²³² Tamtéž, s. 320-321. Myšlenka, že by se žádná změna stávajících práv neměla činit bez souhlasu většiny zákonodárců, by vedla k preferenci většinového názoru. Myšlenka, že by se práva lidí měla měnit pouze tak, aby se zdála přiměřená většině zákonodárců – alespoň v kontrastu s většinovým názorem, protože by podle něj lidé chtěli být regulováni zákony odpovídající úmyslu reprezentativního zákonodárce. ²⁷³ Tamtéž, s. 333-337.

dostáváme zpátky k Herkulovým objektivním interpretačním postupům²⁷³ a teleologickému výkladu.²³³

4.7. Shrnutí k hledání úmyslu

O úmyslu zákonodárce či projevení jeho obecného záměru lze bez větších problémů uvažovat v rámci teoretického přístupu k samému vzniku zákona. Scalia uvádí, že legislativní úmysl je pouze úmyslnou fikcí, a upozorňuje na slova Lorda Rieda, podle kterých často říkáme, že hledáme úmysl parlamentu spojený s nějakým zákonem, což podle něj není výstižné – hledáme totiž význam slov, která parlament použil. Nehledáme to, co parlament zamýšlel, nýbrž pravý význam toho, co vyslovil. Odkazování na úmysl zákonodárce vedlo pak podle Scalii k horším interpretacím zákona než využití jakéhokoli jiného fenoménu v oblasti soudního rozhodování.

Citované nálezy rovněž upozorňují na skutečnost, že Ústavní soud se při argumentaci úmyslem zákonodárce často neorientuje úmyslem ideálního zákonodárce, ale právě důvodovou zprávou, či dokonce konsolidovanou důvodovou zprávou, která je od úmyslu ideálního zákonodárce ještě vzdálenější než důvodová zpráva standardní. Radbruchův výrok o zákonu moudřejším, než je zákonodárce, přeložený Holländerem, tak zůstává nenaplněn:

„Vůle zákonodárce není metodou výkladu, nýbrž cílem výkladu a výsledkem výkladu, výrazem pro apriorní nezbytnost systémově-nerozporného výkladu celého právního řádu. Je proto možné konstatovat jako vůli zákonodárce to, co nikdy jako vědomá vůle autora zákona nebylo přítomno. Interpret může zákonu rozumět lépe, než mu rozuměl jeho tvůrce, zákon může být moudřejší než jeho autor – on právě musí být moudřejší jako jeho autor.“

V případě citací konsolidované důvodové zprávy Ústavním soudem pak dokonce není následován demokratickými volbami legitimizovaný autor zákona, ale na základě teorie paktu reálný většinový tvůrce zákona, což se zdá být v rozporu s uvedenou Radbruchovou tezí.

Pokud bude konkrétní zákonná úprava aplikována na konkrétní případ, může argumentace v duchu intencionálního originalismu a směřování k historickému subjektivnímu

²³³ Viz vnímání postupu zákonodárce v souvislosti s jeho komplexní zákonodárnou činností ve čtyřech stupních popsaných Barakem uvedených výše.

výkladovému cíli – na základě výše uvedené nemožnosti identifikace jakékoli jednotné myšlenky zákonodárce – směřovat k velmi zavádějícím výsledkům. Na vnímání a odhadování úmyslu zákonodárce, jakožto veličiny bez jakýchkoli pevných základů, bude tak mít vždy značný vliv i sama osobnost toho soudce, který bude danou interpretaci provádět. Z toho důvodu je dle mého názoru vhodné se věnovat právě těmto interním osobním aspektům, zejména pak jevům nazvaným jako „předporozumění“ a *hunch theory*.

Historická metoda interpretace tak ve svém důsledku osciluje mezi hledáním úmyslu ideálního zákonodárce, který je ovšem zcela fiktivní osobou se zcela fiktivními ideálními vlastnostmi a schopnostmi v oblasti tvorby práva, v anglickém názvosloví se jedná o *reasonable person*, která je dosazená z pozice zákonodárce. Barak ovšem deklaruje skutečnost, že pro něj nejsou dostatečně přesvědčivá tvrzení o nemožnosti zjištění skutečného úmyslu zákonodárce, a potřebu – z důvodu jasnosti právních norem – přiklonit se ke koncepci objektivního úmyslu v právu. Ve chvíli, kdy na základě zjišťování subjektivního úmyslu a subjektivního úhlu pohledu podle Baraka dokážeme postavit celé trestní právo, které je tak významné pro jednotlivce a společnost, dokážeme na subjektivní složce založit i interpretaci práva jako celku.²³⁴

Takové přirovnání je však poněkud zavádějící, protože v případě nezjištění úmyslu (či jeho nedostatečného zjištění) soud zproští obžalovaného obžaloby. Typicky v soukromoprávních sporech však soud nemůže upřít právo a nerozhodnout – musí tak v případě využití subjektivního úmyslu zákonodárce vždy nějaký úmysl identifikovat.

Pro rozhodování soukromoprávních sporů a pro význam interpretace v tomto procesu lze parafrázovat Posnerův příklad, ve kterém přirovnal zákony k rozkazům v bojové situaci, kdy požadavky autorů zákona mohou hrát roli pouze jako jakýsi nejistý opěrný bod. Představme si poručíka velícího četě v čele útoku, který při útoku zjistí, že v cestě se nachází neočekávaný nepřátelský dobře opevněný bunkr. Nastalá situace má dvě možná řešení, a to pokračovat stále rovně přes bunkr, který by v tom případě bylo třeba dobýt, anebo ho obejít zleva. Kontaktuje proto velitele útoku vysílačkou, aby mu popsal nastalou situaci a dotázal se, jaké z možných řešení zvolit (přerušeni útoku nepřichází v úvahu). Z vysílačky se však stihne ozvat jen začátek

²³⁴ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 123. ISBN 9780691120072.

pokynu, a to: „*Jděte...*“ Hned poté se vysílačka odmlčí a spojení se z neznámého důvodu přeruší.

Pokud by se poručík rozhodl nedělat nic z důvodu nedostatku srozumitelnosti rozkazu a vyčkal, než bude spojení obnoveno, bylo by jeho rozhodnutí zajisté zcela špatné. Z části rozkazu, kterou ještě stihl z komunikace vysílačkou vyrozumět, bylo zcela jasně patrné, že velitel útoku chce, aby jeho četa v útoku pokračovala. Zcela určitě je možné předpokládat, že velitel útoku by po poručíkovi, jakožto veliteli čety s určitými zkušenostmi, chtěl, aby v takovém případě spíše sám rozhodl o dalším postupu, než aby nechal celý útok ztroskotat.

Pokud by se poručík rozhodl zastavit a vyčkat z důvodu nedostatku jasných rozkazů, jednalo by se o nežádoucí interpretaci rozkazu velitele útoku.²³⁵ Na základě značně nedostatečného podkladu tak v této situaci musí poručík na základě své vlastní úvahy a konkrétní situace rozhodnout stejně jako soudce v situaci zjištěných nedostatků v zákonném textu.

Koncept ideálního zákonodárce se pak rovněž nevyvaruje velké míry subjektivismu. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o zcela fiktivní postavu, nemá ideální zákonodárce žádné ideální a objektivní parametry – ideály například ženy, muže, auta či zákonodárce jsou ryze subjektivní záležitosti. Interpret si tak nejprve na základě svých subjektivních kritérií definuje ideálního zákonodárce a následně pak ideje a úmysly subjektivně definovaného ideálního zákonodárce prezentuje jako nesubjektivní úmysl.

Dovozovat úmysl zákonodárce z jakési představy ideálního zákonodárce má mnohá úskalí spojená se subjektivním pohledem interpreta, a určení úmyslu reálného zákonodárce je tak prakticky, jak již bylo uvedeno výše, nemožné. Barak spojuje objektivizovaný účel zákona a úmysl ideálního zákonodárce jako jedno a totéž, avšak účel zákona je hledán nezávisle na ideálním zákonodárci.²³⁶ Na místě je proto ztotožnění se s Knappovým „není tedy rozhodné, co zákonodárce chtěl vyjádřit, ale to, co vyjádřil, tj. to, co lze ze slov zákona vyčíst.“²³⁷ Od argumentace opřené o využití historického výkladu a od myšlenek zákonodárce je třeba se odpoutat a pracovat s účelem zákona jako takového.

²³⁵ POSNER, R., A. *The problems of jurisprudence*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1993, s. 269. ISBN 0674708768.

²³⁶ BARAK, A. *Purposive Interpretation in Law*. Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 123. ISBN 9780691120072.

²³⁷ KNAPP, V. *Teorie práva*. München: C. H. Beck, 1995, s. 171. ISBN 3406401775.

5. Jazykový výklad ve vztahu k teleologickému výkladu

5.1. Úvod k jazykovému výkladu

Jazyk je základním komunikačním prostředkem ve společnosti, který se – zejména ve své spisovné podobě – v průběhu času mění a vyvíjí. Savigny řadí jazykový výklad mezi základní čtyři interpretační metody; Gerloch mezi nadstandardní výkladové metody s tím, že by měl být zahrnut v každém interpretačním postupu.²³⁸ Níže se budu věnovat některým specifikům jazykového výkladu, a to zejména ve světle kontextu teleologického výkladu.

Interpretační ustanovení § 2 odst. 1 nového občanského zákoníku na první pohled relativně jasně určuje, jaký má být při interpretaci kladen důraz na výklad jazykový a teleologický, když stanoví:

„(1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.“

Teleologickým hodnotovým východiskům jsem se věnoval výše. Pro správnou aplikaci tohoto interpretačního pravidla je nyní na místě se zaměřit na to, co znamená onen výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov, který může ustoupit. Jazykové vyjádření zákona je první podobou normy, se kterou se při její interpretaci setkáme, a má svá pravidla a specifika. Ta musíme mít na paměti, abychom věděli, kdy a do jaké míry je třeba teleologickým východiskům dle dikce § 2 odst. 2 nového občanského zákoníku ustupovat. V mnoha případech nemusí jít ani o ustoupení, respektive upuštění od výsledku, kterého bylo dosaženo jazykovým výkladem, ale pouze o jeho modifikaci v mezích a pomocí nástrojů, které nám jazykový výklad popisuje a které budou popsány níže.

Pro teoretické zkoumání právních norem i praxi právního života shledává Weinberger vztah práva a jazyka stejně důležitý, jako je role komunikace v lidské společnosti. Právo vnímá jako systém norem, respektive myšlenkový systém, který má pro zkoumání základní předpoklad

²³⁸ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 132. ISBN 978-80-7380-454-1.

ve svém jazykovém vyjádření, ačkoli Weinberger přiznává, že nikoli všechny části právního řádu musí být formulovány slovně. Právo tak může fungovat jedině v případě, kdy je možný přenos informací mezi normotvůrcem a adresátem normy prostřednictvím jazykové komunikace.²³⁹

Prostřednictvím konkrétních pravidel chování v podobě právních norem formulovaných do textu právního předpisu hovoří zákonodárce k adresátům dané právní normy.²⁴⁰ V souvislosti s tvorbou zákonů upozorňuje Dworkin na skutečnost, že mít myšlenku, která je na začátku přijetí zákona, a zvolit slova, která tuto myšlenku vyjádří, nejsou dvě oddělené činnosti.²⁴¹ Pokud nebudeme následovat vnímání interpretace práva jako rozkrývání něčeho, co není zřejmé, a ztotožníme se se Savignyho a dalšími teoriemi radícími jazykový výklad mezi interpretační metody, dojdeme k poznání, že text právního předpisu, jakožto primární objekt interpretace práva, stojí v případě interpretace kontinentálního práva svým způsobem na prvním místě.

Místo jazykového výkladu mezi metodami interpretace práva dokazuje i vztah mezi pravidlem chování, které je obsaženo v normě, a jeho jazykovým vyjádřením v textu zákona.²⁴² Melzer tento vztah vyjádřil následně: „*text právního předpisu představuje komunikační prostředek, kterým zákonodárce hovoří k adresátům právní regulace. Naproti tomu právní norma je myšlenkou obsaženou v tomto projevu, která však nemusí zrcadlově odpovídat zákonodárcovu pokusu o její jazykové vyjádření.*“²⁴³

Jazyk, používaný zákonodárcem pro tvorbu zákonů, však musí plnit určitá základní kritéria, která se ovšem v některých případech dostávají do vzájemného rozporu. Wintr upozorňuje na specifika právního jazyka, ve kterém se prolíná obecný základ spisovného jazyka s jazykem odborným.²⁴⁴

²³⁹ WEINBERGER, O. *Norma a instituce: (Úvod do teorie práva)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 35. ISBN 80-210-1123-8.

²⁴⁰ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 88. ISBN 978-80-7400-382-0.

²⁴¹ DWORKIN, R. *Law's Empire*. 8. vydání. Cambridge, Mass: The Belknap Press of Harvard University Press, 1993, s. 401. ISBN 9780674518360.

²⁴² ŠVÁRA, O. Prošla již právní filosofie svým obratem k jazyku? *Časopis Všechno*, 17. 11. 2010. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2010/11/prosla-jiz-pravni-filosofie-svym-obratem-k-jazyku/>

²⁴³ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 88. ISBN 978-80-7400-382-0.

²⁴⁴ WINTR, J. *Česká parlamentní kultura*. Praha: Auditorium, 2010. ISBN 978-80-87284-13-1.

Požadavek na užití spisovného jazyka v právních normách, respektive spojení právního a spisovného jazyka, rozvádí Škop, podle kterého spojení těchto dvou jazyků není zcela nezbytné. Spisovný jazyk chápe jako jazyk řídicí se určitými nezákonnými, ale kodifikovanými pravidly, který je tudíž jevem s objektivizovanou podobou. Jistota takto spojená se spisovným jazykem však podle Škopa nemůže převážit – pro právní jazyk uvádí jako důležitější jeho sdělnost než kodifikaci spojenou s jistotou. Právní jazyk je tak na rozdíl od jazyka spisovného spojen se značným důrazem na racionalitu a objektivitu.²⁴⁵

Zákonodárce se při tvorbě práva pohybuje z jazykového úhlu pohledu na škále, kterou výstižně popsal Holländer následující větou: „*Zvyšování přesnosti, exaktnosti vede k nesrozumitelnosti, a opačně, zvyšování srozumitelnosti vede ke snižování přesnosti.*“²⁴⁶ Zákonodárce tak osciluje mezi exaktností a srozumitelností, přičemž musí mít na paměti, že text zákona bude aplikován konkrétními adresáty norem v konkrétních situacích. Tito adresáti norem, vázáni textem zákonů, v drtivé většině případů nemají právnické vzdělání a často ani přehled o konkrétním významu některých slov uvedeném ve slovníku spisovné češtiny. Důraz na sdělnost a srozumitelnost zákonů je ovšem relativně často zanedbávaným požadavkem při zákonodárné činnosti, což otevírá otázku legitimacy takové úpravy, které se věnoval například Fuller při svém zkoumání nejdůležitějších požadavků na tvorbu práva.²⁴⁷

Pravidla pro legislativní techniku tvorby zákonů jsou v současné době obsaženy v legislativních pravidlech vlády, která obsahují požadavky i na jazykovou úpravu zákonů. S ohledem na vládní, obyčejový a formálně nezávazný charakter legislativních pravidel vlády je však zpravidla jejich znalost mezi členy zákonodárského sboru značně neúplná.

Pro jazykový výklad jsou důležitá kodifikovaná pravidla spisovného jazyka, nikoli však všechna. Pravidla výslovnosti jsou tak například při jazykovém výkladu do velké míry irelevantní a stejně tak se gramatická pravidla uplatňují jen do té míry, do jaké mají vliv na význam interpretovaného textu. Primárním objektem výkladu je tak dikce, znění zkoumaného textu, neboť to je nejdůležitější pro objasnění obsahu normy. Konsenzus na významu

²⁴⁵ ŠKOP, M. In: GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR, J., ed. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 286. ISBN 978-80-7380-388-9.

²⁴⁶ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 217. ISBN 8086898962.

²⁴⁷ FULLER, L. L. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 39. ISBN 80-86005-65-8.

jazykového výkladu interpretovaného textu je jednou z mála oblastí, na které panuje v oblasti právní filosofie většinová shoda i se zastánci nezávislosti soudce na textu konkrétních zákonů.²⁴⁸

5.2. Vždy hledáme smysl textu?

Interpretační imperativ obsažený v § 2 odst. 2 nového občanského zákoníku znějící *„nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu“* lze chápat způsobem, že jinými interpretačními metodami lze dospět k jinému významu slov, než je jejich smysl. Jakákoliv interpretace je proto hledáním smyslu, respektive nelze provádět izolovaný výklad textu bez vnímání tohoto smyslu.

V dikci uvedeného interpretačních ustanovení spatřuje Tryzna určité nejasnosti spočívající v předpokladu autorů textu zákona, že soudce nemá aplikovat pouze jazykový výklad, ale má při interpretaci ustanovení zákona hledat „skutečný obsah zákona“. Tryzna upozorňuje, že je dnes již samozřejmostí předpoklad, že jazykový výklad není dostatečným nástrojem k poskytnutí plného obrazu o obsahu interpretací rozkrývané právní normy a že je nezbytné brát v potaz i další výkladová pravidla. Za matoucí však považuje předpoklad existence „skutečného“ obsahu zákona, který je dle jeho názoru autory citovaného § 2 odst. 2 nového občanského zákoníku považován za odlišný od úmyslu zákonodárce i slov samotného zákona. Kritizuje tak jistou dvojkolejnost smyslu zákona a jeho významu, která vede k zeslabení právní jistoty a snížení předvídatelnosti práva.²⁴⁹

5.3. Výklad podle obecného jazyka a reprezentacionalismus

V tuzemském soukromém právu nalezneme pokyn k využití jazykového výkladu v již výše zmiňovaném § 2 odst. 2 nového občanského zákoníku, který zakazuje zákonnému ustanovení *„přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu v jejich vzájemné*

²⁴⁸ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 89. ISBN 978-80-7400-382-0.

²⁴⁹ TRYZNA, J. In: GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR, J., ed. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 200. ISBN 978-80-7380-388-9.

souvislosti“. Tento princip navazující na ustanovení § 6 rakouského ABGB Wintz označuje jako princip doslovného výkladu, který je však nezbytné konkretizovat prostřednictvím jednotlivých zásad s tímto principem spojených. Legislativní pravidla vlády ve svém čl. 40 odst. 3 nabádají autora právního předpisu, aby při jeho tvorbě respektoval všeobecně uznávaný význam slov. Při zkoumání procesu přiřazování významu slovům užitým v interpretovaném právním textu upozorňuje Švára na pojem reprezentacionalismus, který popisuje spojení jednotlivých slov s jejich významem tak, že *„jazyk funguje jako souhrn jmen v širším smyslu (tj. slov), která se používají k označování neboli reprezentování mimojazykových entit, například předmětů, dějů, vlastností, vztahů apod.“* Teorie reprezentacionalismu však neobstála v testech svých základních premis a i původní zastánce Wittgenstein²⁵⁰ dospěl k závěru, že jazyk nelze chápat *„jako soubor pravidel o tom, jak používat slova pojmenovávající věci, nýbrž jako společenskou praxi, která sama o sobě významy slov konstituuje.“*²⁵¹

V širším pojetí však nelze zcela vyloučit chápání jednotlivých slov jako jmen označujících mimojazykové entity. Soudy pak v některých situacích při konstrukci svých rozhodnutí využívají slovník spisovné češtiny za účelem ujištění se, jakou mimojazykovou entitu reprezentuje slovo použité v zákoně, jako například Nejvyšší soud v rozhodnutí 30 Cdo 1593/2000 ze dne 7. 11. 2000:

„Podstata právní otázky, pro niž bylo dovolání proti rozsudku odvolacího soudu připuštěno a která byla učiněna předmětem posouzení odvolacím soudem, tkví ve výkladu pojmu "příčinění se" ve smyslu ust. § 774 obč. zák. jako náležitosti pro vznik práva zprostředkovatele na odměnu, a to ve vztahu k osobní účasti zprostředkovatele při kontaktování osoby, s níž byla smlouva uzavřena. Zprostředkovatelskou smlouvou podle ust. § 774 obč. zák. se zprostředkovatel zavazuje obstarat zájemci za odměnu uzavření smlouvy a zájemce se zavazuje zprostředkovateli poskytnout odměnu tehdy, byl-li výsledek dosažen příčiněním zprostředkovatele. Uvedeným ustanovením je vymezen okruh účastníků tohoto smluvního typu (zprostředkovatel-zájemce), stanoven obsah závazku zprostředkovatele vyvíjet činnost, která má

²⁵⁰ Původní Wittgensteinův názor, viz WITTGENSTEIN, L. *Tractatus Logico-Philosophicus*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1922, s. 30 an. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/ebooks/5740>

²⁵¹ ŠVÁRA, O. Metodologická hodnota nauky o třech oblastech pojmu. In: GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR, J., ed. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 303. ISBN 978-80-7380-388-9. Dále také PEREGRIN, J. *Kapitoly z analytické filosofie*. Praha: Filosofia, 2005, s. 136 a násl. ISBN 80-7007-207-5.

vést k příležitosti uzavření určité smlouvy mezi zájemcem a třetí osobou a závazku zájemce zaplatit zprostředkovateli sjednanou provizi, byla-li smlouva s třetí osobou uzavřena přičiněním zprostředkovatele a na poskytnutí odměny se účastníci smlouvy dohodli. Zákon výslovně nestanoví, jakým způsobem má být činnost zprostředkovatele vyvíjena a neurčuje ani prostředky, jichž zprostředkovatel má (může) použít. Samo zprostředkování zahrnuje vyhledávání osob, které mohou být uvažovány jako smluvní strany se zájemcem, navázání styku s nimi a zjišťování konkrétního úmyslu uzavřít zprostředkovanou smlouvu. Uvedené zákonné ustanovení neobsahuje přesné vymezení pojmu "přičinění", jež je nezbytným předpokladem pro nárok zprostředkovatele na poskytnutí odměny zájemcem. Přičiněním obecně rozumíme snahu, pílí, úsilí, což odpovídá v daném kontextu výrazu "přičiněti se" ve smyslu vyvinout velké úsilí, postarat se, vynasnažit se, zasadit se o něco (Slovník spisovného jazyka českého vyd. r. 1964 AV). Návrh zprostředkovatele na odměnu ve smyslu ustanovení § 774 obč. zák. je opodstatněn za předpokladu, že mezi výsledkem, t.j. uzavřením požadované smlouvy zájemcem s třetí osobou, a činností zprostředkovatele je vztah příčiny a následku (vztah příčinné souvislosti), opravňující závěr, že nebyť snahy, úsilí zprostředkovatele, směřující k zajištění příležitosti pro zájemce uzavřít smlouvu s třetí osobou, k tomuto výsledku by nedošlo. Závěr v tomto směru odvisí od okolností konkrétního případu a jejich hodnocení ve vzájemných souvislostech.“

Ačkoli se tak nedá reprezentacionalismus vnímat jako absolutní vysvětlení logiky fungování slov v rámci jazyka, lze akceptovat základní rozdělení jazykových pravidel pro interpretaci práva na dvě hlavní skupiny podle Melzera: Prvním druhem jsou jazyková pravidla spojená s lexikálním významem slov a slovních spojení v mezích slovní zásoby příslušného jazyka, která nalezneme ve výkladových a jazykových slovnících. Druhou skupinou jsou pak pravidla gramatiky, mluvnice.²⁵²

Zatímco pravidla mluvnice jsou sama o sobě definována a sepsána v pravidlech pravopisu a mění se jen zřídka, s lexikálním významem slov bývá větší interpretační nesnáze. Zajímavým příkladem je použití spojky „nebo“, vyskytující se podle Ondřejové v kumulativních i alternativních výčtech: „...lze dle důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku dovést, že použití spojky „nebo“ bez čárky může značit jak podmínku, aby nastaly všechny možnosti zároveň, tak variantu, že postačí nastání pouze jedné z možností (naproti tomu

²⁵² MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 88-89. ISBN 978-80-7400-382-0.

u spojky „nebo“ s čárkou může nastat pouze a právě jedna z uvedených možností a nemohou platit obě možnosti zároveň).“²⁵³ Jak v oblasti gramatiky a mluvnice, tak v oblasti lexikálního významu se prolíná posouzení *racia* a smyslu textu, které poskytne odpověď na nezodpovězené otázky.

5.4. Význam cizích slov

Soud se však může v některých situacích dostat do situace, kdy je nezbytné reflektovat jazykový význam cizích slov, a to v souvislosti s jinými výrazy majícími původ v cizích jazycích. V takových rozhodnutích může hrát rovněž roli prvek předporozumění u konkrétních soudců, jako například v oblasti sportovních potřeb, kdy se Městský soud v Praze zabýval významem slova „kite“, který má původ v angličtině:

„Majitel napadené ochranné známky předložil řadu dokumentů prokazujících užívání napadené ochranné známky jak pro „kite“, tak i jiné výrobky. Z předložených dokumentů vyplývá, že namítané výrobky „kite“ nebyly hlavním obchodním artiklem majitele napadené ochranné známky. Podle názoru soudu lze souhlasit se závěrem žalovaného, že při větší diversifikaci výroby nelze po výrobcu požadovat velké množství dokladů ohledně každého jednotlivého výrobku. Nicméně majitel napadené ochranné známky ve správním řízení předložil dostatečný počet dokladů prokazujících užívání napadené ochranné známky zejména pro oblečení, přičemž „kite“ se pravidelně objevují mezi ostatními prodanými výrobky. Nelze proto pouze ze skutečnosti, že těchto výrobků bylo prodáno relativně méně, usuzovat, že napadená ochranná známka pro tyto výrobky není užívána řádně.

V tomto ohledu lze poukázat na žalovaným citovaný rozsudek SDEU ve věci C-40/01 Ansul BV, podle něhož diversifikace podniku je rovněž jedním z faktorů, ke kterým je nutno přihlídnout při hodnocení, zda užívání známky je skutečné či pouze symbolické.

Žalobce namítal, že anglické slovo „kite“ má více významu počínaje papírovým drakem až po letadlo, a že nelze bez dalšího konstatovat, že výrobky uvedené na fakturách jsou skutečně sportovní potřeby pro sport kiting. Podle názoru soudu s takovým tvrzením nelze souhlasit.

²⁵³ ONDREJOVÁ, D. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 20553014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1767.

Průměrnému spotřebiteli zajímavějšímu se o sportovní odvěti, nemohlo uniknout, že „Kiting“ je obecný výraz pro sport, kdy jezdec využívá pro posun po nejrůznějších povrchu tažné síly draka. Kiting je prakticky spojením všech následujících sportů: wakeboardingu, windsurfingu, surfingu, paraglidingu a gymnastiky. Ze všech dokumentů, které byly ve správním řízení předloženy za účelem doložení užívání napadené ochranné známky je zřejmé, že společnost VALLECO se zabývala sportovním vybavením. Tvrzení žalobce, že by v případě výrobků uvedených na fakturách mělo jít o letadla, popř. papírové draky, je poněkud absurdní a velmi nepravděpodobné. Např. faktura společnosti VALLECO ze dne 10. 6. 2009 pod položkou ZN975002 uvádí „OZONE kit – cvičný M“ (tedy sportovní potřeby pro kiting) – 10 ks cena 624 Kč + DPH, celkem 7.425,50 Kč. Při takového ceně je zcela zjevné, že se nemohlo jednat ani o papírové draky, ani o letadla. Pokud žalobce namítal, že prodané „cvičný kite“ jsou levnější než je standardní u běžných „kite“, považuje soud tuto námitku za nepatřičnou. Soudu totiž nepřisluší hodnotit obchodní strategii společnosti VALLECO, nicméně tato společnost byla v inkriminované době již v likvidaci, takže tato skutečnost mohla mít vliv na její cenovou politiku. Mimochodem soud rovněž nemohlo uniknout, že na webových stránkách www.kiteboarding.cz jsou, t. č. cvičný kite nabízeny od 559 Kč.“²⁵⁴

5.5. Legální definice interpretovaného slova

Princip objasňování významu slov prostřednictvím nahlédnutí do slovníku spisovné češtiny nebo jiné lexikální evidence obecného jazyka nelze uplatnit absolutně. Zásadu výkladu podle legální definice lze vnímat jako výjimku ze zásady výkladu podle obecného jazyka. Zásadu legální definice nalezneme v čl. 40 odst. 2 legislativních pravidel vlády:

„(2) Je-li nutné uvést nový právní termín, je třeba jej v právním předpisu blíže vymežit, a to definicí tohoto právního termínu; vymezení nového právního termínu nelze nahrazovat zavedením legislativní zkratky pro určité slovní spojení. Definice právního termínu používaného v celém textu právního předpisu se uvádí zpravidla na začátku právního předpisu. U rozsáhlých právních předpisů, kde se právní termín používá jen pro ucelenou část právního předpisu, lze definici tohoto právního termínu uvést na místě, kde je právní termín, který je potřeba definovat, použít poprvé.“

²⁵⁴ Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 8 A 11/2013 – 37 ze dne 19. 5. 2016.

Pokud autor právního textu dospěje k rozhodnutí o nezbytnosti využití nového právního termínu, respektive termínu, který bude v daných právních souvislostech použit poprvé a u něhož se v právním textu předpokládá další výskyt, je třeba takový nový právní termín náležitě definovat, a určit tak hranice významu pojmu. Toto pravidlo bezesporu souvisí se směřováním textu právního pravidla na adresáty, kteří požadují co největší možnou srozumitelnost práva, jak uvádí Frank při popisu základního mýtu či Fuller v rámci výčtu pravidel pro tvorbu zákonů.

K aplikaci a stanovování právních termínů je z tohoto důvodu nutno přistupovat až po důkladné úvaze, zda obecný jazyk v podobě, ve které se běžně ve společnosti používá, již nenabízí nějaké přijatelné řešení. Zatímco v některých situacích je jejich využití velmi praktické a až nevyhnutelné, jindy mohou přispívat ke značnému znepráhlednění práva, až dokonce k zastínění samotného smyslu právní úpravy.

Kramer rozlišuje pojmy, které mají deskriptivní a anormativní charakter. Pojmy s deskriptivním charakterem, jako je například „zvíře“ či „budova“, znamenají něco, co je více či méně (fyzikálně) skutečné. Takové pojmy mají v obecné mluvě silné spojení s tím, co představují, a zákonodárce by proto neměl legální definicí jejich významy měnit. Příkladem uvádí Kramer absurdní situaci, kdy by někdo tvrdil, že kočku či tancujícího medvěda nelze vyloučit z kandidátů, respektive zařadit do kategorie negativních kandidátů, kteří budou zařazení pod pojem pes.²⁵⁵

Na skutečnost, že lidé by si pod pojmem, který by byl v legální definici spojen s jiným významem, než jaký je mu připisován v obecném jazyce, mohli představovat stále jeho obecný význam, upozorňuje rovněž Melzer.²⁵⁶ Pro doplnění je vhodné mít na paměti, že i v takových případech ovšem platí, že neznalost zákona – respektive výjimky ze zásady výkladu podle obecného jazyka – neomlouvá.

Jako pojmy s normativním charakterem jsou podle Kramera v právní mluvě využívány odborné termíny (*termini technici*), jejichž význam je precizován legálními

²⁵⁵ KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. 4. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2013, s. 60 an. ISBN 9783727279812.

²⁵⁶ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 92. ISBN 978-80-7400-382-0.

definicemi, jako je například v občanském právu výpověď smlouvy či vlastnictví.²⁵⁷ V situacích, kdy nejsou použity dostatečně jasné, ať již normativní nebo deskriptivní pojmy, na základě jazykového výkladu dochází k interpretačním nejasnostem a bývá využíváno teleologického, respektive objektivně-teleologického výkladu.

Relativitou, jakožto zvláštní vlastností právních pojmů, se v rámci zkoumání legálních definic zabývá Melzer. Upozorňuje na možnost – která však podle jeho názoru není žádoucí – aby byly pojmy vyskytující se v různých částech právního řádu spojeny s jinými významy. Lze předpokládat, že z pohledu legislativní činnosti zákonodárce jsou projevy relativity právních pojmů značně nežádoucí a vnášejí do právního řádu nejistotu, kterou logicky trpí v nejvyšší míře adresáti takovýchto norem. Pro úmyslné užití jednoho právního pojmu v odlišném významu tak vedou zákonodárce pravděpodobně velmi závažné objektivně teleologické důvody.²⁵⁸

Jako příklad takového pojmu Melzer uvádí pojem „stavba“, ale stejně tak by mohl sloužit pojem „stavební pozemek“. Takové pojmy mají často odlišný význam například z pohledu práva daňového a práva stavebního. Rovněž pojem „nouzový stav“ se v českém právním řádu vyskytuje v několika zákonech v různém kontextu a s odlišným obsahem. Užitím normy pouze pro účely daného předpisu se věnuje Ústavní soud ve svém usnesení III. ÚS 124/96 ze dne 31. 7. 1996:

„Jednotnost právního řádu je v rovině právního jazyka kromě jiného spjata s konstantností významů, přisuzovaných jazykovým výrazům, tj. s vyloučením polysémie a homonymie. Výjimkou je pouze rozlišování samotným zákonodárcem, a to explicitně formou legální definice nebo implicitně, tzn. když je odlišnost významů, přisuzovaných jednomu výrazu, zřejmá z kontextu. Pakliže tedy právní předpis obsahuje legální definici pojmu, omezující její použití pouze pro účely daného předpisu, plyne z toho nutnost odlišení ve vztahu k významu stejného pojmu, obsaženého v jiných předpisech. Jestliže tudíž zákon č. 172/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, obsahuje legální definici pojmu zastavěný pozemek, přičemž její použití omezuje pouze pro účely uvedeného zákona, při její interpretaci z toho vyplývá nutnost jejího odlišení od významu daného pojmu, jak je obsažen v jiných právních předpisech.“

²⁵⁷ KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. 4. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2013, s. 66 an. ISBN 9783727279812.

²⁵⁸ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 93. ISBN 978-80-7400-382-0.

Přiřazení odlišnému významu jednomu právnímu pojmu v různých zákonech je poněkud nešťastným řešením, a může tak vzniknout při aplikaci tohoto pojmu určitý chaos. Zejména pokud se jedná o pojem relativně často užívaný jak v aplikační praxi, tak v jednotlivých zákonech.²⁵⁹

Definice platná pouze pro jeden jediný zákon je na druhou stranu v mnohých případech praktická, když se jedná o slovo přirozeně vystihující, například nějaké jednání, které je ale naneštěstí slovem natolik obecným, že bývá v jiných zákonech využíváno v odlišném významu.²⁶⁰ Nesnáze vzniklé při využívání pojmů odlišně definovaných v různých zákonech je možné překlenout právě teleologickou interpretací, kdy je možné hledat účel interpretovaného ustanovení například v kontextu významově navázaných ustanovení či v kontextu dané smlouvy.

5.5.1. Výskyt legálních definic

Legální definice se často vyskytují v úvodních ustanoveních zákonů a podzákonných předpisů, jako jsou například § 2 insolvenčního zákona²⁶¹ či § 3 zákona o přeměnách obchodních společností a družstev.²⁶² V případě obsáhlejších kodexů pak jsou legální definice rozmístěny po celém jeho obsahu (občanský zákoník, zákon o obchodních korporacích³⁰⁴) nebo do velké míry kumulovány v některé z jeho částí (trestní zákoník).

²⁵⁹ Pojem „zastavěný pozemek“ používají například i daňové zákony a § 872 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník tento pojem rovněž využíval.

²⁶⁰ Například slovo „přeměna“ je v § 1 odst. 2 zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, definováno následovně: „*Přeměnou se pro účely tohoto zákona rozumí fúze společnosti nebo družstva, rozdělení společnosti nebo družstva, převod jmění na společníka, změna právní formy a přeshraniční přemístění sídla.*“

²⁶¹ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení.

²⁶² Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev.

³⁰⁴ Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích.

5.6. Terminologická jednotka, zákaz synonymického výkladu a teleologicko-systematický výklad

Jak již bylo uvedeno, relativita právních pojmů (tedy situace, kdy má jeden právní pojem různý význam v jednotlivých částech právního řádu) je v obecné rovině nežádoucím a – nejen pro adresáty norem – matoucím jevem. Za částečný protipól lze považovat zásadu výkladu terminologické jednoty neboli zákaz synonymického výkladu, který je založen na tom, že zákonodárce nepoužívá synonyma pro popis jednoho jevu. Proto interpretující subjekt musí v situaci, kdy jsou v zákoně obsažena různá slova (pojmy) mající v obecném jazyce stejný, obdobný, synonymický význam, vykládat daná slova různým způsobem.

Zásadu zákazu synonymického výkladu v souvislosti s teleologickou metodou teleologicko-systematického výkladu využil Nejvyšší soud při rozboru pojmu „přestěhování“ ve smyslu zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a „získání přiměřeného bytu“ podle zákoníku práce. Pro určení, zda se jednalo o podvod či nikoliv při vyplácení nárokové náhrady cestovních výdajů za podmínek a ve výši jako při služební cestě, byl v rozhodnutí 3 Tdo 1489/2015 ze dne 23. 3. 2016 zcela zásadní způsob interpretace pojmu „přestěhování“. Dovolatel, státní zástupce, totiž interpretoval pojem „přestěhování“ obsažený v § 149 odst. 1 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, který vylučoval pobírání náhrad, analogicky k „získání přiměřeného bytu“ v § 177 odst. 2 zákoníku práce:

„Z hlediska jazykového výkladu, jakožto metody právní interpretace, nutno akcentovat rovněž zásadu terminologické jednoty, podle níž musí interpret vycházet z toho, že zákonodárce nepoužívá synonyma, a tudíž musí připisovat různým termínům různé významy (WINTR, J.

Metody a zásady interpretace práva. Praha: Auditorium, 2013, s. 53). V daném případě je to navíc umocněno tím, že zákonodárce v zákoníku práce, na nějž dovolatel ve své argumentaci poukazuje, používá oba zmíněné pojmy, tj. „získání přiměřeného bytu“ i „přestěhování“, v odlišném významu. Podle § 178 zákoníku práce může zaměstnavatel zaměstnanci, kterému poskytuje nebo by mohl poskytovat náhrady podle § 165 a § 177 a který se přestěhuje do obce, v níž mu právo nebo možnost poskytování těchto náhrad zanikne, poskytnout náhradu prokázaných výdajů za přepravu bytového zařízení, jízdních výdajů a jízdních výdajů člena rodiny z bydliště do nového bydliště, nutných vedlejších výdajů souvisejících s přepravou bytového zařízení a nezbytných nutných výdajů spojených s úpravou bytu, a to až do výše 15

000 Kč. V § 178 zákoníku práce tedy zákonodárce váže dispozici právní normy na jinou okolnost uvedenou v hypotéze právní normy, než je „získání přiměřeného bytu“, přičemž ji označuje termínem „přestěhování“. Tento pojem je třeba interpretovat v návaznosti na § 165 zákoníku práce. Náhrady v souvislosti s přeložením do jiného místa výkonu práce, než bylo sjednáno v pracovní smlouvě, totiž přísluší pouze zaměstnanci, který má bydliště odlišné od místa výkonu práce (srov. § 165 zákoníku práce). Má-li tedy zaměstnanec zaniknout právo nebo možnost poskytování náhrad již jen v důsledku přestěhování, přičemž jedinou podmínkou pro přiznání náhrad u zaměstnance přeloženého do jiného místa výkonu práce, než bylo sjednáno v pracovní smlouvě, je existence jeho odlišného bydliště od místa výkonu práce, nelze pojem „přestěhování“ vykládat jinak než jako změnu bydliště zaměstnance.“

Pro odlišení těchto dvou pojmů a zdůraznění jejich zamýšlené rozdílnosti použil Nejvyšší soud i teleologický, respektive systematicky-teleologický výklad. Takový postup byl zcela na místě, protože pouhé konstatování – spočívající v dovození odlišnosti dvou pojmů jen na základě jejich jazykového vyjádření a vnímání – může být zjevně nedostatečné, zejména pokud ustanovení, ve kterých jsou použita, směřují k naplnění obdobných účelů.

Nejvyšší soud proto ve svém rozhodnutí použil argumentaci odlišnou doslovnou úpravou (odlišnými užitými slovy) a různými účely, ke kterým měly použité výrazy v zákonech směřovat:

„Přisvědčit nelze dovolateli v jeho argumentaci per analogiam iuris, tedy interpretaci § 149 odst. 1 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a ve světle § 177 odst. 2 zákoníku práce. Z hlediska teleologicko-systematického výkladu totiž nelze přehlédnout podstatné odlišnosti v právním postavení zaměstnance a příslušníka bezpečnostního sboru, pokud jde o přeložení zaměstnance k výkonu práce do jiného místa, než bylo sjednáno v pracovní smlouvě, resp. převedení či např. převelení příslušníka bezpečnostního sboru do jiného místa služebního působiště. V prvním případě může ke změně pracovního poměru dojít pouze se souhlasem zaměstnance (§ 43 zákoníku práce), přičemž zaměstnavatel musí sdělit zaměstnanci předem nejen místo, kam má být přeložen, ale i dobu přeložení, a zaměstnanec tak poskytuje souhlas také s dobou trvání přeložení (BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. Zákoník práce. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, str. 268 – 270). Ve druhém případě může oproti tomu ke změně služebního poměru dojít i proti vůli příslušníka bezpečnostního sboru (např. § 25 či § 36 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů). Z tohoto

*pohledu je proto postavení zaměstnance výhodnější v tom, že mu umožňuje lépe si v návaznosti na změnu pracovního poměru upravit své soukromé poměry, včetně otázky případné změny bydliště.*²⁶³

Nejvyšší soud tak na základě teleologicko-systematického výkladu odlišil účel a obsah ustanovení „přestěhování“ obsaženého ve veřejnoprávní normě a „získání přiměřeného bytu“ z oblasti soukromoprávní úpravy.

Pravidlo zakazující synonymický výklad však nelze brát zcela doslovně, a aplikovat tak jazykový výklad vždy bez dalšího. O potřebě korekce prostřednictvím teleologického výkladu svědčí například stanovisko Nejvyššího soudu č. j. Cpjn 200/2012 ze dne 14. 11. 2012, podle kterého jsou pojmy „podnikání“ a „podnikatelská činnost“ použité ve hmotněprávní úpravě synonymy spadajícími pod stejnou zákonnou soukromoprávní definici:

„Pojmy „podnikatel“ a „podnikatelská činnost“ nejsou v procesních předpisech vymezeny, při výkladu ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř. proto je třeba vycházet z jejich definice obsažené v hmotném právu. Podnikáním (jehož je „podnikatelská činnost“ synonymem, neboť podnikání je činností) se podle ustanovení § 2 odst. 1 obch. zák. rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Podnikatelem je podle ustanovení § 2 odst. 1 obch. zák.

a) osoba zapsaná v obchodním rejstříku, b) osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění, c) osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů, a d) osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu.“

5.7. Problematika víceznačných slov

Požadavek na obecnost slov použitých v právních normách, jejíž výskyt je v textech zákonů žádoucí a který může být vnímán i jako záruka rovnosti ve smyslu pravidla, podle kterého mají být stejně regulované jevy popsány stejným obecným termínem,²⁶⁴ je nezbytné odlišit od zásady jednoznačnosti slov zákona neboli zákazu homonymického výkladu. Tato

²⁶³ Srov. BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015.

²⁶⁴ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 93. ISBN 978-80-7400-382-0.

zásada má za cíl předcházet situacím, kdy jeden význam užitý v zákoně bude spojován s několika různými významy.

Legislativní pravidla vlády ve svém již zmiňovaném čl. 40 odst. 5 k problematice slov s více významy uvádí: „*Při tvorbě právního předpisu je nutno respektovat všeobecně uznávaný význam slov. Jestliže není možné se vyhnout použití slova s více významy, musí být z právního předpisu jasné, v jakém významu se slovo používá.*“ Legislativní pravidla vlády obdobně varují před užíváním slov, která mají totožný tvar ve dvou či více pádech, což může mít za následek jiný než zamýšlený význam slovního spojení. Jak také tato pravidla uvádí, pokud nás následování všeobecně uznávaného významu slov dostane do situace, kdy k užitému slovu můžeme přiřadit více významů, je na místě sledovat kontext zákona, který by měl být vodítkem za zvolením jediné správné možnosti. Melzer upozorňuje i na možný rozdíl mezi významem slova v obecné a spisovné češtině.²⁶⁵

Zákonodárce však může mít na paměti všechna současně známá výkladová pravidla metodiky pro tvorbu zákonů a přesto vytvořit zákon, který bude po určité době matoucí, zejména pokud uvážíme Fullerem uváděný požadavek na stálost zákonů. Spisovný jazyk totiž není konstantní a reflektuje realitu života. V soudních rozhodnutích odkazujících se na výklad slova uvedeného ve slovnících spisovné češtiny by mělo být bráno v potaz, zda vysvětlení daného pojmu bylo z doby, kdy byl zákon tvořen a schvalován, nebo z doby, kdy se stal skutek, který posuzují, nebo například z doby, kdy soudci rozhodují.

Škop z těchto důvodů výstižně upozorňuje na riziko nadhodnocování užívání výkladových slovníků spisovného jazyka soudy při jazykovém výkladu zákonů. Ačkoli nelze předpokládat, že by ve významu jednotlivých slov docházelo v průběhu doby k zásadním posunům či že by byly ve velké míře uvedeným slovům přidávány zcela nové významy, je při využívání výkladových slovníků spisovného jazyka třeba být na pozoru před rizikem vzniku svévole.

Škop rovněž upozorňuje na nedostatečnou míru verifikace poznatků získaných z výkladových slovníků spisovného jazyka ze strany soudů.²⁶⁶ Již samotná nezbytnost využití

²⁶⁵ Tamtéž, s. 94.

²⁶⁶ ŠKOP, M. Jazyková metoda interpretace práva – důvod k nejistotě? In: GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR,

výkladového slovníku spisovného jazyka při argumentaci značí, že se jedná o pojem, jehož význam není zcela zřejmý. Interpretující subjekty by proto neměly podle mého názoru zanedbávat aspekty zejména teleologického výkladu.

Pravidla, která mají být při jazykovém výkladu užita, uvádí Čapek následovně:

- a) slovům a výrazům mají být při interpretaci práva přidělovány významy, které mají v obecném jazyce, pokud není zvláštní (právní) důvod jim přiřknout význam jiný,
- b) pokud je definice výrazu obsažena v normativním právním aktu, má se jí interpretující subjekt držet,
- c) od obecného jazyka akty aplikace práva či vědeckou činností ustálený právní význam výrazu nemusí interpretující subjekt následovat, avšak při odchýlení od takového významu musí interpretující subjekt vzít v úvahu všechny možné následky takového jednání,
- d) právní význam pojmu vymezený v jednom zákoně nelze bezdůvodně rozšiřovat na text ostatních zákonů,
- e) pokud jsou v zákoně použity odborné výrazy a zákon neobsahuje jejich speciální úpravu, je třeba jim přisuzovat význam, který mají v daných speciálních odvětvích.²⁶⁷

Popsaná pravidla do velké míry poskytují návod, jakým způsobem zvolit v situaci, kdy se interpret potýká s více významy jednoho slova, tu z nabízených možností, která bude nejvíce korespondovat s účelem úpravy. Ze skupiny synonym tak jsou vybírány ty, které b) jsou pro účely daného zákona v něm přímo definované, c) pokud tak naplňuje účel zákona, nemusí se držet významu určeného akty aplikace práva či vědeckou činností, d) nerozšiřovat právní význam pojmu určený jedním zákonem do zákonů ostatních, pokud takový význam není v souladu s účelem ustanovení zákona, do kterého by byl přenesen, e) odborné pojmy vykládat v souladu s odbornými odvětvími sledující stejný účel.

J., ed. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 297. ISBN 978-80-7380-388-9.

²⁶⁷ BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: ASPI, 2003, s. 151. ISBN 80-86395-74-x.

Pravidla spojená s jazykovým vnímáním textu, ať už se jedná o legální definice, víceznačné pojmy či synonyma, zakotvená mj. v legislativních pravidlech vlády, jsou vhodným nástrojem, který napomáhá při interpretaci právních textů. Nelze je ovšem aplikovat dogmaticky, neboť mohou nezřídka nastat situace, kdy je třeba od jejich aplikace ustoupit pro naplnění smyslu a účelu zákona.

5.8. Úloha teleologického výkladu při víceznačnosti textu

5.8.1. Tři oblasti významu pojmu

Důkladnějším rozbořením obsahu jednotlivých pojmů se zabýval Melzer, který ve svém zkoumání vycházel z nauky Bydlinkého, Kramera a Hecka.²⁶⁸ Jazykový výklad podle Melzera stanovuje hranice pro další postup při interpretaci, které podle Kramera nazývá sémantickými hracími plochami, přičemž každá z těchto hracích ploch má svá vlastní pravidla. Tento systém hracích ploch bývá nazýván tzv. modelem tří oblastí pojmu. Do těchto tří oblastí jsou předměty, jevy či skutečnosti zařazovány na základě vztahu k jazykovému významu zkoumaného pojmu.³¹¹

Těmi třemi uvedenými oblastmi jsou jádro pojmu, neurčitá část pojmu a oblast mimo rozsah pojmu. Jejich vymezení Melzer shrnuje tím, že jádro pojmu zahrnuje jevy, které by pod daný pojem subsumoval prakticky každý příslušník příslušného jazykového prostředí. Neurčitá část pojmu podle Melzera obsahuje jevy, nad jejichž zařazením pod určitý pojem by nepanovala mezi příslušníky jazykové oblasti taková shoda jako v předchozím případě – některý by jev pod pojem podřadil a jiný nikoli. Třetí oblastí je oblast mimo rozsah pojmu, která zahrnuje jevy, které by prakticky nikdo z příslušné jazykové oblasti pod daný pojem nezařadil. Melzer dále dodává, že oblast mimo rozsah pojmu není řazena do významové oblasti zcela správně, jelikož

²⁶⁸ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 45. ISBN 978-80-87284-36-0. ³¹¹ KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. 4. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2013, s. 62 an. ISBN 9783727279812. Kramer používá pojem *semantische Spielräume*.

jevy v této oblasti zcela určitě nepatří do obsahu významu zkoumaného pojmu, a akceptování daného rozdělení odůvodňuje didaktickým hlediskem.²⁶⁹

Kramer používá pro jevy zařazené do jádra pojmu výraz „pozitivní“ kandidát, pro jevy spadající do neurčité části pojmu výraz „neutrální“ kandidát a pro jevy mimo oblast pojmu výraz „negativní“ kandidát.²⁷⁰

Z pohledu interpretace práva, respektive využívání jejích jednotlivých metod (systematické, historické a teleologické), je vnější hranicí neurčité části pojmu její maximální možný jazykový výklad. Rozlišujeme tak několik situací – pokud neaplikujeme interpretované pravidlo na případ spadající do jádra pojmu, dojde k teleologické redukci. Nastane tak situace, kdy dojde k dotváření práva *contra verba legis* v rámci restriktivního výkladu.

Teleologickou redukci využil Ústavní soud v kauze jmenování Jaroslava Bureše místopředsedou Nejvyššího soudu. Prezident ho jmenoval na základě odkazu na čl. 62 písm. f) Ústavy, jenž stanoví, že prezident jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu. Tento postup byl ovšem napaden a bylo nezbytné vyřešit otázku, jaký význam má slovní spojení „ze soudců“, ke kterému Ústava neposkytuje žádné zpřesňující ustanovení. Vztahuje se tedy na všechny soudce jakéhokoli soudu, že všichni spadají do jádra pojmu „soudce“?²⁷¹ Otázkou je zařazení do jádra pojmu „ze soudců“ i ústavních soudců, které mezi soudce Ústava nezahrnuje zcela jasně. Ústavní soudci jsou tak v tomto případě s největší pravděpodobností v neurčité části pojmu soudce. Ústavní soud však konstatoval, že „*prezident republiky je státním orgánem příslušným k vydání rozhodnutí o jmenování místopředsedy Nejvyššího soudu z řad soudců přidělených k Nejvyššímu soudu platným rozhodnutím ministra spravedlnosti, po předchozím souhlasu předsedy Nejvyššího soudu.*“²⁷² Výsledkem procesu interpelace Ústavního soudu je tak restriktivní výklad, kdy *contra verba legis* dovedl aplikaci ústavního

²⁶⁹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 98. ISBN 978-80-7400-382-0.

²⁷⁰ KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. 4. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2013, s. 62. ISBN 9783727279812.

²⁷¹ Soudci Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu, krajských soudů a okresních soudů.

²⁷² Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 87/06 ze dne 12. 9. 2007.

pravidla na menší množství subjektů, než jaké náleží do jádra pojmu – na některé subjekty z jádra pojmu tedy pravidlo aplikováno nebude.²⁷³

Užití teleologické redukce, jakožto procesu dotváření práva, je spojeno se značnými požadavky na kvalitu v rozhodnutí uvedených argumentů. V nálezu Pl. ÚS 87/06 ze dne 12. 9. 2007 tak nalezneme odlišné stanovisko soudce Musila, který uvádí:

„Nesouhlasím s kategorickým závěrem, vysloveným ve výroku nálezu, že místopředsedou Nejvyššího soudu může být jmenován toliko soudce přidělený k Nejvyššímu soudu. Tento úsudek, který nevyplývá explicitě z žádného ustanovení Ústavy nebo zákona, byl dovozen pouze interpretací, o jejíž správnosti mám pochybnosti.“

Příklad teleologické redukce v soukromém právu pak můžeme vidět v úpravě umožnění soudu neodůvodňovat některá svá usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu. K samotnému účelu institutu se Ústavní soud vyjádřil již v nálezu sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999:

„S ohledem na povahu předběžného opatření také nelze stanovit takové prostředky ochrany, jako v případě rozsudků nebo závažných usnesení, neboť účelem je zde především co nejrychlejší zatímní úprava stran sporu. To neznamená, že na vydání [předběžných] opatření nejsou kladeny požadavky, které plynou z ústavního práva na soudní ochranu. Tyto požadavky je ovšem nutno brát ve vztahu k výše uvedené povaze takového rozhodnutí. To znamená, že musí mít zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), musí být vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a nemůže být projevem svévole (čl. 1 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny).“

O několik let později Ústavní soud v nálezu IV. ÚS 1554/08 překlenuje za užití teleologické redukce tvrzenou protiústavnost neodůvodňování usnesení o předběžném opatření následovně:

„K postupu podle ustanovení § 64 zákona o Ústavním soudu však rozhodující senát neshledal důvod, neboť podle jeho názoru je možná ústavně konformní interpretace citovaného ustanovení. Vedle protiústavní interpretace ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř., k níž dospěl ve svém stanovisku Nejvyšší soud a v návaznosti na něj soud prvního stupně v projednávané věci, existuje i možnost teleologické redukce tohoto ustanovení. Ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř. je nutno vyložit v souladu s jeho smyslem a účelem. Smyslem zmíněného ustanovení je zbavit soud

²⁷³ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 47. ISBN 978-80-87284-36-0.

povinnosti odůvodnit rozhodnutí, které zřejmě nebude napadeno odvoláním, neboť s ním všichni účastníci souhlasí. Tento smysl však v případě usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na předběžné opatření, chybí. Postrádá racionalitu zbavit soud povinnosti odůvodnit rozhodnutí tam, kde se k návrhu, na jehož základě bylo rozhodnutí vydáno, účastník vůbec nemohl vyjádřit. Jinak řečeno, spojení "usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu, jemuž nikdo neodporoval" je třeba vykládat tak, že jde o usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu, jemuž nikdo neodporoval, ačkoliv mu reálně - chtěl-li by - odporovat mohl. Takto interpretovaly § 169 odst. 2 i některé obecné soudy před přijetím stanoviska Nejvyššího soudu. Městský soud v Praze tak správně konstatoval, že: "postup dle § 169 odst. 2 o. s. ř. je možný jen tam, kde určitý procesní postup je znám všem účastníkům řízení a ti s ním buď souhlasí nebo mu odporují. (...)
Tato podmínka není splněna, jestliže účastník neodporuje určitému návrhu prostě proto, že se vyjádřit nemohl, protože o něm nevěděl." (v řízení vedeném pod sp. zn. 20 Co 328/2006, citováno dle stanoviska Nejvyššího soudu).²⁷⁴

Pokud se budeme pohybovat v neurčité části pojmu, bude docházet k interpretaci, kdy s přibližováním se od převládajícího jazykového úzu k hranici maximálního možného jazykového výkladu bude docházet k extenzivnímu výkladu, a pokud se budeme přibližovat k jádru pojmu, bude se jednat o restriktivní výklad. Při extenzivním výkladu je limitem hranice maximálního možného jazykového výkladu, za níž již začíná analogie a dotváření práva, které je přípustné například v rámci občanského práva, nikoliv ovšem v rámci práva trestního.²⁷⁵

Mezi kritiky teorie tří oblastí pojmů se řadí Sobek, který upozorňuje na problém vágnosti vyššího řádu, na problematiku rozlišení čistě jazykových pravidel a zvláštní právní pravidla pro užívání jazyka, spočívající například v problematickém zařazení pojmů „podobně“ a „přiměřeně“.³¹⁹ Stejně tak je vhodné připomenout argumentaci Šváry, podle kterého je pojem tří pojmů spojen s překonaným reprezentacionalismem, podle kterého jsou pojmy, jakožto jména, kterými bývají označovány mimojazykové entity, nahrazeny chápáním jazyka jako společenské praxe, která sama o sobě významy slov konstituuje.²⁷⁶

²⁷⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1554/08 ze dne 15. 1. 2009, bod 24.

²⁷⁵ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 46 an. ISBN 978-80-87284-36-0.

³¹⁹ SOBEK, T. *Argumenty teorie práva*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 185-197. ISBN 9788090402454. Dále také MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, poznámka pod čarou č. 244. ISBN 978-80-7400-382-0.

²⁷⁶ ŠVÁRA, O. Metodologická hodnota nauky o třech oblastech pojmu. In: Gerloch, A., TRYZNA, J., WINTR,

5.9. Shrnutí k jazykovému výkladu

Lpění na jazykovém výkladu zákona a kladení důrazu na co nejintenzivnější dodržování principů spojených s jazykovým výkladem má bezesporu své klady zejména ve vysoké míře právní jistoty spojené s takovýmto postupem. Rozhodnutí, která by se opírala zejména a přednostně o jazykový výklad, by ale měla tendenci být, jak uvedl Ústavní soud, nejen nástrojem odcizení a absurdity,²⁷⁷ ale také často nespravedlivá a neúčelná. To by mohlo být způsobeno jak nedokonalostmi samotného jazyka, kterým se jakékoli vyjádření myšlenky v jazykové podobě nevyhne, tak chybami a špatným vyjádřením zákonodárce. Přístup k interpretaci, která zohledňuje nejen text, ale také smysl a účel zákona, nabízí sice menší úroveň právní jistoty, ale zato dává vzniknout spravedlivějšímu a účelnějšímu rozhodování,²⁷⁸ přestože je takový postup některými autory vnímán jako změkčování zákonných norem.²⁷⁹

Jazykový výklad ve vztahu k teleologickému lze vnímat jako vztah „žíznivého interpreta k lahvi“, kdy lahev představuje jazykový výklad a voda účel zákona. Ve většině případů je lahev plná a voda relativně přesně kopíruje její tvar. Není proto zapotřebí řešit nějak důkladněji vzájemný vztah lahve a vody. Nastávají ovšem situace, kdy je lahev poloprázdná a jazykový rámec poskytnutý lahvi je „větší“ než účel. Z pohledu uhašení žízně má pro nás význam voda. Dochází tak k teleologické redukci a restriktivnímu výkladu za pomoci dalších výkladových metod (systematický výklad si lze představit například jako výpočet objemu lahve a vody). Když naopak lahev přetéká, znamená to, že účelu zákona nepostačuje obal poskytnutý jazykovým výkladem. Samotné údaje o lahvi, respektive textu, jsou sice důležité a vnímány jako první, nejsou však pro podstatu interpretační činnosti to hlavní.²⁸⁰

J., ed. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 303. ISBN 978-80-7380-388-9. Dále také PEREGRIN, J. *Kapitoly z analytické filosofie*. Praha: Filosofia, 2005, s. 136 an. ISBN 80-7007-207-5.

²⁷⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997.

²⁷⁸ GERLOCH, A., TRYZNA, J. Závaznost právních textů při interpretaci a aplikaci práva soudy a argumentace lege artis. In: GERLOCH, A., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2010, s. 71. ISBN 978-80-246-1742-8.

²⁷⁹ WEINBERGER, O. *Norma a instituce: (Úvod do teorie práva)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 165. ISBN 80-210-1123-8.

²⁸⁰ V situaci přelití lahve přichází v úvahu pojem „teleologická extenze“. AICHER, J., RUMMEL, P. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: mit IPR-Gesetz, Ehegesetz, Mietrechtsgesetz,*

6. Systematický výklad ve vztahu k teleologickému výkladu

V rámci shrnutí jednotlivých výkladů podle čtyřprvkového schématu, děleného na jazykový, systematický, historický a teleologický výklad, je vhodné se blíže zaměřit a definovat si i výklad systematický. Prostřednictvím systematického výkladu je podle Čapka smysl normy zjišťován pomocí srovnávání s jinými normami. Normy Čapek vnímá jako součást určitého kontextu – ostatních norem a celého právního řádu – a nelze je tak zkoumat, poznat ani vyložit od těchto souvislostí izolovaně.²⁸¹ Čapek však při dělení interpretace práva na jednotlivé výkladové metody definuje výklad, který nazývá logický. S ohledem na dělení využitě v této práci řadím některé argumenty logického výkladu pod výklad systematický a některé pak pod výklad teleologický.

Základem pro možnost fungování práva jako společenského normativního fenoménu je idea systému a s ním spojené existence vzájemných souvislostí.³²⁶ Kritérium vzájemné souvislosti považuje Larenz za nezbytné pro chápání jakéhokoli mluveného či psaného projevu.²⁸² Jako vzájemné propojení právních institutů a pravidel do jednoho velkého celku vnímá systematický element výkladu Savigny.²⁸³

K systematickému výkladu rovněž patří podle Pawlowskiho otázka, co by bylo jinak, kdyby tuto problematiku zákon neupravoval? Na tuto otázku je možné si odpovědět, jak zákon v právní realitě působí, přesněji řečeno, jak působí právě v souvislosti se všemi ostatními aktuálně platnými zákony.²⁸⁴

Wohnungseigentumsgesetz, Landpachtgesetz, Konsumentenschutzgesetz, Produkthaftungsgesetz, UN-Kaufrecht: in zwei Bänden. 2. vydání. Wien: Manz, 1992, s. 31. ISBN 3-214-04416-8.

²⁸¹ BOGUSZAK, J., ČAPEK J., GERLOCH, A. *Teorie práva.* Praha: ASPI, 2003, s. 155. ISBN 80-86395-74-x.

³²⁶ HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 218. ISBN 978-80-7380-303-2.

²⁸² LARENZ, K., CANARIS, C.-W. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft.* 3. vydání. Berlin: Springer, 1995, 1995, s. 148. ISBN 3540590862.

²⁸³ SAVIGNY, F. K. von. *System of the modern Roman Law.* Madras: J. Higginbotham, 1867, s. 172.

²⁸⁴ PAWLOWSKI, H.-M. *Methodenlehre für Juristen: Theorie der Norm und des Gesetzes: ein Lehrbuch.* 3.

Pokud je možné nějaký jev systematicky dělit, musí obsahovat prvek jednoty a prvek diferencovanosti, respektive obsahovat celky, které lze identifikovat a třídit. Jednotou práva se rozumí celistvost práva jako celku, který spadá pod definici pojmu práva. Jednota práva se pak opírá o „soubor pravidel, a zásad právní kultury jakožto právní techniky, které vycházejí z koncepce legality či právního státu, ovládají způsoby tvorby, interpretace a aplikace práva a zahrnují právní záruky zrušení či změny nezákonných norem.“²⁸⁵

Masa právních předpisů obsahuje určitá pravidla upravující vzájemné vztahy mezi jednotlivými částmi právního řádu navzájem. Systematické upřádání právních norem v rámci právního řádu lze využít pro interpretaci práva. Členění zákonů, jak uvádí legislativní pravidla vlády, spočívá v jejich rozdělení na části, hlavy, díly, oddíly, pododdíly, paragrafy či články, odstavce a pododstavce. Celý právní řád lze následně rozdělit na jednotlivá právní odvětví a v oblasti nadnárodního práva lze sledovat rovněž systematiku ve vztahu českého práva a práva jiných států, práva Evropské unie a mezinárodního práva. Právní řád je rovněž na základě činnosti právní vědy členěn i na jednotlivá odvětví podle předmětu úpravy.²⁸⁶

6.1. Hierarchie právního řádu

Při interpretaci právních předpisů je nezbytné dbát na jejich relaci k předpisům jiné i stejné právní síly.³³² Základním prvkem hierarchie právního řádu je pravidlo *lex superior derogat legi inferiori*, jinými slovy základní pravidlo vylučující, aby norma nižší právní síly byla v rozporu s normou vyšší právní síly. Pokud taková situace nastane, bude zvolena taková interpretace, která je v souladu s normou vyšší právní síly.

Z hlediska posuzování právní síly je nejvýznamnějším zákonem Ústava a od tohoto postavení se následně odvíjí požadavek ústavně konformního výkladu při využívání všech interpretačních metod. V soukromoprávní úpravě nalezneme požadavek ústavně konformního výkladu v již zmiňovaném § 2 odst. 1 nového občanského zákoníku, stanovujícím:

vydání. Heidelberg: C. F. Müller, 1999, s. 173. ISBN 3811467999.

²⁸⁵ VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: Codex, 1996. ISBN 80-85963-06-x.

²⁸⁶ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 59. ISBN 978-80-87284-36-0.

³³² GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 137. ISBN 978-80-7380-454-1.

„Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.“

Citované interpretační pravidlo zakotvující požadavek ústavně konformní interpretace jako jednoho ze základních interpretačních východisek je navázáno na samotnou podstatu demokratického právního státu a má svůj odraz v čl. 9 odst. 3 Ústavy. Ten stanoví, že výkladem právních norem nelze oprávnit odstranění nebo ohrožení základů demokratického státu.

S aplikací *lex superior derogat legi inferiori* nebývá při interpretaci zákona problém v tom směru, že je již na základě způsobu přijetí relativně snadné identifikovat, zda se jedná o normu vyšší či nižší právní síly, nebo zda se jedná o podzákoný předpis, zákon nebo ústavní zákon. Pokud se jedná o soulad s ústavním pořádkem, vyjádřil se Ústavní soud již v nálezu Pl. ÚS 48/95 ze dne 26. 3. 1996 následovně:

„V situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy České republiky a druhá je s nimi v rozporu, není dán důvod zrušení tohoto ustanovení. Při jeho aplikaci je úkolem soudů interpretovat dané ustanovení ústavně konformním způsobem.“

Střet interpretačních závěrů vzešlých z interpretace podzákoného předpisu a zákona lze vyřešit odkazem na jejich hierarchické postavení v právním řádu s poměrně zběžným konstatováním, jak učinil Nejvyšší soud v rozsudku č. j. 33 Cdo 3886/2011 ze dne 22. 11. 2012:

*„Lze přisvědčit dovolateli, že vyhláška ministerstva je sekundárním (podzákoným) pramenem práva, jenž má nižší právní sílu než zákon. Pokud zjištěný skutkový stav věci lze poměřovat dvěma odlišnými právními normami, ta s nižší právní silou se nemůže uplatnit (kolizní pravidlo *lex superior derogat inferiori*).*

V posuzovaném případě zákon, konkrétně občanský zákoník, přiznává žalobci právo domáhat se splnění povinnosti ze smlouvy o smlouvě budoucí, tj. povinnosti druhé smluvní strany uzavřít s ním hlavní (realizační) smlouvu, a to formou nahrazení prohlášení vůle povinné osoby soudním rozhodnutím (§ 50a odst. 2 obč. zák.); současně stanoví, že taková povinnost smrti dlužníka (resp. povinného ze smlouvy o smlouvě budoucí) nezaniká (neboť jejím obsahem není plnění, které mělo být provedeno dlužníkem osobně), nýbrž přechází na právního nástupce

dlužníka (§ 579 odst. 1 obč. zák.). Předpis nižší právní síly (v posuzovaném případě vyhláška č. 61/1986 Sb., která platila v době smrti Ing. V. Š.) nemůže - přestože je to v ní výslovně stanoveno - oduznat právo přiznávané zákonem, ani zbavit povinného povinnosti korespondující s tímto právem. Jinak řečeno, vyhláška č. 61/1986 Sb. nemohla zbavit stát závazku bývalého vlastníka předmětných nemovitostí (zůstavitele Ing. V. Š.) uzavřít s žalobcem kupní smlouvu týkající se těchto nemovitostí. Jestliže tato povinnost nebyla splněna dobrovolně, je namístě postupovat podle § 50a odst. 2 obč. zák.“

6.2. Interpretace práva s ohledem na mezinárodní právo

Do interpretačních pravidel spojených s hierarchií právního řádu řadí Wintr i zásadu mezinárodně konformního výkladu. Obdobně uvádí Melzer výklad podle mezinárodního práva jako jeden z výkladů podle nadřazeného práva (společně s výkladem podle práva vyšší právní síly či výkladem podle nadřazeného jiného právního řádu) s odkazem na čl. 1 odst. 2 Ústavy. V souvislosti s dodržováním závazků, které pro Českou republiku vyplývají z mezinárodního práva, upozorňuje nejen na mezinárodní smlouvy podle čl. 10 Ústavy, ale i na ty mezinárodní smlouvy, se kterými nedal souhlas Parlament. Ústava totiž právní důvody vzniku mezinárodních závazků v čl. 1 odst. 2 nerozlišuje.²⁸⁷

Vázanost České republiky mezinárodními závazky v tomto širším pojetí se zabýval Ústavní soud v rozhodnutí sp. zn. Pl. ÚS 69/04 a dospěl k následujícímu závěru:

„Při interpretaci § 10 písm. a) zákona o obcích je třeba též vycházet z čl. 1 odst. 2 Ústavy, podle kterého Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. Česká republika je vázána Úmluvou o potlačování obchodu s lidmi a potlačování prostituce druhých osob... podle čl. 10 Ústavy jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Ačkoli tato mezinárodní smlouva nebyla vyhlášena ve Sbírce zákonů a není tak mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy, která je součástí právního řádu, nelze ji při interpretaci jednoduchého práva s ohledem na čl. 1 odst. 2 Ústavy pominout. I když mezinárodní smlouva není součástí českého právního řádu ve smyslu čl. 10 Ústavy, je třeba jednoduché právo, které připouští

²⁸⁷ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 181. ISBN 978-80-7400-382-0.

několikery výklad, interpretovat způsobem, který je souladný s mezinárodněprávními závazky České republiky... Ústavní soud však obiter dictum poukazuje na to, že mezinárodní smlouvu, která nesplňuje náležitosti čl. 10 Ústavy, nelze užít k popření jednoznačného ustanovení vnitrostátního práva. Pokud je ustanovení jednoduchého práva jednoznačné (lex clara), nelze aplikovat mezinárodní smlouvu, která není smlouvou podle čl. 10 Ústavy, nýbrž se má aplikovat nesporné ustanovení jednoduchého práva České republiky... V tomto ohledu je výklad uvedeného ustanovení zcela jasný a nelze jej zavrhnout jen odkazem na mezinárodní smlouvu, která nesplňuje náležitosti čl. 10 Ústavy.“

Zásada mezinárodně konformního výkladu tak má bezesporu mezi jednotlivými interpretačními zásadami spojenými se systematickým výkladem místo a neměla by být v rozhodovací činnosti soudů opomíjena, ač mezinárodní závazky, které nevyplývají z čl. 10, mohou být použity toliko jako interpretační nástroj při pluralitě výsledků interpretace, nikoli však pro popření výkladu jasného ustanovení českého právního řádu.

6.3. Hierarchie právního řádu jako interpretační nástroj

Je nepochybné, že hierarchie právního řádu je jevem, který při interpretaci práva hraje významnou roli. Nezastupitelné je zohlednění zařazení právních norem v této hierarchii v situaci, kdy dojdeme na základě interpretace dvou právních norem k protichůdným či vzájemně jinak nekompatibilním výsledkům – v takovém případě právní řád pomáhá při rozhodování, jaký z interpretačních závěrů upřednostnit. Jeho role tudíž přichází na řadu až v situaci, kdy disponujeme výsledky interpretace a kdy není relevantní, jakými interpretačními postupy a metodami bylo těchto výsledků dosaženo. Zohlednění hierarchie právního řádu tak přichází v určitých situacích na řadu, ať bylo výsledků interpretace dosaženo jazykovým, teleologickým, či dokonce historickým výkladem.

6.4. Vnitřní vlastnosti právního řádu

6.4.1. Princip bezrozpornosti právního řádu

Požadavek na vnitřní bezrozpornost právního řádu, respektive varování před uzákoněním pravidel, která si odporují, lze identifikovat mezi Fullerovými osmi pravidly, kterými by se měl zákonodárce řídit, pokud chce, aby jeho činnost byla úspěšná.²⁸⁸

V příběhu krále Rexe, snažícího se sepsat nový zákoník, popisuje Fuller neúspěch spojený s vnitřními rozpory, vzniklý poté, co byl terminologicky vyjasněn předcházející kodex, kterému nebylo možno porozumět. Uvedených osm pravidel tvoří pilíře vnitřní morálky práva, přičemž fatální selhání v oblasti jakéhokoli z těchto pilířů má podle Fullera za následek vznik tak špatného systému práva, že za právo v podstatě ani považovat nelze, a zákonodárce by se tak měl snažit o jejich dodržování v co největší možné míře.²⁸⁹

Již při tvorbě textu právní normy by měl mít její autor na paměti hodnotová a účelová východiska okolních norem stejné právní síly i norem nadřazených (případně i podřazených), aby nedocházelo k vnitřním rozporům. Není v silách sebelepšího zákonodárce, aby dohlédl na všechny myslitelné dopady, případně všechny myslitelné interpretační závěry ustanovení, která tvoří.

6.4.2. Kolize interpretačních závěrů

Může nastat situace, kdy se do rozporu dostanou jednotlivé výsledky interpretace zákona. Relativně snadno je taková situace představitelná v případě porušení požadavku na bezrozpornost právního řádu při tvorbě zákonů. Pak je na místě uplatnit zásadu zákazu interpretace vedoucí k rozporu s jinými právními předpisy.

²⁸⁸ „2) neschopnost zveřejnit nebo přinejmenším straně jimi dotčené zpřístupnit pravidla, která má dodržovat; 3) zneužití retroaktivního zákonodárství, které nejen samo nemůže být vodítkem jednání, ale podkopává také integritu pravidel působících do budoucna, protože se vystavuje hrozbě, že budou retroaktivně změněna; 4) neschopnost vytvořit srozumitelná pravidla; 5) uzákonění pravidel, která si odporují nebo 6) pravidel, která vyžadují chování, jehož ten, na koho se vztahují, není schopen; 7) provádění tak častých změn pravidel, že ten, na koho se vztahují, se při svém jednání nemůže podle nich orientovat; a konečně 8) neschopnost dosáhnout shody mezi vyhlášenými pravidly a jejich uplatňováním v praxi.“ FULLER, L. L. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 42. ISBN 80-86005-65-8.

²⁸⁹ FULLER, L. L. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 42-45. ISBN 80-86005-65-8.

Mohou tak nastat dvě představitelné situace, kdy jsou v rozporu výsledky jazykového výkladu a výkladu teleologického. Pokud jsou v rozporu jazykové výklady právních norem, lze takový rozpor překlenout teleologickým výkladem. Pokud v oblasti soukromého práva nastane rozpor jazykového a teleologického výkladu, lze s odkazem na judikaturu Ústavního soudu a interpretační ustanovení občanského zákoníku preferovat výklad teleologický. Nakonec možný rozpor dvou teleologických výkladů lze překonat za využití základních hodnotových východisek poskytnutých Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, zásadami, na nichž spočívá nový občanský zákoník, a hodnotami, které občanské právo chrání.²⁹⁰ Z těchto zásad lze upozornit na zásadu *lex specialis derogat legi generali*.

Aby bylo možné rozpoznat obsah jednotlivých interpretovaných ustanovení a využít například zmíněnou zásadu *lex specialis derogat legi generali*, nestačí pouhé jazykové porozumění textu a znalost systematického zařazení interpretovaných ustanovení. Systematika ani jazyk, kterým jsou zákony psané, většinou neposkytují jasná vodítka schopná interpreta informovat o míře obecnosti a specialitě vztahu jednotlivých ustanovení. Pro takové posouzení je třeba využít poznatků o jejich smyslu a účelu.

6.4.3. Systematika zákonodárství

Princip systematiky zákonodárství vychází z předpokladu rozdělení právního řádu na seznatelné dílčí celky. Melzer vnímá legitimační základ interpretačních zásad souvisejících s principem systematiky zákonodárství v obecné zkušenosti s koncipováním právních textů, respektive s praxí českého zákonodárce, a významnou roli spatřuje v legislativních pravidlech vlády, která se předkladatelé snaží dodržovat (i když se jedná například o poslance, na které se ani neformálně nevztahují).²⁹¹ Legislativní pravidla vlády popisují dělení zákonů a rovněž poskytují i interpretační vodítka spočívající v doporučení, aby se paragrafy týkaly téže věci. Větší celky textu zákona by pak měly obsahovat ucelené úseky právního předpisu.²⁹²

²⁹⁰ § 2 odst. 1 nového občanského zákoníku.

²⁹¹ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 130. ISBN 978-80-7400-382-0.

²⁹² Legislativní pravidla vlády čl. 26 až 28, 39.

S těmito pravidly koresponduje zásada tematické jednoty právního předpisu nebo jeho části a její protipól, který lze spatřovat v zásadě v tematické různosti právních předpisů nebo jejich částí, ze které lze dovozovat, že zkoumaná úprava se vztahuje právě na předmět úpravy v daném paragrafu či jiném dílčím celku zákona a nikoli na materii obsaženou v jiných částech.²⁹³ Tuto zásadu však nebude možné užít u velkých kodexů, jejichž ustanovení se použijí podpůrně při aplikaci speciálních zákonů dané oblasti práva.³⁴⁰

Systematika právního řádu a jeho jednotlivých částí je jen stěží interpretační metodou použitelnou samostatně. Může ale interpretovi pomoci při využívání Barakova třetího a čtvrtého stupně teleologického výkladu popsaných výše.

7. Teleologický výklad v aplikační praxi

7.1. Teleologický výklad v rozhodování soudů

Každý soud má v rámci systému brzd a rovnováh zaručenou určitou míru nezávislosti a každý soudce musí být absolventem právnické fakulty a absolvovat zkoušku z teorie práva. Přesto však existují značné rozdíly v přístupu k metodologii interpretace práva mezi jednotlivými soudy. Tryzna popisuje jev, který je patrný při hlubším zkoumání rozhodovací praxe tuzemských soudů, a to že u soudů nižších stupňů lze pozorovat větší tendenci lpět na jazykovém výkladu, respektive provádět výklad blížící se co možná nejvíce textu interpretovaného předpisu. Na druhou stranu pak u soudů vyšších je možné při interpretaci práva pozorovat důraz nejen na text zákona samotného, ale také na další hlediska, jako jsou například principy, hodnoty či úvahy spojené například s pojmem spravedlnosti. Takové úvahy, jak poznamenává Tryzna, vedou logicky k odlišným interpretačním závěrům, než ke kterým dochází soudy nižších stupňů. Nejpatrnější je pak odklon od textu zákona, tedy jazykového výkladu, u Ústavního soudu.²⁹⁴

²⁹³ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 91. ISBN 978-80-87284-36-0.

³⁴⁰ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 131. ISBN 978-80-7400-382-0.

²⁹⁴ TRYZNA, J. In: GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR, J., ed. *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 194. ISBN 978-80-7380-388-9.

Není asi na místě v této práci rozebírat jednotlivé důvody, které k popsanému stavu vedou. Je nicméně zřejmé, že tato situace v žádném případě úroveň právní jistoty v České republice nezvyšuje, spíše naopak. S nepředvídatelností soudních rozhodnutí při využití odvolacích prostředků je následně spjato i značné riziko snížení důvěry občanů v justici a celý právní řád. Z popsaného odklonu vyšších soudů od jazykového výkladu a příklonu k výkladu zohledňujícího principy, hodnoty a pocit spravedlnosti lze dovést, že se jedná o intenzivnější využívání právě výkladu teleologického či alespoň některých jeho prvků. K obdobnému závěru lze dospět také při analýze výsledků obsáhlejšího vyhledávání v soudních rozhodnutích.

Je tedy možné učinit závěr, že vyšší soudy se k užití teleologického výkladu přiklánějí častěji než soudy nižší, a tento závěr lze relativně jednoduše ověřit. S ohledem na neostrost hranice mezi soukromým a veřejným právem je však na místě se zabývat rovněž mírou využití teleologického výkladu v soukromém a veřejném právu. Z analýzy vyhledávání jednotlivých rozhodnutí odkazujících přímo na teleologický výklad či na výklad podle účelu a smyslu zákona lze dovést, že se o teleologický výklad opírá častěji Nejvyšší správní soud než Nejvyšší soud, což lze vzhledem k rozdělení agendy mezi tyto dva soudy považovat za první vodítko směřující k závěru, že teleologický výklad nachází uplatnění spíše v oblasti správního práva. Tento závěr následně ještě posílí analýza judikatury Nejvyššího soudu, kdy odkazy na teleologický výklad jsou uváděny z větší míry v souvislosti s rozhodnutím v odvětvích řazených spíše do oblasti veřejného práva, jako je tomu například u trestního práva. Pokud se zaměříme na časové hledisko, nelze v současné době ani konstatovat intenzivní růst užívání teleologického výkladu při interpretaci soukromého práva s účinností nového občanského zákoníku.

Ačkoli ve vyhledávacích systémech nejsou ve větší míře zastoupeny rozhodnutí nižších soudů, lze se ztotožnit s výsledkem Tryznovy analýzy, podle kterého se nižší soudy při interpretaci práva drží spíše metod jazykového výkladu a zaměřují se na textové vyjádření právní normy, zatímco soudy vyšších instancí vykazují podstatně častěji tendenci přiklánět se k teleologickému výkladu. Pokud se zaměříme na rozhodnutí krajských a vyšších soudů, jejichž rozhodnutí jsou poměrně komplexně zpracována v právních informačních systémech, dospějeme k poznání, že teleologický výklad využívají ve své agendě spojené s veřejným právem zejména Nejvyšší správní soud a Ústavní soud.

7.2. Judikatura a proměny účelu v čase

Výše popisované předporozumění interpretovanému normativnímu textu, jak bylo uvedeno již výše, se do jisté míry proměňuje v plynutí času. Nejvýrazněji se tyto proměny projevují u právní úpravy oblastí zasažených rychlým až překotným technologickým pokrokem. Pokud se pak takový technologický vývoj děje v oblasti upravené třeba i několik desítek let starým zákonem, pole pro využití teleologického výkladu se podstatně rozšíří. Textace zákona v takových případech zdaleka nedostačuje a zákon musí být často vykládán relativně extenzivně právě s odvoláním na účel obsažený v jednotlivých zákonných ustanoveních.

Například ochrana autorského práva mající svůj základ v České republice v autorském zákoně²⁹⁵ již do jisté míry zaostává v kontextu digitalizace prohnuvší se v posledním desetiletí, a to přesto, že autorský zákon není ani dvě desítky let starý. Tallová však upozorňuje na „skutečnost, že současný právní rámec autorského práva zaostává za vývojem techniky umožňující šíření literárních děl online a nastavená autorskoprávní ochrana tak (zejména v digitalizovaném prostředí) nekoresponduje se současnými požadavky, jež jsou na ochranu literárních děl z hlediska společenského vývoje kladeny. Teleologický výklad tak bude sloužit jako východisko pro formulaci doporučení vedoucích k přiblížení současného autorského práva aktuálním potřebám ochrany autorských děl v kontextu nových technologií.“²⁹⁶

Problematické momenty interpretace nastávají v situaci, kdy se podle § 65 odst. 1 autorského zákona pod pojem „literární dílo“ řadí například i počítačový program. Podřazení počítačového programu pod literární díla tak naplňuje účel ochrany tohoto díla, včetně výhod s tímto typem ochrany spojených, jako například délka ochrany díla trvajících za života autora a následně 70 let po jeho smrti. Stejně jako u autorských děl není v případě počítačového programu chráněna myšlenka, nýbrž její konkrétní realizace – ochrany požívá tedy až zápis konkrétního algoritmu.²⁹⁷

Z pohledu účelu ochrany díla se však může jevit problematická určitá omezenost ochrany spočívající pouze v ochraně textového vyjádření algoritmu. U počítačového programu

²⁹⁵ Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů.

²⁹⁶ TALLOVÁ, L. Metodologie vědecké práce na téma autorskoprávní ochrana literárního díla. In: *Acta MUP: Právní ochrana duševního vlastnictví*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2014, s. 19. Dostupné z: <http://www.actamup.cz/documents/file/acta/acta%20tisk%2014-2.pdf>

²⁹⁷ CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P. *Autorský zákon. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 118.

jsou často důležitější funkce, kterými program disponuje, než přesná podoba algoritmu, který tyto funkce zajišťuje.²⁹⁸ Teleologickou interpretací lze jistě některá úskalí specifík počítačových programů překlenout, avšak *de lege ferenda* by bylo vhodné zvážit úpravu, která by nejen lépe reflektovala realitu nejen dnešního světa, ale také byla připravena i na budoucí vývoj.

Účel, ke kterému směřuje zákaz držení telefonního přístroje,²⁹⁹ zakotvený v zákoně o provozu na pozemních komunikacích,³⁰⁰ se snažil objasnit Krajský soud v Brně. Žalobce u správního soudu namítal, že nedržel zařízení spadající do namítané definice, ale že používal tablet k přehrávání písniček, který není schopný pořizování záznamu:

„Žalobce správnímu orgánu sdělil, že v rozhodné době mohl používat pouze černý tablet, a to k přehrávání písniček, což žádný předpis nezakazuje. Správní orgán uvedl, že přestože jde o levnější verzi tabletu, a tento tak nedisponuje funkcí umožňující hovory, jde o záznamové zařízení, neboť na něm lze hrát hry a používat ho k procházení internetu. Správní orgán tedy připustil, že je pravdivá verze tvrzená žalobcem, tj. že nedržel telefon, ale tablet. Správní orgán však vyjádřil názor, že i tablet je záznamovým zařízením. Dle názoru žalobce je záznamovým zařízením jen takové zařízení, které umožňuje pořizování záznamu. Teleologickým výkladem lze dovodit, že záznamovým zařízením je takové technické zařízení, které umožňuje pořizovat audio nebo video nahrávky. Předmětný tablet však nemá ani kameru a mikrofon, není tedy možné s ním jakýkoliv záznam pořídít, kromě toho nemá zabudovanou simkartu.“³⁰¹

Krajský soud v Brně však odkázal na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve sporu Krajského úřadu Zlínského kraje a žalobce napadajícího mj. právě definici záznamového zařízení. Krajský úřad v této věci argumentoval tím, že „zákon rozlišuje v § 22 odst. 1 písm. f) bodu 1. zákona o přestupcích tři kategorie věcí - telefonní přístroj, jiné hovorové zařízení a jiné záznamové zařízení. Účelem zákona je tak postihnout nejen držení mobilů a diktafonů, ale i

²⁹⁸ Srov. Rozsudek SDEU ze dne 22. prosince 2010. SDEU, C-393/09.

²⁹⁹ Nebo jiného hovorového nebo záznamového zařízení v ruce nebo jiným způsobem.

³⁰⁰ § 125c odst. 1 písm. f) bod 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰¹ Rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 22 A 18/2016 – 29 ze dne 29. 6. 2017.

*jiných přístrojů se záznamovou funkcí, když posledně jmenované jsou uvedeny v textu zákona výslovně zvlášť.*³⁰²

Nejvyšší správní soud deklaroval absenci legální definice pojmu „záznamové zařízení“ a pojem vyložil v souladu s účelem, ke kterému zákaz s největší pravděpodobností směřoval, a to zamezení rozptylování řidiče. Záznamové zařízení definoval jako jakýkoliv produkt lidské činnosti, ať už výrobek či zařízení, které lze použít k pořízení záznamu zvukového, obrazového, písemného či jiného.³⁰³

Identifikace účelu úpravy tak může pomoci při určitém zastarání právní úpravy, kupříkladu v oblasti technologických zařízení, a následném překlenutí tohoto nedostatku prostřednictvím teleologického výkladu. Takový postup však po soudcích vyžaduje znalost aktuální techniky, neboť si můžeme jako jazyk představit i porozumění soudce současným trendům v technice a platí Wittgensteinovo „*die Grenzen meiner Sprache bedeuten die Grenzen meiner Welt*“.³⁰⁴

7.3. Zásada in dubio pro libertate

Zásadu *in dubio pro libertate* řadí Wintr³⁰⁵ mezi zásady spojené s teleologickým výkladem, kam podle své podstaty bezesporu patří. Ústavní soud se však zabýval použitelností této převážně veřejnoprávní zásady v oblasti soukromého práva.

Ústavní soud ve svém nálezu III. ÚS 3701/15 řešícím povinnost účasti zájemce o členství v družstvu na jeho ustanovující schůzi podle zákona č. 513/1992 Sb., obchodní zákoník, dospěl k závěru o protiústavnosti takového bezpodmínečného požadavku, respektive deklaroval jeho rozpor v čl. 36 odst. 1 Listiny:

„Koncepce racionálního zákonodárce vede k závěru, že pokud by účast na ustavující schůzi měla být podmínkou vzniku členství, zákon by ji stanovil výslovně, příp. by adekvátně

³⁰² Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 77/2010 – 160 ze dne 27. 5. 2011, viz § 22 odst. 1 písm. f) bod 1. zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 5 As 77/2010 – 156 ze dne 27. 5. 2011.

³⁰⁴ WITGENSTEIN, L. *Logisch-philosophische Abhandlung*. 2015, bod 5.6.
Dostupné z: <http://writing.upenn.edu/library/Wittgenstein-Tractatus.pdf>

³⁰⁵ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha 2013, s. 32. ISBN 978-80-87284-36-0.

reguloval jiné podmínky (srov. § 560 a 561 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích). Argumenty odůvodňující požadavek povinné účasti zájemce o členství na ustavující členské schůzi neobstojí ani před výsledkem teleologického výkladu předmětných ustanovení obchodního zákoníku respektujícího uplatnění autonomie vůle v prostoru, který není limitován výslovnými zákonnými pravidly (čl. 2 odst. 4 Ústavy, čl. 2 odst. 3 Listiny). Ústavní soud dodává, že prostředkem ke zjištění obsahu právní normy je i v takovém případě respekt k zásadě *in dubio pro libertate*. Její význam při výkladu akcentoval Ústavní soud např. v nálezu ze dne 13. 9. 2007 sp. zn. I. ÚS 643/06 (N142/46 SbNU 373): *V právním státě je třeba tvorbě právních předpisů věnovat nejvyšší péči. Přesto se však nelze vyhnout víceznačností, což plyne jak z povahy jazyka samotného, tak z abstraktnosti právních norem, jakož i z omezenosti lidského poznání, stejně jako z dynamické povahy sociální reality. Je-li k dispozici více výkladů veřejnoprávní normy, je třeba volit ten, který vůbec, resp. co nejméně, zasahuje do toho kterého základního práva či svobody. Princip "in dubio pro libertate" plyne přímo z ústavního pořádku (čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 4 Ústavy, nebo čl. 2 odst. 3 a čl. 4 Listiny. Jde o strukturální princip demokratického právního státu, vyjadřující prioritu jednotlivce a jeho svobody před státem (viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 512/02 ze dne 20. 11. 2002, Sbírka rozhodnutí, svazek 28, nález č. 143, nebo I. ÚS 557/05 ze dne 24. 7. 2007, Sbírka rozhodnutí, svazek 46, nález č. 116). Pravidlo "in dubio pro libertate" je vyjadřováno uplatňováním různých maxim ve všech oblastech veřejného práva. Má např. podobu pravidla "in dubio mitius" (viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 666/02) nebo pravidla "in dubio pro reo" (např. nález sp. zn. IV. ÚS 57/94 ze dne 15. 12. 1994, Sbírka rozhodnutí, svazek 2, nález č. 62).*³⁰⁶

Následně Ústavní soud ještě nad rámec merita dodal, že nespatřuje důvod pro omezení užívání zásady *in dubio pro libertate* pouze v oblasti práva veřejného:

„V posuzované věci Ústavní soud dodává, že není důvod, aby použití pravidla in dubio pro libertate bylo omezeno pouze na oblast veřejného práva... prostor pro jeho využití je dán ve všech situacích, kdy orgány veřejné moci interpretují obsah právní normy a hodnotí rozsah povinností zákonem stanovených k dosažení zamýšleného cíle (motivů, pohnutky) prostřednictvím právně relevantního jednání jednotlivce (fyzické či právnické osoby).“

³⁰⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3701/15 ze dne 10. 1. 2017, bod 16.

³⁵⁴ Tamtéž, bod 17.

Prostor pro využití principu *in dubio pro libertate* Ústavní soud spatřuje i v situacích, ve kterých orgány veřejné moci interpretují obsah právní normy a „*hodnotí rozsah povinností zákonem stanovených k dosažení zamýšleného cíle (motivů, pohnutky) prostřednictvím právně relevantního jednání jednotlivce (fyzické či právnické osoby)*. Pokud orgány veřejné moci tuto zásadu nerespektují a z právní normy vyvozují existenci povinností, jež v ní *expressis verbis* zakotveny nejsou, zatěžují svůj postup kvalifikovanou vadou, která zasahuje do základního práva na soudní a jinou právní ochranu.“³⁵⁴

7.4. Zásada vyloučení absurdních závěrů

Za účelem vyloučení některých interpretačních postupů lze využít postup spočívající ve vyloučení absurdních závěrů. Takovým výkladem totiž dojdeme k absurdnímu závěru spočívajícímu v intenzivním rozporu mezi interpretačním výsledkem a některou ze základních právních hodnot, jako jsou například účelnost či spravedlnost.

Ústavní soud se v oblasti soukromého práva zabýval v nálezu Pl. ÚS 39/13 ze dne 7. 10. 2014 náhradou hotových výdajů strany sporu, která nebyla zastoupena advokátem, jako by jím zastoupena byla, a využil ve svých úvahách vyloučení absurdního závěru:

*„Přichází-li v úvahu možnost ústavně konformního výkladu napadeného ustanovení, má tento přednost před kasací napadeného ustanovení. K tomuto postupu vycházejícímu z principu minimalizace zásahu přistoupil Ústavní soud i tentokrát a obdobně jako v předchozích výše citovaných případech se rozhodl doplnit interpretativní výrok, jímž pro potřeby judikatury obecných soudů stanoví způsob výkladu napadeného ustanovení ústavně konformním postupem... Ústavní soud již v citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 41/02 dospěl k následujícímu závěru: "Odlišný výklad čl. 89 odst. 2 Ústavy by u nálezů zamítajících návrhy na zrušení právních předpisů z důvodů priority ústavně konformní interpretace činil rozhodnutí Ústavního soudu právně bezobsažnými, případně i matoucími, a nutil by zároveň Ústavní soud k postupu, jenž se jeví ve svých důsledcích absurdní a neudržitelný: nespoléhat na možnost ústavně konformní interpretace, opustit princip *judicial self restraint* a v případě sebemenší možnosti ústavně rozporné interpretace napadeného předpisu jej zrušit.“*

7.5. Zásada *singularia non sunt extendenda*

V nálezu I. ÚS 41/15 zopakoval Ústavní soud svůj přístup k restriktivnímu přístupu k výjimkám, který uvedl již v nálezu ve věci I. ÚS 904/08 a obdobně i ve věci II. ÚS 2193/101 ze dne 2. 10. 2010:

„S ohledem na shora uvedený význam řádného odůvodnění soudního rozhodnutí, coby jedné z klíčových složek práva na spravedlivý proces (bod 11), je však nutno dovodit, že možnost neodůvodňovat usnesení dle § 104a o. s. ř. či je odůvodňovat jen stroze je třeba jako výjimku interpretovat restriktivně. Jinak řečeno, fakt, že toto usnesení nemusí být v obecné rovině vždy odůvodněno, ještě neznamená, že konkrétní okolnosti případu si nebudou žádat (bod 11), aby soud své rozhodnutí odůvodnil. Pod tyto okolnosti konkrétního případu lze podřadit i situaci, kdy účastník ve svém vyjádření k věcné příslušnosti zaujme stanovisko, s nímž nebude vrchní soud rozhodující o této otázce srozuměn.“

Obdobně se vyjádřil i Nejvyšší soud při posuzování důvodů vhodnosti pro přikázání věci jinému soudu téhož stupně. Taková výjimka umožňuje hospodárnější, rychlejší a po skutkové stránce spolehlivější a důkladnější projednání věci než před původně místně příslušným soudem. Delegation příslušnosti je však výjimkou z jedné ze základních zásad, a je proto třeba ji vykládat restriktivně, jak uvedl Nejvyšší soud:

„Důvod vhodnosti pro přikázání věci jinému soudu téhož stupně ve smyslu ustanovení § 12 odst. 2 o. s. ř. představují takové okolnosti, které umožní hospodárnější, rychlejší a zejména po skutkové stránce spolehlivější a důkladnější projednání věci jiným než místně příslušným soudem. Přitom je ale třeba mít na zřeteli, že místní příslušnost soudu, který má věc projednat, je zásadou základní, a případná delegace příslušnosti jinému soudu je toliko výjimkou z této zásady, kterou je třeba – jako výjimku – vykládat restriktivně.“³⁰⁷

Interpretace této zásady podle mého názoru skýtá určitá úskalí. Wintr tuto teleologickou zásadu ve shodě s Kramerem a Melzerem vykládá tak, že z hlediska vnitřního členění práva mají být systémově nonkonformní ustanovení vykládána restriktivně a nemají být zdrojem pro využití argumentace *a simili* či pro analogii,³⁰⁸ což jsou argumenty řazené ve víceprvkových

³⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu 20 Nd 44/2016 ze dne 1. 3. 2016.

³⁰⁸ Nový občanský zákoník.

schématech interpretace pod tzv. logický výklad, avšak vzhledem k mému dělení na čtyři výkladové metody náleží pod výklad teleologický.

Automatické spojování výjimek s co nejrestriktivnějším možným přístupem však může být problematické, zejména s ohledem na četnost jejich výskytu například v oblasti rodinného práva v občanském zákoníku.³⁰⁹ Lze si poměrně snadno představit situaci, kdy následující výjimka uvedená v § 960 odst. 1 nového občanského zákoníku „*Rodiče mají vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak*“ bude interpretována naopak extenzivně a práva a povinnosti pěstouna rozšířeny na úkor práv a povinností rodičů z důvodu nejlepšího zájmu nezletilého dítěte. Extenzivní pojetí výjimek lze však uvažovat jen v několika málo situacích.

Nový občanský zákoník pak v případě některých ve svých ustanoveních explicitně uvedených výjimkách příliš prostoru na extenzi či restrikcii neponechává, a nejčastějším výkladem proto bude pravděpodobně výklad adekvátní, viz § 1831 odst. 1 nového občanského zákoníku: „*Byla-li spotřebiteli již poskytnuta služba, není z toho podnikateli ničeho povinen s výjimkou ustanovení § 1834.*“

7.6. Test vyloučení výsledku prostřednictvím přípustnosti teleologického výkladu

Mj. problematická úprava přidělování jednotlivých napadlých věcí insolvenčním správcům byla pravděpodobným terčem kritiky výroční zprávy bezpečnostní služby za rok 2011, která uváděla následující:

„Vedle korupčních selhání jednotlivých soudců BIS zaznamenala poznatky o tom, že se v rámci některých krajských soudů zformovaly klientelistické či jinak vztahově provázané skupiny, které manipulovaly insolvenčním řízením. Na rozdíl od případů z předchozích let v nich soudci hráli podstatně významnější úlohu, než pouhých účastníků skupiny. Negativní roli i nadále sehrávají nadstandardní vazby mezi některými soudci a advokáty, popř. dalšími

³⁰⁹ Např. § 709, § 960, § 898 a další nového občanského zákoníku. WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 165. ISBN 978-80-87284-36-0. Dále také MELZER, F. *Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 184. ISBN 978-80-7400-382-0.

*představiteli justice, které mohly být příčinou možné manipulace soudními řízeními. Zaznamenané rodinné a přátelské vazby soudců z Krajského soudu v Brně hrály významnou roli při upřednostňování některých vybraných věřitelů, popř. při dalších projevech manipulace insolvenčním řízením...*³¹⁰

Procesní postupy v rámci insolvenčního řízení spočívající v přidělování incidenčních sporů mohou proto mít na základě výše citované zprávy různorodý kontext. Ústavní soud řešil v této oblasti stížnost napadající postup při přidělování incidenčních sporů jinému soudci než tomu, který vede kmenové řízení, respektive otázku, zda se při takovémto přidělení incidenčního sporu má předseda soudu řídit zákonem o soudech a soudcích nebo si vystačí s insolvenčním zákonem. Napadené znění § 160 odst. 2 insolvenčního zákona mělo následující podobu: „*Jestliže by projednání a rozhodnutí incidenčního sporu v rámci insolvenčního řízení mohlo vést k průtahům v insolvenčním řízení, přikáže předseda insolvenčního soudu takový spor jinému soudci insolvenčního soudu.*“³⁵⁹ Stěžovatelka napadla neodůvodněné *ad hoc* rozložení nápadu velkého množství incidenčních sporů v insolvenčním řízení mezi jednotlivá oddělení Krajského soudu v Ostravě.³¹¹

Ústavní soud využil teleologický výklad nikoliv k tomu, aby zjistil, co účelem zákonné úpravy je přímo, ale proto, aby na základě vyloučení jednoho z možných účelů vyloučil jednu z možných interpretací:

„Text napadeného ustanovení výslovně uplatnění zákona o soudech nevyklučuje a jeho vyloučení nelze dovodit ani implicitně, systematickým či teleologickým výkladem. Stanoví-li napadené ustanovení, že předseda insolvenčního soudu přikáže spor jinému soudci insolvenčního soudu, nijak tím neurčuje, jak má být tento soudce vybrán. Samotné zákonné vyjádření je přitom neutrální, neobsahuje neurčitý právní pojem a nedává předsedovi soudu možnost pro uvážení při přidělování věci. Výběr soudce jednoduše neřeší. V tom případě nelze dospět k závěru, že předseda soudu může tohoto soudce vybrat libovolně. Výraz "jinému soudci" totiž bez dalšího nelze chápat jako "jakémukoliv jinému soudci".“³¹²

³¹⁰ Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2011. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocnizpravac2ed.html?ArticleID=26#2> ³⁵⁹ Zákon § 160 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení.

³¹¹ Text návrhu Krajského soudu v Ostravě podle čl. 95 odst. 2 Ústavy ČR na zrušení § 160 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ze dne 18. 3. 2015.

³¹² Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. 6. 2017.

Ústavní soud tak zvolil postup, podle kterého některý z možných výsledků interpretace nelze vyloučit proto, že ho nelze vyloučit teleologickým výkladem, respektive zvolil postup testování nějakého výsledku interpretace, zda je či není vylučitelná teleologickým výkladem.

7.7. Užití teleologického výkladu v nové úpravě občanského práva pro futuro

Vzhledem k relativně krátké době účinnosti nového občanského zákoníku neměly zatím krajské a vyšší soudy možnost ve větší míře s ohledem na interpretační pravidla obsažená v novém kodexu teleologický výklad aplikovat. S ohledem na textaci jednotlivých ustanovení tohoto zákona však pro teleologický výklad existuje větší či menší a více či méně zamýšlený prostor. Na některé takové příležitosti k aplikaci teleologického výkladu upozorňuje již nyní komentářová literatura, na kterou nezřídka soudy při rozhodování odkazují.³¹³ V následující části tohoto textu budou některá taková ustanovení popsána a limity jejich teleologické interpretace zhodnoceny.

7.8. Užití teleologie podle interpretačního ustanovení § 10 NOZ

Jedním z postupů spojených svou podstatou s teleologickým výkladem je výklad práva podle analogie. Argument analogií bývá při dělení interpretačních metod obsahujících tzv. logický výklad řazen do tohoto výkladu. V této práci je ale využito dělení na čtyři výkladové metody a podle své povahy pak analogie náleží mezi argumenty spojené s teleologickým výkladem. Nový občanský zákoník (dále také jako „NOZ“) upravuje postup použití analogie již mezi svými úvodními ustanoveními v § 10:

„(1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího.

³¹³ DAVID, R. In: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400529-9. Dále také DVOŘÁK, J. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Dále také MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Svazek I. § 1-117. ISBN 978-80-87576-73-1.

(2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.“

Citované ustanovení tak nabádá k postupu, podle kterého má interpret v situaci, kdy není možné právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, využít *analogie legis*, a pokud nelze použít analogické ustanovení, má využít *analogii iuris*. Obsahuje tak pravidla posloupnosti, se kterou se má při interpretaci postupovat. Nejprve mají být použita pravidla, která na řešený případ dopadají přímo – jedná se tedy o situaci, kdy nenastanou nějaké výraznější aplikační problémy. Následně má interpret přistoupit k aplikaci analogie, a to nejprve zákona, a pokud ta nepostačuje, tak k analogii práva.³¹⁴

Jak uvádí důvodová zpráva, rozchází se myšlenka tohoto ustanovení s Robspierovou maximou (již dnes překonanou): „*slovo soudní tvorba práva musí být vymýceno z našeho slovníku*“.³¹⁵ Jako zdroj prvního odstavce, tedy § 10 odst. 1, přejímá nový občanský zákoník model obsažený již v § 853 občanského zákoníku z roku 1964³¹⁶ a celé ustanovení z § 7 občanského zákoníku z roku 1811.³¹⁷ Zároveň jako vzor posloužil čl. 1 odst. 2 a odst. 3 švýcarského občanského zákoníku.

Problematikou mezer v zákoně se právní věda v minulosti již mnohokrát zabývala a dala vzniknout několika různým dělením a koncepcím. Mezery v zákoně rozlišuje Melzer na pravé a nepravé, přičemž nepravé dělí dále na otevřené a uzavřené. Další dělení mezer je na počáteční a následné.³¹⁸ Pro uvažování o § 10 je relevantní koncept nepravé otevřené mezery v zákoně.³⁶⁸

³¹⁴ LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 100. ISBN 978-80-7400-529-9.

³¹⁵ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, s. 39. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

³¹⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

³¹⁷ § 7 zákona č. 946/1811 Sb., občanský zákoník: „*Nelze-li právní případ rozhodnouti ani podle slov ani z přirozeného smyslu zákona, jest hleděti k podobným případům v zákonech zřejmě rozhodnutým, a k důvodům jiných, s tím příbuzných zákonů. Zůstane-li právní případ ještě pochybný, musí býti rozhodnut podle přirozených zásad právních, se zřetelem k okolnostem pečlivě shrnutým a zrale uváženým.*“

³¹⁸ MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 195. ISBN 978-8087576-73-1. ³⁶⁸ LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 102.

Jedná se tedy o situace neúplné explicitní zákonné úpravy, kdy zákonodárce řekl méně, než odpovídá smyslu a účelu dané právní regulace.³¹⁹

V ustanovení § 10 odst. 1 tak nenalezneme důraz na podobnost právní úpravy ve smyslu podobnosti jejího předmětu, ale na podobnost založenou na smyslu a účelu, určeném teleologickým výkladem, tedy na základě strukturálně obdobných vztahů, které zákon explicitně řeší již jinde.³⁷⁰ Na základě teleologického vnímání řešených případů a jednotlivých ustanovení zákona tak má být určena relevantní podobnost a na základě toho má být zacházeno se stejnými případy stejně, respektive podobně, a s případy rozdílnými rozdílně,³²⁰ čímž dojdou naplnění principy rovnosti a bezrozpornosti právního řádu.³²¹

7.9. Omezení nezletilého právně jednat

Podle literatury a judikatury spojené s § 9 občanského zákoníku z roku 1964³²² mohl být aplikován § 10 tohoto zákona na nezletilého, který tak mohl být rozhodnutím soudu ve své již tak omezené způsobilosti k právním úkonům dále omezen nebo být této způsobilosti zcela zbaven. Úprava v novém občanském zákoníku však tuto problematiku neupravuje a vyvstává tedy otázka, zda i nyní lze nezletilému rozhodnutím soudu omezit svéprávnost při narušení jeho schopnosti právně jednat? Oddíl dva prvního dílu části první nového občanského zákoníku je totiž nazván „*Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat*“. Při využití teleologického výkladu lze podle některých autorů komentářové literatury identifikovat účel této úpravy v ochraně osob s narušenou schopností právně jednat a pro naplnění tohoto účelu vztáhnout podpůrná opatření i na nezletilé.³²³

³¹⁹ MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 195. ISBN 978-8087576-73-1. ³⁷⁰ Tamtéž, s. 197.

³²⁰ SOBEK, T. *Právní myšlení: Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 184. ISBN 978-80-87439-03-6.

³²¹ LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 103. ISBN 978-80-7400-529-9.

³²² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

³²³ DOBROVOLNÁ, E. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 198. ISBN 978-80-7400-529-9.

Jiný názor na možnost omezení svéprávnosti nezletilého zastává Šínová. Ta z dikce § 31 nového občanského zákoníku dovozuje následující: „*Má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.*“ Šínová dovozuje odpadnutí potřeby omezení svéprávnosti nezletilého soudním rozhodnutím. Vzhledem k tomu, že se jednání nezletilého bude vždy posuzovat s přiměřenou rozumovou a volní vyspělostí nezletilých jeho věku, bude podle Šínové nezletilý „*pro jednání, která jsou svojí povahou jeho vyspělosti nepřiměřená, nesvéprávný ze zákona.*“³²⁴ Z neschopnosti nezletilého jednat na úrovni odpovídající standardům nezletilých stejného věku tudíž Šínová dovozuje automatické omezení svéprávnosti nezletilého při narušení jeho schopnosti právně jednat.

Ač takový výklad následuje systematiku textu a jazykový výklad, bude muset být dle mého názoru časem uvedeným teleologickým výkladem doplněn i o úpravu omezení spojená se zletilými obsažená v oddílu dva prvního dílu části první nového občanského zákoníku z důvodu praktičnosti využívání této úpravy a odpadnutí nutnosti posuzování každého jednoho právního jednání při dlouhodobém narušení schopnosti nezletilého právně jednat.

7.10. Zrušení právnické osoby po dosažení účelu, ke kterému byla založena

Jedním z důvodů zrušení právnické osoby uvedeným v § 168 nového občanského zákoníku je dosažení účelu, pro který byla taková právnická osoba ustanovena:

„(1) Právnická osoba se zrušuje právním jednáním, uplynutím doby, rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo dosažením účelu, pro který byla ustavena, a z dalších důvodů stanovených zákonem.

(2) O dobrovolném zrušení právnické osoby rozhoduje její příslušný orgán.“

Není ovšem zcela jasné, zda účel, pro který byla právnická osoba založena, je neměnný, a zda je možné takový účel ještě před jeho dosažením a s ním spojeným zrušením právnické

³²⁴ ŠÍNOVÁ, R. in MELZER, F. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1-117, s. 357. ISBN 978-80-87576-73-1.

osoby změnit, a tak změnit i okamžik zániku právnické osoby. Podle Holejšovského se lze v tomto případě zaměřit na povahu právnické osoby a její zákonné úpravy, a pokud z nich neplyne nemožnost změny účelu právnické osoby, nelze takový účel vnímat jako neměnný. Rovněž by tak bylo možné, aby se již založená právnická osoba změnou ustavující právní skutečnosti (pokud je taková změna možná) stala právnickou osobou rušící se dosažením účelu, pro který byla založena.³²⁵

Pokud bychom vycházeli z čistě jazykového výkladu § 168, dospěli bychom s největší pravděpodobností k výkladu, podle kterého se právnická osoba zrušuje ze zákona dosažením účelu, pro který byla ustavena, bez ohledu na změnu takového účelu během existence právnické osoby.³²⁶ Účelem tohoto ustanovení je pravděpodobně navázání životnosti právnické osoby na vykonání určité činnosti definované relevantní vůlí společníka či společníků, aniž by bylo nezbytné přesněji definovat například časový horizont, ve kterém se má tato činnost uskutečnit. Pokud se tak například změní jediný společník společnosti s ručením omezeným a z toho důvodu dojde ke změně účelu společnosti a předmětu jejího podnikání, nemělo by činit problém takovou změnu provést, i kdyby se taková společnost měla zrušit dosažením nově definovaného účelu.³⁷⁸

Specifickou úpravu naplnění účelu právnické osoby má nadace zakládaná podle § 306 odst. 1 nového občanského zákoníku k „*trvalé službě společensky nebo hospodářsky užitečnému účelu. Účel nadace může být veřejně prospěšný, spočívá-li v podpoře obecného blaha, i dobročinný, spočívá-li v podpoře určitého okruhu osob určených jednotlivě či jinak.*“

Na naplnění účelu, pro který byla nadace založena, je následně navázána i úprava postupu likvidace této nadace.

U uváděné společnosti s ručením omezeným však žádný obdobný postup spojený s dosažením účelu nenalezneme, a je proto vhodné úpravu zániku právnické osoby dosažením účelu, pro který byla ustavena, vykládat teleologicky, a předcházet tak možným interpretačním problémům.

³²⁵ HOLEJŠOVSKÝ, J. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 198. ISBN 978-80-7400-529-9.

³²⁶ Aplikací problémy mohou být spojeny i se správným určením času a okamžiku, kdy byl účel splněn. ³⁷⁸ HOLEJŠOVSKÝ, J. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 198. ISBN 978-80-7400-529-9.

V oblasti úpravy právnických osob se vyskytuje i další potenciální interpretační komplikace, tentokrát spojená s textací § 172 odst. 1 občanského zákoníku upravujícího zrušení právnické osoby soudem. Podle něj soud „na návrh toho, kdo na tom osvědčí právní zájem, nebo i bez návrhu, zruší právnickou osobu a nařídí její likvidaci, jestliže a) vyvíjí nezákonnou činnost v takové míře, že to závažným způsobem narušuje veřejný pořádek, b) již nadále nesplňuje předpoklady vyžadované pro vznik právnické osoby zákonem, c) nemá déle než dva roky statutární orgán schopný usnášet se, nebo d) tak stanoví zákon.“

Citované ustanovení obsahuje v § 172 odst. 1 písm. c) požadavek na kumulativní kombinaci dvou podmínek, za kterých lze právnickou osobu zrušit s likvidací. První podmínkou je délka trvání stavu, po kterou není statutární orgán právnické osoby schopný se usnášet – tato doba musí být delší než dva roky. Holejšovský upozorňuje na otázku, zda tato doba, během které nemá právnická osoba statutární orgán schopný se usnášet, musí být nepřetržitá či nikoli. S ohledem na účel tohoto ustanovení, spočívající v možnosti zrušení nefunkční právnické osoby, respektive právnické osoby, jejíž statutární orgán se dlouhodobě není schopen usnášet a rozhodovat o zásadních právních jednáních, lze teleologickým výkladem dopět k závěru, že se jedná o dobu nepřetržitou.³²⁷

Druhá podmínka obsažená ve zkoumaném § 172 odst. 1 písm. c) obsahuje požadavek na neschopnost se usnášet. V obecné rovině je neschopnost statutárního orgánu usnášet se vykládána tak, že právnická osoba nemá s ohledem na určený počet členů ve statutárním orgánu obsazen dostatečný počet funkcí na to, aby byl způsobilý přijímat jakákoli rozhodnutí. Zde je ale vhodné upozornit na rozdíl mezi slovy „usnášet se“ a „rozhodovat“. Pojem „usnášení se“ je pojem spojovaným s dosažením konsenzu vícečetné skupiny (obdobně ho používá v dalších ustanoveních i občanský zákoník), a nedopadá tak ze své povahy na rozhodování jednočlenného orgánu, respektive na rozhodování jednočlenného statutárního orgánu. Ten se pro svá rozhodnutí ze své vlastní povahy nepotřebuje usnášet – kolektivní rozhodování, respektive usnášení se, je u něj podle striktního významu tohoto pojmu vyloučeno. Na špatně zvolené slovo „usnášet se“ upozorňuje rovněž Dvořák a doplňuje, že úprava dopadá na veškeré případy

³²⁷ HOLEJŠOVSKÝ, J. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 897. ISBN 978-80-7400-529-9.

nefunkčnosti monokratického i kolektivního statutárního orgánu, bez ohledu na konkrétní důvody nefunkčnosti.³²⁸

Pokud se však zaměříme na účel tohoto ustanovení mající za cíl stanovit možnosti zrušení právnické osoby soudem bez návrhu či na návrh kvalifikované osoby a nařízení její likvidace, pokud po delší než stanovenou dobu nebude mít statutární orgán schopný se usnášet, respektive řádně fungovat, dospějeme k závěru, že toto ustanovení dopadá i na statutární orgány jednočlenné.³²⁹

7.11. Teleologický výklad – omezení spojená s dědictvím či odkazem a začátek likvidace

Souvislost s likvidací právnické osoby má i další ustanovení, která při své aplikaci s největší pravděpodobností vyžadují užití teleologického výkladu. Činnosti likvidátora se věnuje mj. i § 196 nového občanského zákoníku, který ve svém odst. 2, větě první stanoví následující pravidlo: *„Nabyla-li právnická osoba dědictví nebo odkaz s podmínkou, doložením času nebo s příkazem, tato omezení likvidátor dodrží.“*

Dědické právo spočívá v právu na celou pozůstalost nebo na její podíl, přičemž nabytí dědictví či odkaz může fyzická i právnická osoba. Likvidátor právnické osoby je na základě citované první věty § 196 odst. 1 povinen dodržet omezení v podobě podmínky, doložení času nebo příkazu, se kterými právnická osoba dědictví nebo odkaz nabyla. Otázkou však je, zda se jedná o dědictví nebo odkaz napadnutý na právnickou osobu v době před tím nebo po tom, co vstoupila do likvidace. Textace zákona tyto dvě situace nerozlišuje – pro rozlišení, zda se jedná o první situaci, druhou situaci nebo obě, nám proto může posloužit teleologický výklad. Zkoumané ustanovení relativně jasně směřuje a dává důraz na dodržení omezení, spojeného s dědictvím nebo odkazem. Aby došlo k naplnění tohoto účelu v nejvyšší možné míře, měl by se pokyn likvidátorovi – dodržet podmínku, doložení času nebo příkaz – vztahovat na obě situace,

³²⁸ DVOŘÁK, T. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 896.

³²⁹ HOLEJŠOVSKÝ, J. In: LAVICKÝ, P. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.

tedy pokud takové dědictví nebo odkaz dopadne na právnickou osobu před vstupem do likvidace i po ní.³³⁰

7.12. Problematické vlastnictví rodinného závodu

Dalším ustanovením, které bude pravděpodobně vyžadovat korekci jazykového výkladu výkladem teleologickým, bez kterého by se dostal interpret do slepých uliček absurdních závěrů, je § 700 odst. 1 nového občanského zákoníku, který definuje rodinný podnik následovně:

„(1) Za rodinný se považuje závod, ve kterém společně pracují manželé nebo alespoň s jedním z manželů i jejich příbuzní až do třetího stupně nebo osoby s manžely sešvagřené až do druhého stupně a který je ve vlastnictví některé z těchto osob. Na ty z nich, kteří trvale pracují pro rodinu nebo pro rodinný závod, se hledí jako na členy rodiny zúčastněné na provozu rodinného závodu.“

Judikatura se zatím v oblasti nové úpravy rodinného podniku vyjadřovala spíše k zaměstnaneckým vztahům a například Nejvyšší soud se v usnesení 5 Tdo 1332/2014 ke vztahu, kdy v prodejně, kde vykonával svou živnost jeden z manželů, pracoval i druhý manžel, vyjádřil následovně, že je *„tato problematika upravena novým institutem občanského práva, kterým je rodinný závod. Podle § 700 občanského zákoníku se za rodinný považuje závod, ve kterém společně pracují manželé nebo alespoň s jedním z manželů i jejich příbuzní až do třetího stupně nebo osoby s manžely sešvagřené až do druhého stupně a který je ve vlastnictví některé z těchto osob. Tato úprava usiluje vyplnit prostor, kdy členové rodiny pro rodinný závod fakticky pracují, aniž se jejich práva a povinnosti spravují zvláště uzavřenou smlouvou.“*³³¹

Vyjmenované osoby mají ve vztahu k definici rodinného podniku v citovaném ustanovení dvojí roli. První rolí je požadavek jejich společné práce v závodě. Aby se však jednalo o závod spadající pod definici rodinného závodu, musí být závod zároveň ve vlastnictví některé z těchto osob. Slovní spojení „některé z těchto osob“ podle jazykového výkladu jasně cílí na určení jednotlivce. Takový závod, ve kterém společně pracují osoby uvedené ve výčtu §

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 5 Tdo 1332/2014 ze dne 26. 11. 2014.

700 odst. 1 a který bude zároveň nikoli ve vlastnictví jedné z nich, ale ve spoluvlastnictví několika těchto osob, nebude podle jazykového výkladu rodinným závodem.³³²

S ohledem na očekávaně časté spoluvlastnictví rodinného závodu členy rodiny (například v souvislosti s děděním), je vhodné vykládat definici rodinného závodu s ohledem na její účel, který spočívá ve speciální úpravě závodu, ve kterém pracuje širší okruh příbuzných. Rodinným závodem tak bude na základě teleologického výkladu i závod spoluvlastněný členy příbuzenstva uvedenými ve výčtu citovaného § 700 odst. 1. Se situací, kdy je rodinný závod ve spoluvlastnictví, respektive ho nevlastní některá z osob, ale více osob, počítá i § 704 odst. 2 zabývající se mj. zcizením spoluvlastnického podílu na rodinném závodě.³³³

Rodinný závod je jedním z institutů, který by měl být podle mého názoru upraven lépe, respektive jasněji a mělo by být možné jej interpretovat bez nutnosti korekce jeho jazykového výkladu výkladem teleologickým, který by měl být vystižen v textovém vyjádření normy co nejlépe. Případné rozpory vzniklé mezi osobami zúčastněnými na rodinném závodě totiž nebudou mít s velkou pravděpodobností dopad pouze v oblasti formalizovaných vztahů právních, ale i rodinných a osobních.

7.13. Pravidla přednosti

Pokud dojdeme na základě jednotlivých výkladových metod ke stejným závěrům, je proces interpretace relativně snadné ukončit a učinit určitý interpretační závěr. Komplikace však nastávají v situaci, kdy při využití různých interpretačních metod dosáhneme výsledků, které jsou ve vzájemném rozporu, respektive nejdou aplikovat najednou, ale musíme se pro některý z nich rozhodnout.

Pokud tedy závěry, ke kterým nás dovedl jazykový, teleologický, historický či systematický výklad, jsou ve vzájemném rozporu, je nezbytné rozhodnout, kterému dát přednost. Pravidla, podle kterých je možné se mezi jednotlivými výsledky interpretace

³³² KOŽIAK, J. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 133.

³³³ Obdobně pak i „konsolidovaná“ důvodová zpráva k tomuto ustanovení předpokládá existenci spoluvlastnických podílů. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZkonsolidovana-verze.pdf>

rozhodnout, se nazývají pravidla přednosti. Na obsahu těchto pravidel přednosti ovšem neexistuje v právní teorii ani praxi jednoznačná shoda a podle přesvědčení některých právních teoretiků na definici takovýchto pravidel ani shody dosáhnout nelze.³³⁴

Podle Weinbergera nelze tradiční dělení na jednotlivé interpretační metody přeceňovat – vyjadřují podle něj sice možné argumentační figurace, není však možné určit jejich vzájemné vztahy. Není tak stanoven žádný vzorec, podle kterého by bylo možné stanovit jejich pořadí při aplikaci či váhu jednotlivých interpretačních metod, přičemž žádný z nich není metodickým jednoznačným postupem interpretace práva.³⁸⁷

Vzájemnému vztahu interpretačních metod se věnuje rovněž Kühn, který popisuje fenomén interpretační formality, jehož složkou jsou pokusy o formalizaci a hierarchizaci jednotlivých interpretačních metod, což spatřuje například v dělení interpretačních metod na standardní a nadstandardní. Kühn tak odmítá jakoukoli hierarchizaci interpretačních metod a považuje ji v praxi za nevyhovující. Výklad práva popisuje jako kontextuální činnost, kterou nelze dopředu jakkoli naprogramovat, přičemž jediným hierarchickým pravidlem, které považuje za aplikovatelné, je určení jazykové výkladové metody jako nástroje prvotního přiblížení se významu ustanovení, které je interpretováno.³³⁵ Nejistotu spojenou s využíváním jednotlivých interpretačních metod při jejich vzájemném konfliktu lze podle Kühna prostřednictvím doktrinálních obecných pravidel pouze přinejlepším snížit.³³⁶

Pravidla přednosti mohou být podle Wintra různého typu, a to podle toho, jakou interpretační metodu upřednostňují, s tím, že je pro tyto účely výklad systematický a jazykový prakticky neoddělitelný, jelikož nelze vykládat jednotlivá slova bez systematického kontextu. Jednotlivá pravidla přednosti pak mohou upřednostňovat a) jazykově systematický výklad, b) historický výklad, c) teleologický výklad, d) pokaždé nějaký jiný výklad. Upřednostnění jazykově systematického výkladu nazývá Wintr textualismem, upřednostnění historického

³³⁴ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 168. ISBN 978-80-87284-36-0.

³⁸⁷ WEINBERGER, O. *Norma a instituce: (Úvod do teorie práva)*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 165. ISBN 80-210-1123-8.

³³⁵ KÜHN, Z. Formalistické a neformalistické strategie střeoevropské justice po roce 1989. In: TICHÝ, L., HOLLÄNDER, P., BRUNS A. ed. *Odůvodnění soudního rozhodnutí*. Praha, 2011, s. 437-438.

³³⁶ Tamtéž, s. 438.

výkladu intencionalismem, upřednostnění teleologického výkladu funkcionalismem a střídavé upřednostňování jednotlivých výkladů metodologickým pluralismem.³³⁷

Wintr na základě analýzy tuzemské i zahraniční judikatury a dosavadních poznatků právní teorie definuje deset pravidel přednosti, která mají za cíl být v obecné rovině návodem k řešení konfliktu výsledků jednotlivých interpretačních metod. Jsou jimi:

- 1) *prima facie* přednost jazykového výkladu,
- 2) nepřípustnost argumentu legislativní chyby,
- 3) historický výklad nemá ani *prima facie* přednost před výkladem teleologickým, poznatky historického výkladu však mohou být cennou inspirací i korekcí pro teleologický výklad,
- 4) *prima facie* přednost ustálené judikatury před vlastními teleologickými úvahami – může se od ní odchýlit jen tehdy, pokud to přesvědčivě odůvodní,
- 5) zákaz opomíjení účelu a smyslu právní úpravy,
- 6) přednost teleologického výkladu před formálně systematickým výkladem,
- 7) absolutní interpretační přednost zásad ústavně konformního, mezinárodně konformního a euro-konformního výkladu,
- 8) výjimečná možnost odchýlit se od jednoznačného doslovného znění zákona, hovořili pro dotváření práva velmi silné a nesporné teleologické argumenty,
- 9) zákaz dotváření práva v případě počáteční vědomé mezery v zákoně,
- 10) zákaz dotváření práva proti jednoznačnému doslovnému znění zákona tam, kde je to ústavně vyloučeno (zejména v neprospěch pachatele v trestním právu hmotném).

Další formální pravidla přednosti popsal Koželuha s Wintrem, kdy na základě analýzy judikatury vyšších soudů a Ústavního soudu sledovali, za jakých okolností dává Ústavní soud při interpretaci práva přednost teleologickému výkladu. První typizovanou situací, kdy se tak

³³⁷ WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 182. ISBN 978-80-87284-36-0.

děje, je situace, kdy je text zákona dvojnásobný.³³⁸ Toto pravidlo dovozují například z nálezů II. ÚS 277/99 ze dne 9. 10. 2001, podle kterého se teleologického výkladu využije, pokud na základě jazykového výkladu existují dva rovnocenné interpretační závěry. Hodnocení „cennosti“, respektive rovnocennosti, je ovšem značně subjektivním procesem, kdy jen stěží nalezneme nějakou škálu, podle které by bylo možné posuzovat takovou rovnováhu. Jedná se tak o rovnocennost založenou čistě na aktuálním posouzení interpreta.

Dalším z konceptů, které Koželuha s Wintrem uvádí na základě sledování judikatury, je koncept postavení teleologického výkladu na úroveň ostatních interpretačních metod v pozici jedné ze stejně významných výkladových metod, které nemají přednost, ani nejsou upozaděná.

Na základě rozhodnutí Nejvyššího správního soudu 4 As 1/2008-220 ze dne 30. 3. 2009 formulovali Wintr s Koželuhou další koncept, podle kterého má i v situaci *contra verba legis* přednost výsledek výkladu teleologického před tím jazykovým.

Problematiku historického kontextu přijetí zákona pak řeší další Koželuhou a Wintrem definovaný koncept, spočívající v preferenci recentního, respektive současného, teleologického výkladu před interpretací opírající se o poznatky o úmyslu zákonodárce. Poznatky zakládající tento koncept jsou čerpány opět z rozhodovací praxe Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu.

Dalším v judikatuře pozorovaným přístupem k teleologickému výkladu je jeho využívání pro překlenutí mezery v zákoně, což Koželuha s Wintrem demonstrují na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu 8 As 7/2008-116 ze dne 31. 8. 2009. Je to poslední koncept přístupu k teleologickému výkladu, který souvisí s konceptem argumentu *reductio ad absurdum* a spočívá v preferenci teleologického výkladu založeného na tomto argumentu.

7.13.1. Shrnutí formálního dělení pravidel přednosti

Podle konceptu pravidel přednosti by mělo být možné stanovit alespoň v obecné rovině pravidla, která budou při interpretaci právní normy vodítkem napovídajícím, jaký z

³³⁸ KOŽELUHA, P., WINTR, J. Teleological Interpretation in Czech case law. *The Lawyer Quarterly*, 2/2015 s. 139.

uvažovaných výkladů v daný okamžik upřednostnit. V kontextu rozličných případů a situací, které jsou soudy rozhodovány, je však do vzorců pravidel přednosti nezbytné (jak bude uvedeno níže) zakomponovat proměnné, kterými jsou třeba typ zákona, zájem adresáta normy a další – těchto pravidel budou desítky až stovky či budou extrémně obecná. Každé z obecných pravidel přednosti, jak je vidět na výčtech uvedených Wintrem a Koželuhou, může být dále korigováno a posouváno dalšími výkladovými pravidly. Uvedená pravidla přednosti tak je možné využít pro některé situace, avšak jejich výčet není zdaleka konečný a nelze je uplatnit na všechny případy. Svůj význam však mají v rovině demonstrativní, kdy mohou při interpretaci práva nahrazovat argumentace jednotlivými judikáty a při interpretaci práva pak mohou soudy jednodušeji posuzovat využitelnost takto agregovaných pravidel.

Z příkladů využívaných pro tvorbu těchto pravidel je však patrné, že vznikly na základě rozhodovací činnosti téměř výhradně Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu. Soukromé právo se svým těžištěm v občanském zákoníku obsahujícím vlastní interpretační pravidla tak může být interpretováno odlišně. Jak bude uvedeno níže, soudy při interpretaci práva zohledňují nejen to, zda se jedná o právo soukromé či veřejné, ale například i o jakou podskupinu zákonů – co do oblasti úpravy – se jedná.

7.14. Pravidla přednosti a teleologický výklad v aplikační praxi

Při posouzení rozhodovací praxe českých soudů lze konstatovat, že frekvence užívání teleologického výkladu vykazuje vzestupnou tendenci. Koželuha s Wintrem³³⁹ v tomto kontextu upozorňují na jeden z prvních nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993, podle nějž je výklad právních norem podřízen určitému teleologickému korektivu:

„Česká ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří.“

³³⁹ Tamtéž, s. 137.

Pokud propojíme koncept obecně použitelných pravidel přednosti s dosavadní rozhodovací praxí tuzemských vyšších soudů, dojdeme k názoru, že je určení takových obecných pravidel velmi problematické. Při snaze o definici pravidel přednosti se totiž pohybujeme mezi takovou obecností spojenou s jejich menším počtem, která by tato pravidla téměř diskvalifikovala z praktického použití, a takovou mírou konkrétnosti, která způsobí v oblasti použitelnosti prakticky stejný výsledek.

Pravidla pro upřednostnění některé z interpretačních metod jsou ovlivněna tím, zda se jedná o interpretaci normy občanského zákoníku majícího vlastní interpretační pravidla nebo o normu práva veřejného. S jednotlivými oblastmi práva veřejného i soukromého pak mohou být spojena další specifika. Pravidlo přednosti tudíž může být ovlivněno i tím, že se jedná o rehabilitační právní předpis, jak uvedl Ústavní soud v nálezu IV. ÚS 2853/12 ze dne 24. 7. 2013 v bodě 12:

„Kromě existence ustálené soudní praxe je třeba mít na zřeteli i Ústavním soudem mnohokrát vyslovený názor, že při aplikaci rehabilitačních právních předpisů je třeba především přihlížet k jejich účelu, jímž je náprava křivd způsobených komunistickým režimem (srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 17. 3. 1999 sp. zn. I. ÚS 246/98, publikován ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 13, nález č. 43, str. 313 a násl. nebo nález ze dne 26. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 2366/07, publikován tamtéž, svazek 47, nález č. 171, str. 237 a násl.). Obecné soudy jsou tedy při zvažování možných interpretačních alternativ povinny dát přednost výkladu teleologickému před výkladem gramatickým či systematickým, což ovšem v nyní projednávané věci neučinily a o teleologický výklad se ani nepokusily.“

Pro skupinu právních předpisů, které soud, respektive Ústavní soud, definuje jako rehabilitační, tak platí odlišná pravidla přednosti než pro jiné skupiny zákonů. Otázkou rovněž je, zda se při interpretaci rehabilitačních zákonů významově posouvají všechna uvažovaná pravidla přednosti, nebo jen některá?

Důraz na teleologický výklad se v judikatuře Ústavního soudu objevoval v průběhu let ve stále výraznější³⁴⁰ podobě a nález Ústavního soudu sp. zn. 21/96 zdůrazňující roli

³⁴⁰ Tamtéž, s. 137.

teleologického výkladu byl následně opětovně citován Nejvyšším správním soudem,³⁴¹ zejména v této pasáži:

„Soud přitom není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jenž mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci.“

7.15. Shrnutí k teleologickému výkladu v aplikační praxi

Tryznou popsaný jev, který spočívá ve větší tendenci soudů nižších instancí lpět na výkladu jazykovém a ve větším příklonu k aplikaci abstraktních pojmů (jako je spravedlnost či hodnoty) a právních principů a který je pozorovatelný v rozhodovací činnosti soudů vyšších instancí, bude pravděpodobně podle dostupných údajů o soudních rozhodnutích přetrvávat, a to i přes nová interpretační ustanovení obsažená v úvodu nového občanského zákoníku. Stejně tak jako se osobnost soudce, jak bylo výše popsáno v souvislosti s hunch theory a předporozuměním, projevuje při interpretaci jednotlivých řešených případů, bude mít vliv i na tendenci soudce preferovat některou z výkladových metod. S rychlostí vývoje a stále masivnějším nástupem například IT práva však lze předpokládat, že bude nezbytné zejména k teleologickému výkladu přistupovat stále častěji i na nižších stupních soudní soustavy.

Teleologický výklad lze užívat v různých konkretizovaných podobách, respektive prostřednictvím aplikace Wintrem popsaných teleologických zásad. V judikatuře Ústavního soudu tak lze již nyní sledovat jak využívání teleologického výkladu k dosažení interpretačního závěru, tak postup, kdy teleologický výklad slouží k vyloučení některých z uvažovaných interpretací. Aktuální občanský zákoník obsahuje, tak jak tomu u nových obsáhlých kodifikací bývá, několik pasáží, které mohou skrývat případné interpretační problémy. Na některých z nich

³⁴¹ Například v rozhodnutích 5 Afs 28/2003, 4 As 1/2008 a 1 As 110/2010.

je popsáno, kde může interpretační problém vzniknout a jak ho za pomoci právě teleologického výkladu překonat.

S ohledem na odlišné postupy vnímání právní normy při využití jednotlivých interpretačních metod, nastávají při procesu situace, kdy jednotlivými interpretačními postupy dosáhneme různých výsledků interpretace. Vychází proto otázka, zda má některý z výsledků procesu interpretace přednost, respektive zda je možné formulovat určitá kolizní pravidla pro takové situace. S ohledem na rozličnost životních situací, které se vyskytují nejen v soukromoprávních vztazích, je vytvoření univerzálního interpretačního pravidla prakticky nemožné. Pokud by mělo být pravidlo interpretační přednosti obecné a dopadat na množství případů, bude existovat takové množství výjimek, že ztratí smysl toto pravidlo používat. Pokud bychom na druhou stranu vytvořili univerzálně platná pravidla přednosti, muselo by jich být takové množství, že by praktické využívání takového systému nebylo možné.

Cílem tak není vytvořit přebujelý kazuistický systém pravidel přednosti, ale zároveň je vhodné poskytnout určitá interpretační vodítka v situaci, kdy se výsledky interpretace dostanou do konfliktu. Taková vodítka by však měla mít spíše podobu popisu jistých trendů, které nebudou mít tak direktivní podobu, jako je tomu u pravidel. Tyto trendy je zajisté vhodné mít utříděné a uspořádané pro případ jejich využití; neměla by však v nich být obsažena ambice univerzální použitelnosti.

Citovaná pravidla přednosti tak nejsou zcela nepoužitelná, lze je však využívat pouze subsidiárně v situaci, kdy je nezbytné upřednostnit jeden ze vzájemně kolidujících výkladů. Užití těchto pravidel, vycházejících z dosavadní rozhodovací činnosti vyšších soudů, podporuje předvídatelnost rozhodování složitých případů, tím však jejich role (jakožto trendů, napovídajících vodítek) končí. Pro rozhodnutí, jakou výkladovou metodu upřednostnit, by měly být primárními okolnosti konkrétního řešeného případu. Ten však může mít vždy svá specifika, ovlivněna například oblastí práva upravující daný spor a dalšími jevy. Pro soukromé právo již nyní existují quasi pravidla přednosti definována přímo v zákoně. Nelze tak říci, které z Wintrových pravidel v jednotlivém případě převáží.

Jak lze spatřovat u uvedeného příkladu rehabilitací, v různých právních případech převáží různá pravidla přednosti. Při jejich tvorbě bychom se tak nevyhnuli přílišné kazuistice a ani tak by se nejednalo o univerzálně použitelný systém. Ztotožnit se tak do velké míry lze s

Weinbergerem, podle kterého nelze stanovit vzorec, pravidlo, určující pořadí či váhu jednotlivých interpretačních metod.³⁴² Výklad práva se tak jeví jako dopředu nenaprogramovatelná kontextuální činnost bez hierarchického uspořádání jednotlivých metod – pouze s výjimkou prvotního vnímání skrze jazykovou výkladovou metodu.³⁴³

8. Závěr

Téma disertační práce jsem si zvolil v době, kdy byl nový občanský zákoník předpisem účinným pouhých několik měsíců, a s touto svou volbou jsem spojoval mnohá očekávání směřující k vývoji nových interpretačních ustanovení v aplikační praxi. Po dobu tří let svého doktorského studia jsem proto vývoj a četnost užívání teleologického výkladu sledoval (nejen) v soukromém právu a na základě tohoto sledování jsem dospěl k závěru, že existují určité pozorovatelné zlomy v užití teleologického výkladu. Ty však nejsou spojeny s účinností novely soukromého práva, ale spíše s jednotlivými soudními instancemi a s rozdílem mezi právem soukromým a veřejným (jakkoli uznávám komplikace spojené s dělením práva na tyto dvě oblasti).

Teleologický výklad tak, ač v menším měřítku než v právu veřejném, v soukromém právu soudy aplikují a s ohledem na analyzované nejasné části nového občanského zákoníku lze předpokládat jeho častější aplikaci. Pro překlenutí jistých nedokonalostí spojených s textací nových kodexů soukromého práva jsou interpretační ustanovení posilující teleologický výklad praktickým nástrojem, zejména pokud – v jeho poněkud širším pojetí v čtyřprvkovém schématu – pod něj zařadíme i některé argumenty jinak spojované s výkladem logickým.

Teleologický výklad je jak v zahraničí, tak v České republice relativně široce teoreticky popsanou a zmapovanou metodou – v tuzemsku zejména díky Melzerovi a Wintrovi. Metodologie užívání teleologického výkladu se tak s příchodem soukromoprávní rekonstrukce zásadně nezměnila – lze spíše soudit, že nová interpretační ustanovení vyšla vstříc dosavadní praxi. Při zkoumání změn v přístupu k teleologickému výkladu po rekonstrukci občanského

³⁴² WEINBERGER, O. Norma a instituce: (Úvod do teorie práva). Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 165. ISBN 80-210-1123-8.

³⁴³ KÜHN, Z. Formalistické a neformalistické strategie středoevropské justice po roce 1989. In: TICHÝ, L., HOLLÄNDER, P., BRUNS A. ed. Odůvodnění soudního rozhodnutí. Praha, 2011, s. 437-438.

práva jsem se zaměřil rovněž na recentní komentářovou literaturu, která byla zdrojem úvah o možných interpretačních nesnázích při výkladu vybraných ustanovení, na která ve větší míře soudy při rozhodovací činnosti ještě nenarazily. Doktrína v takových situacích volá právě po využití metod teleologického výkladu, které pomohou překlenout některé nejasnosti spojené mj. s novostí tak rozsáhlého kodexu, jakým je nový občanský zákoník.

S ohledem na vnímání teleologického výkladu v kontextu ostatních interpretačních metod jsem zvolil rozdělení na základní čtyři, a to jazykovou, teleologickou, historickou a systematickou. Všem těmto interpretačním metodám jsem se v této práci věnoval a zaměřil se na jejich vzájemné působení.

Nový občanský zákoník tak – alespoň do dnešních dní – nevyvolal o mnoho častější a intenzivnější využívání teleologického výkladu, ale spíše poskytl sadu určitých interpretačních pravidel. Tato pravidla nejsou v rozporu s předchozím přístupem vyšších soudů k interpretaci práva, spíše poskytují nový zákonný interpretační podklad. Z těchto nových interpretačních pravidel vnesených do našeho právního řádu rekodifikací je dle mého názoru nejproblematictější požadavek zohlednění jasného úmyslu zákonodárce, kterému jsem se věnoval v části o vztahu teleologického a historického výkladu a který je dle mého názoru ukázkou potřeby zapojení teleologického výkladu i při argumentaci ostatními výkladovými metodami.

Při zkoumání vztahu jazykového a teleologického výkladu je zajímavá tendence vyšších soudů se přiklánět k teleologii častěji ve sporech povahy veřejnoprávní než soukromoprávní. Přitom právě rozličné životní situace narážející na hranice soukromého práva mohou vytvářet příležitosti pro odpoutání se od textového vyjádření, jakéhosi „obalu“ normy, a posouzení dané situace podle účelu zákonné úpravy. Nový velký soukromoprávní kodex obsahuje rovněž množství nejasných ustanovení, z nichž byly popsány některé, které se k aplikaci teleologického výkladu nabízí. Lze proto díky novelizaci soukromého práva předpokládat postupný nárůst výskytu teleologické interpretace v soukromém právu.

Výklad systematický je pak důležitý zejména z pohledu koherence právního řádu, a to jak z pohledu práva soukromého, tak veřejného. Ať se jedná o význam jednotlivých slov, historický kontext vzniku zákona nebo hledání účelu interpretovaného ustanovení, je nezbytné zachovávat pravidla daná systematickou právního řádu. Bez zachování těchto pravidel by byl

narušen jeden z nezákladnějších teleologických požadavků na právní řád, kterým je požadavek koherence. Systematický výklad hraje významnou roli i při Barakových čtyřech krocích teleologického výkladu, jdoucích od nejnižšího po nejvyšší stupeň abstrakce.

Jak z analýzy jednotlivých výkladových metod, tak ze zkoumání textu zákonů a jednotlivých soudních rozhodnutí lze dospět k závěru, že se lze jen stěží při interpretaci práva spolehnout pouze na jednu interpretační metodu či pouze na některé. Interpretaci práva si tak lze představit jako určitou „čtyřnožku“, jejíž nohy se střetávají v jednom bodě a každá z nich vychází z jiného rohu čtverce, který je její podstavou. Nohy čtyřnožky mohou být různě silné, avšak vždy musí být přítomny všechny pro zajištění stability.

Samotné posílení teleologického výkladu tak automaticky k lepším výsledkům interpretace nevede. Důraz na jeho aplikaci zakotvený v novém občanském zákoníku však může mít efekt jeho doplnění do oné pomyslné interpretační čtyřnožky, a to zejména při rozhodovací činnosti nižších soudů. Nabádání k využívání všech interpretačních metod ostatně vyplývá i z textace § 2 nového občanského zákoníku. Zohlednění všech interpretačních metod má svůj význam i přes popsané komplikace spojené s výkladem historickým, který však měl být používán doktrinálně správně, a bez přihlížení k tzv. „konsolidovaným“ důvodovým zprávám.

Vyšší soudy tak při potřebě opustit jazykový význam interpretovaných zákonů mohou v soukromém právu opírat svou argumentaci z větší míry o výklad teleologický než o výklad historický. Samotný požadavek interpretačního ustanovení § 2 nového občanského zákoníku na to, aby byl užíván takový úmysl zákonodárce, který je jasný, do velké míry užití historického výkladu limituje, a to na rozdíl od výkladu teleologického.

Pokud se výsledky interpretace podle jednotlivých výkladových metod dostanou do vzájemného konfliktu, jsou v některých případech řešeny takzvanými pravidly přednosti. Tato pravidla však mají svá specifika ovlivněna množstvím dalších aspektů. Systém použitelných pravidel by tak byl natolik obsáhlý a kazuistický, že by byl v prakticky nepoužitelný. Zároveň je však vhodné poskytnout určitá interpretační vodítka v situaci, kdy se výsledky interpretace do velké míry míjí. Takováto vodítka by však měly mít podobu spíše popisu jistých trendů, které nebudou mít tak direktivní podobu, jako je tomu u pravidel, a pomohou při stavbě oné pomyslné čtyřnožky.

Larenzův počátek výkladu každého textu spočívající v zaměření se na smysl užitých slov³⁴⁴ si tak lze představit na příkladu výše popsaného přirovnání vztahu teleologického a jazykového výkladu k průzračné lahvi naplněné obsahem účelu znázorněného tekutinou. Interpretace právních norem je však komplexní jednotný myšlenkový proces³⁴⁵ skládající se, tak jako popsaná čtyřnožka, ze všech čtyř popsaných elementů, respektive výkladových metod, které se navzájem podpírají, a to i přes v práci široce popisovaný omezený metodologický význam³⁴⁶³⁴⁷ výkladu historického.

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
Poslanecká sněmovna	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
Senát	Senát Parlamentu České republiky
ÚS	Ústavní soud České republiky
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

³⁴⁴ LARENZ, K., CANARIS, C.-W. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. 3. vydání. Berlin: Springer, 1995, s. 141-165. ISBN 3540590862.

³⁴⁵ HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 234. ISBN 978-80-7380-303-2.

³⁴⁶ VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Základy teorie práva a právní filozofie*. Praha: Codex, 1996, s.

³⁴⁷ . ISBN 80-85963-06-x.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

AICHER, J., RUMMEL, P. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: mit IPR-Gesetz, Ehegesetz, Mietrechtsgesetz, Wohnungseigentumsgesetz, Landpachtgesetz, Konsumentenschutzgesetz, Produkthaftungsgesetz, UN-Kaufrecht: in zwei Bänden. 2. vydání. Wien: Manz, 1992. ISBN 3-214-04416-8.

ALEXY, R. Recht, Vernunft, Diskurs: Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995. ISBN 9783518287675.

ALEXY, R. Theorie der Grundrechte. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. ISBN 9783518281826.

ALLPORT G. W. Pattern and growth in personality. New York: Harcourt College Publishers, 1963

BARAK, A. Purposive Interpretation in Law. Princeton: Princeton University Press, 2005. ISBN 9780691120072.

BÁRÁNY, E. Moc a právo. Bratislava: VEDA, 1997. ISBN 8022404829

BARNES, A. On Interpretation: A Critical Analysis. New York: B. Blackwell, 1988. ISBN 9780631159636

BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. Zákoník práce. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015.

BOGUSZAK, J., ČAPEK J., GERLOCH, A. Teorie práva. Praha: ASPI, 2003. ISBN 80-86395-74-x.

BULTMANN, R. Glauben und Verstehen. Tübingen: Mohr Siebeck, 1952, Vol. 2

BYDLINSKI, F. Fundamentale Rechtsgrundsätze: zur rechtsethischen Verfassung der Sozietät. Wien: Springer-Verlag

DWORKIN, R. Law's Empire. 8. vydání. Cambridge, Mass: The Belknap Press of Harvard University Press, 1993. ISBN 9780674518360.

- FRANK, J. Law and Modern Mind. New Brunswick: Transaction Publishers, 2009. ISBN 1412808308.
- FREUD, S. The Complete Introductory Lectures on Psychoanalysis. New York: W. W. Norton, 1966. ISBN 978-0393010770
- FULLER, L. L. Morálka práva. Praha: OIKOYMENH, 1998. ISBN 80-86005-65-8.
- GADAMER, H.-G. Pravda a metoda I: nárys filosofické hermeneutiky. Praha: Triáda, 2010. ISBN 978-80-87256-04-6.
- GERLOCH, A. Teorie práva. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.
- GERLOCH, A., TOMÁŠEK, M. Nové jevy v právu na počátku 21. století. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1742-8.
- GLOAG, W. M. Law of Contract. Edinburgh: W. Green & Son Ltd., 1929
- HAGER, G. Rechtsmethoden in Europa. Tübingen: Mohr Siebeck, 2009. ISBN 978-316-149841-1
- HAIS, K., HODEK, B. Velký anglicko-český slovník. Praha: Academia, 1993. ISBN 8020004785.
- HART, H. L. A. The Concept of Law. 2. Vydání. New York: Oxford University Press, 1994. ISBN 978-0198761228
- HENDRYCH, D. a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HLOUCH, L. Teorie a realita právní interpretace. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-303-2.
- HOLLÄNDER, P. Filosofie práva. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-366-7.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014.
- HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-

- 3014). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014
- CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P. Autorský zákon. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012
- KELSEN, H. Pure Theory of Law. 2. vydání. Gloucester, Mass: Peter Smith, 1989. ISBN 0844663646.
- KNAPP, V. Theorie práva. München: C. H. Beck, 1995. ISBN 3406401775.
- KRAMER, E. A. Juristische Methodenlehre. 4. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2013. ISBN 9783727279812.
- KÜHN, Z., BOBEK, M., POLČÁK, R., ed. Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou. Praha: Auditorium, 2006. ISBN 8090378609.
- LARENZ, K., CANARIS, C.-W. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 3. vydání. Berlin: Springer, 1995. ISBN 3540590862
- LAVICKÝ, P. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.
- LEWISON, K. The Interpretation of Contracts. 6. vydání. London: Sweet & Maxwell/Thomas Reuters, 2015. ISBN 9780414034075.
- LOUGHLIN, M. The British Constitution. A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0199697694
- MACCORMICK, N., SUMMERS, R. S. Interpreting Statutes: A Comparative Study. Brookfield, Vt.: Dartmouth, 1991. ISBN 9781855211834
- MACCORMICK, N., SUMMERS, R. S. Interpreting Statutes: A Comparative Study. Brookfield, Vt.: Dartmouth, 1991. ISBN 9781855211834.
- MAHLMANN, M. Konkrete Gerechtigkeit: Eine Einführung in Recht und Rechtswissenschaft der Gegenwart. 2. vyd., Baden-Baden: Nomos, 2016. ISBN 978-38487-2591-5
- MARMOR, A. Interpretation and Legal Theory. New York: Oxford University Press, 1992. ISBN 0198256914

MARMOR, A. Law in the Age of Pluralism. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 9780199745111.

MEJSTRÍK, V., ed. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. 3. vydání. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1080-7.

MELZER, F. Metodologie nalézání práva: Úvod do právní argumentace. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-382-0.

MELZER, F. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2013, svazek I, § 1117. ISBN 978-80-87576-73-1.

MONTESQUIEU, Ch. L. O duchu zákonů. Praha: OIKOYMENH, 2015. ISBN 978-807298-405-3.

MOORE, A. Law and Interpretation: Essays in Legal Philosophy. New York: Oxford University Press, 1995. ISBN 0198258755.

NAKONEČNÝ, M. Úvod do psychologie. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.

NERHOT, P. Law, writing, meaning: an essay in legal hermeneutics. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1992. ISBN 0748603913

PAWLOWSKI, H.-M. Methodenlehre für Juristen: Theorie der Norm und des Gesetzes: ein Lehrbuch. 3. vydání. Heidelberg: C. F. Müller, 1999. ISBN 3811467999.

PEREGRIN, J. Kapitoly z analytické filosofie. Praha: Filosofia, 2005. ISBN 80-7007207-5.

POSNER, R. A. How Judges Think. Cambridge: Harvard University Press, 2008. ISBN 978-0-674-04806-5.

POSNER, R., A. The problems of jurisprudence. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1993, s.. ISBN 0674708768

RAISCH, P. von. Juristische Methoden: vom antiken Rom bis zur Gegenwart. Heidelberg: C. F. Müller, 1995. ISBN 3811497952

- RAWLS, J. A Theory of Justice. Cambridge, Mass.: Belknap Press, 1971. ISBN 0674880145
- SANSON, M. Statutory interpretation. 2. vydání. South Melbourne: Oxford University Press, 2016. ISBN 9780190304577
- SAVIGNY, F. K. von. System of the modern Roman Law. Madras: J. Higginbotham, 1867
- SCALIA, A., GARNER, B. A. Reading law: the interpretation of legal texts. St. Paul: Thomson/West, 2012. ISBN 978-0-314-27555-4
- SCHMITT, C. Der Wert des Staates und die Bedeutung des Einzelnen. 2. vydání. Berlin: Duncker und Humblot, 2004. ISBN 9783428114429.
- SOBEK, T. Argumenty teorie práva, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788090402454
- SOBEK, T. Právní myšlení: Kritika moralismu. Praha: Ústav státu a práva AV ČR ve spolupráci s Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, Plzeň, 2011. ISBN 978-8087439-03-6
- SOLAN, L. M. The Language of Statutes: Laws and their Interpretation. London: The University of Chicago Press, 2010. ISBN 0226767965.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014
- VEVERKA, V., BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. Základy teorie práva a právní filozofie. Praha: Codex, 1996. ISBN 80-85963-06-x.
- WÁGNEROVÁ, E., ed. Listina základních práv a svobod: Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. ISBN 978-80-7357-750-6
- WANK, R. Die Auslegung von Gesetzen. 4. vydání. Köln/München, 2008. ISBN 9783-8006-4991-4.
- WEINBERGER, O. Norma a instituce: (Úvod do teorie práva). Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1123-8

WINTR, J. Česká parlamentní kultura. Praha: Auditorium, 2010. ISBN 978–80-87284–13-1

WINTR, J. Metody a zásady interpretace práva. Praha: Auditorium, 2013, ISBN 97880-87284-36-0

Časopisecká literatura

GITZBERT-STUDNICKI, T. Der Vorverständnisbegriff in der juristischen Hermeneutik. ARSP, 1987, Vol. 73, n. 4

HAVEL, B. Komericializace právnických osob? Právník, č. 11/2015

KOŽELUHA, P., WINTR, J. Teleological Interpretation in Czech case law. The Lawyer Quarterly, 2/2015

KYSELA, J. Ústavní inženýrství na český způsob aneb ke změnám pravomoci prezidenta republiky. Právník, č. 12/2015

LAJSEK, V. Pojetí teleologické metody interpretace v českém právním prostředí. Právník, č. 7/2011

MALENOVSKÝ, J. O legitimitě a výkladu české ústavy na konci století existence moderního českého státu. Právník, 8/2013

MEYER, M., PARK, J. Written and Unwritten Systems of Laws. The American Jurist and Law Magazine, Vol. 9, 1833

POLČÁK, R. Informační teorie důkazu. Soudce, č. 5/2016

RAZ, J. Legal Principles and the Limits of Law. The Yale Law Journal. Vol. 81, No. 5

TELEC, I. Není rozpor se zákonem jako rozpor se zákonem. Právní rozhledy, 2004, č. 5

WILLIS, J. Statute Interpretation in a Nutshell. The Canadian Bar Review, Vol. XVI, No. 1.

Sborníková literatura

GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR, J., ed. Metodologie interpretace práva a právní jistota. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380388-9

RAZ, J. Intention in Interpretation. In: GEORGE P. R., eds. The Autonomy of Law: Essays on Legal Positivism. Oxford: Oxford, 2005. ISBN 0198267908.

TICHÝ, L., HOLLÄNDER, P., BRUNS A. ed. Odůvodnění soudního rozhodnutí. Praha, 2011

Seznam použitých internetových zdrojů

Beck'scher Online-Kommentar. EPPING, V. a HILLGRUBER, Ch. Grundgesetz

BYDLINSKI, F. Základy právní metodologie. Vídeň, 2003. Dostupné z:

<http://epub.wu.ac.at/3324/1/ap095a.pdf>

DRÁPAL, J. Stejný zločin, jiný trest. Jiné právo, 7. 12. 2016. Dostupné z:

<http://jinepravo.blogspot.cz/2016/12/stejny-zlocin-jiny-trest.html>

Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, sněmovní tisk 362, 6. volební období, 2010-2013. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>

ESKRIDGE, W. N. Jr. Public Values In Statutory Interpretation. University of Pennsylvania Law Review, Vol. 137, No. 4, 1989. Dostupné z: http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3841&context=penn_law_review

HUTCHESON C. J. Jr. Judgment Intuitive: The Function of the Hunch in Judicial Decision. Cornell Law Review, Vol. 14, No. 3, s. 285. Dostupné z: <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol14/iss3/2>

Konsolidovaná důvodová zpráva k občanskému zákoníku Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovanaverze.pdf>

KOŽELUHA, P. Úmysl zákonodárce v interpretaci práva. Časopis Všechno, 21. 2. 2011. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2011/02/umysl-zakonodarce-v-interpretaci-prava/>

LAJSEK, V. Vliv Vorverständnis a hunch theory na rozhodování soudců. IV. ročník SVOČ 2010/2011, Právnická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

https://moodle.prf.cuni.cz/pluginfile.php/46963/mod_data/content/734/Vladim%C3%ADr%20Lajsek.pdf

ŠVÁRA, O. Prošla již právní filosofie svým obratem k jazyku? Časopis Všechno, 17. 11. 2010. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2010/11/prosla-jiz-pravni-filosofie-svymobratem-k-jazyku/>

TALLOVÁ, L. Metodologie vědecké práce na téma autorskoprávní ochrana literárního díla. In: Acta MUP: Právní ochrana duševního vlastnictví. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2014. Dostupné z: <http://www.actamup.cz/documents/file/acta/acta%20tisk%2014-2.pdf>

United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Dostupné z: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>

Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2011. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravac2ed.html?ArticleID=26#2>

WITTGENSTEIN, L. Logisch-philosophische Abhandlung. 2015, bod 5.6. Dostupné z: <http://writing.upenn.edu/library/Wittgenstein-Tractatus.pdf>

WITTGENSTEIN, L. Tractatus Logico-Philosophicus. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1922, s. 30 an. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/ebooks/5740>

Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 946/1811 ř. z., občanský zákoník

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským

Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení

Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev.

Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích.

Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek

Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. května 1996. Pl. ÚS-st. 1/96

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2. března 2004, sp. zn. I. ÚS 180/03

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. září 2007, Pl. ÚS 87/06

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. ledna 2009, sp. zn. IV. ÚS 1554/08

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. ledna 2010, sp. zn. Pl. ÚS 16/09 Nález

Ústavního soudu ČR ze dne 6. října 2010, sp. zn. Pl. ÚS 39/08

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. května. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. ledna 2014, č. 44/2014 Sb., sp. zn. Pl. ÚS 49/10

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. února 2014, sp. zn. Pl. ÚS 49/10

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. ledna. 2015, sp. zn. III. ÚS 403/12

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. června. 2016, Pl. ÚS 7/15

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. prosince 2016, sp. zn. III. ÚS 3067/13 – 1

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. ledna 2017, sp. zn. III. ÚS 3701/15

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. června. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 22/16

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. července. 2017, sp. zn. IV. ÚS 3168/16

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. prosince 2016, č. j. 28 Cdo 4916/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. listopadu 2014, č. j. 5 Tdo 1332/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. března 2016, č. j. 20 Nd 44/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. března. 2016, č. j. 3 Tdo 1489/2015

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 31. srpna 2004, č. j. 5 Afs 28/2003

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 30. března 2009, č. j. 4 As 1/2008 – 220

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 9. února 2011, č. j. 1 As 110/2010 – 151

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 27. května 2011, č. j. 5 As 77/2010 – 160

Usnesení sociálně-správního kolegia Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 2. 2. 2005, č. j. S 3401/2004-62, č. 498/2005 Sb. NSS, III. ročník, sešit číslo 4/2005

Usnesení Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 13. prosince 2012 sp. zn. Vol 11/2012 – 63

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. května. 2016, č. j. 8 A 11/2013 – 37

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. června. 2017, č. j. 22 A 18/2016 – 29

7325/95, Yediot Aharonot Ltd. v. Kraus, 52(3) P. D. 1, 72. (Cheshin, J., dissenting).

Reardon Smith Line Ltd v Yngvar Hansen-Tangen and Sanko SS & Co Ltd [1976],
House of Lords

Rozsudek SDEU ze dne 22. prosince 2010. SDEU, C-393/09.

Borella v. Borden Co., US Court of Appeals for the Second Circuit - 145 F.2d 63 (2d
Cir. 1945).

Seznam ostatních zdrojů

Metodický pokyn č. 15/1996 (ZU), k obsahovým náplním jednotlivých živností,
Ministerstva hospodářství.

Název disertační práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a tři klíčová slova v českém jazyce

Teleologický výklad v soukromém právu

Abstrakt

Práce pojednává o problematice teleologického výkladu v soukromém právu, který se po rekodifikaci soukromého práva v České republice stal neopominutelnou výkladovou metodou v procesu interpretace soukromoprávních norem. V práci je popsán historický vývoj v přístupu k teleologickému výkladu a jeho vztah k ostatním výkladovým metodám. Interpretace práva je komplexním procesem a k jednotlivým výkladovým metodám nelze přistupovat odděleně, ale naopak v jejich vzájemné souvislosti. K takovému postupu se snaží nabádat i interpretační ustanovení obsažené v úvodu nového občanského zákoníku. V práci jsem zvolil takzvané čtyřprvkové schéma, tedy dělení interpretačních metod na výklad teleologický, historický, jazykový a systematický, které odpovídá i členění, jež lze dovést z dikce nového občanského zákoníku. Práce je členěna do kapitol, z nichž jsou těžištěm obsahu kapitoly dva až sedm, kapitola první je úvodem a osmá závěrem.

Ve druhé kapitole se věnuji otázce dělení na soukromé a veřejné právo a samotnému pojmu interpretace. V rámci vymezení interpretace pro potřeby práce definuji rozdělení na čtyři základní interpretační metody v kontextu české a zahraniční právní vědy. Rovněž se v této

kapitole zbývám obecným pojetím interpretace a jejího vztahu ke společenskému požadavku na jasnost zákonů.

Třetí kapitola je zaměřena již na samotný teleologický výklad, a to v několika rovinách. Nejprve je řešena problematika požadavku koherence mezi jednotlivými interpretovanými ustanoveními a následně objektivní teleologický výklad. Navazuje teorie čtyř kroků, které je při rozkrývání účelu zákona možné následovat. Účel zákona se však může v průběhu času měnit, což je nezbytné reflektovat při využívání zdrojů poznání účelu zákona. Při hledání účelu zákona rovněž hrají neopomenutelnou roli myšlenkové pochody samotného interpreta, zejména pak jevy jako předporozumění a hunch theory. V situaci, kdy existuje na základě teleologického výkladu pluralita interpretačních závěrů, je to právě interpret (osobnost interpreta), kdo rozhodne, ke kterému se přikloní. Teleologický výklad však potřebuje vždy korekci zejména výkladem systematickým a jazykovým.

Čtvrtá kapitola je věnována historickému výkladu a jeho vztahu k výkladu teleologickému. V první řadě je řešena hranice mezi výkladem teleologickým a historickým na základě jejich blízkosti a odlišnosti těchto dvou výkladových metod v některých aspektech. Rozebrány jsou okolnosti, za kterých je možné hovořit o reálném úmyslu zákonodárce a kdy se dovozování úmyslu zákonodárce blíží spíše k myšlenkové konstrukci interpreta, mající blíže spíše k výkladu teleologickému. Rozebrány jsou také jednotlivé případné zdroje poznání úmyslu, který s přijímanou normou zákonodárce spojoval.

Následující, v pořadí pátá, kapitola pojednává o vztahu jazykového a teleologického výkladu. Při jazykovém výkladu je spojován s určitým uskupením znaků význam, ze kterého následně dovozujeme smysl textu. Při tomto postupu je nezbytné se vypořádat s různými situacemi, které nastanou při víceznačnosti slov nebo například při interpretaci slov cizích. Při jazykové interpretaci lze pro co nejlepší výsledek využít některých pravidel, mezi které patří například zákaz synonymického výkladu, požadavek terminologické jednoty či využití legálních definic. Tato pravidla ale často nejsou dostačující a při pohybování se v různých oblastech významu pojmu lze pro zvolení správného významu využít právě teleologický výklad.

Systematický výklad, poslední ve výčtu užívaných výkladových metod, je popsán v kapitole šesté. Pojednává zejména o vlivu hierarchie právního řádu a vnitřních vlastností

právního řádu na interpretaci práva. Vzájemná souvislost mezi jednotlivými ustanoveními zákona a jeho vztah k právnímu řádu jako celku může být významným vodítkem při hledání smyslu a účelu interpretované normy.

Na případech z aplikační praxe je užití teleologického výkladu popsáno v předposlední, sedmé kapitole. Nejprve je pojednáno v obecné rovině o přístupu soudů k teleologickému výkladu, u kterých je možné sledovat nárůst počtu užití teleologického výkladu se zvyšující se rozhodovací soudní instancí, data od nižších soudů jsou však relativně obtížně zjistitelná. Nový občanský zákoník obsahuje, tak jak tomu u nových obsáhlých kodifikací bývá, některá ustanovení, která skrývají případné interpretační problémy. Na některých z těchto ustanovení je ukázáno, kde může interpretační problém vzniknout a jak ho za pomoci právě teleologického výkladu překonat.

Závěr je věnován zhodnocení jednotlivých dílčích závěrů, ke kterým vedly jednotlivé kapitoly a úvaze nad vztahem jednotlivých interpretačních metod. Přes určité náznaky existence jistých pravidel přednosti (ať již v právní teorii nebo v úvodních interpretačních ustanoveních nového občanského zákoníku) je v závěru konstruováno východisko, podle kterého je výsledek interpretace bodem, který by měl být podepřen různě silnými, ale všemi čtyřmi interpretačními metodami.

Klíčová slova:

Interpretace práva, Výklad podle účelu, Teleologický výklad

Název disertační práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a tři klíčová slova v anglickém jazyce

Teleological interpretation in private law

Abstract

This thesis deals with the problem of teleological interpretation in private law which, after the re-codification of private law in the Czech Republic has become a vital interpretative method in the process of interpretation of private legal rules. This PhD thesis describes the historical development of approaches to teleological interpretation and its relation to the other interpretative methods. Interpretation of the law is a complex process and individual interpretative methods cannot be approached separately but, on the contrary, in their mutual context. Such procedure is also encouraged by the interpretative provisions contained in the introduction to the new Civil Code. In this thesis, the so-called four-element scheme, namely the division of interpretative methods to teleological, historical, linguistic and systematic interpretation were chosen which also correspond to the categorization that can be inferred from the wording of the new Civil Code. The work is divided into chapters with the content of chapter two to seven forming the focal point, while the first chapter is the introduction and the eighth chapter is the conclusion.

In the second chapter, the question of private and public law and the concept of interpretation itself are examined. Delimiting interpretation for the purposes of this thesis, the four basic interpretative methods in the context of Czech and foreign jurisprudence are defined here. Also, the general conception of interpretation and its relation to the social request for clarity of the law are addressed in this chapter.

The third chapter already focuses on the teleological interpretation and it does so on several planes. First, the issue of the requirement of coherence among individual provisions interpreted and subsequently the objective teleological interpretation are dealt with. Then, the theory of four steps which may be used for the examination of the purpose of law ensues. The purpose of the law may, however, change over time, which needs to be reflected in the use of resources to ascertain the purpose of the law. In search of the purpose of the law, an inomissible role is also played by the thought processes of the interpreter him or herself; in particular by

such effects as pre-understanding and hunch theory. In a situation where there is a plurality of interpretative conclusions based on a purposive interpretation, it is precisely the interpreter (the personality of the interpreter) who decides which they support. Purposive interpretation, however, always needs correction, in particular by systematic and linguistic interpretation.

The fourth chapter is reserved for an historical interpretation and its relation to the teleological interpretation. First, the boundary between the teleological and historical interpretation is examined based on the closeness and differences of the two interpretative methods in some aspects. The circumstances under which it is possible to speak of the actual real intention of the legislator, and those under which inferring the intention of the legislator is rather bent towards a thought construction of the interpreter, approximating rather a teleological interpretation are surveyed. Also discussed here are the various possible knowledge sources of the intention the legislator associated with the regulation passed.

The next, fifth chapter deals with the relation between the linguistic and teleological interpretation. In linguistic interpretation, a specific group of signs is associated with a meaning from which the purpose of the text is subsequently inferred. Taking this approach, a number of different situations which occur due to multiplicity of the meaning of words or, for example, when interpreting foreign words need to be dealt with. For best results, some rules may be used in linguistic interpretation, including, for example, synonymic interpretation, requirement of unified terminology or the use of legal definitions. These rules, however, often are not sufficient and while moving within various fields of a term's meaning, teleological interpretation may be used for the right choice of meaning.

Systematic interpretation as the last on the list of interpretative methods employed is described in the sixth chapter. It deals with the influence of the hierarchy of legal order and of its inherent qualities on the interpretation of law. The interdependence among individual provisions of the law and its relation to the legal order as a whole may provide significant leads in search of the meaning and purpose of the legal rule interpreted.

The use of teleological interpretation is then described on examples of application praxis in the one but last, seventh chapter. First, the approach of courts to teleological interpretation is discussed in general terms where an increase in the use of teleological interpretation can be seen the higher the jurisdiction of the court authority; however, the data of lower-jurisdiction courts

are relatively difficult to obtain. The new Civil Code includes, as it happens in new comprehensive codifications, some provisions that hide in themselves some interpretative problems. On the example of some of these provisions, it is shown where such an interpretative problem may arise and how precisely by help of teleological interpretation, it may be overcome.

The conclusion is reserved for the evaluation of individual partial conclusions which individual chapters led to and for a reflection on the relation between the individual interpretative methods. Despite some indications of the existence of certain priority rules (whether in legal theory or in the introductory interpretative provisions of the new Civil Code), a basis is constructed at the conclusion which asserts that the result of interpretation is a point which should be, albeit in differing strength, still supported by all four methods of interpretation.

Key words:

Interpretation of law, Purposive interpretation, Teleological interpretation